

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Ar rokraksta tiesībām

BEATRISE GARJĀNE

BRĪVAS PERSONĪBAS VEIDOŠANĀS VIDUSSKOLĀ

(VISPĀRĪGĀ PEDAGOĢIJA)

Promocijas darbs
pedagoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai

Zinātniskais vadītājs
Dr.paed.,doc. TATJANA KOŅE

Rīga
1998

PLĀNS

IEVADS	3
1. BRĪVAS PERSONĪBAS FILOSOFISKAIS UN PEDAGOĢISKAIS TRAKTĒJUMS	7
1.1. Brīva personība filosofiskajā aspektā	7
1.2. Brīvas personības izpratne mūsdienu pedagoģiskajās atziņās	14
2. MŪSDIENU VIDUSSKOLAS SITUĀCIJA BRĪVAS PERSONĪBAS VEIDOŠANĀS KONTEKSTĀ	21
2.1. Vidusskolas situācijas izpētes mērķi, uzdevumi, metodes	21
2.2. Vērtību, to izvēles un subjektīvās kontroles rezultāti skolā - brīvu personību raksturojoši kritēriji	27
3. BRĪVAS PERSONĪBAS VEIDOŠANĀS SEKMĒŠANAS TEORĒTISKIE PEDAGOĢISKI PSIHOLOĢISKIE FAKTORI	36
4. BRĪVAS PERSONĪBAS VEIDOŠANĀS PEDAGOĢISKAIS RISINĀJUMS	42
4.1. Pedagoģiskā eksperimenta mērķis, uzdevumi	42
4.2. Pedagoģiskā eksperimenta norise - mācību audzināšanas mērķu personiskās jēgas aktualizācija skolotāja un skolēna mērķtiecīgā sadarbībā mācību stundā	45
4.3. Brīvas personības veidošanās sekmēšanas pedagoģiski psiholoģiskie līdzekļi	85
SECINĀJUMI	97
TĒZES AIZSTĀVĒŠANAI	98
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	99
PIELIKUMI	104

IEVADS

Demokrātiska sabiedrībā izglītības mērķis ir radīt ikvienam cilvēkam iespējas veidoties par **personību**. Konceptuāli jauna ir personības raksturojuma daļa - *brīva* un *atbildīga* personība. Tās tapšanas sekmēšana mūsdienu skolā kļūst par stratēģiski svarīgu pedagoģisku uzdevumu, jo aptver un maina visa pedagoģiskā procesa virzību. Brīvas personības jēgums vispirms ir sava veida garīgs apvērsums sabiedriskajā un individuālajā apziņā, tāpēc gan skolēnam un, pirmkārt, skolotājam ir jāatzīst šāda personība par vērtību.

Izvēloties demokrātiju par Latvijas valsts pamatu, tiek izteikta arī vajadzība pēc brīvas personības. Brīvas personības būtības atklāsmē un raksturojums sākotnēji rodams filosofijā, jau sākot ar 17./18. gadsimta miju, kad apgaismības laikmeta domātāji izvirzīja ideju par sabiedrības un kultūras attīstību ciešā kopsakarā ar cilvēka garīgo pilnveidošanos. 20.gadsimta beigās situācija krietni mainījies, tālab vitāli ir nepieciešams raksturot brīvu personību tagadnē.

Mūsdienu pedagoģijā ir nepieciešami brīvas personības kritēriji un tās veicināšanas pedagoģiski psiholoģiskie nosacījumi, tāpēc darbs ir **aktuāls** pašreizējā izglītības pārmaiņu laikā.

Pētījuma **objekts** ir pedagoģiskais process vidusskolā.

Pētījuma **priekšmets** - brīvas personības veidošanās vidusskolā.

Pētījuma **mērķis** - izpētīt, raksturot un noteikt pedagoģiski psiholoģiskos līdzekļus brīvas personības veidošanās sekmēšanai vidusskolā.

Pētījums balstīts **hipotēzē** - brīvas personības veidošanās vidusskolā ir sekmīga, ja mācībās, skolotāja un skolēna mijiedarbībā apzināti mērķtiecīgi tiek aktualizēta skolēna personiskā jēgpilnība un atbildība. *Jēgpilnība* ir vispārināta īpašība, ko raksturo personībai nozīmīgu dzīves vērtību apzināta izvēle un to papildījums dzīvesdarbībā, un izpaužas personības atbildībā.

Atbilstoši hipotēzes pieļāvumam ir izvirzīti pētījuma **uzdevumi** :

1. Izpētīt teorētiskās nostādnes brīvas personības izpratnē 18. un 20. gadsimta filosofiskajā domā, izveidot pamatpieņēmumu par brīvu personību.
2. Noteikt un izpētīt brīvu personību raksturojošus kritērijus vidusskolā.
3. Salīdzinoši raksturot pedagoģiskās pieejas un noteikt teorētiski iespējamo pedagoģiski psiholoģisko līdzekļu kopu brīvas personības audzināšanā vidusskolā.
4. Pārbaudīt brīvas personības veidošanās sekmēšanas pedagoģiski psiholoģiskos līdzekļus praksē.

Pētījuma mērķis atklāts ar šādām **metodēm** :

- a) filosofijas, psiholoģijas un pedagoģijas literatūras par brīvu personību vēsturiski teorētiskā analīze,
- b) skolēnu darbības pedagoģiskais novērojums,
- c) pārrunas un diskusijas ar skolēniem un skolotājiem, vecākiem,
- d) skolēnu un pedagogu aptaujas un anketēšana,
- e) pedagoģisko dokumentu (skolēnu darbu) satura analīze,
- f) konstatējošais un veidojošais eksperiments un tā rezultātu analīze.

Darba autore strādā Rīgas Komerckolā kopš tās dibināšanas, tāpēc likumsakarīgi, ka pētījuma **bāze** ir Rīgas Komerckolas audzēkņu, kolēģu un autores sadarbība.

Pētījuma **teorētiskā novitāte** ir tā, ka tiek izpētīts un noteikts brīvas personības teorētisks pedagoģiskais raksturojums.

Darba **praktisko nozīmi** nosaka praksē pamatota pedagoģiskā darbība brīvas personības veidošanās sekmēšanai un tās analīze.

Darba **struktūru** veido 4 daļas, kuru sākumā minēti galvenie iztīrājāmie jautājumi, bet nodaļas noslēgumā sniegta tās īss kopsavilkums.

Pētījumā nepieciešamo filosofisko pamatu veido humānismā un eksistenciālismā balstītas atziņas (J.G.Herders, I.Kants, Ē.Fromms, K.G.Jungs, V.Frankls, A.Kamī, Ž.P.Sartrs u.c.) par brīvas personības vērtību un un aktualitāti *hic et nunc*.

Pētījuma teorētiski pedagoģiskais pamatojums ir humānās pedagoģijas teorijas, kurās tiek attīstīta brīvas personības audzināšanas ideja.

Gandrīz trīs gadsimtus pedagoģijā personības attīstība uzsvēta kā pedagoģiskās darbības mērķis. Sākot ar 16. gadsimtu (M.Monteņs), brīvība un atbildība pakāpeniski kļūst par pedagoģijā atzītām personības kvalitatīvām īpašībām.

Pētījums stingri balstīts Latvijas brīvvalsts pedagoģiskās domas sasniegumos (J.A.Students, A.Dauge, K.Dēķens, O.Svenne, K.Obšteins u.c.), kurus jo pārliecinošus veido J.A.Komenska, H.Pestalocija, Ž.Ž.Ruso, G.Keršenšteina u.c. pedagoģiskās atziņas. Mācīšanās un audzināšanā ir akcentēta brīvības un atbildības, kā arī skolotāja un skolēna mijiedarbības nozīme. Šo pedagoģisko uzskatu turpina un raksturo A.Rudītis (pēckara trimdas gados Vācijā).

Humānā pedagoģija un psiholoģija impulsē mūsdienu pedagoģiskos meklējumus, jo atzīst domājošas, uz dziļu līdzpārdzīvojumu spējīgas, pašizglītību turpinošas humānas personības veidošanu. Pētījumā analizētas humānās pedagoģijas un biheivioristiskās pieejas, un konstatēts, ka brīvas un atbildīgas personības veidošanās sekmēšanu var veicināt skolēna un skolotāja sadarbība, nosakot un realizējot personiski svarīgus mācību audzināšanas mērķus mācību procesā. Teorētiski pedagoģiskajā pamatojumā ir apstiprinājums eksperimenta konstatētajā daļā rastajam pieņēmumam, ka brīvas un atbildīgas personības veidošanās sekmēšana norit mācību stundā, ja tajā atklājas un īstenojas mācību mērķu personiskā jēga un notiek skolotāja un skolēna mērķtiecīga sadarbība.

Lai iespējami plaši raksturotu brīvas un atbildīgas personības veidošanās procesu vidusskolā, ir izvēsta pētnieciskā darba praktiskā daļa. Eksperimenta veidojošās daļas praktisko risinājumu lielā mērā nosaka personiskā 20 gadu ilgā darba pieredze un individuālie meklējumi, kā veicināt *brīvas personības* attīstību.

Eksperiments paredz pārbaudīt pedagoģiskos līdzekļus brīvas personības attīstības veicināšanai praksē, iezīmējot vēlamo pedagoģiskās darbības gaitu. Tādējādi pedagoģisko līdzekļu analīze šajā darbā norāda virzību, kā iespējams sekmēt brīvas

un atbildīgas personības veidošanos *kopumā*, nepievērsoties atsevišķām skolēnu personībām. Brīvas un atbildīgas personības veidošanās sekmēšanas izpētes loģisks un nepieciešams turpinājums būtu tādu pedagoģisko līdzekļu un metožu konstatēšana, kas veicinātu *katras atsevišķas* personības attīstību.

Pašlaik brīva un atbildīga personība vidusskolēnu un arī pedagogu pārliecībā nav kļuvusi par nozīmīgu vērtību, tāpēc tās veidošanās mācību procesā ir nepietiekoša. Pedagoģiskā darbība (apzināti vai neapzināti) apgrūtina brīvas un atbildīgas personības attīstību - tāpēc brīvas personības veidošanās vidusskolā ir skatāma kā pedagoģiska problēma. Tās risinājumam tika iecerēts un realizēts pedagoģiskais eksperiments, kura mērķis - pārbaudīt pedagoģiskos līdzekļus brīvas personības veidošanās sekmēšanai vidusskolā.

1. BRĪVAS PERSONĪBAS FILOSOFISKAIS UN PEDAGOĢISKAIS TRAKTĒJUMS

Jaunā izglītības koncepcija Latvijā postulē brīvas personības veidošanās iespēju par izglītības mērķi. Izglītības un pedagoģijas konceptuālo jautājumu būtību saturiski piepilda un pamato filosofija. Pedagoģisko problēmu risinājuma virzība atklājas vēsturiski (18.-20.gs.) - filosofiskajā dzīves jēgas meklējumā, kad cilvēks gūst pārliecību par brīvību kā vērtību.

1. 1. Brīva personība filosofiskajā aspektā

Brīvības izpausme personības esībā kļūst nozīmīga, kad Jauno laiku cilvēces domu pasauli papildina ideja par sabiedrības, kultūras progresu (J.G.Herders), uzsverot, ka sabiedrība ir likumsakarīgs dabas attīstības turpinājums, un tās priekšnosacījumi pamatojas paša cilvēka iedabā un spējās pilnveidoties. Brīvība stimulē personības virzību uz radīto ideālu, liekot pārvarēt sociālos un morālos traucēkļus. Apgaismības laikmeta personībai netiek prasīts pilnveidot tagadni, kas ietver personības dzīves laiku un telpu. Apgaismības ideāls ir brīva personība, kam raksturīga atbildība par citiem un sabiedrību kopumā. Imanuels Kants saista brīvības analīzi ar ētiku un secina, ka cilvēks ir spējīgs pats sev noteikt likumu - vispārīgu un nepieciešamu. Likums sev Kanta izpratnē nozīmē likumu, kas tapis par vispārēju cilvēcības normu, tādējādi brīvība ir identa tikumībai. Dominējoša loma cilvēka tikumībā ir gara brīvībai, kuru realizē cilvēka prātam atbilstošais tikumiskais likums jeb kategoriskais imperatīvs, noteikdams visu personības rīcības, cilvēcisko meklējumu daudzveidību. Kategoriskā imperatīva darbība neierobežo cilvēku, bet ļauj tam patstāvīgi izlemt (izvēlēties) un rīkoties.

Tikumības formu nosaka kategoriskā imperatīva saturs:

1) "rīkojies tā, lai tava gribas maksima vienmēr vienlaikus varētu noderēt par vispārīgas likumdošanas principu" [17.,59. - *pirmais skaitlis kvadrātiekvāds norāda avota numuru literatūras sarakstā, nākošie - lappusi - B.G.*];

2) "rīkojies tā, lai tavas rīcības maksimāli ar tavas gribas palīdzību būtu jāklūst par vispārēju dabas likumu" [17.,27];

3) "rīkojies tā, lai tu vienmēr attiektos pret cilvēku gan savā personā, gan arī jebkurā citā personā kā pret mērķi un nekad neattiektos pret viņu kā tikai pret līdzekli" [17.,27].

Gan I.Kants, gan G.V.F.Hēgelis Jauno laiku filosofijā, uzsverot indivīda neatkarību un brīvību, tomēr ievēro indivīda saistību pakļaušanos valstij un tās mērķiem. 19.gadsimta filosofi, īpaši F.Niče atzīst indivīda iekšējo neatkarību, noliedzot viņa pakļaušanu ārējiem, ārpus personības papildījuma stāvošiem mērķiem (kas sveši personības attīstībai).

20. gadsimta humānists Ē. Fromms norāda [94.,11], ka jau 19.gadsimtā S.Kirkegors rakstīja par indivīda augošo tieksmi atbrīvoties "no kaut kā", "būt brīvam no", kas rada cilvēkā mokošas šaubas, niecības un vientulības izjūtu. Lai gan personības virzībā vērojama, ideālu dzīta, vēlme attīstīties (19.gadsimts - ģēniju kulta laiks), tomēr drudzaino tendenci "atbrīvoties no", būt pārākam par laiku, sabiedrību neizbēgami pavada iekšējas pamestības, atstātības noskaņas. F.Ničes radītais pārcilvēka tēls, piemēram, ietver arī zaudēta (pašam sev) cilvēka portretu. Augošais sevis zaudējums turpmākajā cilvēkā veidos nihilismu, bezpalīdzību un izolētību.

20. gadsimta sociālajā vidē brīvība kā esības problēma, uzdodama mūžīgos jautājumus par brīvības būtību, nepieciešamību, brīvības un varas attiecībām, iegūst citu risinājumu.

Sabiedrības politiskā un ekonomiskā attīstība, radot personības individualizācijai atbilstošus apstākļus, vienlaikus vājina, atslābina, pat neatgriezeniski zaudē personības izjūtu un pārliecību sevī iekšēji.

Šo procesu detalizēti iztirzā Ē.Fromms darbā "Bēgšana no brīvības" [59.,95]. Autors uzsver brīvības problēmas psiholoģisko un iezīmē filosofisko aspektu. Cilvēka esība sākas, kad cilvēks ir brīvs no instinktu darbības un var izvēlēties - rīkoties tā vai citādi, resp., indivīds var paļauties pats uz sevi.

20. gadsimta pirmās puses brīvības analīzi Ē.Fromms sāk ar reformācijas pausto atziņu, kāpēc cilvēkam, kas pasludināts par brīvu būtni, tomēr nepieciešama pakļaušanās kādam ārējam spēkam (Dievam). Tādējādi jau reformācijas laikā vērojama brīvības t.s. divējādošanās (dubultošanās) - ārējā neatkarība rada iekšēju izolētību. Līdzīgi uz cilvēku iedarbojas 20.gadsimta pirmās puses sabiedrības struktūra - cilvēks kļūst neatkarīgāks, pārliecināts par sevi, kritisks, bet arī vientuļīgāks. Iegūdam ekonomisko brīvību (personiskās iniciatīvas izpausmes un pierādīšanas spējas), politisko brīvību (demokrātiska sabiedrība, valsts - politiskās brīvības evolūcijas augstākais sasniegums), indivīds var veidoties par aktīvu, atbildīgu personību. Taču, ja ekonomiskā darbība, panākumi, materiālais labums kļūst par pašmērķi, viņš sāk kalpot mērķiem, kas ir ārēji attiecsmē pret cilvēku. Indivīds nonāk ilūziju varā, ka pats ir savas dzīves noteicējs - "brīvs" vai arī, juzdams, ka nespēj ekonomiskos apstākļus ietekmēt, uzskata sevi par niecību un ir gatavs pakļaut savu dzīvi ārējiem mērķiem. Cilvēks pieņem sociālo lomu par savas personības vienīgo patieso izpausmi, tādējādi slēpjoties pats no sava "es". Rodas cilvēka atsvešinātība no sevis, jo nav pārliecības par savu unikālo vērtību (vērtība šķiet vienīgi viņa "cena" darba tirgū). Šajā sakarā Ē. Fromms skaidro izplatīto cilvēka tieksmi pēc popularitātes (kas uz laiku palīdz saglabāt un izjust cilvēcisko pašcieņu) un nozīmīguma lomas ģimeniskajās attiecībās. Iekšējās brīvības (atsvešinātības no sevis) kompensācija tiek meklēta konformismā, ko Ē. Fromms dēvē par dominējošo demokrātiskajā sabiedrībā. Faktiski tā vai citādi cilvēks attālinās no savas brīvības - bēg no tās. Ē. Fromms min divas iespējas, kuras izmanto indivīds, ja jūt savu atsvešinātību:

1) spontāni saistot sevi ar pasauli (sabiedrību) mīlestībā (Ē.Fromma izpratnē) un radošā darbā;

2) atsakoties no savas individualitātes un dabiskas saiknes ar pasauli - ieslīgstot autoritārisma - tieksmē pakļauties un apliecināt varu [95.,119]. Biedējoši Latvijas sabiedrības situācijai atklājas Ē.Fromma raksturotās mazohistiskās un sadistiskās tendences indivīda domāšanā un rīcībā, kuras radušās individualitātes apzinātā zaudējumā.

Iztirzājot brīvību demokrātijas apstākļos, psihologs brīdina par individualitātes ilūziju, kas sakņojas patstāvīgas (oriģinālas) domāšanas trūkumā. Manuprāt,

mūsdienu izglītības situācijai aktuāls ir izteikums, ka indivīda spēki tiek patērēti pasaules izziņas faktu apguvei, neatstājot laiku un spēku domai, kas veido katrai personībai vienotu pasaules ainu, veselumu. Ē.Fromms secinoši vērtē brīvu personību:

“Viņš varētu brīvi darboties pēc savas gribas, ja zinātu, ko viņš vēlas, ko domā un jūt (*pasvītrojumi mani - B. G.*). Bet viņš to nezina, viņš pielāgojas anonīmajai varai un iegūst tādu “es”, kas nav viņa būtības kodolā” [95.,213].

Zīmīgi, ka šādu procesu autors uzskata par jēgas zaudējumu cilvēka dzīvē (pilnīgi sabalsojas ar V.Frankla uzskatu), kas tādējādi sagādā cilvēkam galēju izmisumu.

Kāda tomēr ir izeja, lai cilvēks savā pasaulē *būtu* un *būtu* savā tagadnē - *hic et nunc*? Lai īstenotu savu es (V.Frankls), Ego (Ž.P.Sartrs), patību (K.G.Jungs, M.Heidegers), personu (E.Muņjē), personību (Ē.Fromms, A.Kamī), minētie autori ir vienisprātis, ka nepieciešama pozitīvās brīvības izpausme.

“Pozitīvā brīvība pastāv visas cilvēka vienotās personības spontānā aktivitātē. /.. / Spontāna aktivitāte - tā ir personības brīva darbība, /.. / radoša aktivitāte, kas var izpausties cilvēka emocionālā, intelektuālā un jutekliskā dzīvē, kā arī viņa gribā” [18.,89] (*pasvītrojumi mani - B. G.*). Cilvēks apzinās sevi kā aktīvu radošu personību un saprot, ka dzīvei ir tikai viena pati jēga - **pati dzīve** [18.,92].

Arī 20.gadsimtā, uzskata Ē.Fromms, indivīda attīstībai var pastāvēt ideāli (20.gadsimta otrā puse to noliedz), kas pauž dziņu pēc kaut kā tāda, kas vēl nav sasniegts. Ē.Fromms indivīda attīstībā pieļauj pašuzpurēšanos, kas var būt pat viņa esamības mērķis (saskan ar V.Frankla atzinumiem). Mērķa un dzīves jēgas nozīmīguma izpratne un piepildījums pamatoti kļūst par brīvas personības iespējamību.

“Brīvība var uzvarēt tikai tajā gadījumā, ja demokrātija attīstīsies sabiedrībā, kurā indivīds, viņa attīstība kļūs par mērķi un jēgu; kur dzīve vairs nejutīs nepieciešamību pēc jebkāda attaisnojuma, visviens, vai tas ir patīkams vai jebkāds cits, kurā ar indivīdu nemanipulēs nekāds ārējs spēks - visviens, vai valsts vai ekonomikas mašīna; un visbeidzot, kurā indivīda apziņa un ideāli būs nevis ārējo prasību interiorizācija, bet kļūs par viņa paša, izteiks dziņas, kas izaugs no viņa paša “es” [18.,97].

20.gadsimta otrā puse skata brīvu personību un brīvību kā patiesi fundamentālu eksistenciālu jautājumu. Gan K.G.Jungs, gan V.Šmids, gan Hozē Ortega I Gasetis, gan 20.gadsimta 60. gados Ž.P.Sartrs u.c. uzsver atbildību brīvībā un brīvas personības dzīvē. Ž.P.Sartrs brīvas personības ietvarus ierobežo ar vērtību binomu - brīvība un atbildība. Cilvēks, pēc Ž.P.Sartra, ir “notiesāts” vai nolemts brīvībai (atbildībai). Atbildība ir “apziņa, ka esi neapšaubāms notikuma vai objekta radītājs” [51.,83]. Atbildība tiek traktēta kā brīvības noteikta prasība. Ž.P.Sartrs lieto cilvēka dzīves izpratnē jēdzienu “situācija”, kas ir viena no filosofijas kategorijām 20.gadsimtā un nosaka esību “šeit un tagad”. Situācijas raksturojumam ir izmantots apzīmējums - jēgveidojoša situācija. Tātad atkal konstējama brīvības saistība ar cilvēka esības jēgu.

Šādā jēgas meklējumu aspektā rosinošs papildinājums ir filosofa V.Frankla skatījums par brīvību kā personības izpausmi. Viņš pārliecinoši pierāda, ka garīgums, brīvība un atbildība ir cilvēka pastāvēšanas eksistenciālie nosacījumi [94]. Cilvēka brīvība - galēja brīvība, kas, protams, nav brīva no ierobežojumiem, noteikumiem u.tml., bet cilvēkam vienmēr ir iespēja izvēlēties savu pozīciju un attieksmi pret ierobežojumiem un noteikumiem. Turklāt katrai izvēlei ir iemesls, bet tas ir cilvēkā, kurš izvēlas.

Brīva personība, pēc V.Frankla, izpaužas sakarībā: brīvība - nepieciešamība, saglabājot šīs saiknes brīvo izvēles raksturu. Faktiski brīvas izvēles traktējums ietver pozīcijas:

- a) brīvība no kaut kā;
- b) brīvība kāda dēļ.

V.Frankls atzīst, ka brīva personība izpaužas spējā (nepieciešamībā) lemt pašam par sevi. Principiāli šāda personīgā pozīcija ir brīva, jo atklāj personīgu lēmumu. Balstoties brīvas personības ietekmētā personīgā pozīcijā, cilvēkam vienmēr ir iespēja pārkārtot (pilnveidot) savu eksistenci arī garīgā plāksnē. Manuprāt, būtiski, ka brīvā izvēle saistīta ar garīgumu, kas jebkurā situācijā ietekmē personības izvēli. Tā izvēlē aizsākas jēgpilna izvēle, meklējot dzīves mērķi - dzīves nozīmīgumu, saturu. Personības brīvība izvēlē ir nosacīta, jo cilvēks nevar darīt visu, ko izvēlas, to ierobežo atbildība. Eksistenciālā analīze, kuru īsteno V.Frankls, pierāda, ka cilvēks ir

atbildīgs par jēgas īstenošanu, piepildīšanu un dzīves vērtību realizāciju [94.,126]. Personības jēgpilni izvēlētas dzīves vērtības iezīmē dzīves mērķi un piepilda jēgu.

V.Frankla interpretācijā cilvēks ir brīvs un reizē atbildīgs par sevis realizēšanu (pašrealizāciju), viņš ir atbildīgs pret savu sirdsapziņu, un tā tiek saistīta ar pienākumu. Visaugstāko pienākumu personība izjūt pret Dievu [94.,204].

Autors iezīmējis atbildības lielo robežu - nāvi, kas liek būt atbildīgam par dzīves jēgpilnu saturu, jēgu to meklēt. Tādējādi atbildība par jēgas esamību sakņojas katra cilvēka pastāvēšanas unikalitātē, un esamība to ietver. Būt cilvēkam nozīmē būt atbildīgam tāpēc vien, ka tas nozīmē būt brīvam. Būt atbildīgam un brīvam ir īpašs esamības veids, kurš, pēc K.Jaspersa viedokļa, pats nosaka, kādam tam jābūt, tā ir "pašnoteikta esamība" [94.,204]. Metodoloģiski šī izteikta varētu skaidrot dzīves un arī izglītības mērķi un būtību.

Personības atbildības robežas paplašina E.Levins [78], uzskatīdams, ka būt atbildīgam nozīmē saglabāt atbildību par dzīves situāciju arī pēc nāves (sasauce ar latvisko dzīvesziņu).

Cilvēka esamība un eksistence saturu gūst jēgā, kura nosaka ideālus un vērtības. Cilvēks ir brīvs, determinēts ar atbildību un nepieciešamību izvēlēties savu attieksmi pret ideāliem un vērtībām. V.Frankls iztirzā, manuprāt, Latvijas šodienas garīgajai situācijai līdzīgu, proti, iepriekšējās vērtības un tradīcijas zūd, taču tā vietā, lai rastos citas vai tiktu aktualizētas kādas no bijušajām - sabiedrība zaudē jēgpilnu vērtīborientāciju, nonākot eksistenciālā vakuumā. V.Frankls izeju redz sirdsapziņas pastāvēšanā un, skardams izglītības nozīmi, ir pārliecināts, ka mūsdienu (K.G.Junga izpratnē) izglītībai ir jāveicina spēja neatkarīgi un autentiski izlemt.

Sirdsapziņas robežjēdzieni ir brīvība un atbildība. Tātad tikai brīva (= atbildīga) personība eksistenciālajā vakuumā var stāties pretim konformismam un totalitārismam.

V.Frankla un Ž.P.Sartra viedokļi tuvinās spriedumos par to, kā dzīves situācija ir cilvēka paša radīta. Brīvība izvēlē nepieļauj neveiksmes gadījumus, jo jebkura rīcība ir cilvēka paša izvēlēta. Uzskatu līdzība izpaužas arī secinājumos par brīvības saistījumu ar ierobežojumu, īpaši pašierobežojumu. Dzīves jēgu skatot vienotībā ar brīvību un atbildību, pierādīts, ka cilvēks ir atbildīgs tiklab par sabiedrisko, tā personisko dzīvi, kuru pati personība ir radījusi [51.,86].

Ieskats filosofiskajās nostādnēs apzināti ir orientēts tā, lai izpaustos kopējais viedoklis par brīvas personības un brīvības - cilvēka eksistenciālās izjūtas - strukturējumu. Filosofija mūsdienu cilvēku izprot kā tagadnē dzīvi apliecinošu personību - domājošu, meklējošu, brīvu un par savu dzīvi atbildīgu cilvēku [48]. Ikdienas apziņā par brīvu personību domājot, mēdz akcentēt virzienu "brīvs no", īpaši no ārējiem, mūs šķietami neietekmējošiem faktoriem. Filozofs P.Laķis apgalvo, ka ikdienas apziņā "netiek skatīta brīvības eksistenciālā jēga, nav arī izvirzīts jautājums - vai brīvība ir pašpietiekams mērķis vai līdzeklis kādai eksistenciālai vai augstākas gribas izpaušmei" [7.,62].

Brīva personība izpauž un pierāda sevi visā dzīvesdarbībā - apliecinot situatīvi. "Brīvība ir cilvēka patības apzināšanās. Šajā patībā jau ir ietverta nolemtība izvēlei un atbildība par to, metafiziskā eksistenciālā nosacītība un psiholoģiskais pārdzīvojums" [18.,63]. Brīvība ir cilvēka pašrealizācija un patības, resp., personības tapšanas process. Šādā atzinumā ir tāpatīgi filosofijas un pedagoģijas viedokļi par izglītības un personības dzīves mērķi. Lai pedagoģiski sekmētu brīvu personību, nepieciešami šo personību raksturojoši nosacījumi. Apkopojot brīvas personības un brīvības izpratni **filosofiskā aspektā**, ir iegūts **pieņēmums**, ka **brīvu personību raksturo apzināta spēja izvēlēties un atbildīgi īstenot jēgpilnu dzīvesdarbību.**

1. 2. Brīvas personības izpratne mūsdienu pedagoģiskajās atziņās

Topošas demokrātijas apstākļos izglītība ir viens no sabiedrības veidošanās un pastāvēšanas faktoriem. Uzskatot izglītību par personības mērķtiecīgas attīstības primāru nosacījumu, zinātniskais pētījums balstīts nostādnē, ka izglītības mērķis ir sekmēt radošu kultūras personību. Lai demokrātiskā sabiedrībā personība spētu realizēt sevi, oficiāli ir atzīts [39] un darbībā izpaužams brīvas un atbildīgas personības statuss.

Likumprojekts par izglītību, izglītības koncepcijas izstrādne Latvijā konsekventi pieprasa personības sekmēšanu gan kā mērķi, gan kā rezultātu. Cilvēks tiek raksturots kā kultūras radītā augstākā garīgā vērtība. Kultūras personība ir brīvs un atbildīgs cilvēks, kas spējīgs uz pašnoteikšanos kultūrā (respektīvi, cilvēces radītajās un glabātajās garīgajās un materiālajās vērtībās).

Brīvu un atbildīgu kultūras personību nodarbina dzīves jēgas meklējumi, šaubas tajos, tieksme pēc radoša darba un dzīves apliecinājuma. Dzīves jēga ietver mērķus, ideālus, vērtības, arī pašu meklējumu procesu. Dzīves jēgas atrašanas gaitā nozīmīga kļūst personības spēja izvēlēties jēgpilnus mērķus un vērtības, ideālus un atbildēt par savu izvēli. Faktiski šādā aspektā izglītības mērķis ir arī katras personības dzīves individuālais mērķis.

Apmēram 300 gadu pedagoģija, atšķirīgi akcentējot, tomēr par galveno pedagoģiskās darbības mērķi uzskata personības attīstību. Brīvība un atbildība kļūst par pedagoģijas atzītām personības kvalitatīvām īpašībām pakāpeniski - sākot ar M.Monteņa neatkarīgas un augsti tikumiskas individualitātes atzišanu personībā, J.A.Komenska, V.Ratkes pārliecību par tikumiska cilvēka audzināšanas nepieciešamību un Ž.Ž.Ruso pievēršanos personības dabisko dotumu, spēju, personīgās pieredzes nozīmei un ietekmei mācībā.

Mūsdienu pedagoģiskajos meklējumos ļoti rosinoši ir Ruso piekritēja H.Pestalocija teorētiskie un praktiskie secinājumi. Audzināšanas mērķis ir izglītota cilvēce (Menschenbildung), bet audzināšana raksturota kā personības sekmēšana un veicināšana (sollen zum Wollen), atraisīšana [45; 46]. Jāpiebilst, ka šādi par audzināšanu izsakās arī Latvijas brīvvalsts pedagogi, kuru idejas sakņojas Pestalocija pētījumos. Zīmīgi, ka mācīšana (didaktikas izpratnē) no audzināšanas netiek šķirta, bet gan uzsvērts, ka tā ir līdzeklis un kalpo personības audzināšanai (H.Gaudigs, J.F.Herbarts, G.Keršenšteiners). Brīvības izjūtas un atbildīguma sekmēšanai personībā ir nepieciešama prasme būt vienatnē ar sevi, ko t. s. progresīvisma teorijā piedāvā izkopt Dž.Džuijs.

Savveidīgu, latviešu audzināšanas tradicionālajām vērtībām pieskaņotu personības audzināšanas teoriju attīsta 20.gadsimta 20. - 30.gadu pedagogi un filosofi - K.Dēķens, J.A.Students, A.Dauge, P.Dāle, P.Jurevičs, J.Greste, E.Pētersons, K.Obšteins, O.Svenne u.c. Pedagoģijas sakņojums ideālistiskajā filosofijā [54.,6] liek meklēt un atrast audzināšanai vienotu lietišķu un romantisku pieeju [12]. Audzināšanas mērķi norāda ētika, tas ir - tikumisks cilvēks [54].

Pedagoģija kļūst par vērtīborientētu pedagoģiju. Vērtību pedagoģija padara aptveramāku pedagoģisko darbību, neieslēdzot to didaktikas būrī. Atzīstot personības pedagoģiju (H.Gaudigs, G.Keršenšteiners) un kultūrpedagoģiju (Fr.Šleiermahers), J.A.Students savā fundamentālajā darbā "Vispārīgā pedagoģija" [54] atklāj cilvēka personīgā dzīves mērķa un audzināšanas kopsakarību, kas brīvas personības sakarā ir visnotaļ aktualizējama ideja. Ideālistiskais pasaules redzējums atļauj autoram veidot apcerīgu dzīves mērķi - gara dāvanu izveidošanu līdz neaprobežotai pilnībai [54.,179]. Ideāls mērķis ir tverts vērtības nozīmē.

Audzināšanas vērtības ir traktētas kā idejas un uzdevums - šis savienojums atbilstoši cilvēka brīvai izvēlei ir saistāms ar brīvas personības sekmēšanas nosacījumiem. Turklāt vērtība, ja tā realizējas, darbojas arī kā norma - atbildības raksturotāja. Šodienīgi vajadzīgi ir vērtībpedagoģa argumenti par sirds (arī dvēseles) izglītību. Var, protams, uzskatīt tos par nezinātniskiem un skaitliski nepierādāmiem, bet, sabiedrības dzīves faktus skaidrojot, nākas konstatēt, ka zināšanas un prasmes vēl nenodrošina atbildību par savas rīcības sekām.

Mūsdienu psiholoģija pietiekami skaidro atbildības psiholoģisko mehānismu [28], bet pedagoģijai tas jāiztulko ne tikai jēdzienu, bet arī jūtu un izjūtu (jeb J.A.Studenta un A.Dauges terminoloģijā - dvēseles) valodā. Iekšējais cilvēks [54.,238; 10], kuru audzinot māca un kurš tad spēj mērķtiecīgi vērtīgi pašpiepildīties, ir pedagoģiskā procesa centrā.

“Audzināšana personībā ir audzināšana brīvībā, kas nes sevī atbildības apziņu” - šī J.A.Studenta tēze ir vispārīgās pedagoģijas pamatpostulāts [54.,580]. Latvijas brīvvalsts laika pedagoģiskā doma tādējādi sniedz pietiekamu un aktualizējamu brīvas un atbildīgas personības teorētisko raksturojumu - personība pati ir izvēlējusies noteiktas (tikumiskas) vērtības par mērķi un tās savā darbībā atbildīgi īsteno, apliecinot savas dzīves jēgu (pašpiepildoties). Var pieņemt, ka šodienas izglītības prakse neapzināti vai apzināti aiztur vērtībuzvēli un patiesas atbildības iespēju. Iespējams, ka līdzīgi J.A.Studentam visa pedagoģijas būtība jāizsaka, jāpaskaidro ar jēdzienu - audzināšana.

Brīvu un atbildīgu personību kā pedagoģisku mērķi izteiktāk raksturo humānā pedagoģija, kam vajadzētu kļūt par impulsu mūsdienu skolas darbībai. Šī virziena tapšanu ietekmējuši humānās psiholoģijas pētījumi un idejas (K.Rodžerss, A.Maslou, E.Kellijs, R.Meijjs, G.Olports, A.Adlers). Humānās pedagoģijas mērķis - domājošas, radošas, uz dziļu līdzpārdzīvojumu spējīgas, pašizglītību turpinošas humānas personības veidošana. Humānā pedagoģija paredz, ka šī mērķa sekmēšanai nepieciešams ietekmēt cilvēka priekšstatus par sevi pašu un situāciju, kurā tas atrodas, tādējādi audzināšana tiek vairāk vērsta uz cilvēka iekšējo pasauli (konteksts ar brīvības skatījumu filosofiskā aspektā). Izglītības, arī audzināšanas mērķis ir pašaktualizējošās (A.Maslou) personības veicināšana. Šis ir vienojošs mērķis arī citām sociālām institūcijām, ne tikai skolai, - respektīvi, tas ir sabiedrības mērķis. Pašaktualizējošās personības raksturojumā ir uzsvērts iekšēji motivēts dzīves situāciju risinājums, atbildot par tā gaitu un sekām. Attiecinot minēto uz skolu, mācību procesā, gūstot zināšanas, audzēkņi tiek rosināti rast tajā personiski svarīgu jēgu (nozīmi, saturu, izpratni).

Šāds pedagoģiskais skatījums teorētiski tuvinās ar filosofisko - brīvas personības jēgpilnas (konkrētas) dzīves darbības izvēli un atbildību par to. Humānā pedagoģija atzīst tādu mācīšanos, kurā pilnībā varētu izpausties personības brīva

izvēle un būtība (patība), kā arī personības pašrefleksija, pašanalīze un pašvērtējums [77.,4]. Turklāt tiek ņemts vērā citu cilvēku viedoklis un vērtējums par personības darbību. Tāda mācīšanās veicina pašaktualizējošās personības tapšanu, taču tās pārspīlēts lietojums atstāj novārtā zināšanu un prasmju izkopšanu. Praktiskais darbs vēlamajā līmenī sakausē kopā personības veicināšanu un zināšanu iegūvi. Personības akcents nosaka skolotāja un skolēna saskarsmes jautājumu loku. Pedagoģa rīcībā ir svarīgi ievērot nosacījumus, kuri praktiski ietekmē brīvas un atbildīgas personības atraisīšanos:

- 1) palīdzēt audzēknim, nevis nomākt viņu,
- 2) saprast, nevis nosodīt,
- 3) pieņemt, atbalstīt, nevis noliegt vai novērsties,
- 4) cienīt audzēkņa cilvēcisko vienreizību un vērtību,
- 5) apliecināt, nevis noliegt,
- 6) nenoliegt, bet analizēt jaunu pieredzi,
- 7) būt pacietīgam un iejūtīgam u.c. [77.,36].

Tie gan ir vispārīgi nosacījumi, taču, izmantojot tos par orientieriem, katrs skolotājs var veidot savu stilu. Aktuāli, ka humānā pedagoģija piedāvā izglītības mērķi apvienot gan skolotāja, gan audzēkņa viedokļus, turklāt mērķi ir kopīgi apspriežami un personiski aktualizējami. Tāpat netiek doti jau gatavi un formulēti mērķi, bet tos izvirza un noskaidro kopīgi ar skolotāju. Mērķu izvirzījumā tiek ņemtas vērā audzēkņu vajadzības.

Personību izteikti ierosina un veicina problēmiskā pieeja mērķu izvirzīšanā un realizēšanā. Brīvas un atbildīgas personības sakarā šī nostādne ir izmantojama, jo ietekmē personības izvēli vērtību un jēgas meklējumā. Amerikāņu pedagoģu ieteiktie [77.,36] pašrefleksijas jautājumi audzēkņiem ("Kas ir patiesi svarīgi? Ko es cenšos paveikt? Ko prasa no manis skola un sabiedrība? Ko es vēlos sasniegt, iegūstot izglītību? Vai manus centienus ir vērts sasniegt? Vai mana darbība atbilst šo centienu īstenošanai? Vai ir kādi citi, svarīgāki dzīves mērķi, par kuriem man vērts padomāt? Kuri mērķi šodienas dzīvē ir vissvarīgākie?") katrā ziņā personības attīstību sekmē, protams, ja tie saistīti ar tikpat mērķtiecīgu un atbildīgu pedagoģa

profesionālo un dzīves darbību kopumā. Vidusskolēnu kopā ar visiem iepriekš minētajiem jautājumiem interesētu arī jautājums - kāpēc.

Pieņemot, ka skolēns šādi ir mērķtiecīgi rosināts, būtu noskaidrojams izglītības rezultāts. Humānajā pedagoģijā grūtības rada praktisko rezultātu apkopošana, izpēte, mērīšana (piem., uzskatāmi skaitļos), kas savā ziņā ir traucējoši. Toties biheivioristiskās pieejas (20. gs. pirmā puse ASV) pedagoģiskie akcenti gluži otrādi - padara izglītības rezultātu "redzamu".

Šajā pedagoģijas virzienā (R. Tailers, R. Meidžers, Dž. Hastings, G. Ganjē, L. Briggs u.c.) noteicošais ir sabiedrības sociālā pieprasījuma īstenojums, kurš panākams, strikti pakļaujot mācības didaktiski vienpusīgiem mērķiem un atbilstošiem metodiskiem paņēmieniem. Mācību mērķu un rezultātu sakarība ir stingri hierarhēta, cieša un konkrēta. Biheivioristi uzskata par nozīmīgu skolēnu rīcības redzamo un ārēji novērojamo izmaiņu, neiedziļinoties personības dzīves iekšējās norisēs. Praksē šāda rezultātu "mērīšana" tomēr ir stipri virspusēja, jo atspoguļo izglītības rezultāta "tehnisko daļu", kas ļoti bieži ir pārsvarā audzēkņu personības jēgpilnai, patstāvīgai un atbildīgai darbībai. Skolas ikdienā vēl joprojām diemžēl ir vērojama pārspīlēta sekošana biheiviorisma ietekmētajam stilam pedagoga darbā. Nenoliedzami ir jāatzīst biheivioristiskās pieejas racionālais kodols, jo apzinātu didaktisku mērķu izvirzīšana mācību posmiem un pedagoga secīga paškontrolē regulē un stabilizē mācību procesu, ietekmējot rezultātu.

Faktiski gan humānās, gan biheivioristiskās pedagoģijas atziņas savveidīgi iekļāvās Latvijas brīvvalsts (1920 -1940) izglītības principos. Audzināšanas aspektā tika akcentētas 3 idejas [49., 115]:

1) Pestalocija mūsdienīgi aktuālais uzskats, ka izglītībā ir svarīgi skatīt personības tapšanu tās veselumā un par katras mācīšanas un audzināšanas galamērķi izvirzīt izaudzīnātu un pilnvērtīgu cilvēku. Latvijas Republikas trešais izglītības ministrs Aleksandrs Dauge to nosauc par humanitātes principu, kas postulēts arī tagadējās Latvijas Republikas izglītības koncepcijas projekta variantā [39];

2) aktivitāte jeb pašdarbība (A. Dauges formulējums) zināšanu apguvē;

3) audzēkņu iespējami plaša un dziļa individualizācija.

Šajā kontekstā ir pieminams trimdas skolotāja Augusta Rudiša apcerējums "Brīvības doma audzināšanā" [50]. Uzskatot brīvības domu par audzināšanas virzītājspēku, autors izseko J.Komenska, Pestalocija u.c. izcilību pedagoģiskajai praksei, visur atrazdams un pamatodams izvēles un atbildības klātbūtni. Atbildība un izvēle ir rūpīgi kopjamas jeb gatavināmas, tādas audzināmas un saistāmas ar skolēna paša "es" viedokli un viņa pienākuma apzināšanos. "Brīvība nav dāvana cilvēka dabai, bet gan uzdevums un taisni grūtākais, ko cilvēks var sev uzlikt" [39.,53].

Mūsdienu pedagoģija Latvijā uzsver humanitātes, demokrātiskuma, individualizācijas, radošas darbības, tautiskuma, tikumiskuma, profesionalitātes, zinātniskuma, sistēmiskuma un mūsdienu principus. Izglītības koncepcijā ir ietverti humānajai pedagoģijai raksturīgi mērķi un uzdevumi. "Izglītības mērķis ir radīt ikvienam cilvēkam iespējas veidoties par garīgi un fiziski attīstītu, brīvu un atbildīgu radošu kultūras personību. ././ No izglītības mērķa izriet galvenie izglītības uzdevumi ././ - sekmēt tāda demokrātiskās sabiedrības cilvēka izaugsmi, kas spēj patstāvīgi saskatīt un lietpratīgi risināt dzīves problēmas, apzinās piederību ģimenei, tautai, Latvijas valstij un cilvēcei, atbild to priekšā par savu rīcību, ir brīvs un tolerants kā uzskatos, tā darbībā" [39].

Lai pedagoģiskajā praksē izpaustos humānās pedagoģijas idejas, nepieciešama izglītības modeļa satura izpratne, mūsdienu izglītības situācijas noteikto pedagoģisko problēmu apjēgums. 70. - 80. gados pedagoģiskie uzdevumi nestimulēja skolotāju un skolēnu personisko iniciatīvu, brīvu, individuāli noteiktu, atbildīgu darbību. Tagad tā kļūst par pamatdarbību. Pedagoģiskās brīvības iegūšana rada zināmu apjukumu un konfliktējošu neizpratni. Ir dažādas izglītības modeļa satura interpretācijas, piemēram, I.Beļickis piedāvā humānās paradigmas jēdzienu, lai raksturotu pedagoģisko problēmu kopumu stratēģiskā pavērsienā [5]. Atklājot šīs paradigmas būtību, autors saglabā tradicionālo audzināšanas izpratni pedagoģijā - "Audzināšana plašākajā nozīmē aptver divas savstarpēji saistītas sabiedriskas parādības: iepriekšējo paaudžu pieredzes pārņemšanu un cilvēka personības mērķtiecīgu vadīšanu" [61].

Humānās izglītības paradigmas struktūrā I.Beļickis daļa trīs līmeņus - teorētisko, metodoloģisko, metodisko (skolotāju metodisko brīvību). Katram līmenim

ir veidoti t.s. atslēgas vārdi. Teorētiskajā līmenī - cilvēks - garīga būtne, dvēsele, gars, garīgās struktūras, laipnība, patiesīgums u.c.[5.,34]. Metodoloģiskajā līmenī - pieredze (bērna, skolēna), apcere jeb kontemplatīvais vērojums, refleksija, hermeneitika, jūtu izkopšana, humānu attiecību veidošana u. c.[5.,35].

Regulējošais nosacījums humānajā paradigmā ir izvēle un tās pamatotība (faktiski - jēgpilnība). Tādējādi brīva personība un tās pedagoģiskā tapšana varētu vispārīgi ietvert humāno paradigmu.

Vērtībās izteiktajam cilvēka dzīves mērķim tuvinās humānās paradigmas teorētiskā līmeņa atslēgas vārdi, savukārt metodoloģiskajā līmenī apkopoti vispārējie pedagoģiskie līdzekļi, kuri stimulē un ietekmē personības izvēli, kā arī modina un stiprina atbildību.

Pedagoģiskās domas gaita no 17. līdz 20. gadsimtam apstiprina filosofiskajos priekšstatos balstīto pieņēmumu par brīvas personības izpausmēm jēgpilnā un atbildīgā dzīvesdarbībā. M.Monteņs, J.A.Komenskis, H.Pestalocijs, V.Ratke, Ž.Ž.Ruso, H.Gaudīgs, J.F.Herbarts, G.Keršenšteiners u.c. briedinājuši Latvijas brīvvalsts teorētiķu (J.A.Studenta, A.Dauges, P.Dāles, K.Dēķena, O.Svennes u.c.) pedagoģiskos atzinumus par izglītības humāno raksturu, brīvu un atbildīgu personību kā izglītības un cilvēka personīgo mērķi. Humānās psiholoģijas un pedagoģijas pētījumos 20.gadsimta otrajā pusē akcentēta pašaktualizējošās personības veicināšana. Pedagoģiskajā darbībā svarīga skolēna un skolotāja izglītības **mērķu izvēle un aktualizēšana**, atbilstošas pedagoģiskās **saskarsmes nodrošinājums mācību procesā**.

2. MŪSDIENU VIDUSSKOLAS SITUĀCIJA BRĪVAS PERSONĪBAS VEIDOŠANĀS KONTEKSTĀ

Pedagoģiskā eksperimenta konstatējošā daļa balstās filosofiskajās nostādnēs rastajā un pedagoģiskajās atziņās apstiprinātajā pieņēmumā, ka **brīvu personību raksturo jēgpilna dzīves darbības izvēle un atbildība par savu izvēli**. Personības dzīves jēga ir apkopojoša vērtība un ietver gan dzīves mērķi, gan vērtības un ideālus, un atbildību, tos apliecinot.

2. 1. Vidusskolas situācijas izpētes mērķi, uzdevumi, metodes

Jēgpilnība šajā pētījumā ir reducēta vērtību izvēlē, bet vērtību kopums plašāk iezīmē arī dzīves mērķi. Vidusskolas posmā jauniešiem raksturīga vajadzība pēc dzīves jēgas izpratnes, tieši savas dzīves jēgas atrašanas. Viņiem ir aktuāla pašnoteikšanās problēma - sava *es* apziņa un *savas vietas* pasaulē izpratne. Atrodies pārejas situācijā starp bērnību un pieaugušo pasauli, jaunieši tiecas patstāvīgi risināt un izlemt jautājumus, kas saistās ar viņu personisko un sociālo es. Bieži šajos identitātes (E.Eriksons) meklējumos tiek atmetas un atkal aktualizētas dažādas vērtības, līdz ar to vērtību izvēle liecina par jēgas saturu un atskaites sistēmu. Humānā pedagoģija, kuras iespējās ir nodrošināt mūsdienu izglītības prasību īstenojumu, būtiski skar audzēkņu un pedagoģu vērtībipratni, turklāt uzsverot vērtību personisko nozīmīgumu dzīves jēgas sakarā.

Gan filosofiskajā, gan pedagoģiskajā skatījumā brīva personība ir atbildīga personība. Dzīves jēgas meklējums un piepildījums ir personiski un sabiedriski nozīmīgs, ja personībai ir spēja uzņemties atbildību un atbilstoši rīkoties. Brīva dzīves jēgas (šajā gadījumā - vērtību) izvēle un atbildība par to veido pētījumā izmantoto aptauju saturu.

Pētījums tika aizsākts 1995./96. mācību gadā. Pirmo aptauju **mērķis** - raksturot brīvas personības situāciju vidusskolā, noskaidrojot gan audzēkņu, gan daļēji arī skolotāju viedokļus.

Aptauju uzdevumi:

1. Konstatēt vērtību izvēli katrā grupā un visā skolā.
2. Noteikt skolas darbības ietekmi audzēkņu vērtību izvēlē.
3. Izpētīt vērtību izvēles saistību ar iespējamo rīcību atbildības izpratnē.
4. Izpētīt skolotāju un skolēnu viedokļus atbildības izpratnē.
5. Aktualizēt pedagogu darbību brīvas personības veicināšanā.

Rīgas komercskola (turpmāk RKS), kurā notika pētījums, darbojas astoto gadu. Trijos vai četros gados (pēc audzēkņu izvēles) iespējams apgūt vidējo izglītību un ekonomisko priekšmetu padziļinātu kursu. 1995./96.m.g. skolā mācījās 308 audzēkņi, strādāja 63 pedagogi, no kuriem tikai 35 RKS bija pamatdarba vieta. Skolas darbu jūtami ietekmēja un ietekmē amatu apvienošanas kārtībā nodarbināto pedagogu lielais īpatsvars, turklāt tikai 29 bija pedagoģiskā izglītība.

Skolā audzēkņus uzņem konkursa kārtībā pēc zināšanām matemātikā, latviešu valodā un skolas profilam atbilstošu spēju izpausmes testos un lietišķajās spēlēs. Nozīmīga vieta ir ierādīta pārrunām ar katru pretendentu. Pēdējos trīs gadus skolā uzņem arī audzēkņus, kuri nav izturējuši konkursu, kuriem ir nepietiekamas pamatzināšanas, bet kuri vēlas izglītību iegūt tieši šajā skolā - viņi mācās par vecāku ziedojumiem.

Skolas mācību plāns ir sakārtots tā, lai, apgūstot priekšmetus, audzēkņiem rastos vienots pasaules redzējums, savas vietas un jēgas izpratne sabiedrībā, sava vienreizīguma saprātīgs un atbilstošs novērtējums. RKS koncepcija akcentē brīvas un uzņēmīgas personības veidošanās sekmēšanu mācību gaitā. Liela uzmanība tiek pievērsta audzēkņu patstāvīgajam darbam, izstrādājot dažādus projektus praktiski visos mācību priekšmetos.

Audzēkņiem ir labi sasniegumi fizikas, matemātikas, bioloģijas, literatūras, informātikas, ģeogrāfijas olimpiādēs Latgales priekšpilsētā un Latvijā.

Taču līdz šim skolā netika pētīta personības tapšana un skolas nozīme tajā. Atsevišķi audzēkņu rīcības simptomi (audzinātības, atbildības biedējošs trūkums)

vedināja pārdomāt un pamatoti izpētīt skolēnu rīcības motīvus. Pirms aptaujām visu grupu audzēkņi tika iepazīstināti ar pētījuma mērķi un aicināti uz sadarbību. Audzēkņu attieksme visumā bija saprotoša un ieinteresēta.

Pētījuma praktiskās daļas pirmajā posmā audzēkņi pēc brīvas gribas un izvēles uzrakstīja stilistiski nenormētus pārdomu darbus (ne domrakstus) par tematiem, kas pielāgoti vecuma savdabībai.

1. kursā - Kāds es būšu pēc 5, 10, 15 ... gadiem.
2. kursā - Kādēļ es dzīvoju?
3. kursā - Kādēļ es dzīvoju un kāpēc man tas jādara?
4. kursā - Manas dzīves jēga.

Kopumā (arī objektīvu iemeslu dēļ) tika saņemts 221 darbs no 308 iespējamiem. Divi audzēkņi atteicās rakstīt šāda veida darbus, to pamatojot, „.. man pašreiz ir pārāk maz laika, un tas pats jāaizpilda ar citu problēmu risināšanu, kuras man šķiet svarīgākas.“ (2.kursa audzēknis.) “Es uzskatu, ka tas ir galīgi nevajadzīgs pasākums, un man nav laika par to dziļāk padomāt.” (3.kursa audzēknis.)

Ņemot vērā 221 audzēkņa viedokli, tika izstrādāta aptaujas anketa (skat. pielikumu Nr.1,1), kurā ietilpa pārdomu darbos visvairāk minētās vērtības, kas, pēc jauniešu domām, veido viņu dzīves jēgas saturu un iespējamus mērķus. Eventuāli veidojās vērtību rinda, kuras galējos polus iezīmēja *dzīvība* kā visaugstākais dzīves jēgas pamats un *Dieva* esamības iespaids.

Vairākos darbos izpaudās jauniešu vēlēšanās paveikt ko paliekošu un sabiedriski nozīmīgu. Taču vērtību rindā *dzīves pārveidošana* tika iekļauta ārpus skolēnu izvēles, uzskatot, ka arī tā varētu un tai vajadzētu būt par vienu no jaunās paaudzes dzīves dzinējspēkiem. Turklāt šajā pētījumā dzīves jēga ir skatīta saistījumā ar dzīves apliecinājumu, tātad arī ietekmēšanu, jēgpilnu pārveidojumu, tālab dzīves pārveidošana ir viena no raksturīgākajām brīvas personības izpausmēm darbībā.

Atsevišķos darbos atklājās pesimistisks noskaņojums un secinājumi par dzīves jēgas neiespējamību, dzīves fatālu nolemtību, cilvēka garīgo nevarību, dominējošo, sabiedrībā pieaugošo vienaldzību, pat ļaunumu, taču dzīve tomēr tika uzskatīta par vērtību.

Skolas audzēkņu uzskatus daudzējādā ziņā ietekmē dažādi faktori, piemēram, ģimene, skolas un sociālā vide utt., tālab tika sakārtota aptaujas anketa (skat. pielikumu Nr. 1,1), kurā minēti tie nosacījumi, kuri, pēc audzēkņu darbiem spriežot, ietekmējuši dzīves jēgas izpratni (izvēli). Tikai daži audzēkņi bija rakstījuši par paša pieredzes, pārliecības un pārdomu svarīgumu, tāpēc šis nosacījums netika iekļauts aptaujas anketā. Ja audzēknim paša pieredze liksies ļoti nozīmīga, tad anketā paredzētajā papildinājuma daļā viņš to norādīs.

Ievērojot vecuma īpatnības, atsevišķi tika dalīta vienaudžu iespējamā ietekme:

- a) skolas biedri (organizēta vide),
- b) draugi (īpaša grupa).

Situācijas analīzei ir nozīmīgi konstatēt, cik ievērojama ir grāmatās gūto un sabiedrības dzīvē vērojamo ideju ietekme. Ekonomiskā un politiskā situācija ir atsevišķs izvēli ietekmējošs faktors.

Trešā aptauja noskaidroja atbildības spējas izpausmi uzskatos. To noteica vispārējās kontroles lokuss un subjektīvās kontroles (internalitāte jeb atbildība atsevišķās dzīves jomās) tests (skat. pielikumu Nr.1,2).

Vispārējā internalitāte (I v) raksturo personības tendenci uzskatos un iespējamā rīcībā. Ja personība savu dzīvi un tās sasniegumus visumā izprot kā savas darbības rezultātu un pati uzņemas atbildību par savā dzīvē notiekošo, tad personība izjūt dzīvi kā jēgpilnu un brīvas izvēles noteiktu. Ja personība pārsvarā uzskata, ka tās dzīvi ietekmē un nomāc apkārtējo apstākļu kopums, citu cilvēku dominējošā darbība, tad visbiežāk personība uztver dzīvi kā notikumu virkni, kuru ietekmēt vai mainīt nav tās spēkos. Atkarībā no šādām ievirzēm personību dēvē par internālu (izteikts atbildīgums) vai eksternālu (zems atbildīgums).

Tests atklāj arī personības iespējamo atbildīgumu 6 nozīmīgās dzīves pozīcijās. **Internalitāte panākumu jomā (I p)** norāda personības uzskatu un potenciālo darbību, t.i., sasniegtos panākumus personība pārliecināti uztver par sava ieguldītā darba rezultātu. **Internalitāte neveiksmju uztverē (I n)** atklāj, vai radušās neveiksmes personība uzlūko par nepietiekamu pūliņu rezultātu, vai neveiksmju vaininieki tiek meklēti apstākļu sakritībā vai citu cilvēku pretdarbībā. **Internalitāte ģimenes attiecību uztverē (I ģ)** iezīmē spēju uzņemties atbildību par attiecībām ģimenes locekļu starpā, piemēram, starp vecākiem un jauniešiem. Skolēnu

pašvērtības, patstāvības, brīvības un atbildības nosacītu stāvokli demonstrē **internalitāte mācību jomā** (l m). **Internalitātes** esamība **attiecībās** ar tuvajiem cilvēkiem (l a) atspoguļo personības atbildīgumu par šīm attiecībām, par to atkarīgumu no pašas personības darbības un attieksmes. Rūpes par savu veselību - cik personība jūtas spējīga ietekmēt savu veselības stāvokli - norāda **internalitāte veselības uztverē** (l s).

Salīdzinot ar amerikāņu psihologa Dž.Rottera lokusa kontroles testu un krievu psihologu E.Bažina, E.Golinkinas, A.Etkinda aprobēto variantu - subjektīvās kontroles testu [71], vidusskolai domātajā aptaujā nedaudz mainīti formulējumi. Minētajos testa paraugos ir noteikta personības internalitāte arī ražošanas jomā, kas skolai tieši nav aktuāla. Skolā jauniešu vecumā veidojas savstarpējo attiecību sistēma (turklāt arī sociālajā sfērā), un tādējādi skolā pavadītais mācību laiks ir nozīmīgs personības attīstības sekmēšanai. Tieši tādēļ aptaujas 9., 22., 25., 30. jautājumu formulējumi tika saistīti ar skolotāja (stundā "vadība") un skolēna (stundā "padotais") mijiedarbību mācību stundās.

Aptauja noritēja 1996. gada martā, apmēram mēnesi pirms tam tika rakstīti tematiskie pārdomu darbi. Aptaujā audzēkņiem tika piedāvāts:

- 1) sakārtot 12 vērtības svarīguma secībā (skat. pielikumu Nr.1,1),
- 2) pasvītrot un papildināt (ja vēlas) vērtību izvēli ietekmējošus faktoros (skat. pielikumu Nr.1,1),
- 3) izteikt savu vērtējumu par 44 spriedumiem (pilnīgi piekrītu -- +3; visumā piekrītu -- +2; šaubos, bet piekrītu -- +1; pilnīgi nepiekrītu -- -3; visumā nepiekrītu -- -2; šaubos, tomēr nepiekrītu -- - 1).

Aptauja bija anonīma, taču, ja audzēkņi vēlējās, viņi uz anketu lapām rakstīja savus vārdus, lai pēc tam iepazītos ar rezultātiem. Audzēkņus interesēja arī kopējie rezultāti grupā un skolā, kā secinājumi un rosinājumi to sakarā.

Pedagogu aptauja notika, kad pedagoģiskais kolektīvs tika iepazīstināts ar aptuvenajiem rezultātiem skolēnu grupās. Skolotāji uzskatīja par nepieciešamu noskaidrot savu subjektīvās kontroles pakāpi un tādā aspektā pārdomāt darbu un attieksmi pret sevi un dzīves notikumiem.

Aptaujas rezultāti ir apkopoti gan skolas mērogā, gan atsevišķi katrā grupā, un tos varēja izmantot grupu kuratori un priekšmetu skolotāji.

Pētījums tika turpināts 1996./97. mācību gadā, un tā mērķis - pārbaudīt pedagoģiskos līdzekļus brīvas personības veidošanās praktiskai sekmēšanai vidusskolā. Pedagoģiskajā eksperimentā iesaistījās 1.kursu audzēkņi un piecu priekšmetu pasniedzēji. Eksperiments paredzēja:

1. Izpētīt 1. kursu audzēkņu viedokli par dzīves vērtībām, mērķiem, izglītības motivāciju.
2. Aktualizēt skolēnu dzīves un izglītības mērķu sakarību mācību priekšmetu apgūvē.
3. Kopā izstrādāt sociāli nozīmīgus projektus.
4. Sekmēt skolēnu brīvas personības pašaudzināšanu.

Eksperimenta uzdevumu papildinājums bija iespējams, ja skolēnu dzīves jēgas un vērtību izpratne, kā arī internalitātes rezultāti radikāli atšķirsies no iepriekšējiem.

Pētījumam ir izmantota aptauju un novērošanas metode. Pētījuma bāze (1.B kurss - eksperimentālā grupa, 1.A un 1.C kursi - kontrolgrupas) eksperimenta noslēdzošajā daļā paplašinājās, jo pedagoģiskā konteksta paplašinājuma labad izglītības motivācija tika analizēta trijos pirmajos un piecos otrajosursos.

Ar pētījuma starpposmu rezultātiem RKS iepazīnās eksperimentālās 1.B grupas audzēkņi un viņu vecāki, kolēģi, kuri piedalījās eksperimentā. Kopējie rezultāti ir analizēti pedagoģiskās padomes apspriedēs.

Turpmākajā pētījuma eksperimenta rezultātu analizē dominē aprakstošā un salīdzinošā metode, kas atbilstoši brīvas personības saturam izvēlētas par vispiemērotākajām.

Pētījumam par brīvas personības situāciju vidusskolā ir divas daļas - pirmā, kuras mērķis bija teorētiski pamatoto brīvas personības pedagoģiski psiholoģisko nosacījumu raksturojums, tika realizēta 1995./96. mācību gadā; otrā - ar mērķi pārbaudīt pedagoģiskos līdzekļus brīvas personības veidošanās praktiskai sekmēšanai - 1996./ 97. mācību gadā. Pētījumā ir izmantotas aptaujas un novērošanas metodes, rezultāti analizēti ar aprakstošo un salīdzinošo metodi.

2. 2. Vērtību, to izvēles un subjektīvās kontroles rezultāti skolā - brīvu personību raksturojoši kritēriji.

Aptaujas rezultāti RKS liecina par brīvas personības vērtības relativitāti, ko pamato verbāli izteiktais, bet ar internalitāti neapstiprinātais nozīmīgums.

Ar vērtību ranžēšanas metodi ir atklāta skolēnu vērtīborientācija kopumā - visā skolā un katrā atsevišķā grupā 1995./96. mācību gadā (skat. tabulu Nr.1.,32.lpp.).

Audzēkņu izvēlētajā vērtību skalā (skat. tabulu Nr.2.,33.lpp.) **dzīvība** ir uzskatīta par svarīgāko cilvēka dzīves vērtību. Protams, tas ir vispārināts šīs vērtības skatījums, un pedagoģiskā darbība noteikti saistāma ar vērtības satura skaidrojumu, lai padarītu vērtības izpratni un apliecinājumu par noturīgu pārlicību.

Atbilstoši vecuma īpatnībām **mīlestība** ir izvēlēta par otru svarīgāko. **Ģimenei** vērtību kopā ir ceturtā nozīmīguma pakāpe. Jauniešu vecuma psiholoģiskās iezīmes iespaido kopējo izvēli atsevišķi 1., 2., 3., 4. kursā (skat.tabulu Nr.1.,32.lpp.).

Signalizējoši saskan **labas izglītības** un **sevis apliecināšanas** nozīmīgums (attiecīgi 5.vieta). Šāds rezultāts ir ļoti labvēlīgs skolotāja darbam, bet prasa, protams, akcentu maiņu pedagoģiskajā rīcībā, jo pieredze liek pieņemt, ka galvenokārt skolotājs nav apzināti gatavs jaunas pedagoģiskās pieejas meklējumiem un pieļāvumiem. Līdzīga atbilstība ir vērojama **karjeras** un **radoša darba** vērtējumā (6.vieta). Uzskatu līmenī arī šāda sakritība piedāvā veiksmīga pedagoģiskā darba iespēju.

Vidusskolēnu uztverē **dzīves baudīšana** galvenokārt nozīmē izpriecās, zināmu bezrūpību, pat bezatbildību. Kursos tā vērtēta dažādi (skolā - 7.vieta). Izpriecu iespēju "līdzsvaro" **pienākums pret vecākiem**. Dažosursos tas gan svarīgāks nekā skolā kopumā.

Materiālā nodrošinātība minēta 8.vietā vai atsevišķosursos (3.,4.kursi) tikai daļēji atzīta par vērtību. Tās svarīgumu izskaidroja sarunas ar audzēkņiem - noteicošie izvēlē ir grupā dominējošie ģimeņu materiālie apstākļi vai arī ģimenes orientācija uz aizvien lielāku materiālo līdzekļu iegūšanu (dzīves mērķu izpratnē).

Dzīves pārveidojums, ietekmēšana, izmaiņa diemžēl nav svarīga vērtība audzēkņu izpratnē (9.vieta). Dažosursos tā ieguvusi viszemāko vērtējumu. Saskaņā ar izglītības mērķi tai vajadzētu būt nozīmīgākai. Empīriski var spriest, ka šādu iznākumu ietekmēja personības nevēlēšanās, kurai pamatā vesels sociālu un

individuālu iemeslu komplekss, un arī neprasmē uzņemties un īstenot atbildību par savu dzīvi pārveidojošo (pozitīvo) darbību.

RKS raksturīgi, ka **Dievs** netiek uzskatīts par ētisku atskaites vai dzīvi regulējošu iespēju. Taču tā vietā nav izkopta kāda cita pašvērtējuma sistēma, piemēram, sirdsapziņa kā personības morālās autonomijas liecinātāja. Skolas mācību plānā iekļautā ētika pagaidām nav piedāvājusi audzēkņiem noturīgu pamatu, lai tie varētu veidot savus morāles likumus.

Ar šīs aptaujas rezultātiem korelē turpmākie secinājumi par vērtību izvēli ietekmējošiem faktoriem (skat. tabulu Nr.3.,34.lpp). Visvairāk (206 atbildes un 4.vieta vērtību kopā) vērtību izvēli iespaidojusi ģimene. Personībai ir būtiski atrast savas dzīves jēgu tagadnē un izvēlēties savu darbību saskaņā ar sevi katrā notikumā, tāpēc skolēnu atziņa, ka vērtību izvēli ietekmē politiskā un ekonomiskā situācija, apliecina brīvas personības izpausmes nepieciešamību nepārtraukti visā dzīves gaitā, katrā situācijā no jauna (140 atbildes).

Sava veida stabilitāte vērtību izvēlē sarežģītajā mūsdienu dzīvē ir draugu atbalsts un ietekme (161 atbilde). Pedagogam ir jārēķinās ar vienaudžu viedokļa nozīmīgumu un jābūt tolerantam pret to.

Gandrīz skaitliski līdzvērtīga (attiecīgi 41 un 33 atbildes) ir attieksme pret skolotāja un sabiedrībā populāru personību ietekmi. Šāda situācija zināmā mērā raksturo skolotāja lomas uztveri sabiedrībā. Vērtējot sabiedrībā populāras personības, vārdos nosauktas dažas - A.Šķēle, I.Godmanis, Ā. Linkolns.

Izglītību, mācības skolā un to nozīmīgumu raksturo audzēkņu vērtējumi par mācību stundas, tās satura (ideju līmeni), skolotāja un kopējā skolas noskaņojuma (varbūt neskaidri, toties precīzi - gara) iedarbīgumu. Mācību stundas ietekmes zems vērtējums (72 atbildes no 284 iespējamām) rosināja nopietni pārdomāt stundas kvalitātes atbilstību mūsdienu pedagogiskajām nostādnēm. Eventuāli var secināt, ka audzēknis nerod mācību stundā savai dzīves mērķizpratnei nozīmīgu jēgu. Lai gan skolotāja loma ir atzīta, tomēr ir nepieciešama biežāka audzēkņa un pedagoga cilvēciska saskarsme (60 atbildes liecina par sarunu ar skolotāju svarīgumu).

Grāmatās izlasītu ideju ietekmēti ir 97 audzēkņi, savukārt 120 atbildēs uzsvērts sabiedrības iespaids. Priekšmetu skolotājiem tas ir audzēkņu garīgo interešu

meklējumu un izziņas interešu rādītājs, un labs pamats turpmākajam darbam, sekmējot audzēkņu personības veidošanos.

Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, pazeminājusies skolas garīgā noskaņojuma ietekme (46 atbildes). Objektīvi tas ir saistīts ar biežo skolotāju maiņu, organizatoriska rakstura problēmām.

Reliģijas ietekme ir niecīga un vērtējumā sakritīga ar vērtību izvēli (35 atbildes un 12. vieta rangu tabulā).

Īpaši no vecākajiem kursiem aptaujā tika gaidīta personiskās pieredzes un pārlicības apliecināšana. Diemžēl rezultāti nesniedza gaidīto (tikai 41 atbilde no 284 iespējamām). Jāpiebilst, ka 1. kursos tik izteikts "es" uzsvērums varētu būt arī verbāli inspirēts, jo šajos kursos pedagoģiskā darbība (arī vārdiskā) orientēta uz personības patstāvības veidošanu un izkopšanu. "Es" pieredzes maznozīmīgums citos kursos tomēr simptomātiski liecina par šādas attieksmes pret sevi trūkumu.

Pēc šo aptauju rezultātiem nav stingra pamata uzskatīt brīvu personību un tās izpausmi vērtībās un to izvēlē par noteiktu, īpašu vērtību skolēnu izpratnē.

Iegūtie rezultāti **subjektīvās kontroles** raksturojumā (skat. tabulu Nr. 4.,35.lpp.) apstiprina iepriekšējos. RKS no 284 respondentiem audzēkņiem ir 86, kuri uzskata sevi par spējīgiem pārsvarā atbildēt par savu dzīvi un tās notikumiem (internāli). 198 audzēkņi atbildību par sevi un savu dzīvi novēl uz citiem cilvēkiem vai dažādiem apstākļiem (eksternāli).

Pasniedzēju viedoklis ir - no 26 respondentiem 13 ir internāli, 13 eksternāli orientēti cilvēki (skat. tabulu Nr.4.,35.lpp). Aptaujas iznākums uzrāda tendences, ne līmeni, jo aptaujas jautājumi maz skar konkrētas situācijas vai notikumus, tāpēc atbildes ir spontānas, vairāk par uzskatiem liecinošas.

Pēc rezultātu apstrādes metodikas iegūto punktu skaits ir izteikts attiecīgās vienībās - stēnos. Par augstu internalitāti liecina stēni 8, 9, 10, par zemu - 6, 5, 4, 3. Zema internalitāte atklāj, ka skolēni neizprot sakarības starp savu rīcību un notikumiem savā dzīvē, neuzskata sevi par spējīgiem būt atbildīgiem vai kontrolēt ar sevi pašu notiekošo. Augsta internalitātes pakāpe vērojama skolēnu attieksmē pret **attiecībām ģimenē** (I ģ) - 156 internāli (skat. tabulu Nr.4.,35.lpp). Iepriekšējās aptaujās paustā ģimenes atzišana par nozīmīgu vērtību, kā arī tās ietekmes īpašais rādītājs sasauca ar subjektīvās kontroles testa rezultātu.

Panākumus dzīvē (l p) audzēkņi uzskata par savas rīcības, darba rezultātu - 125 internāli (skat. tabulu Nr.4.,35.lpp.). Pedagoģiski šāda situācija noteikti ir sekmējama, mērķtiecīgāk saistot to ar mācību procesu, mācību stundā iegūto.

Arī **savstarpējo attiecību** jomā (l a) skolēni izjūt atbildību, apzinās savu lomu attiecību veidošanā un uzturēšanā - 127 internāli (skat. tabulu Nr.4.,35.lpp.). Draugu svarīgumu jau atklāja iepriekšējā aptauja.

Jaunieši gan sevišķi nevēlas atzīt savu darbību par **neveiksmju** (l n) iemeslu - 70 internāli (skat. tabulu Nr.4.,35.lpp.). Daļēji tas skaidrojams ar vecumposma psiholoģiskajām iezīmēm, taču audzinošā aspektā šāda attieksme ir pārdomājama.

Vienaldzīgums un bezrūpība pret savu **veselību** (l s) pagaidām arī saistāma ar vecumposma psiholoģiju - 78 internāli (skat. tabulu Nr.4.,35.lpp.). Grupās, kurās ir vairāki hroniski slimi jaunieši, nostāja ir cita. Kopumā gan šī situācija gaida risinājumu.

Problēmiski ir iegūtie rezultāti **mācību** jomā (l m). Šī aptauja (skat. tabulu Nr.4.,35.lpp.) neuzrāda internalitāti ne audzēkņu, ne pasniedzēju vidū. Viens no cēloņiem varētu būt jautājumu formulējumu neveiklība izteiksmē.

Internalitāte tika noteikta ar 10 pozīciju starpniecību (numerācija kā anketā - skat. pielikumu Nr.1,2):

1. Sasniegumi karjerā vairāk būs atkarīgi no apstākļu sakritības nekā no manām pūlēm (nepieciešama noliedzoša atbilde),

9. Nepārprotami, ka skolotājs strādā produktīvāk, ja pilnībā kontrolē audzēkņu darbu (nepieciešama noliedzoša atbilde).

10. Manas atzīmes skolā bieži atkarīgas no gadījuma apstākļiem, nevis no manām pūlēm (nepieciešama noliedzoša atbilde).

19. Manas atzīmes skolā vairāk ietekmē mans ieguldītais darbs un izpratne (nepieciešama apstiprinoša atbilde).

22. Man pieņemamāks skolotājs, kurš ļauj patstāvīgi noteikt, kas darāms (nepieciešama apstiprinoša atbilde).

24. Noteikti cilvēkiem traucē sasniegt panākumus neveiksmīga apstākļu sakritība (nepieciešama noliedzoša atbilde).

25. Galu galā par produktīvu skolotāja darbu ir atbildīgi skolēni, kuri pie viņa mācās (nepieciešama apstiprinoša atbilde).

30. Mēdz būt grūti saprast, kāpēc skolotājs rīkojas tā, nevis citādi (nepieciešama noliedzoša atbilde).

31. Ja cilvēks darbā nav sasniedzis panākumus, visbiežāk viņš nav pietiekami pūlējies (nepieciešama apstiprinoša atbilde).

42. Spējīgi cilvēki, kas nav savas spējas realizējuši, var vainot tikai sevi (nepieciešama apstiprinoša atbilde).

Spriedumi ir apšaubīti, noliegti, balstīti personiskajā pārdzīvojumu un sāpju pieredzē, varbūt neizprasti, un to atspoguļo rezultāts (skat. tabulu Nr.4.,35.lpp.), kurš papildināts ar pasniedzēju viedokli. Iedziļinoties anketā minētajos apgalvojumos, tomēr ir pamanāms, ka to saturs pauž pedagogu un skolēnu dalītas atbildības nepieciešamību - katram savā jomā, toties savstarpēji ieinteresētu. Ir problemātiski audzēknī gatavināt atbildības izjūtu un spēju, ja mācību laikā, mācību stundā viņam netiek piedāvātas iespējas (skolotāja atbildība!) izpaust, pierādīt, mācīties būt patstāvīgam un atbildīgam par sevi reāli. Nereti mēdz atbildību tikai pieprasīt, skolēnu tai nenobriedinot.

Rezumējot pētījuma pirmajā daļā apkopotos rezultātus, jāsecina, ka RKS ir nepieciešamas būtiskas korekcijas pedagoģiskajā darbībā, lai īstenotos skolas un izglītības mērķis - brīva un atbildīga personība.

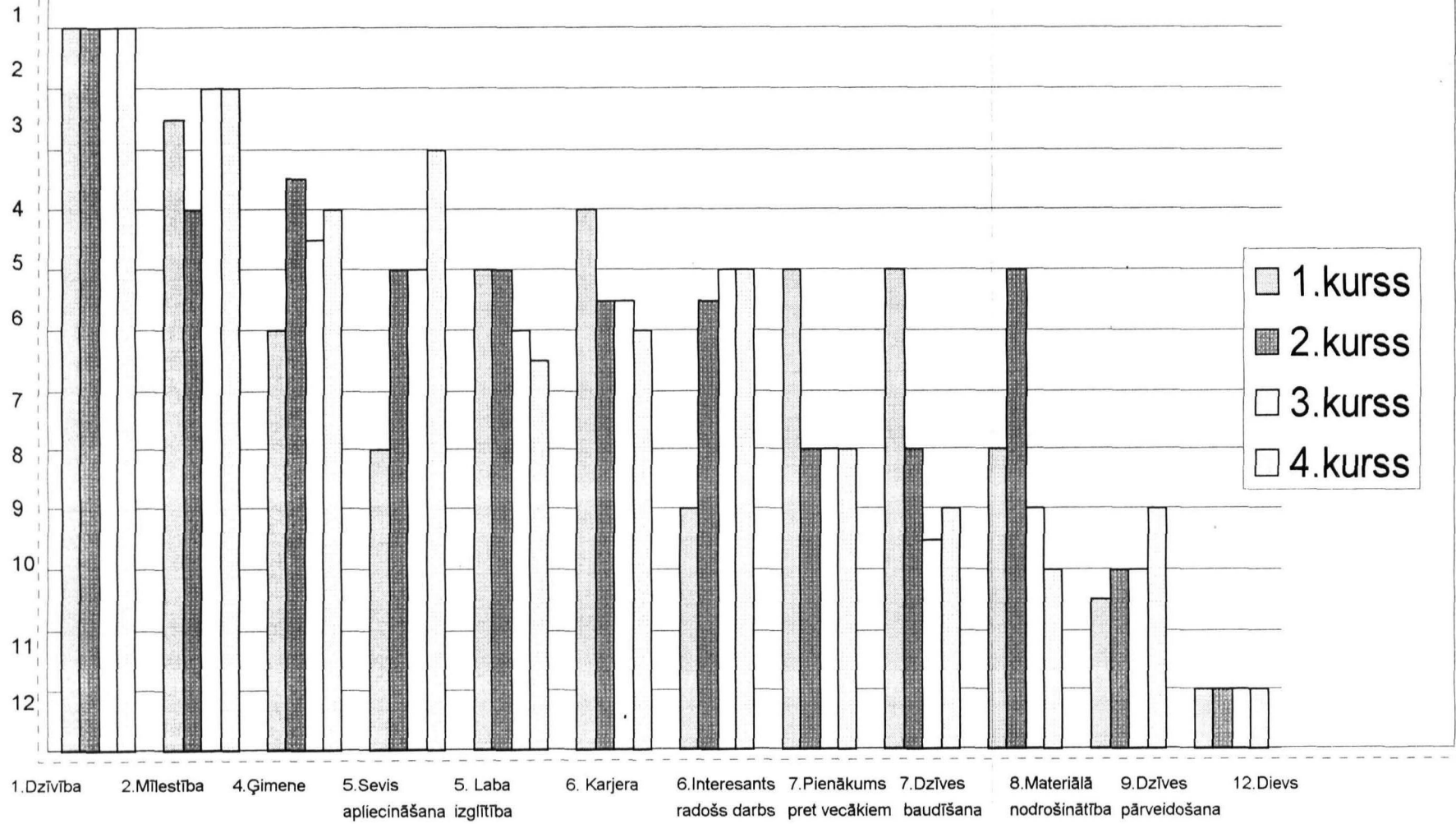
Aptauju un subjektīvās kontroles testu rezultāti norāda, ka RKS vidusskolēni un viņu pedagogi praktiski vēl nerealizē mācību audzināšanas mērķi - brīvu un atbildīgu personību. Lai gan dzīvot iespēja - **dzīvība** - tiek uzskatīta par svarīgāko vērtību un **laba izglītība**, arī **sevis apliecināšana** ir nozīmīga jauniešu vērtību izpratnē (5. svarīguma pakāpe), tomēr vidusskolēni **neizprot un neizjūt, ka un kā personības veidošanās sekmēšana norit mācību procesā, mācību stundā**. Internalitāti neatklāj nedz skolēnu, nedz skolotāju viedokļi subjektīvās kontroles testā. Jaunieši atturīgi izturas pret savas un sabiedrības dzīves pozitīva ietekmējuma, pārveidojuma nozīmīgumu(9. vieta). Skolēnu dzīves mērķa izvēli visvairāk nosaka **ģimene, draugi**, taču skolas un skolotāja lomas zemais (72 apstiprinošas atbildes no 284 iespējamām) vērtējums pieprasa nopietni pārdomāt stundas produktivitātes atbilstību mūsdienu pedagoģiskajām nostādnēm un izglītības mērķim.

Vērtību izvēle skolā

Nr.		1.a	1.b	1.c	1.d	1.e	2.a	2.b	2.c	2.d	3.a	3.b	3.c	3.d	4.a
1.	Karjera	-	1	3	-	7	4	8	3	4	-	3	6	6	11
2.	Labā izglītība	4	5	-	5	4	4	-	5	-	6	5	-	7	7
3.	Dzīves baudīšana	7	3	10	-	10	7	9	7	-	-	-	9	3	9
4.	Mīlestība	3	2	2	2-3	3	2	5	6	2	2	2	2	2	2
5.	Sevis apliecināšana	10	4	8	9	5	6	4	4	6-7	5	8	5	8	3
6.	Pienākums pret vecākiem	8	7	4	4	5	11	6	4	9-10	7	6-7	-	10	8
7.	Dzīves pārveidošana	9	11	12	10	12	9	9	11-12	11	8-9	12	11	10	9
8.	Ģimene	5	3	11	4	2	3	2	2	5-6	3	4	-	-	4
9.	Interesants, radošs darbs	6	8	6-7	7	-	5	7	4	5-6	4	-	8	4-5	5
10.	Dievs	12	11	12	12	11	10	11	11-12	12	12	12	12	12	12
11.	Dzīvība	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
12.	Materiālā nodrošinātība	2	9-10	8	6	6	7	3	7	3	-	11	4	-	-

Dzīves vērtību nozīmīgums skolā

Tabula Nr.2

Dzīves mērķu un vērtību izvēli ietekmējošie faktori

Nr.		1.a	1.b	1.c	1.d	1.e	2.a	2.b	2.c	2.d	3.a	3.b	3.c	3.d	4.a	Kopā
1.	Mācību stunda	3	8	5	5	5	7	8	7	5	1	6	2	5	5	72
2.	Skolotājs	5	4	7	12	5	9	10	7	2	4	7	3	14	12	101
3.	sarunās	4	4	4	7	2	6	5	3	2	3	4	1	6	9	60
4.	ar personības piemēru	1		3	5	3	3	5	4		1	3	2	8	3	41
5.	Ģimene	18	18	18	20	17	10	16	16	15	11	12	12	13	10	206
6.	Sabiedrībā populāras personības	3	3		1	2	3	3	4	4	4	2	1	2	1	33
7.	Skolas biedri	3	2	5	4	2	3	4	4		5	4	1	7	4	48
8.	Draugi	14	12	12	14	13	11	9	13	15	8	11	9	14	6	161
9.	Skolas kopējais garīgais noskaņojums	4	5	3	1	2	3	2	7	3	3	4	2	4	3	46
10.	Idejas grāmatās	10	10	8	8	5	5	8	7	2	9	13	2	8	2	97
11.	Idejas sabiedrībā	9	11	12	7	7	7	8	7	7	8	9	9	6	5	120
12.	Reliģija	4	3	1	4	1	4	4	3		1	5	3	2		35
13.	Ekonomiskā, politiskā situācija	9	12	10	9	5	13	7	13	11	8	10	7	7	6	140
14.	"Es" pats	5	3	2	3	2	1	4			1	1	2	1		25
15.	Pieredze	4					1	1	3	1		2	1	1	2	16

Subjektīvā kontrole																
Internāli																
	1.a	1.b	1.c	1.d	1.e	2.a	2.b	2.c	2.d	3.a	3.b	3.c	3.d	4.a	Kopā	26 pasniedzēji
lv	10	8	7	12	5	6	3	4	6	3	4	6	8	4	86	13
lp	14	7	10	15	10	9	6	12	12	4	5	7	12	2	125	15
ln	4	2	7	7	4	7	3	7	4	6	2	6	8	3	70	15
lg	11	13	10	15	16	11	9	13	11	14	6	9	15	3	156	15
lm	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
la	11	8	13	8	10	11	9	11	5	10	7	7	11	6	127	12
ls	6	10	7	7	6	3	7	5	3	8	2	5	6	3	78	7

Tabula Nr.4

3. BRĪVAS PERSONĪBAS VEIDOŠANĀS SEKMĒŠANAS TEORĒTISKIE PEDAGOĢISKI PSIHOLOĢISKIE FAKTORI

Veidojot teorētiskos pieņēmumus par brīvas personības konkrētiem robežjēdzieniem, šajā nodaļā pamatā ir izmantotas galvenokārt humānās pedagoģijas, kā arī psiholoģijas vispārējās atziņas. Filosofiskais skatījums iezīmē dzīves jēgu, transformējot to vērtībās, brīvā jēgpilnā izvēlē un atbildībā. Tagadnes sabiedrībā brīva personība varētu un tai vajadzētu izpausties kā sociāli un personiski apjēgtai vajadzībai - tātad personības mērķim. Tā atjēgšana un apjēgšana nepiespiesti un dabiski piešķir pedagoģiskajam procesam (arī mūžizglītībai) mērķtiecības raksturu.

Mērķtiecīgums izpaužas visā mācību gaitā, visos saturiskajos, strukturālajos un organizējošos aspektos, nosakot mācību audzināšanas **mērķus**. Lai personībai būtu iespējams darboties (dzīvot) saskaņā ar šiem mērķiem, skolotāja un skolēna mijiedarbei tie jāimplicē. Pedagoģiskajā procesā mācību mērķu izvirzījums, to pakāpenība ir īpaši veidojama.

Darbības pamatā ir personības **izvēle**, izvēļu virkne vai pat komplekss. Izvēles iespēja ir **atbildības** attīstības objektīvs priekšnosacījums. Vispirms mērķa, tad darbības veidu izvēle, ko ietekmē noteiktas dzīves vērtības, uzskatāma par pietiekami apzinātu [28.,137] un, izpaužoties kā īpašībai ārējā darbībā, atbildīgu. Turpmāk detalizētāk ir atklāta teorētiski pamatojamā pedagoģiskā rīcība, lai mācību procesā rastu apzinātus mērķus, veicinātu izvēli un koptu atbildību (skat. zīm.)

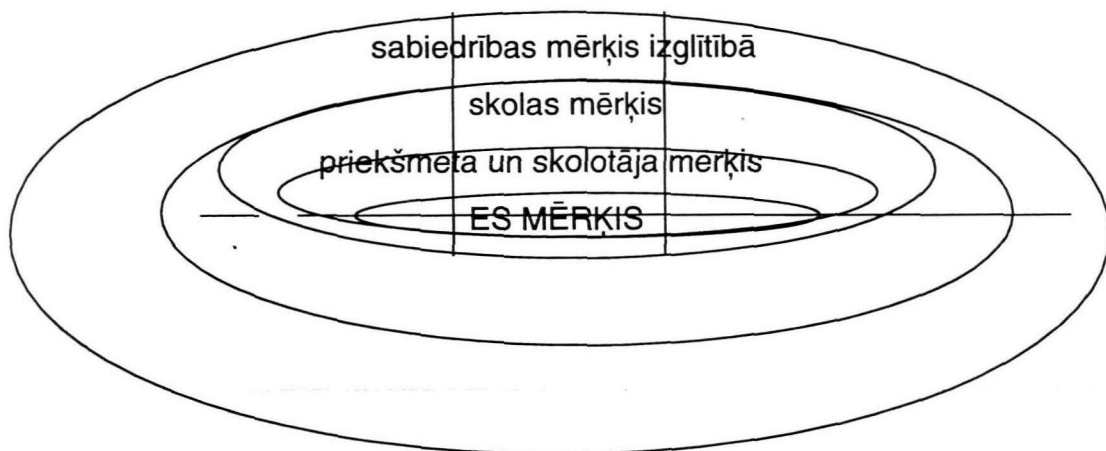
Ja izglītības vadlīnijas izvērza par mērķi brīvu personību, tad šādai ievirzei ir gan sociāls, gan personisks raksturs un nav tiešu pretrunu starp sabiedrības un personības mērķiem. Mērķu piepildījums risinās galvenokārt mācību procesā, kurā:

- 1) tiek gūta jauna informācija,
- 2) skolēni šajā informācijā var rast personisku jēgu [77.,35].

Lai jaunā informācija palīdzētu jēgu meklēt un sameklēt, humānā pedagoģija piedāvā audzēkņiem izveidot personiskos mācību mērķus. Saglabājas mērķu pakāpenība, kur personība ir nosacīts virsmērķis. Psiholoģija (A.Adlers, K.G.Jungs) papildina ar atziņu, ka cilvēka pašreizējās vajadzības un individuālā pieredze ietekmē mērķu perspektīvu, tāpēc mērķizvirzījuma struktūra ir spirālveidīga. Cilvēka rīcība ir uzskatāma par mērķtiecīgu, tikai varētu būt kvalificējams mērķu saturs. Mērķa satura noteikšana ir pedagoģiski stimulējama, bet ne autoritatīva, liekulīga. Mācību mērķi humānajā pedagoģijā krasī atšķiras no biheiviorismā akceptētajiem. Biheivioristiskais uzskats socializē, pragmatizē mācību mērķi, akcentējot t.s. panākumu vai izdevušāmiem dzīves modeli. Mācību procesā personība modificējas, iegūstot ārējā uzvedībā "mērķtiecīgi" panāktas iezīmes, piemēram, uzņēmību, organizatora prasmes u.tml., kuras turklāt var kontrolēt (cik lielā mērā skolēni iesaistās dažādās sabiedriskās aktivitātēs, kurās olimpiādēs iegūst labu rezultātu, cik un kurās augstskolās iestājas utt. - neskaitāmi piemēri no izglītības prakses) un skaitliski samērot. Diemžēl praksē tik populārā biheivioristiskā pieeja neliek skolēnam atbildēt sev pašam - kāpēc es savā dzīvē to visu daru. Ja arī atbilde ir, tad lielā mērā pragmatiska un tai maz sakara ar cilvēciskajām vērtībām un jēgu - brīvas personības atbildību. Taču praksē katrā ziņā ir pārņemama biheivioristu paustā mērķu noteikšana un sistemātiskā kontrole.

Meklējot darbības mērķus brīvai personībai, ievērojams personības nojēgums par sevi, personīgā attieksmju pieredze. Vēlams ar pedagoģisko darbību maksimāli skart ne tikai prāta un gribas, bet arī jūtu sfēru.

Vispirms skolēns un arī skolotājs varētu apzināt mērķa ietilpīgumu (skat. zīmējumu).

Humānā pedagoģija paredz speciālu mērķu apspriešanu, diskusijas par to. Lai mērķa saturs būtu "uzskatāmāks", tas ir izteikts konkrētās personības īpašībās. Nozīmīgākais ir A.Maslou pašaktualizējošās personības raksturojums. Ja tas tiek izmantots kā stimulants personisko mērķu meklējumam, tad brīvas personības kontekstā nerada iebildes, bet parauga vai mērķa nozīmē ierobežo personības patieso izvēli. Izvēles patiesums gan ir nosacīts, jo tā pedagoģiskā konstatācija ir laikietilpīga un subjektīva, balstīta vērojumā. Atkarībā no vispārējās pedagoģiskās situācijas skolotājs var piedāvāt ietvert mērķi personības īpašības vai prasmes. Tām piemīt humāns raksturs, un to formulējumi ir abstrakti [77.,34].

Iepriekš minētais vienādā mērā attiecas uz skolēnu un skolotāju, tomēr nosakot, ka mācību procesā noteicošais ir skolēna mērķu atrašana un piepildīšana. Skolotājs, izvēloties šāda veida darbību, jau ar savu izvēli ir apliecinājis to kā savu mērķi un pašaktualizācijas iespēju.

Mērķu noteikšanā dominē problēmiskā pieeja (humānās pedagoģijas uzskats), ko varētu papildināt heuristiskie un pastāvīgi pētnieciskie meklējumi. Tos audzēknis un skolotājs var realizēt vispirms mācību stundā katrā priekšmetā. Skolotājs nodrošina attiecīgus didaktiskos apstākļus un iespējas un turpmāk piedāvā konkrētu darbību saskaņā ar izvēlētajiem mērķiem. Tādējādi pedagoģiski un

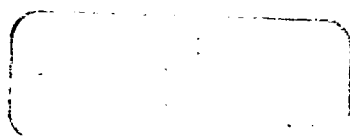
psiholoģiski ir iespējama personības attīstība, jo "personība attīstās, ja viņas darbības organizētas tā, ka, tās veicot, viņa saņem iespēju pilnīgāk iekļauties visprogresīvāko sabiedrisko attiecību sistēmā, to attiecību, kuras veidojušās uz vispārcilvēcisko vērtību pamata" [28.,123].

Balstoties mācību gaitā iegūtajā pieredzē, skolēns laiku pa laikam var tikt rosināts pašrefleksijai, ko humānā pedagoģija pārliecinoši iesaka. Ļoti nozīmīgs brīvas personības sekmēšanai varētu izrādīties pats mērķa meklēšanas, aktualizācijas, sasniegtā vērtēšanas process. Personības brīvības un atbildības spēja ir apliecināma katru reizi no jauna, tās pakāpe atkarīga no patstāvīgās darbības, kurā "nepieciešams pašam uzskaitīt un analizēt darba rezultātus, jo šajos apstākļos subjektam pašam jāpieņem lēmumi, jābūt apveltītam ar iniciatīvu un jāspēj sava "Es" šķautnes iemiesot reālā darbībā" [28.,115]. Pētījumi par atbildību kā personības īpašību liecina, ka tā var izpausties evolucionējoši [28; 86] no atbildīga izpildītāja līdz par savu dzīvesdarbību atbildīgam cilvēkam. Gan mērķa, gan rezultāta izpratnē brīva personība ietver augstāko atbildības stāvokli - atbildīgu patstāvību un neatkarību (brīvību).

Psiholoģijā atbildība ir traktēta kā daudzu personības psihisko funkciju integrācijas rezultāts: apkārtējās pasaules subjektīva uztvere, savu dzīves resursu vērtējums, emocionāla (ieinteresēta) attieksme pret pienākumu, griba [28.,114]. Šādā vērsumā mērķu izvirzīšana mācību procesā un tieši mācību stundā ir viens no atbildību veidojošiem nosacījumiem.

Kādā pedagoģiskā darbībā iemiesot brīvas personības sekmējumu? Pedagoģiskie līdzekļi ir daudzfunkcionāli, tomēr var iezīmēt vispārējos virzienus. Sākotnēji gluži tāpat kā skolēns pedagoģis ir iepazīs sevi, apzinās savu cilvēcisko un profesionālo spēku. Balstoties pieredzē, varu izteikt pieņēmumu, ka pedagoģam pašam jābūt brīvai un atbildīgai personībai vai jāvēlas par tādu būt. Tomēr humānās un citu pedagoģisko teoriju analīze ļauj secināt, ka humāno pedagoģisko līdzekļu kopums, kaut arī neliels, atstāj savu nospiedumu skolotāja personībā un darbības izvēlē. I.Beļickis tālredzīgi izteicies, ka jaunu līdzekļu aktualizēšana visai bieži būs "vecu līdzekļu humāno funkciju spēcīgāšana" [16.,55].

Sadarbība kļūst par skolotāja un skolēna mijiedarbības pamatu. Ja brīvas personības rosināšanā ir nosakāmi mācību mērķi, tad skolotājs tos piedāvā un kopīgi ar skolēniem pamatvilcienos akceptē, iesakot katram audzēknim izveidot savus.

Skolotājs iepazīstina ar savu mērķi un kopā ar skolēniem to papildina. Savstarpēji viņi vienojas par mērķu aktualizācijas posmiem. Mērķos netieši ir ievērtā arī skolotāja un skolēna atbildība, kura ir saprātīgi un pedagoģiski dalīta.

Skolotājs sadarbojoties ir:

- partneris,
- palīgs,
- dzīvesgudrs domubiedrs,
- dzīves pētnieks,
- padomdevējs.

Šīs funkcijas skolotājs spēj realizēt, ja patiesi tic skolēnu personības tikumiskajai izaugsmei un savai spējai un profesionālajai prasmei to veicināt. Analizējot savas darbības stilu, skolotājs secina, ka tam jāpārņem demokrātiskā vadības stilā. Demokrātiskais stils nodrošina tos apstākļus, kas nepieciešami brīvai un atbildīgai personībai - izvēles iespējas, ar atbildību līdzsvarotu brīvību, darbības mērķu kopīgu izvirzījumu un īstenojumu [3.,17]. Brīvu personību diezin vai iespējams gatavināt, kompilējot autokrātiskā stila iezīmes ar demokrātiskā stila atsevišķiem principiem, kā to bieži mēdz uzsvērt atsevišķi pedagogi. Tādā gadījumā gūtais rezultāts būs drīzāk patērētājpersonība. Demokrātiskajā vadības stilā izpaužas skolēna personības un darbības holistiskais redzējums, kamēr citos stilos - fragmentārais. Brīva personība sevi uztver, izzina un izjūt kā veselumu.

Pedagogs, izvēloties darbības stilu brīvas personības audzināšanai, var argumentēt savu izvēli, sastatot R.Dreikursa raksturotos izturēšanās veidus: despotisko un demokrātisko [3.,130]. /tabula citēta daļēji/

Despotiskais stils	Demokrātiskais stils
priekšnieks	līderis
asa balss	draudzīga balss
pavēles	aicinājumi
vara	ietekmēšana
piespiešana	stimulēšana
prasība sadarboties	sadarbība
es pateikšu, kas tev jādara	es pateikšu, kas man jādara
uzskatu uzspiešana	uzskatu popularizēšana
kundzība	vadība
kritizēšana	iedrošināšana
orientēšanās uz kļūdām	sasniegumu atzišana
sodi	palīdzība

Skolotājam ir vajadzīga ļoti plaša izglītība, īpaši humanitārā, lai sev pamatotu atšķirības starp varu un ietekmēšanu, kundzību un vadību, sodiem un palīdzību utt. Turklāt raksturojums jau atklāj stilu ārējās pazīmes, ne jēdzienisko un morālo saturu. Mūsu gadsimta 80. gados popularitāti iegūst nostādne, ka visi audzēkņi var apgūt zināšanas un prasmes, un audzinošā (J.F.Herbarts) mācīšana [36; 56]. Tiek pieminēti vairāki skolotāja darbības aspekti, kuri varētu būt nozīmīgi arī brīvas personības sakarā. Piemēram, tas, ko dara skolotājs, tieši iespaido mācīšanās kvalitāti, kā arī personības veidošanos. Ir uzsvērti vairāki savstarpēji saistīti pedagoģiskās darbības faktori - pedagoģisko līdzekļu saturs un forma, saskarsme un sadarbība mācībās. Lai gan ir akcentēta grupas darbība, tomēr saglabājas cilvēciski audzinošās skolotāja attiecības ar katru skolēnu atsevišķi.

Līdzīgi meklējumi izpaužas audzinošajā mācīšanā, kura aktualizē didaktisko paņēmieni tikumisko jēgu. N.Ščurkova uzsver, ka audzinošā mācīšana specializējas attieksmju pieredzes metodikā [56.,5]. Attieksmju pieredzi nosaka skolotāja uzvedība stundā, stundas tradīcijas, prasību argumentācija, emocionālais pārdzīvojums, attieksmes pret mācību saturu. Šie atsevišķie mācību stundas audzinošie faktori sekmē mācību darba tikumisko jēgu - skolēni mācības uztver kā darbību, kas viņiem dos iespēju turpmāk ietekmēt sabiedrības sociālo dzīvi, mainīt, uzlabot to [36; 56.,79]. Audzinošās mācīšanas piedāvātie līdzekļi ir tuvināti humānās pedagoģijas nostājai un praktiski izmantojami kā metodiskie ieteikumi. Zīmīgi, ka audzinošajā mācīšanā ir motivēts izcilā krievu pedagoga K.Ušinska uzskats - pedagogam vajag audzēkņi apburt, jo audzināšana ir radniecīga mākslai, tātad arī cilvēka audzinošās ietekmes mehānismiem jābūt radniecīgiem mākslai [57].

Apkopojot teorētiski pamatotos pedagoģiski psiholoģiskos faktoros brīvas un atbildīgas personības audzināšanai, var pieņemt, ka sākotnēji pedagoģiskajai darbībai jāskar **mācību stunda**, kurā skolotāja un skolēna mijiedarbībā atklājas un realizējas **mācību (izglītības) mērķu personiskā jēga**. Mācību stundā notiek pedagoga un audzēkņa **mērķtiecīga sadarbība**, kura pieļauj šaubas, kļūdas, stimulē un atbalsta abpusējus meklējumus. Sadarbības pamatā ir demokrātiskais darbības stils un humāni pedagoģiskie līdzekļi un paņēmieni. Skolotāja un skolēna mijiedarbības un dzīves moto varētu būt - "dvēsele tikai no citas dvēseles pieskaršanās aug" [10.,31].

4. BRĪVAS PERSONĪBAS VEIDOŠANĀS PEDAGOĢISKAIS RISINĀJUMS

RKS konceptuālais mērķis ir uzņēmīgas, radošas un atbildīgas personības, kura akcentē dzīves pozitīva pārveidotāja lomu, veidošanās sekmēšana. Aptauju rezultāti pedagogiem uzskatāmi apliecināja, ka skolas un katra pedagoģiskajā darbībā nepieciešamas pārmaiņas. 1995./96. mācību gada otrajā pusgadā skolas pedagogi varēja piedalīties problēmsemināros, kuru mērķis - radīt skolotājam iespēju **pašam** pārliecināties par sava darba atbilstību izglītības, RKS mērķa realizācijai. Semināru noslēgumā izveidojās domu biedru grupa, kuri vēlējās piedalīties pedagoģiskajā eksperimentā.

4.1. Pedagoģiskā eksperimenta mērķis, uzdevumi

Analītiski izvērtējot pedagoģiskās atziņas par brīvas personības veidošanās sekmēšanas nosacījumiem, var secināt, ka mācību audzināšanas mērķu personiskās jēgas meklēšana un aktualizēšana, kā arī skolotāja un skolēna mērķtiecīga sadarbība mācību stundā ierosinās un gatavinās, t.i., veicinās brīvas personības attīstību. Šo pedagoģisko līdzekļu lietderīgumu eksperimenta laikā bija paredzēts pārbaudīt darbībā. Skolotāji, kuri tajā piedalījās, balstoties savā pieredzē un patstāvīgajos pedagoģiskajos novērojumos un apsvērumos, vienojās par eksperimenta plānu.

PEDAGOĢISKĀ EKSPERIMENTA PLĀNS

Mērķis - pārbaudīt pedagoģiskos līdzekļus brīvas personības veidošanās sekmēšanai vidusskolā.

Uzdevumi -

- 1) izpētīt 1. kursa audzēkņu viedokli par dzīves vērtībām, mērķiem, izglītības motivāciju,
- 2) aktualizēt skolēnu dzīves un izglītības mērķu sakarību mācību priekšmetu apgūvē
  - a) izveidojot vienotus skolēna un skolotāja izziņas darba mērķus,
  - b) mācību gada laikā, īpaši darba posmu noslēgumos pārspriežot un novērtējot kopīgo (skolēna un pedagoga) mērķu sasniegšanas gaitu.
- 3) kopā ar skolēniem izstrādāt sociāli nozīmīgus projektus mācību priekšmetos,
- 4) veicināt skolēnu brīvās personības pašaudzināšanu.

Eksperimentā piedalās - Rīgas komercskolas 1.A,B,C kursa studenti, piecu priekšmetu skolotāji - psiholoģijas skolotāja Svetlana Kiseļova, bioloģijas skolotāja Airisa Šteinberga, sabiedrības un ekonomikas skolotājs Arnis Moldans-Greiškans, fiziskās audzināšanas skolotāji Ēriks Balodis un Taiga Kalberga, latviešu valodas un literatūras skolotāja, 1.B kursa kuratore Beatrise Garjāne, eksperimenta vadītāja.

Laiks - 1996.gada 21. augusts - 1997. gada 1. jūlijs

Gaita -1. Iepazīšanās ar 1. kursa audzēkņiem. Adaptācija grupā. /21.08.1996./

2. Aptaujas anketas *Es par sevi* rezultātu apkopošana. /1996. gada augusts/
3. Eksperimenta norises apspriešana ar mācību priekšmeta pasniedzējiem. /1996. gada augusts/
4. Skolotāja un skolēna personiskās jēgas meklējums un formulējums mācību audzināšanas mērķos. /1996.gada septembris/
5. Mērķu aktualizācija mācību stundā, pedagoģisko līdzekļu apspriešana. /1996.gada oktobris, 1996.gada decembris, 1997.gada marts, 1997.gada maijs/

6. Skolēnu vērtībizvēles un vērtībizpratnes izpēte un analīze. /1996. gada septembris līdz novembrim/
7. Internalitātes un eksternalitātes izpēte. /1996.gada oktobris;1997.gada oktobris/
8. Mācību audzināšanas mērķu aktualizācija , tiekoties ar vecākiem. /1996.gada septembris; individuālās tikšanās;1997.gada aprīlis/
9. Skolotāju un skolēnu mērķtiecīgas sadarbības izpēte un analīze. /1997.gada maijs/ Izpēte vēlama visā skolā.
10. Eksperimentā izmantoto pedagoģisko līdzekļu apspriešana. Netieša skolēnu iesaistišana apspriešanā, piemēram - skolēnu viedokļi domrakstos, cita veida darbos. /1997. gada jūnijs/

Atsevišķi ir konkretizēta

EKSPERIMENTA NORISE MĀCĪBU STUNDĀS

Par eksperimentālo grupu ir izvēlēts **1.B** kurss, kurā mācās 26 audzēkņi, par kontrolgrupām -1.A kurss - 26 audzēkņi (pēc RKS uzņemšanas noteikumiem - tāpat kā eksperimentālais 1.B - konkursa grupa) un 1.C kurss - 25 audzēkņi (pēc RKS uzņemšanas noteikumiem - ārpusbudžeta grupa).

Pedagoģiskā eksperimenta uzdevumi stundā, akcentējot brīvas personības veidošanās sekmēšanu :

- a) dzīves un izglītības individuālo *mērķu* sakarību atrašana un netieša aktualizēšana mācību gaitā (ja iespējams, katrā nodarbībā),
- b) audzēkņa un pedagoga savstarpējas cieņas *saskarsmes* nodrošinājums,
- c) *audzēkņa atbildības* par sevi un savu mācību rezultātu *uzsvērums*, ievērojot skolotāja līdzatbildību, kas īpaši netiek minēta, bet sadarbībā apliecināta.

Rezultātu apkopojums notiek mācību gada noslēgumā, izpētot audzēkņu mācību motivāciju. Eksperimenta gaitā tā dalībnieki, skolēni un skolotāji, iepazīstas ar visa mācību gada laikā veiktajām aptaujām, arī pedagoģiskajiem novērojumiem. Jāatzīmē gan, ka eksperimentā paredzētos iespējami rezultātos pedagoģiskos līdzekļus jau biju mēģinājusi izmantot savā darbībā. Šajā darbā iegūtais teorētiskais apstiprinājums ļāva hipotētiski pieņemt, ka tieši tāds pedagoģisko līdzekļu kopums

varētu apstiprināt brīvas un atbildīgas personības veidošanās sekmēšanas iespējamību. Arī citu eksperimentā iesaistījušos skolotāju pieredze bija līdzīga.

Atbilstoši eksperimenta uzdevumiem paredzējām, ka tiks izstrādāti

PROJEKTA DARBI MĀCĪBU PRIEKŠMETOS

Mācību priekšmets	Darba mērķis	Darba temats
Sabiedrība un ekonomika	Es un sabiedrība - attiecību izpēte, savas sociālās lomas skaidrojums	Es un sabiedrība (konkrēti pēc audzēkņu izvēles saskaņā ar priekšmeta prasībām)
Bioloģija	attieksmes pret dzīvību veidošana	Es un daba (konkrēti pēc audzēkņu izvēles)
Psiholoģija	sevis un citu cilvēku izzināšana	1. Prieks otram. 2. Es - skolā (RKS).
Latviešu valoda un literatūra	pašizziņa un sevis apjaušma dzīves laikā un telpā, jēgpilnības veicināšana	1. Manas dzimtas ciltskoks. 2. Manas dzimtas liktenis.

4. 2. Pedagoģiskā eksperimenta norise - mācību audzināšanas mērķu personiskās jēgas aktualizācija skolotāja un skolēna mērķtiecīgā sadarbībā mācību stundā

Eksperiments aizsākās 1996.gada 21.augustā, kad RKS 1.kursu audzēkņi sastopas, lai psihologa vadībā dienu darbotos kopā un jauniešiem būtu iespējas iepazīt vienu otru. Dienas beigās skolēni tika iepazīstināti ar grupas kuratoriem. Tikšanās noslēgumā pārdomas¹ par sevi audzēkņi rakstiski izteica aptaujā *Es par sevi* (anketu skat. pielikumā Nr.II,1).

Anketā ietvertu jautājumu virzība ir veidota tā, lai skolas pirmās nodarbības beigās skolēni apkopotu savās atziņās personīgo guvumu. Audzēkņi gan raksturo savas esošās īpašības, gan aizdomājas par vēlamajām. Kā vēlāk izteicās daži no rakstītājiem, tad bijis gan ko papūlēties, lai par sevi uzrakstītu. Turklāt kuratori pārliecināja, ka rakstītais tiks uzskatīts par patiesību un tajā balstīta turpmākā dzīve skolā. Pašraksturojumi pamatvilcienos likās līdzīgi visās trijās grupās. Situācijas izklāstam ir pietiekami ar eksperimentālās un vienas kontrolgrupas raksturojumu salīdzinājumu.

1.B kursā audzēkņi (skat. pielikumu Nr.II,2) uzsvēruši mērķtiecīgumu savās personībās (8 audzēkņi), nopietni pievērsušies personisko īpašību noteikšanai un atklāsmei, pauduši ieinteresētību sevis izpratnē. Kontrolgrupā 4 audzēkņi uzsvēruši mērķtiecīgumu. Domājot par sevi, vairāk nekā 1.B kursā pieminēti mācību priekšmeti, ar kuru starpniecību "signalizēts" par interesēm, spējām un patiku, kūrāk skartas rakstura īpašības un izpausmes. Daudzkārt personības raksturojumā nosaukts sabiedriskums - kā pozitīva esoša un vēlama izpausme. Pēc psiholoģijas pasniedzējas S.Kiseļovas novērojumiem aptaujas dienā, grupas kopainu veidojot, 1.A kursa audzēkņi izteiktāk demonstrējuši vēlmi atrasties tuvu viens otram, atrast vēl kādu vietu, lai novietotos pēc iespējas kompaktāk. Savukārt 1.B kursā audzēkņi meklējuši, kā un kur izteiksmīgāk parādīt sevi vienu - grupas kopējais iespaids liecināja par cilvēkiem, kuri vislabprātāk vēlas būt atsevišķi.

Darba dienas noslēgumā psiholoģijas skolotāja piedāvā audzēkņiem izveidot savas grupas fotogrāfiju - viens pēc otra audzēkņi nostājas pie skatuves uz pakāpieniem tur, kur viņi gribētu. Tad skolotāja grupu nofotografē un iegūst netiešu grupas psiholoģisko "attēlu".

Veidojot turpmākās darbības plānu 1.B kursā, tika ievērota audzēkņu sākotnējā pašizjūta, ko varēja noteikt arī nedrošība par sevi, zināms intravertums un vājas saskarsmes iemaņas. Novērojumi 1.septembra svētkos pieņēmumus apstiprināja - dāvanas grupai pirmajā dzimšanas dienā bija visai formālas un bez patiesas ieinteresētības.

Mēģinot radīt apstākļus, lai audzēkņiem pamazām kļūtu interesanti viņu jaunie kursabiedri, ar kuriem kopā būs jāstrādā gandrīz trīs mūsu dzīves gadi, ierosināju izgatavot vai arī nopirkt un atnest nelielas dāvaniņas jaunajam kursam un dāvinot izteikt savu novēlējumu mums visiem. Kurss saņēma daudz puķu vāzišu, zaļo augu, grupas talismanu - krāsaino lauvu -, svečturus. Par uzdāvinātajām lietiņām audzēkņi rūpējās maz, vairākas tika saplēstas, vienīgi lauvu meitenes lāpīja, kamēr vēl bija ko. Izrādījās, ka daudziem dāvanas bija iegādājuši vecāki. Pēc sarunām bija noprotams, ka dāvināšanas prieks vēl ir raisāms. Grupas dzīvē gan ieviesās paradums palaikam atnest visiem kaut ko garšīgu, uzdāvināt puzzles, lai visiem ko papūlēties. Psiholoģijā it kā starp citu tapa projekts "prieks otram". Kad pavasarī paši gatavojām dāvanas 3.

kursam skolu beidzot, grupā bija prieks par to, ka mēs varēsim kādam sagādāt prieku.

Ar aptauju iepazīnās grupu kuratori. Eksperimentālās grupas kuratore katram audzēknim rakstiski atbildēja uz jautājumiem, kas bija uzdoti anketas beigās, kā arī uzrakstīja dažas piebildes, vaicājumus un novēlējumus. Vēstules audzēkņi saņēma 1.septembra svētkos, un tās tika piedāvātas, ja nepieciešams, par saskarsmes formu arī turpmāk.

Aptauja rosināja audzēkņus sevis iepazīšanai un ļāva apjaust, ka mācības RKS būs veidotas, lai uzsvērtu viņu pašu ieinteresētību un atbildību savā izglītībā. Atbilžu saturs ir pedagoga un skolēna saskarsmes dialoga sākums - abpusēja pašizteiksme, jo anketa ir skolotāja sastādīta, tātad skolēna uzskatus par sevi pedagogs respektēs. Anketas saturā apzināti netika ietverti tradicionālie jautājumi, kurus skolēni, starp citu, gaida - kādus darbus klasē audzēknis grib darīt, kādus pasākumus skolā un klasē veiks, kuri mācību priekšmeti patīk, kuri nepatīk u.tml. Simptomātiski, ka vairums audzēkņu jautājumus, kas padodas un kas nē, nekavējoties attiecināja uz mācību priekšmetiem. Jauna, nozīmīga mācību posma sākums (tāpat kā, piemēram, nobeigums) taču varētu būt svarīgs tieši ar cilvēka es saturu un gatavību, īpaši tagad, kad pārspīlēta sekmības nozīme jaunā cilvēka vērtējumā.

Aptaujā pausto pedagogi izmantoja, lai veidotu pirmo priekšstatu par audzēkni, un laiku pa laikam, ja tas ir iederīgi un pedagoģiski taktiski, pieminēja, tā apliecinādami, cik viņiem svarīgas audzēkņa domas pašam par sevi.

Eksperimenta turpinājumā (1996.gada septembrī) ar jau iepriekšējā gadā lietotās aptauju kopas palīdzību tika konstatēta audzēkņu personības un atbildības pozīcija. Šajā gadījumā pārdomu darbs "Kādēļ es dzīvoju.(?)" (pieturzīmes izvēle paša rakstītāja ziņā), ko rakstīja tikai eksperimentālā grupa, uzrādīja 10 vērtības, kas daļēji bija sakritīgas (ģimene, izglītība, Dievs, dzīvība, mīlestība, darbs, sevis apliecināšana) ar 1995./96. m.g. rezultātiem, daļēji atšķīrās - laime, tautas dzīves uzlabošana, pārtikusi dzīve. Fragmentos no darbiem apkopotī tie spriedumi, kas raksturo, cik dziļi personisks un pedagogam stingri respektējams ir audzēkņu iekšējās pasaules atklājums. Turpmāk stundās strādājot, ir jāpatur prātā un dvēselē,

ko atgādināt kādā stundas mirklī, pie kura netieši vai tieši vērsties, ļoti saudzīgi un trausli aktualizējot vai klusinot to, ko katrs no viņiem izjūt kā sevi.

Pārdomu darbs "Kādēļ es dzīvoju. (?)" atklāj, ka daudzi skolēni par savas dzīves jēgu līdz šim nav domājuši vai nav rosināti to darīt. Tomēr viņi apzinās, ka dzīves piepildījums ir atkarīgs no katra paša. Skola un mācības, pēc skolēnu domām, var viņiem palīdzēt. Manuprāt, svarīga ir skolēnu atskārsme, ka dzīves jēgas un mērķa izpratne ietekmēs viņu turpmāko dzīvi.

Fragmentos, kas citēti no pārdomu darbiem (ar skolēnu atļauju), pasvītrotas tās skolēnu atziņas, kuras ievirzīs konkrēto pedagoģisko darbību tieši ar šo skolēnu.

1. *Pirmkārt, ././ es dzīvoju, es esmu tāpēc, ka mani vecāki to vēlējās. ././ Bet, otrkārt, es gribu un es dzīvoju. ././ Dažreiz man liekas, ka laika ir un būs parāk maz. ././ tas mazliet biedē, bet palīdz saprast un apzināties, ka jādara viss, ko var paveikt, ka jāzina, ko grib izdarīt, un ka nedrīkst būt ne mirklis, kad nezina, ko grib.*

2. *././ bet katram cilvēkam dzīvē ir savs uzdevums. Cits cilvēks visu mūžu nevar saprast savu uzdevumu. Arī es vēl joprojām neesmu sapratis, kāpēc es dzīvoju, bet ceru, ka mācības un šajā skolā apgūtais palīdzēs man to izvēlēties.*

3. *Dzīvot ir cilvēka pienākums, un šo pienākumu ir jācenšas izpildīt godam.*

4. *Pirmo reizi rakstu par šādu tēmu. ././ Izrādās, ka agrāk nemaz neesmu īpaši domājis par to. Viss notiek dabiski, nedomājot par īstenību. Manuprāt, arī vairums sabiedrības neuzskata par vajadzību kādreiz ././ padomāt par savu dzīvi. ././ es negribu nodzīvot savu dzīvi bezjēdzīgi, gribu dot ieguldījumu visas nācijas labā.*

5. *Nevēlējās, ka darba fragmenti tiek citēti.*

6. *././ Katrs no mums ¹var kaut ko derīgu veikt, lai nākošās paaudzes varētu būt lepnas par saviem senčiem. Arī es tāpēc dzīvoju pasaulē.*

7. *Cilvēki dzīvo, lai sasniegtu savas iekšējās vēlmes. ././ Starp manām vēlmēm ir pabeigt RKS un pēc tam iestāties kādā no Latvijas labākajām augstskolām. Beidzot augstskolu, esmu nolēmis uzsākt savu biznesu. ././ Šajā gadā es biju Vācijā un Dānijā un redzēju, kā cilvēki tur dzīvo. Es labprāt redzētu, ka mūsu valsts iedzīvotāji dzīvotu tāpat. Tāpēc esmu izvirzījis sev mērķi - palīdzēt savai valstij un tautai sasniegt tādu līmeni, kāds tas ir rietumos.*

8. Es jau, pirms sāku, atvainojos, ka šis darbs būs pārāk personisks. Tā ir vēstule sev. /../ Man vajag cilvēkus kā maizi. Var jau gadīties, ka tas ir liels egoisms, bet es visam vēlu tikai labu.

9. Nevēlējās, ka darba fragmenti tiek citēti.

10. Agrāk es par šo jautājumu aizdomājos visai reti, bet tagad es to uzdodu sev aizvien biežāk. /../ Man jādzīvo tā, lai apkārtējie cilvēki priecātos par to, ka es esmu. Manuprāt, es dzīvoju, lai arī citiem cilvēkiem būtu no manis kāds labums. Pašlaik es dzīvoju un mācos tādēļ, ka esmu devusi zvērestu un centīšos to pildīt.

11. Esmu laimīga, ka esmu piedzimusī. Man pieder saule, debess, jūra un viss pārējais, kas ir ap mani. Tālākais ceļš ir manā ziņā - kādu dzīvi es sev izveidošu. Es būšu savas dzīves arhitekts un mākslinieks vienlaicīgi.

12. /../ Es tuvojos savam sapnim, sasniedzu to, bet, izvīrot sev jaunu mērķi, es kā ar eskalatoru nobraucu atpakaļ. Tāda kustība ir svarīgākais, kādēļ es dzīvoju. Es attīstu savu domāšanu, iegūstu jaunas zināšanas, apmierinu savu lepnumu un pašapziņu - es dzīvoju. /../ Dzīve uzliek daudz pienākumu, tos visus ir jāspēj izpildīt - tāpēc es arī dzīvoju. /../ Es dzīvoju, lai sajustu kādas domas, pārdzīvojumus. Es dzīvoju tādēļ, ka man apkārt mīt mīlestība.

13. Nevēlējās, ka darba fragmenti tiek citēti.

14. Es domāju, ka man jau ir nolemts liktenis un dzīves uzdevums.

15. Es īsti nezinu. /../ Zinu tikai to, ka man patīk dzīvot un es to daru ar prieku.

16. Kādu laiku atpakaļ man bija ienākusi prātā doma par pašnāvību, taču es vienkārši nespēju pārvērst šo domu realitātē. Kādēļ? Tajā brīdī es iedomājos par saviem vecākiem, izlēmu dzīvot vecāku dēļ. /../ Tagad esmu atradusi savas dzīves jēgu. Es dzīvoju sevis dēļ. Gribu iegūt labu izglītību, atrast darbu, nodibināt ģimeni, dzemdēt bērnus un būt laimīga! Ja es pati būšu laimīga, tad arī cilvēkus, kuri būs man blakus, es centīšos darīt laimīgus. Varbūt, ka lielā mērā esmu egoiste, jo galvenokārt domāju par sevi un tikai pēc tam par citiem, bet tāda nu ir mana pārlicība, ka jādzīvo galvenokārt sevis dēļ.

17. Nav man mērķa. Nujā, labi: gribu es būt, piemēram, rakstniece, bet tas ir pakārtots manam galvenajam mērķim - justies labi. Egoistiski? Jā! Labi, tas bija jāraksta mazliet skumjāk, apmēram tā: jā. Vai drīzāk Jā. Ar lielo. E-go-isms. Mana vienīgā reliģija, mana vienīgā politiskā pārlicība.

18. Es negribu to zināt. Man bail. Bail no nezināmā. /../ Es nepazīstu dzīvi, tādēļ tā mani mazliet biedē. /../ Es nevaru konkrēti pateikt, kādēļ es dzīvoju. /../ Es nekad nebiju par to domājusi. Es vienkārši esmu.

19. Pašlaik es dzīvoju, lai mācītos, lai priecētu vecākus ar labām sekmēm, lai palīdzētu vecākiem, lai darītu dažādus darbus. Savu galveno uzdevumu cilvēks var atklāt tikai savas dzīves beigās, kad viņš kļuvis vecs un nevarīgs.

20. Man šķiet, ka katra cilvēka dzīves mērķis ir labi dzīvot - būt pārtikušam, justies neatkarīgam un dot visu labāko saviem pēcnācējiem.

21. Es sevi uzskatu vēl par jaunu, lai izplānotu savu dzīvi visos sīkumos, bet par savu tagadējo dzīves mērķi uzskatu mācīšanos jeb zināšanu apgūšanu.

22. Patlaban es esmu laimīgs, domāju, ka tāds arī vienmēr būšu, tāpēc arī dzīvoju.

23. Nevēlējās, ka darba fragmenti tiek citēti.

24. Tas ir jautājums, ko esmu sev uzdevusi grūtos brīžos. /../ Es dzīvoju cilvēkiem, kurus es mīlu un kuri mani mīl. Es dzīvoju, lai veidotu ģimeni un radītu nākošās paaudzes. Es dzīvoju, lai izjustu visu to, ko dzīve man spēj dot.

25. Es nezinu, varbūt es dzīvoju mīlestības dēļ. Dzīvoju, lai mīlētu un lai mani mīlētu. Viena mērķa sasniegšanai gan es darīšu visu, ko varēšu - gribu atlidzināt mammai par visu, ko viņa man devusi.

26. Es nezinu. Laikam jau tāpēc, ka visi dzīvo. Un, ja tomēr kāds uz šo jautājumu varētu atbildēt, varētu pateikt, kādēļ viņš dzīvo, tie būtu meli, jo neviens to nezina, kādēļ ir zeme, kādēļ ir debesis un kādēļ ir cilvēks. /../ Reizēm ticu, ka mani vada kāds augstāks spēks, bet tikai reizēm. Es ticu un neticu Dievam. Es dzīvoju, lai tiektos pēc laimes un pilnības, kuru nekad nerasniegšu. /../ Mēs dzīvojam dažu laimīgu stundu dēļ.

Pārdomu darbos atklātā dzīvības vērtība ir apliecināta arī vērtību izvēles aptaujā. Salīdzinot eksperimentālo grupu un kontrolgrupas, nav būtisku atšķirību, - dzīvības vērtība ir visaugstākā, tālāk seko ģimene un mīlestība, vismazākā vērtība tautas dzīves uzlabošanai.

VĒRTĪBU IZVĒLE 1.A., 1.B., 1.C /1996.GADA SEPTEMBRIS/

VĒRTĪBAS	1.A	1.B	1.C
1. ĢIMENE	2	3	2
2. IZGLĪTĪBA	6	5	4
3. DIEVS	10	8	9
4. LAIME	4	2	4
5. DZĪVĪBA	1	1	1
6. PĀRTIKUSI DZĪVE	8	9	8
7. MĪLESTĪBA	3	3	2/3
8. DARBS	8	7	7
9. SEVIS APLIECIN.	7	8	8
10. TAUTAS DZĪVES UZLABOŠANA	10	10	9/10

Izvēli ietekmējošie faktori pamatā atkārtoti iepriekšējos secinājumus - mācību stundai un skolotājam pagaidām nenozīmīga vieta pretstatā ģimenei un ekonomiskajai, politiskajai situācijai. Tātad skolotājam ne mācību stundā, ne ārpus tās nav izdevies radīt tādas iespējas, lai skolēni varētu veidot pamatotu savas dzīves vērtību izpratni.

VĒRTĪBU IZVĒLI IETEKMĒJOŠI FAKTORI 1. A , 1.B , 1.C KURSOS

Ietekmējošie faktori	1.A	1. B	1. C
mācību stunda	0	4	2
skolotājs	4	1	1
sarunās ar skolēnu	3	3	2
ar personības piemēru	3	1	0
ģimene	18	18	20
sabiedrībā populāras personības	0	2	0
skolas biedri	1	1	0
draugi	11	8	8
skolas kopējais garīgais noskaņojums	1	2	2
idejas	10	5	7
grāmatās	6	4	4
sabiedrībā	7	4	5
relīģija	2	1	2
ekonomiskā, politiskā situācija	10	10	10
es pats	5	7	1
mūzika	1		

viss iepriekš minētais kopā	1		
pati dzīve	1		
sabiedrība		1	
personīgā pieredze		3	
prese, TV, radio		1	
skola		1	
slaveni biznesmeņi un sportisti		1	
K. Vonnegūts, Laodzi, Dž.Darels		1	
nekas konkrēts		1	
skats pa logu		1	
manas idejas			1
mani mērķi			1
attiecības ar apkārtējo vidi			1

Internalitātes rādītāji apliecina grupu līdzīgo ievirzi, lai gan zemāki rādītāji ir eksperimentālajai grupai 1.B. Tātad brīvības un atbildības līdzsvars šajās personībās vēl tikai rodams.

INTERNALITĀTE 1.A, 1. B, 1. C KURSĀ

Grupa	audz. skaits	l v	l p	l n	l ģ	l m	l a	l s
1.A	26	8	12	8	16	-	8	8
1. B	26	8	11	8	14	-	9	9
1. C	25	9	11	10	18	-	12	9

Statistikās ziņas jau iezīmē tendenci, bet izglītības misija ir darbībā apliecināt dzīves vērtību saturu, tāpēc, otrajam mācību ceturksnim sākoties, audzēkņiem tika piedāvāts uzrakstīt pašu izvēlēto vērtību izpratni.

Visu triju grupu kuratori iepazinās ar audzēkņu vērtībizpratni statistiskā skatījumā. Eksperimentālās grupas kuratore audzinātāja stundā (30 minūtes 1 - 2 reizes mēnesī) piedāvāja iepazīties ar rezultātiem, brīvi izteikt savus viedokļus, neapkopot tos secinājumos.

Oktobrī latviešu valodas stundā tika uzdots uzrakstīt darbu par tematu "Vērtības manā dzīvē", jo saruna stundā par vārdu nozīmēm it kā nevilšus aizvirzījās līdz laimes, mīlestības, izglītības nozīmēm. Izrādījās, ka pagrūti pateikt, ko nozīmē vārds - izglītība -, ko jēdziens.

Nācās rakstīt darbu, jo stundā visi nepaspēja izteikties un vārdnīcas tekstu komentēt... Turklāt darbu nolēma rakstīt paši audzēkņi (kā citādi noskaidrot), skolotājam bija jāpiekrīt šādam saprātīgam risinājumam. Darbi bija dažāda garuma un dziļuma, bet bija visi. Pēc mēneša visās trijās grupās audzēkņi, kuri vēlējās, uzrakstīja savu vērtībizpratni. Eksperimentālai grupai tas likās interesanti, par mīlestību un laimi, darbu strīdējās vēl pēc uzrakstīšanas. Iztaujāja arī grupas kuratori, īpaši tad, ja savā starpā nevarēja vienoties.

Ja sākotnēji visu triju grupu raksturojumi pēc kopīgajiem kritērijiem šķita līdzīgi, tad vērtību skaidrojumi sāka iezīmēt atšķirības eksperimentālajā grupā, kur dominē personiskums, pat individualitāte, šaubas, būtības meklējums.

Izprotot **dzīvību** (skat. pielikumu Nr.III,1), kontrolgrupā 1.A vērojama nepamatota apgalvojuma forma - nozīmīga, lielākā vērtība, vissvarīgākā lieta (N.B. - vārds, ar kuru jaunieši bieži skaidro pasauli, cilvēku attiecības u.tml.), jāciena, jāsaudzē, nenoteiktība - kaut kas, vispār. Kontrolgrupā 1.C - līdzīgi, taču skaidrojumi ir apcerošāki - brīnums, svētums, visa pasaule u.tml., arī panteistisks skatījums, liekot domāt par saudzību, aizsargāšanu (skat pielikumu Nr.III,3).

Eksperimentālajā grupā 1.B (skat. pielikumu Nr.III,2) kuratorei un latviešu valodas skolotājam pilnīgi negaidīti izpaudās filosofisks dzīvības tvērums ar nosacītu robežu (sākums - gals), sastatījumu (es - pasaule, Visums), garīgās telpas izjūtu (dvēseles funkcionēšana, gara bagātība), iespēju būt (lai manī dzīvība būtu tik ilgi, kamēr es visu savu iecerēto būšu paveicis).

Analizējot aptaujas rezultātus, skolotāji, kuri piedalījās eksperimentā, konstatēja, ka pirmajā mācību ceturksnī ir centušies sava priekšmeta ietvaros (izņemot fizisko audzināšanu) radīt vienotu pasaules redzējuma iespaidu, zināšanas par materiālo pasauli maksimāli saistīt ar gara pasaules norisēm. Audzinātāja stundā savukārt spriests par cilvēka mūža posmiem, ilgumu, iespējām, izglītību visā dzīvē. Audzēkņi vairākkārt iedvesmoti refleksīvām pārdomām, aicinot iesaistīt tajās arī vecākus, draugus.

Šāda darbība ir veiksmīga, jo **ģimenes** ietekme vērtību izvēlē ir pārliecinoša visās trīs grupās (skat. pielikumu Nr.III,4-6). Kāds ir otrās nozīmīgākās vērtības skaidrojums? Samērā tradicionāls kontrolgrupā 1.A, sirsnīgāks un mīlestību, arī pienākumu atgādinošs - 1.C grupā.

Savukārt eksperimentālās grupas atbildēs mīlestība ģimenē uzsvērtā pārliecinoši, arī pienākums un savstarpēja atbildība nav aizmirsta, turklāt ģimenē jaunieši saskata cilvēku savstarpējo attiecību nosacījumus, par kuriem paši izjūt atbildību un rūpes.

Toties **mīlestības** raksturojumā eksperimentālajā grupā vairāk pausta gatavība mīlēt pašam un justies laimīgam par to, nevis gaidīt vai prasīt pretmīlestību no otra. Tādi vārdiski apliecinājumi, protams, vēl nenosaka darbību, bet tie ierosina domu. Jauniešu vecumā mīlestība jūtas ir ļoti svarīgas, un mīlestības esamība tiek vienādota ar dzīves jēgu (skat.pielikumu Nr.III, 7-9).

Laimes formulas meklējumi ir gan tradicionāli, gan nedzirdēti, bet tajos pietiekami neziņas, vienīgi apjausmas un aizej tur - nezin kur virziena. Tomēr pārliecinošāki un nobriedušāki savu domu likločos ir 1.B kursa audzēkņi (īsta laimes izjūta ir jānopelna, grūti strādājot visas dzīves laikā - skat. pielikumu Nr.III, 10-12).

Izglītība ieguvusi 5. pakāpi vērtību skalā. Izglītības raksturojums kontrolklasēs vienvērtīgs, jo izcelta izglītības nozīme laba un labi apmaksāta darba iegūšanā, dzīves nodrošināšanai nākotnē. Tikai dažās atbildēs pieminēta pasaules kārtības izpratne, ko varētu nodrošināt izglītība, arī zināšanas, kas veido cilvēka laimīgo likteni. Eksperimentālā grupa vairākkārt piemin izglītību kā sevis pilnveidošanas iespēju. (Faktiski šis process ir īpaši skaidrojams, praktiski veicināms, un pašreizējos skolas apstākļos grupas (klases) audzinātājam vajadzētu uzņemties šo pienākumu.) Izglītības saistījums ar darbu, interesantu darbu ietver arī mūžizglītības iespēju. Tomēr audzēkņu izpratne par izglītības jēgu vēl ir nepilnīga un vienpusīga, līdz ar to personības brīvības un garīgās neatkarības valdzinājums un spēks vēl iepazīstams un pedagoģiski atmodināms (skat. pielikumu Nr.III, 13-15).

Uzskatot izglītību arī par **darbu**, tikai plašākā nozīmē, jākonstatē, ka audzēkņiem ir svarīgs prieks par darbu, aizrautīgums tajā un gandarījums par rezultātu. Humānā pedagoģija piedāvā visplašākās iespējas pasauli izprast aizrautīgi, pārliecinoši un vitāli (skat. pielikumu Nr.III, 16-18).

Sevis apliecinājums jauniešiem licies gana nozīmīgs, bet frāžainība pierāda, ka te daudz nezināmā. Eksperimentālās grupas skatījumā sevis apliecinājums izteikts pašapziņas jēdzienā, iezīmējas arī virzība uz pašizziņu (skat. pielikumu Nr.III, 19-21). Jaušams, ka tas tiek netieši aktualizēts.

Dzīves situācija (skat. pielikumu Nr.III,22-24) ietekmē jauniešu izpratni par **pārtikušu dzīvi**, ko viņi paši uzskata par mērķim pielīdzināmu vērtību, nevis līdzekli. Šādas dzīves saturs ir samērā praktisks un lielā mērā ietver elementāru sociālo vajadzību nodrošinājumu.

Lai gan **Dieva** esamība un vajadzība ir pārsvarā atzīta, pamatojumos iezīmējas polāri uzskati. Dievs iemieso jauno cilvēku ilgas pēc taisnīguma, palīdzības, pašāvēības, mierinājuma, sapratnes. Jūtama arī vajadzība pēc kādas varas, kas atrodas ārpus cilvēka un kurai var uzticēties un pakļauties (skat. pielikumu Nr.III,25-27).

Tautas dzīves uzlabošana ir nozīmīga vērtība kā viens no iespējamajiem dzīves mērķiem, bet tā piepildījums vēl ir vispārināts, no audzēkņu pašu dzīves attālināts. Pamatīgāk par šādu dzīves darbību domājuši eksperimentālās grupas skolēni (skat. pielikumu Nr.III,28-30).

Pēc uzskatu apkopojuma eksperimentālā grupa audzinātāja stundā diskutēja par vērtību skaidrojumiem, meklēja citas versijas un papildināja esošās. Katrs audzēknis saņēma visu vērtību apkopojumu - tieši tādus kā pielikumus šajā darbā. Paspējām pārspriest tikai par izglītību, sevis apliecinājuma iespējām un darbu, otrajā ceturksnī grupas kuratore slimības dēļ nebija skolā pusotru mēnesi. Pēc tam apspriešanu turpināt nebija piemērota gadījuma. Deklaratīvi un uzspiesti šādas sarunas iedarbojas pretēji. Decembra beigās audzēkņi uzrakstīja darbu latviešu valodā, par tematu un virsrakstu izvēloties sevi, savu vārdu. Mums savstarpēji vajadzēja satikties no jauna - skolotājai un audzēkņiem, kā arī viņiem ar sevi - pēc 3 mēnešu dzīves RKS. Katram darbam burtnīcā tika ierakstīta atbilde, daži to deva lasīt citiem grupas biedriem, daži, domājams, nē. Tie bija beidzamie darbi, ko eksperimentālā grupa rakstīja tieši par sevi.

Tuvojās Ziemassvētki. Galvenais, lai svētkos būtu svētki, kaut vienu mirkli. Mēs šogad iesākām mūžīgo satikšanās rituālu - katru gadu Ziemassvētkos, lai kur jebkurš no mums būtu, tieši desmitos domās sakām: "Lai Tev, Ieva, Ilze, Dace, Edgar, Santa, Lāsma, Diāna, Inese, Ieva, Lauri, Dzintar, Ivar, Kaspar, Edgar, Juri, Denis, Zigmund, Līga, Baiba, Lina, Inese, Ingrīda, Indra, Aivar, Jāni, Anete, skaisti un mīļi svētki!" Viens klusi piebilda - un Tev, Beatrise! Tā visi dažādie un nozīmīgie brīdi ir kopā. Toreiz īsti nebija jaušams, vai šie svētki un mēs esam bijuši. Bet

pavasārī viņi uzrakstīs par šiem mirkļiem. Vērtīgākais ir tas, ka cilvēks notiek nemanāmi.

Skolēnu pašizjūtas un pašapziņas izpausmju raksturojumu paspīlgtina pašvērtējuma [63,223] salīdzinājums grupās. Pašvērtējuma iespējas un prasmes nepieciešamas, lai skolēni varētu apliecināt savu līdzatbildību par mācību stundas produktivitāti. Pedagoģi konstatēja, ka pašvērtējuma iespējas neizmanto kontrolgrupu skolēni, jo stundas virzība, mērķu neskaidrība, skolēnu patiesas atbildības trūkums nerada vajadzību pēc pašvērtējuma - ar vērtējumu nodarbojas skolotājs, skolēnam tur maz kas sakāms.

PAŠVĒRTĒJUMS 1. A , 1. B , 1. C KURSĀ

Secinājums par pašvērtējumu	piekrītu	nezinu	nepiekrītu
1.Skolēnam pašam jāļauj novērtēt savas zināšanas.	10 13 12	10 8 8	6 5 3
2.Pašvērtējums ir nozīmīgāks nekā skolotāja vērtējums.	11 16 9	10 4 7	5 6 7
3. Man labāk patīk, ja visu novērtē skolotājs	9 4 12	7 6 4	10 16 7
4.Pašvērtējums ļauj ielikt sev augstāku atzīmi.	15 10 17	4 1 3	7 15 3
5.Pašam sevi novērtēt ir grūtāk kā piekrist skolotāja vērtējumam.	21 19 19	3 1 3	2 6 1
6.Tikai skolotājam jāvērtē skolēna intelektuālās spējas.	3 1 6	5 3 8	18 22 9
7.Skolēnam pašam jāprot novērtēt savas intelektuālās spējas.	17 24 13	6 2 5	3 --- 5
8.Skolēnam jāļauj novērtēt savas intelektuālās spējas, un tas jāņem vērā, nosakot atzīmi.	13 11 10	8 8 9	5 7 4
9.Mācību darba vērtējums jādod tikai skolotājam.	12 9 7	5 4 10	9 13 6
10.Skolēnam pašam jānovērtē, cik racionāls ir viņa mācību darbs.	19 24 14	3 1 6	4 1 3
11.Jo lielākas ir spējas pašam novērtēt, jo lielāka atbildība.	16 22 11	10 3 9	--- 1 3

Secinājums par pašvērtējumu	piekrītu	nezinu	nepiekrītu
12.Lai pašnovērtējums butu pareizs, jāiemācās sevi novērtēt	22 24 15	4 2 6	-- 2
13.Es varu sevi novērtēt gandrīz vienmēr nekļūdīgi.	11 2 14	8 6 5	7 18 4
14.Pašvērtējuma iespējas stundās ļauj labāk parādīt savus sasniegumus.	6 13 5	11 10 13	9 3 5
15.Pašnovērtēšanas iespējas palīdz uzturēt labas attiecības ar skolotāju.	8 11 6	14 13 11	4 2 6
16.Pašnovērtēšana mani apgrūtina.	21 10 19	4 3 4	1 13 ---
17.Sekmes mācībās nav atkarīgas no pašnovērtēšanas iespējām.	16 9 13	7 5 8	3 12 2

Aptaujā piedalījās: 1.A un 1.B kursā - katrā 26 audzēkņi, 1.C kursā - 23 audzēkņi. Eksperimentālajā kursā iezīmējas virzība uz patstāvību savas darbības vērtējumā, jo tiek uzsvērtas pašvērtējuma nozīme (2., 6., 7., 12. u.c. secinājumi), kā arī atzīta pašnovērtējuma lietderība saskarsmē (15.sec.) un atbildības pastiprināšanās (11.sec.) Netieši eksperimentālās grupas skolēni ir atzinuši, ka viņiem vēl jāizzina sevi, lai prastu sevi novērtēt (13.sec.), toties kontrolgrupu viedoklis ir līdzīgs savstarpēji, bet izteikti pretējs 1.B kursa uzskatam. Visas trīs grupas gan konstatē, ka jāiemācās sevi novērtēt (12.sec.) Eksperimentālās grupas skolēni apzinās, ka sekmes mācībās uzlabojas, ja ir iespēja un prasme novērtēt sevi pašiem, turpretī kontrolgrupu jaunieši vērtējumu uzskata tikai par skolotāju uzdevumu (17.sec.).

Audzēkņim mācoties ir svarīgs mācību rezultāts, kas izteikts ar atzīmi. Vērtējumā jāņem vērā arī izveidojušās attieksmes, ne tikai zināšanas un prasmes. Attieksmju izsvērumā tādējādi ir nepieciešams arī audzēkņu pašvērtējums. Savukārt personības attīstības veicināšanā šis varētu būt viens no tās gatavības rādītājiem. Vai un cik lielā mērā mācību stunda rada apstākļus pašvērtējuma (šeit - sevis izpratnes, patstāvības un atbildības izpausmes) izmantojumam? Eksperimentā iesaistījušies skolotāji mācību stundās centās maksimāli pievērst skolēnu uzmanību pašanalīzei un refleksijai, kā arī uzklaut un ņemt vērā skolēna paša vērtējumu par sava darba veidošanu un rezultātu.

Galvenokārt tika analizēti skolēna izmantotie darba paņēmieni, to lietderīgums un saskaņa ar izziņas procesa īpatnībām. Aptauja notika pēc tam, kad

eksperimentālās grupas audzēkņi individuāli bija vērtējuši sevi 1.mācību pusgada beigās (ieteicamie jautājumi - kā es dzīvoju un mācījos, ko es gribēju paveikt, kāpēc es to gribēju darīt, kā es to paveicu, kādas man bija veiksmes un kādas neveiksmes, kāpēc tā notika, ko es neizdarīju tā, kā vēlējos, ko, kāpēc un kā darišu tālāk). Pēc audzēkņu vēlēšanās ar uzrakstīto varēja piedāvāt iepazīties grupas kuratorei. No 26 audzēkņiem 23 lūdza skolotāju izteikt savas piebildes. Audzēkņi uzskatīja par vēlamāku audzinātāja stundā neiztirzāt individuālo vērtējumu sakarības, bet vajadzīgo pārrunāt ārpus stundu laika - atsevišķi. Tieši šo iemeslu dēļ 1.B kursa rakstītais netiek iztirzāts, bet pieminēts kā viens no eksperimenta darbiem. Skolotājas rakstītās atbildes audzēkņi saņēma reizē ar aptaujas rezultātiem, kuros gan netika norādīti 1.A un 1 C kursa rezultāti.

Aptauja liecina, ka 1.B kursā audzēkņi nopietni sākuši domāt par pašvērtējuma nepieciešamību un nozīmi - tas stimulē viņu attīstību un spēju atbildēt par sevi, kas savukārt stiprina pašcieņu un pašvērtību. Savstarpēji saskaņoti skolēnu izpratnē ir 10.,11.,12. secinājumi, turklāt pašnovērtēšana netiek uzskatīta par apgrūtinājumu. Ar pedagogiem eksperimentētājiem tika apspriests, kāpēc pašnovērtēšanas iespējas nav tiešāk saistītas ar sekmēm mācībās. Kolēģi izteica pieņēmumu, ka stundas saspringtā ritma dēļ, šāda novērtējuma nesistemātiskuma pēc jauniešos varētu rasties tamlīdzīgi spriedumi.

Paralēli pašvērtējumam (laikā, kad grupas kuratore nebija skolā) psiholoģijas skolotāja ierosināja neparastu praktisko darbu psiholoģijā - sagādāt prieku kādam cilvēkam, analizēt sevi šajā darbībā (skat. pielikumu Nr.IV,1-2). Lai darbu veiktu, audzēkņi stundās sprieda par cilvēka emocijām, jūtām, analizēja sevi. Salīdzinot būtiskākos secinājumus eksperimentālajā un kontrolgrupā, jāsecina, ka dziļāki un personiskāki savas darbības vērtējumi vērojami eksperimentālajā grupā. Protams, atšķirības ir niansētas, neskaitļojamas, bet esošas. Piemēram - es sāku vairāk izprast cilvēka izjūtas un līdz ar to cilvēku pašu (pasvītrojumi šeit un turpmāk mani - B.G.), palīdzība otram ļauj vairāk saprast sevi, es jūtos pārspējis savus spēkus. Izteikumos iezīmējas pašanalīzes sākumi - šis drīzāk bija eksperiments ar mani /../ un palīdzēja uzzināt par sevi kaut ko jaunu, kas man nemaz nebija tik iepriecinošs, man sanāca lielas dusmas uz sevi, ka es istabu nesakārtoju /../. Diemžēl jaunās izjūtas, ko sagādājis darbs, ne vienmēr ir psiholoģiski pieņemamas. Kāda skolēna L.

rakstītājā tās nikni sauktas par stulbām. Individuālās pārrunas ar skolēnu nelīdzēja. L. uzskatīja, ka dzīvē visu nosaka vara un fiziskais spēks, bet izglītība formāli nodrošina varas sākumu. Mācījās L. negribīgi, retumis izdevās stundā viņu aizraut ar kādas interesantas problēmas risinājumu. Grupas biedru pūles kaut ko palīdzēt izrādījās neveiksmīgas. Bija vajadzīgs laiks, lai L. sāktu uzticēties kādam skolotājam.

Tad vēl neviens skolotājs negribēja pieļaut, ka L. nespēs un negribēs mācīties RKS. Viņam tika pievērsta sevišķa, bet neuzkrītoša uzmanība. Izrādījās, ka tomēr nepieciešama kvalificēta psihologa palīdzība, taču vecāki atteicās to izmantot, uzskatot, ka dēls ir tikai slinkāks un ar viņu viss kārtībā. Skolas noteikumi (tagad 1997.gadā tie ir mainīti) paredz, ka nesekmīgi audzēkņi konkursa grupās nemācās, un L. nācās skolu atstāt. Skolotāju vienprātīgs lēmums, ka ar jaunieci varēja strādāt un mēs nepratām atrast īstos argumentus, lai pārliecinātu vecākus ļaut dēlam ārstēties. Pirms ārsta palīdzības pedagoģijas līdzekļi bija vienīgi profilaktiski.

Vasarā L. izdarīja noziegumu un tika tiesāts. Raksturojumu, kas nepieciešams tiesai, 1. (tagad 2.) B kurss ļoti nopietni rakstīja visi kopā, arī kuratore.

Secinājumi psiholoģijas darbā 1.A kursā izteikti aprautāk, pragmatiskāk - mammas reakcija normāla, /../ apsolīja man uzšūt jaunu mēteli, paldies par padomu; domāju, ka pārsteigums atmaksāsies; uzdāvināju vienu biļeti... lai dodas uz gribēto operu viena; es jutos apmierināta, jo man izdevās sagādāt vecmāmiņai prieku un arī tāpēc, ka ieguvu 2 Ls.

1.A kursā bija nevērīga attieksme pret šo neparasto un varbūt pat psiholoģiski strīdīgu uzdevumu. Taču uzdevuma iespējas netiek izmantotas, lai vairāk ko uzzinātu par sevi, kaut uzdevuma noteikumi pilnīgi līdzīgi visās trīs grupās. Laimes izjūtas tiek nosauktas, bet sīkāk raksturotas netiek. Ir pašcieņas pilni secinājumi (4,6,8), bet maz. Skumji, ka otra kontrolklase negribīgi iesaistījās šajā darbā, kavējās ar darba analīzi un pārsvarā uzskatīja darbu par lieku.

Līdztekus ar šo darbu psiholoģijas skolotāja individuālās pārrunās ar 1.B kursa audzēkņiem noskaidroja, ka audzēkņos parādījušās bailes no grupas kuratores viņas runas veida (humors, bet laba deva vieglas un pamatīgas ironijas), līdz šim neierastā mācīšanas stila, stingro prasību dēļ. Pārdomājot savu attieksmi pret audzēkņiem, secināju, ka rūpīgi jāapsver, kā grupai it kā kopīgi domātos

ieteikumus vai secinājumus uztvers tie, uz kuriem šie izteikumi attiecas vismazāk, respektīvi, jāpievēršas saskarmes likumībām.

Bailes izrādījās situatīvas un izzuda, jau otro pusgadu sākot. Daži audzēkņi, runājot ar kuratori par kādiem negadījumiem, sāka lietot biežāk vārdus - man bija kauns.

Otrajā pusgadā, mācoties par leksiku, audzēkņi mājas uzdevumā uzrakstīja terminus un profesionālistus, kuri nepieciešami (eksperimentālās) grupas dzīvei. Secībai šajā kopsavilkumā, ko izveidoja kuratore, ir gadījuma raksturs, bet audzinošā ziņā ir svarīgi, ka jauniešu aktīvajā leksikā, tātad arī apziņā ir jēdzieni - vērtība, motivācija, mērķtiecība, sadarbība. Diemžēl nepieciešama arī norakstīšana, kas nodrošina labākas atzīmes, arī grupas kurators vēl pagaidām tiek uzskatīts par īsto atbildīgo grupā.

Netīšas pēcstundu pārrunas ar audzēkņiem norādīja, ka vairākās ģimenēs ir neizpratne un nesaskaņas vecāku un viņu starpā. Nesaskaņu iemesli bija līdzīgi - vecākiem nebija viegli pieņemt, ka viņu bērni kļūst aizvien patstāvīgāki un grib atbildēt paši par sevi. Nolēmām to vecākiem izstāstīt sanāksmē. Savas domas rakstījām visi kopā, bet tās izteikt un komentēt uzticēja grupas kuratorei.

Vecāku sapulcē, kas notika jau 2. pusgadā, iepazīstināju vecākus ar mūsu ieteikumiem. Strādājot grupās vecāku sapulcē, pārrunājām (diskutējām un nepiekrītām vai piekrītām) skolēniem vēlamos viņu un vecāku sarunu tematus.

PARUNĀSIMIES MĀJĀS VISI KOPĀ:

P A R -

- mūsu attiecībām un mācībām,[!]
- manām problēmām,
- māsas nepildītajiem pienākumiem,
- to, cik jauki īstenībā ir mani draugi,
- to, ka es mācībās nevaru būt labākais klasē,
- vecāku un manu dzīves uztveri,
- nākotni,
- to, vai nevar braukt ar mācību zīmi (man -16),
- mūsu ģimeni,
- viss jau ir izrunāts,

- normālu kopdzīvi, lai mamma būtu mamma un tēvs - tēvs,
- paldies vecākiem par to, ka man nav problēmu, par ko jārunā (4 ieteikumos),
- parunājiet ar mani par savām problēmām (1 ieteikums).

KO ES ĻOTI VĒLOS

- abpusēju izpratni visās dzīves lietās,
- lielāku uzmanību,
- saprotošu attieksmi,
- lai man liek mieru,
- lai pret mani izturas kā pret normālu, pilntiesīgu cilvēku,
- lai ņem vērā manas domas un viedokli,
- lai viss paliek, kā ir, un mēs esam labi draugi,
- kaut manu personīgo dzīvi atstātu man,
- lai mani nekad nepazemo,
- lai neseko katram manam solim,
- lai mani liek mierā, kad es mācos,
- uzticēšanos,
- draudzīgas un atklātas attiecības,
- lai vecāki nerūpētos par kārtību manā istabā.

Atsevišķi ieteikumi saturiski atkārtojas, tāpēc šeit rakstīti tikai vienu reizi.

KO ES GAN NEVĒLĒTOS

- aizliegumus, kuriem nav pamata,
- manas dzīves plānošanu,
- ka jaucas manās skolas lietās,
- strīdēties un radīt nepatīkšanas,
- ka izlemj manā vietā.

Būtībā skolēnu ieteikumi, vēlmes ir aicinājums vecākiem sadarboties ar skolu un kopā mācīties dzīvi. Izteikumos ir apjaušama jaunieša pašapziņa, tieksme pēc

atbildības, turklāt vecāku atzītas. Sarunas par jauniešu ierosinājumiem turpinājās otrajā pusgadā - individuālajās tikšanās reizēs.

Skolotāji, kuri piedalījās eksperimentā, kopējā apspriedē vienojās, ka 2. mācību pusgadā audzēkņu lielās nodarbinātības dēļ pētījumi tiks veikti tikai mācību stundu ietvaros - psiholoģijā, latviešu valodā un literatūrā, audzinātāja stundā. Pētījumiem ir netiešs (aplinkus) raksturs, lai panāktu audzēkņu patiesā noskaņojuma izpausmi.

Psiholoģijā - noskaidrot audzēkņu attieksmi pret skolu, sevi tajā, skolotājiem, savu cilvēcisko guvumu šajā gadā. /1997. gada aprīlis /

Latviešu literatūrā - iepazīt jauniešu pašizjūtu, izprast katra personības papildinājumu, cilvēcisko guvumu šajā gadā un vēlmes turpmāk. /1997. gada maija sākums /

Audzinātāja stundā - piedāvāt audzēkņiem spriedumos apkopot savu dzīvesdarbību šajā gadā, izpētīt, cik audzinošas ir bijušas mācības un skolēnu un skolotāju savstarpējā sadarbība - noteikt mācību (izzinošo un audzinošo) motivāciju. /1997. gada maija beigas /

Psiholoģijā skolotāja Svetlana Kiseļova piedāvāja asociāciju spēli. Skolotāja nosauca 3 vārdus: **RKS, ģimene, pavasaris** (pirmie divi vārdi izvēlēti saistībā ar personības attieksmi pret mācību procesu, skolas un ģimenes ietekmi tajā). To raksturošanai bija jānosauc vārds, ar kuru katram skolēnam asociējās skolotājas nosauktie. Tālāk visi papildināja jau nosauktos vārdus un izveidojās asociāciju kopas. Eksperimentam nozīmīgāka ir asociāciju kopa par RKS.

RKS	1.A	1. B	1.C
	vienmēr smaidoši, iedomīgi cilvēki	skola (2x)	skolas kreklīšs
	RKS (3x)	mācības (2x)	skolēni
	skola (2x)	mācību iestāde (2x)	daudz jāmacās
	smags darbs	ēka (2x)	liela
	mana skola (5x)	pilsēta	forša
	smaidošais skolas direktors J.Stabiņš	mācību vieta	svešs
	savādāki cilvēki	draugi un skolotāji	liels
	nekārtība, nenoteiktība	grāmatas	grūts
	prestīža skola Rīgā	balts	stundas

	mācības (2x)	mācību diena	sk. Rone
	kaut kas liels	skolotāji	zināšanas
	forši, jautri, interesanti	draugi	zinātne
	daudz jauniešu		noslogota diena
	maza, veca skola		draugi
	iestāde, kur pavadu gandrīz visu dienu		aizņemtība
	mana ikdienas dzīve		

Skola raisa asociācijas ar skolotājiem (1.A), grupas kuratori (1.B), mācību pārzini (1.C)

SKOLOTĀJI	1.A	1. B	1. C
	stundas (2x)	nosaukta tikai grupas kuratore -	nosaukta skolas mācību pārzine, kura šajā grupā neko nemāca, bet pavadā daudz laika ar skolēniem
	latviešu valoda	smaids (2x)	gaiša
	apnikuši cilvēki	palīgs (2x)	laba
	labas atzīmes	acis (2x)	blondi mati
	interesanti	latviešu valoda	mācības
	Jūs	mūsu aizgādne šajā skolā	sakārtotība
	mazliet iedomīgi	maza lauviņa	briesmas
	lieli mācītāji	prieks un enerģija	nepatikšanas
	atzīme	klases kurators	stingrība
	jaunā viela	gudra sieviete	augstāk stāvoša
	smaids	cilvēks	paskaidrojums
	gudri cilvēki	sapratne	uzraudzība
	briesmas	literatūra	saprotoša
	interesanti cilvēki		garīgas vērtības
	labi cilvēki		liela brēka - maza vilna
	uzklausīšana		
	istaba		
	var daudz ko jautāt un uzzināt		
	atkal piesienas		
	sk. Kiseļova, mana māte		
	cilvēks, kurš kaut ko māca		

/ Asociāciju kopas citētas no audzēkņu sagatavotajiem darbiem psiholoģijā /

RKS asociējas ar stundu sarakstu tikai 1.A un 1.B kursam

STUNDU SARAKSTS	1. A	1. B	1. C
	14stundas	aizņemtība	šādu asociāciju nenosauca
	skaitlis14	dienas kārtība	
	nākošās dienas plāns	mājas darbi	
	laiks	stundas (2x)	
	“smaga “diena	izpildāmais plāns	
	pārpildīta diena	brīvā stunda	
	izmaiņas	neomulīga sajūta	
	pildspalvas un lapiņas	ziņojumdēlis	
	mūžam mainīgs(2x)	plašums, kur ir vieta man	
	smagi, bet interesanti	starpbrīži	
	daudz cilvēku	priekšmetu saraksts	
	drūzmēšanās	12 un vairāk	
	gara diena	dienas ilgums	
	burti, ailītes	nākošā diena	
	cik stundas?		
	dienasgrāmata		
	mācības !		
	sabojāts garastāvoklis(2x)		
	vieta, kur apstājos uz brīdi		
	daudz stundu		
	prieks, sašutums		

RKS radītā asociācija ir arī par gaiteni - gan tikai 1.A un 1.B kursam. Atbilstoši izvietojumam arī asociācijas tiks izkārtotas rindas pierakstā, lai gan audzēkņu tekstā tā nav.

GAITENIS (1.A) - pulkstenis (2 x), puīši no lielajiem kursiem, cilvēku klaigas, starpbrīdis (3 x), jaunieši, stundas, skolēni, palodzes (2 x), tunelis, citi kursi,

radiatori, palodzes ar puķu podiem, 20 lampas pie griestiem, garš un bailīgs, skaņas, logi, skolas biedri.

GAITENIS (1. B) - starpbrīdis (2 x), nomākta vieta, garš tunelis, ceļš (3 x), ceļš uz noteiktu mērķi, gaidīt, garš ceļš, galā tumsa, gara eja, garš koridors, cilvēki, ceļš uz klasi, zeme, iešana, puķes.

Eksperimentālā grupa nav pieminējusi mācību stundu vai liecību kā skolu raksturojošu "lielumu", toties abas kontrolgrupas gan. Piemēram:

KĀRTĒJĀ STUNDA (1.A) - interesanti, kad beigsies, nomāktība, prieks, apnicis (2 x), slinkums, mocības, veselības mācība, nogurums (2 x), jauki, ka iet uz priekšu, ak!, garlaicība (3 x), mācības, iegūšu zināšanas, šausmas (it sevišķi ķīmija), kaut tā ātrāk beigtos, zvans.

LIECĪBA (1.A) - atzīmes un brīvlaiks, sekmes, brīvdienas, papīra gabals, sarūtotā lapa, pārsteigums, laba atzīme (2 x), atzīmes (4 x), beigas, klases kuratores garlaicīgā runa, pārdomas, -----, mans paveiktais ceturksnī, vakars ar ģimeni, satraukums, dokuments, kārtējā vidējā atzīme.

NOSAUKTA KĀDA KONKRĒTA STUNDA (1.C) - problēmas (2 x), kartes, stingra skolotāja, atlants, saspringtums, (nosaukts skolotājas uzvārds - 4 x), politiskā karte (5 x), valstis, pasaule, zinātne, interese.

Savdabīgā veidā rosinātās asociācijas rada priekšstatu par mācību gada jēgu. Zinot, ka psiholoģijas skolotāja centās atrast piemērotāko laiku spēlei - uzdevumam, var pieļaut, ka sevišķu satraukumu vai problēmu, ja neņem vērā katra audzēkņa individuālās izjūtas, nebija. Tātad asociāciju virknes uzrāda labvēlīgāku noskaņojumu eksperimentālajā grupā, var uzskatīt, ka mācību stunda (vispārināti vai konkrēti) tiek uzlūkota kā mācību organizācijas atsevišķa forma, līdzeklis, kad un ko mācīties, nevis apnicīgs traucēklis vai šausmas. Varētu atzīt arī, ka skolā un skolotājos ir meklēts un atrasts cilvēciski tuvais un attīstošais.

Latviešu literatūrā uzrakstītie domraksti vedināja ticēt, ka -

- 1) šis mācību gads ir atstājis katram ko apzinātu un vajadzīgu dvēselē un prātā,
- 2) audzēkņi ir sākuši apzināties, ka patiesi viņi paši ietekmē savu patību,
- 3) viņi ir spējīgi uzņemties saprātīgu atbildību par sevi un izjust savu garīgo neatkarību.

Protams, šīs iezīmes izpaužas individuāli un ir aktualizējamas gan skolā, gan ģimenē, gan vēlāk pašiem - vienmēr. Brīva personība nekad nav slēgta - ne tiešā, ne pārnestā nozīmē.

1.B KURSA AUDZĒKŅU PAŠIZJŪTAS NETIEŠIE APLIECINĀJUMI

DOMRAKSTOS

Domraksti rakstīti 1997. gada 7.maijā; temats - kāda klases telpā atrodošamies priekšmeta vēstījums par 1.B kursu no 1996.gada 1.septembra līdz 1997.gada aprīlim.

1.(pulkstenis) - Šis laiks, šis mācību gads ir garš, plašs. Daudz kas ir noticis, daudz kas ir redzēts, bet atmiņā paliek tas kopskats, aiz kura stāv krāsains dažādu notikumu fons. Tas kopskats, ko redzu es, pulkstenis, blakus tāfelei esošais, sastāv no 26 krāsainiem gabaliņiem, kuri katrs savā krāsā un vairums sadalījušies pa divi, saskaņojot toņus.

2. (bite - klases talismans, rotājums, iepriekšējās grupas dāvinājums, atrodas tieši virs tāfeles) - Sākās otrais ceturksnis, kurā visi strādāja un mācījās, kā skolotāji viņiem ieteica. Klase jau vispār viens pret otru diezgan lādzīgi, un viņu dzīve visai interesanta.

3. (slotā) - Lai nu kā tur būtu, tomēr šīs aitiņas ir lāga būtnes, un es ceru ar viņām kopā pavadīt pēc iespējas ilgāku laiku.

4. (bitīte) - Viņi bija dažādi, tomēr bija kaut kas, kas viņus padarīja vienotus. Tā bija viņu mērķtiecība, vēlme sasniegt savā dzīvē kaut ko īpašu. Un es zināju, ka tā arī notiks. /../ Reizēm skolotāji "nāk virsū" ar lieliem darbiem, taču tie vienmēr tiek pievarēti. Dažreiz domāju, kā viņi to visu var paspēt izdarīt, kā pietiek spēka un enerģijas. Paliek man viņus arī žēl, un gribas nolaisties pie viņiem lejā un aizstāvēt, kaut arī ne vienmēr viņiem ir taisnība, jo gadās brīži, kad spītīgi tiek apgalvots tikai savs viedoklis. /../ Manuprāt, 1.B kursu gaida skaista un daudzsološa nākotne, ja vien viņi paši to vēlēšies.

5. - domraksts netika uzrakstīts.

6. (lustra) - Personīgi man visvairāk simpatizē klases puisi, jo tieši viņi padara dzīvi skaistāku. /../ Ar šo kolektīvu jau garlaicīgi nebūs... Dažu manu kupolu jau vairs nav. Esmu nikna uz to, kas izdarīja šo noziegumu.

7. (spogulis) - Daudzi domā, ka es esmu priekšmets, kurā var redzēt tikai atspulgu, bet patiesībā, ja ieskatās manī dziļāk, tad es esmu interesantāks par dažu labu grāmatu. /../ Pirmajā reizē man viņi likās tādi ļoti pareizi un kārtīgi, kaut bija arī daži izņēmumi. /../ Patiesībā viņi nemaz tik mierīgi nav. Starpbrīžu haosā kāds pat pieskrien pie manis un ielūkojas ar savu nopietno seju. Visinteresantāk man liekas pēc stundām vērot pušus, kas, solos sasēduši, azartiski spēlē kārtis. Viņi ļoti aizrautīgi cenšas viens otru apspēlēt, bet visinteresantāk kļūst tad, kad sāk vormot emocijas, kaut gan uz manu pusi lido kāršu komplekts. /../ Es viņiem visiem gribētu novēlēt veiksmīgu dzīvi!

8. (tāfeles alumīnija apmalīte) - Kad skolotājiem bija licies zinību blūķis par vieglu, viņi ierosināja Eiropas nedēļu. Sagatavošanās laikā klasē valdīja kņada un čalas, sienas tika nolīmētas ar gara darbiem par Franciju, pašdarinātām franču mākslinieku gleznu reprodukcijām. /../ Bija arī pārsteigums skolai - franču dejas, senais menuets. Klase bija pilna ar smaidīgām sejām renesanses laika tērpos. Vīriešu dzimuma pārstāvji bija kļuvuši par augstmaņiem, meitenes skraidīja iekšā un ārā savās princešu kleitās, par kurām bērnībā bija sapņojušas. Man šeit pirmo reizi likās saskatāms kolektīvs, vienots un spēcīgs. /../ Nu jau ir atnācis pavasaris. Cilvēku galvās domas, par kurām tāfeles alumīnija maliņai nav pat nojausmas. Ieva M. kārtējo reizi sēž uz palodzes, rakstot kādu jaunu dzejoli. Indra ar Aivaru, sadevušies rociņās, tērzē par man nesaprotamām lietām. Deniss ar Baibu spēlē krustiņus un nullītes. Zēnu stūris aizrāvēs pokera spēlē. Tur dzirdamas asprātīgas piezīmes un gudri teksti, sevišķi no Kaspara puses. Ingrīda uztraucas par neizpildītajiem mājas darbiem. /../ Tad klasē atkal ir iestājies klusums, un stunda seko stundai. Skolotāji nāk un aiziet, atstādami klasē daļiņu no sava šīs dienas garastāvokļa. Skola ir interesantākā vieta pasaulē. Es nevarētu iedomāties savu eksistenci citā vidē.

9. (tāfele) - Katrs šī kursa audzēknis ir individualitāte ar spilgti izteiktām īpašībām. Ļoti maz ir tādu, kuri pakļaujas saviem klases biedriem, visi grib valdīt un būt līderi. /../ Tagad ir maijs, bet vēl visus neesmu iepazinusi un izpratusi. Gadam

beidzoties, visi kļuvuši rosīgāki, bezrūpīgāki un, man šķiet, laimīgāki. Varbūt viņu prieka iemesls ir attiecības ar klases biedriem.

10. (bite) - Kādi šie lieli izauguši! Es kopumā vispār ar viņiem satiku diezgan labi. Man lietas, ka dažreiz viņi mani nemaz neievēro un nezina, ka es visu redzu un zinu. Ak, ja es varētu runāt! Tad gan es laikam te vairs ilgi neatrastos savā omulīgajā vietinā. Bet labi vien jau ir - kas tad notiks, ja es visu izstāstīšu? Noslēpumiem taču arī jābūt, vai ne?

11. (kalendārs) - Esmu novērojis, ka pārsvarā visiem 1.B kursa audzēkņiem ir līdzīgas rakstura iezīmes - mērķtiecība, neatlaidība, labsirdība, kārtība un sakārtotība sevī. /../ Kuratore ar savu darbību parāda cieņu un mīlestību pret mums visiem un pret katru atsevišķi. B. māc ar mums runāt un sazināties, sniedz izpalīdzīgu roku, ja kādam tā nepieciešama. Bet kopumā kurss ir aktīvs, atrodas aplī, katrs var pielikt roku, lai aiztaisītu robu riņķī. Mūsu starpā nav neviena centrā atrodošamies studenta, jo mēs esam vienlīdzīgi, lai arī cik kāds grib izlikties labāks, nekā viņš patiesībā ir.

12. (I.Ziedoņa epifāniju baltā grāmata) - Bieži dzirdu daudz labu vārdu, jautru smieklus, joku, kopīgu ideju. Nostiprinājusies arī savstarpējā cieņa un draudzība. Esmu pamanījusi daudz lielāku zinātkāri, interesi par informāciju, apkārtējo pasauli, dažādām zinātnēm, kultūrām, valodām. Tikai bieži trūkst iespēju vai arī laika.

13. (spogulis) - Audzinātāja aicināja visus izvēlēties kursa vecāko. Gandrīz neviens pats nepieteicās, jo tas prasa lielu atbildību un daudzi ar to nebija saskārušies. Tā arī nenonākuši pie viena vienīgā, kurss nolēma, ka "tas prieks" būs jāizbauda visiem - katram vienu mēnesi. Bet (tagad) es gan domāju, ka būt par vecāko ir liels gods. Ja man piedāvātu kļūt par Spoguļciema vecāko, es droši vien neatteiktos.

14. (pulkstenis) - Pienāca Ziemassvētki, un klasi izrotāja ar egļu zariem. Man arī uzlika zaru ar čiekuriem, tas bija jauki. Man īpaši patika Ziemassvētku vakars klasē, jo bija tāda īpaša gaisotne, ka elpa aizraujas. Telpa bija tumša, dega tikai svecītes. Un bija tāda sajūta, ka viņus vieno sevišķa saite.

15. (bite) - Salīdzinot, kādi visi bija septembrī un kādi ir tagad, tad dažam labam nevarētu pateikt, ka tas ir viens un tas pats cilvēks. Galvenais ir tas, ka mēs visi esam kopā.

16. (logs) - Bija sācies 1.ceturksnis. /../ Daudzi izskatījās diezgan apmulsuši. Bija taču pierasts, ka par viņiem rūpējās, uztraucās, skrēja viņiem pakaļ, stāstot par nesekmīgajām atzīmēm un parādiem. bet te pēkšņi nekā - neviens par tevi neliekas ne zinīs, ja viens pats kaut ko nedari. Neviens neskrīen pakaļ, neviens neglābj, neviens nesaudzē. Pašam ir jādomā par sevi un savu rīcību. Dažiem tas varbūt bija šoka stāvoklis, taču nācās aprast. /../ Nu esam savādāki kā pašā sākumā. Vai labāki, vai sliktāki - tas lai paliek katra paša ziņā. Es jūtos labāk, es vienkārši jūtos brīvāk. /../ Viņi šeit nāca un nāk, lai būtu kopā. Viņi ir atraduši viens otru. Un arī sevi.

17. (klases logs, tas pie tāfeles) - Kas es esmu? Es vaētu dot bezgala daudz atbilžu, bet īsto varbūt atradīšu tikai tajā brīdī, kad patiesi, īsti un nepiespiesti saplūdis lekšpuse, Ārpuse un es, kad saplūdis visas dzīvības un es būšu viss, es būšu brīvs. Tad es zināšu, kas es esmu. Un neviens neprasis man atbildēt. (skat. visu darbu pielikumā Nr.V)

18. (bite) - 1.septembris. B. ideja gan ir jauka! Viņi ir atnesuši dāvanīgas savam kursam, dažādas praktiskas lietiņas, daudz vāzišu. Vai tas nozīmē, ka viņi mīl puķes, varbūt nedarbojas fantāzija ? /../ Es tomēr ceru, ka puķes šajā telpā būs vienmēr. /../ B. ilgi nebija, labi, ka viņa ir atpakaļ. Viņiem tiešām pietrūka viņas neuzkrītošās, bet stingrās rokas. /../ Es viņus esmu iepazīsusi, un man viņi ir mīļi ar visiem saviem trūkumiem. Man ir viss.

19. (dzeltenā bite) - Viņu sekmes mācībās arī ir uzlabojušās. Man tik ļoti patīk pavadīt laiku kopā ar viņiem.

20. (klases logi) - Bieži skatījāmies, kā pie mūsu kājām bija satupušies vairāki audzēkņi un kaut ko darīja - tur atradās puzles. Tā viņi visi kopā centās salikt tos kopā. Jauks paradums!

21. (pulkstenis) - Vispār es jutos lepns, ka esmu tieši šīs klases pulkstenis. Tas tādēļ, ka man patīk šī atmosfēra, kas valda šeit.

22. (tāfele) - Manuprāt, skola ir labākais, kas var būt! Mums ar pulksteni savā starpā ir sacensības - kurš tiks vairāk izmantots. Arī starpbrīžos pastāv konkurence. Ir ļoti patīkami, ja kāds mani izmanto, cenšoties otram kaut ko pierādīt, zīmējot uz manis. Dažreiz tas, kuram skaidro, paglūn uz pulksteni, kas nu savukārt ir apmierināts, jo viņam ir veltīta uzmanība.

23. (baltā siena) - Es esmu centrā, man ir draugi - tāfele, pulkstenis un bite. /../ Es visvairāk atceros ziemu (tad siltumu vajag visvairāk), kad sajutu ko tādu, kas nav aizmirstams, bet ko vienmēr atceros. Tumsa, klusums, viņu riņķis ap svecēm un sajūtas kā sniegam, kā mazām, pūkainām, trauslām pārslīņām, kas lēni un mierīgi, tā sirsnīgi lidinājās tur - tepat ārā aiz loga. Viņi visi bija tik mīļi, sirdsjo. (Starp citu, šito te vārdu es iemācījos no B. - ieteica izmantot, ja vajag. Šoreiz vajag.) Šo mirkli es gribētu ierāmēt, lai neaizslīd un neizplūst. /../ Ļoti, ļoti vēlos, lai viņi neaizmirstu cilvēcīgo, lai tikai nenāktu un neaizietu, lai kaut kas paliktu. To nevar iemācīt. Tas ir jāizjūt.

24. (aizkaru viedoklis) - Es mitinos vienā no jaukākajām klasēm skolā. Tā vienmēr ir kārtīga un gaiša. Visu pārredzēt man neizdodas, jo 1. B ir viltīgs kurss un savus noslēpumus citiem nestāsta.

25. (spogulis) - Eiropas nedēļa klasē bija viens liels juceklis, bet ļoti, ļoti, ļoti draudzīgs juceklis. Aprīlis un maijs gan pagāja visai vienmuļi - visi runāja tikai par mācībām, visvairāk par ķīmiju. Daudz ko šobrīd vēl neatceros, bet gan jau vasarā varēšu kārtīgi apcerēt. Bet tam jau laikam vasaras ir - lai atcerētos!

26. (parketam arī ir acis) - Martā novēroju, ka trauslie jūtu - draudzības, mīlestības, patikas un nepatikas - pavedieni mezglojās, plīsa, atšķetinājās. Dzīve pulsāja. 1.B pilnībā nodevies mācībām, arī es. Taču esmu laimīgs, jo laime ir visur, ja spēj to ieraudzīt, - arī grāmatās.

Kad skolotāja atdeva domrakstus ar atzīmēm (vienu atzīmi par darbu saturā un formā), visi ar lielāku interesi klausījās darbu raksturojumu, atzīmei tikai uzmetot acis. Skolotāja jautāja, par ko tāds jauks prieks. Bija dažādas atbildes - par visu, tāpat, par neko, par kaut ko, ko nevarot vārdos nosaukt. Iespējams, ka tā ir pareizākā atbilde - lai savas dzīves vērtīgu un piepildītu daļu raksturotu, vajadzīga laika robeža. Skolotāja gandarījums - savu nepateikto tapšanas prieku jaunie cilvēki grib izjust kopā ar viņu. Personību jēgpilnības mirklis.

Eksperiments paredzēja brīvas personības sekmēšanu galvenokārt mācību stundās. Eksperimentā iesaistītie skolotāji atzina, ka svarīgi ir izpētīt skolēnu viedokli par gada laikā katrā mācību priekšmetā paveikto. Aptaujā piedalījās arī 2.kursu

audzēkņi, lai būtu plašākas salīdzināšanas iespējas. Tika pieņemts, ja personība ir izpratusi un izjutusi (intelekts+griba+jūtas) mācību un audzināšanas personisko jēgu, tad jēga mērķtiecīgi ir realizēta skolēna un skolotāja kopējā darbībā. Aptaujājot 1.,2. kursu audzēkņus par viņu darba nozīmi šajā mācību gadā, varētu spriest par eksperimenta dalībnieku - skolotāju - darbības produktivitāti. Aptaujas noritēja gan mācību priekšmetu, gan audzinātāja stundās.

1. B kursa skolēni audzinātāja stundā nopietni domāja par savu mācību gadu, atbildot uz sākotnēji šķietami vienkāršu un saprotamu jautājumu par mācību priekšmetu lomu viņu izglītībā (skat. anketu pielikumā Nr.VI,1). Jautājumi prasīja no audzēkņiem gandrīz vai neiespējamo - īsi noformulēt par katru priekšmetu, kas vērtīgs savas personības dzīvei gūts šajā mācību gadā (pedagogi skolā mēdz teikt - kādu prāta un kādu sirds izglītību skolēns ir ieguvis). Anketā bija minētas visas mācību stundas.

Vērojumi anketas aizpildīšanas laikā vedināja spriest, ka vienīgi eksperimentālais 1.B kurss izmantoja iespēju, lai pārdomātu par mācību gadā paveikto. Kontrolgrupās bija paīgnis, mazliet agresīvs noskaņojums, audzēkņi centās pēc iespējas ātrāk uzrakstīt atbildes un atbrīvoties no šķietami saprotama, bet ne tik viegli atbildama jautājuma. 2. kursā grupās (2.A, 2.B, arī 2.E), kuras mācībās ir mērķtiecīgākas, patstāvīgākas spriedumos, saliedētākas, noskaņojums anketas aizpildīšanas laikā bija nopietns, varēja redzēt un nojaust, ka jaunieši tiešām iedziļinās pārdomās par savu padarīto gadā. Pēc atbilžu uzrakstīšanas sākās domu apmaiņa gan savā starpā, gan ar skolotājiem. (Eksperimentā iesaistītie skolotāji uzskatīja, ka šāda vai līdzīga rakstura aptaujas nepieciešamas, lai skolēns un skolotājs izvērtētu savus kopējos sasniegumus un stratēģiski plānotu nākamā gadā darāmo.) Diemžēl pārsvarā pretēju attieksmi pauda 2.C un 2.D grupas, kur nemitīgi jautāja, kas un kāpēc jāraksta, daži skolēni nevēlējās savu viedokli izteikt - šāds noskaņojums nelabvēlīgi ietekmēja pārējos.

Aprakstoši analizējot rezultātus par 16 (pēc 1996./97.g. mācību plāna) mācību priekšmetiem 1.kursā un 10 (izvēlēti tie, kuri turpinās arī 2.kursā, izņemot svešvalodas, jo secinājumi par tām tādi paši kā 1. kursā) priekšmetiem 2.kursā, ir iespējams nošķirt formulējumus, kuros jaušams priekšmetā iegūto zināšanu un prasmju atspulgs personībā vai trafarets, "iemācīts" priekšmeta nozīmes raksturojums (kas vēl

nav kļuvis par skolēna pārliecību, bet tiek reproducēts), vai autoritatīvi akcentēts visa priekšmeta noderīgums dzīvē. Diemžēl ir priekšmeti, kurus mācās, nesaprotot un neizjūtot, kāpēc.

Brīvas un atbildīgas personības rakursā mācību nozīmes izpratni varētu palīdzēt raksturot mūsdienu audzināšanas filosofiskais aspekts. Pasaule atkal atgriezusies pie atskārtas, ka cilvēks sākas ar sevi izziņu, individualitātes identitāti. Vai cilvēks var tapt par personību, ja nepārzina vispirms sevi vai vismaz nav tendēts uz to? K.G.Junga aicinājums izzināt un izjust tagadni sevī [26] ir pamatots K.Rodžera pētījumos.

Sākumā ir drosme ieskatīties sevī, pamazām saistot pasauli ar sevi - izvēloties un atbildot par izvēli. Tālab aptaujas rezultātu pētījumā ir noteikta sakarība: ES (personība) - ar mācību priekšmeta palīdzību, starpniecību - apzināti veidoju savu ES. Eksperimentālās un kontrolgrupu analīzē ir šķirti formulējumi, kuros, nozīmi raksturojot, uzsvērta *es* pozīcija.

Pirmā pētījuma kopa - personiskās jēgas raksturojumi par eksperimentā iesaistītajiem priekšmetiem. Īsti gan analīze ir iespējama tikai psiholoģijā, jo pārējos priekšmetos skolotāji ilgstoši slimoja un eksperimentālā darbība tika pārtraukta. Vienkopus minēšu tos skolēnu izteikumus, kuri, manuprāt, raksturo personīgā nozīmīguma izpratni.

Psiholoģijā - 1.B kurss, eksperimentālā grupa (skat. pielikumu Nr.VI, 2), ir atradusi un novērtējusi personiski ļoti svarīgas cilvēka prasmes:

- palīdz izprast *sevi* un citus cilvēkus,
- jāizprot gan *sevi*, gan citus cilvēkus, lai veidotos labas attiecības,
- lai *es spētu* izprast un palīdzēt saviem tuviniekiem (garīgi),
- *sevis* iekšējā *izpratne*, kā arī līdzeklis pareizai dzīvei,
- palīdz izprast pašam *sevi* un citus,
- palīdz izprast pašam *sevi* un dod iespēju valdīt pār savām emocijām,
- *es varēšu* labāk saprasties ar cilvēkiem,
- māca mums izprast *sevi* un apkārtējos, lai mums nākotnē būtu viegli kontaktēties ar cilvēkiem,
- *sevis* un citu labāka iepazīšana un rīcības analizēšana,
- izprast cilvēka (arī *savas*) rīcības iemeslus, pieņemt *sevi* un citus,

- lai uzzinātu visu par *savu* psihi un mācētu to kontrolēt,
- palīdz izzināt un izprast *sevi* un apkārtni,
- palīdz izprast *sevi* un citus, dod iespējas *sevi pilnveidot*, pārveidot,
- palīdz izprast citus un *sevi*, veidot attiecības.

/ 15 atbildes no 24 /

Iezīmīgi, ka skolēni uzsver mācību stundās gūto kā līdzekli *sevis* izziņai un izpratnei. Pārējās 9 atbildēs izpaužas padarītā bezpersoniskums - piemēram, ļauj uzzināt citu cilvēku nolūkus, domas, paredzēt tā rīcību; lai varētu izprast cilvēka rīcību; nemaz nezinu, ko teikt. Izskan arī imperatīvā izteiksme - man jāprot; cilvēkam ir jābūt; jāprot rast kontaktu ar vienaudžiem u.tml. Protams, iespējami dažādi iemesli, kāpēc skolēns uzrakstījis pavēloši, varbūt viņš uzsver gribas nepieciešamību, taču arī tādā gadījumā atbildē varēja būt ietverta personārda forma.

Kontrolgrupās tikai 7 atbildēs vārdiski pausta personiskās jēgas klābūtne, priekšmetu mācoties. Piemēram,

1. A kursā, kontrolgrupā :

- attīstu *savu* sociālo intelektu, pratišu sastrādāties ar darba biedriem,
- palīdz izprast *sevi* un apkārtējos,
- tas palīdz man labāk saprasties un izprast cilvēkus (arī pašai *sevi*),

/3 atbildes no 22/

Kontrolgrupā 1.C par personīgas jēgas meklējumu liecina 4 atbildes:

- mācos izprast *sevi* un citus,
- lai izprastu *savu* un citu uzvedību,
- lai izprast vismaz *savas* domas, kā arī, lai labāk saprastos ar cilvēkiem,
- lai izprastu *sevi* un citus.

/4 atbildes no 19/

Citās atbildēs skolēni attiecina priekšmetā iemācīto uz darbību ārpus *sevis*, uz prasmēm, kā saprasties ar citiem, tā arī tikai empīriski pazīstot *sevi* un *savas* rīcības psiholoģiju. Iespējams, ka *sevis* izziņāšana pastāv, bet tikai pastarpināta un diez vai apzināta. Šīs jauniešu atbildes iegūst nosacīti divas ievirzes: personisko prasmju iegūšana, lai saprastu citus (1) un vispārināta, no personības atsvešināta nostāja (2).

(1)

- mācēšu izprast *cilvēkus*,
- labāk sapratīšos ar *citiem*,
- palīdz izprast labāk *otru cilvēku*,
- palīdzēs darbā *ar cilvēkiem*,
- varēšu izprast *cilvēkus*, ar tiem saprasties,
- varēšu izskaidrot *cilvēku attiecības*,
- iemācīšos pareizi novērtēt *cilvēkus*,
- varēšu labi saprasties *ar citiem*,
- izprotu *cilvēku rīcību* konkrētā notikumā,
- palīdz izprast klasesbiedrus un draugus,
- varēšu atšifrēt *cilvēkus*,
- pratišu izprast *citus cilvēkus* un sadarboties.

(2)

- dod psiholoģisko atbalstu,
- intelekta un personības īpašību attīstīšana,
- uzskatu, ka psiholoģija lieliski sagatavo turpmākajai dzīvei,
- lai zinātu, kā kontaktēties,
- attīsta loģisko domāšanu.

1.C grupā 2 audzēkņi vispār nav uzrakstījuši, kā novērtē personīgo guvumu priekšmetā. 5 skolēnu atbildes aprobežojas ar psiholoģijas priekšmeta vajadzīguma vārdisku apliecinājumu - vajadzīgs priekšmets.

Sabiedrība un ekonomika (skat. pielikumu Nr.VI,3) - īpašs RKS mācību priekšmets (pēc sadarbības programmas ar Dāniju "Biznesa izglītība Latvijā"), kura nozīmi **1.B** kurss, eksperimentālā grupa, izsaka, cenšoties apzināties savu sociālo lomu, piemēram, -

- *mēs* atrodamies sabiedrībā,
- izprast sabiedrības vadības mehānismu, *manu* (indivīda lomu) politikā,

- ne visai piekrītu sabiedrības un tās dzīves izpratnei, bet sabiedrības attīstību palīdz izprast,
- *es esmu daļa* no valsts, tautas, man ir jāizprot valstī notiekošais,
- *ja es gribēšu* darboties ekonomikā, man ir jāzina tas (2 līdzīgas atbildes),
- lai, izejot, plašākā sabiedrībā, es nedarītu muļķības,
- *lai es veiksmīgi* veidotu attiecības ar valsti un sabiedrību.

/8 atbildes no 24/

Citi skolēni eksperimentālajā grupā atzīst, ka priekšmets ir interesants, rada nojausmu par mūsdienu sabiedrību; sniedz ievirzi valsts funkciju izprašanā; ļauj iegūt citu skatījumu uz dzīvi un politiku u.tml., bet vēl tomēr nav izdevies saprast, kā šis mācību priekšmets var palīdzēt tieši personības attīstības veidošanā.

Personiskās jēgas uzsvērums kontrolgrupā 1.A diviem audzēkņiem:

- *varu* izprast sabiedrības likumsakarības,
- *man nozīmīgi*, lai izprastu, kas notiek sabiedrībā, politiskajā dzīvē.

bet kontrolgrupā 1.C vienai skolniecei:

- lai būtu skaidras *manas tiesības* un es netiktu krāpta.

Citas atbildes drīzāk nosauc priekšmeta satura galvenos jēdzienus, nevis raksturo nozīmi, piemēram:

- sapratišu daudz par politiku un sabiedrību,
- izprast sabiedrībā notiekošos procesus (5 atbildes vienādas),
- iegūšu pamatzinības politikas un sabiedrības dzīvē,
- zinu valsts formas, demokrātiskas valstis,
- palīdzēs rīkoties politiski u.tml.

Fiziskā audzināšana (skat. pielikumu Nr.VI,4) - 1.B kursā, eksperimentālajā grupā četri skolēni ir pārliecināti, ka būtiska ir:

- *sevis* attīstīšana fiziski,
- spēsim ar fizisko spēku *aizstāvēt sevi* un citus,
- izkopt, uzlabot *sava ķermeņa* iespējas,
- iespēja pierādīt *sevi*.

/4 atbildes no 24/

Kontrolgrupā 1.A viena atbilde:

- attīstu *savu* organismu.

Kontrolgrupā 1.C nav nevienas personisku jēgu ietverošas atbildes, toties divi audzēkņi uzskata šo priekšmetu par mazsvarīgu vai pat nevajadzīgu.

Bioloģija (skat. pielikumu Nr.VI,5) - **1.B** kursā, eksperimentālajā grupā vienpadsmit skolēni apzinās sevi kā dabas daļu, viena (tekstā izcelta) no atbildēm, manuprāt, sevišķi liecina, ka skolēna un skolotājas darbs šajā gadā ir personiski vērtīgs:

- lai *es zinātu* dzīvās dabas noslēpumus,
- varbūt zināšu ko *vairāk par sevi*,
- dod iespēju izprast *savu* ķermeni,
- **es kļūstu saudzīgāks**,
- visa dzīvā attīstības izziņāšana, jo *es pats esmu dzīvs organisms*,
- rodas tik daudz atbildes par sevi un dzīvo visapkārt. Tas ir būtiski,
- lai zinātu dabas likumus un sakarības tajā un arī *pats sevi*,
- zināšanas par *savu* organismu, par labo un kaitīgo tam,
- ir jāzina, *kā veidots dzīvais un tu pats* (2 līdzīgi formulētas atbildes),
- *dabas un sevis* kā bioloģiskas būtnes izziņāšana.

/11 atbildes no 24/

Kontrolgrupās piecas atbildes ietver personiskā nozīmīguma izpratni (1.A - 2, 1.C -3) :

- ir interesanti zināt, kā *tava attieksme* ietekmē dabu,
- zināšanas par *savu* uzbūvi, pirmo medicīnisko palīdzību.

/2 atbildes no 22/

- jāzina ne tikai par *savu* ķermeni, bet arī par apkārtējo vidi,
- lai zinātu par *sevi* un citām būtnēm apkārt,
- lai izprastu *savu* organismu un visu dzīvo dabu.

/3 atbildes no 19/

Par šo priekšmetu domājot, daži jaunieši izteikuši apgalvojumus par bioloģijas mazsvarīgumu.

Latviešu literatūrā (skat. pielikumu Nr.VI,6) **1.B** kurss, eksperimentālā grupa gūst:

- “zināšanas” dvēselei,
- ar literatūru iepazīstu Latvijas vēsturi (caur cilvēku izjūtām),
- rada nacionālas jūtas,
- izprast latviešu un literatūras garu, pamatidejas, lasīt, uzzināt, mīlēt,
- strauji uzlabojusi domāšanu un savādāku domāšanu,
- zināt literatūras attīstību, veidus, cilvēkus - liels solis uz nosaukumu kultūras cilvēks,
- jāzina, lai izveidotu savu stilu un pieeju visam,
- latviešu nacionālā gara veidošanās,
- nacionalitātes novērtēšanai.

/9 atbildes no 24/

Jāpiezīmē, ka literatūras priekšmeta specifika (dzīves mākslinieciskais atspoguļojums) vispirms prasa atbilstošās tēlainās, abstraktās uztveres izkopšanu, mērķu apjēgumu var tikai “iecerēt”, toties vēl pēc viena mācību gada apzināta un pārdzīvota mērķizpratne izpaužas tiešāk. 1995./96. mācību gadā un arī 1996./97. mācību gadā pedagoģiskajā darbībā centos audzēkņos aktualizēt personiskās jēgas un nozīmīguma pārliecību. Strādājot divus gadus, manis izvēlētajās nosacītajās eksperimentālajās grupās bija krasi atšķirīgi rezultāti no nosacīti kontrolgrupām.

Salīdzinājumam audzēkņu atbildes 2.A kursā, nosacīti eksperimentālajā pēc divu gadu darba ar līdzīgu pieeju kā eksperimentālajā 1.B kursā:

- manas identitātes meklējumi,
- mūsu mentalitātes pamats,
- šogad es sev atklāju dzeju,
- nācijas garīgo vērtību atbalstīšana un sevis izprašana caur šīm vērtībām,
- visvairāk dod manai dvēselītei,

- sevis meklēšana caur daudzu autoru darbiem un dzīvi,
- paralēli visiem komercpriekšmetiem attīstu arī sevi.

2.B kursā, nosacīti eksperimentālajā:

- vislielākā loma, laika un personību savādāks skatījums,
- iespēja sameklēt sevi,
- lai izprastu tautu, pie kuras piederi. Neatkarīgi uzskati par dzīvi,
- palīdz attīstīt manī vispārcilvēciskas īpašības, tiekties pēc zināšanām,
- iekšējās pasaules, savas personības attīstība, savu jūtu izteiktspēja,
- ļauj pilnveidot garīgumu un jūtas,
- attīsta manu iztēli, palīdz izprast sevi, pilnveidoties,
- nepastarpināta iespēja iepazīt pašam sevi,
- izprotu un izjūtu pasauli un sevi,
- deva un dod ieguldījumu manā iekšējā bagātībā, arī kultūras zināšanas,
- es veidoju savu personīgo dzīvi un ES,
- garīgi pilnveidot sevi, papildīt sevi, savu dvēseli,
- attīstu savu garīgo izaugsmi,
- saprast (arī atrast) sevi un savu vietu.

2.E kursā, nosacīti eksperimentālajā:

- mēģinājums izprast sevi un citu cilvēku, analīze,
- garīgā pamata izaugsmes palīglīdzeklis,
- pilnveido savus pašas uzskatus par dzīvi un visu, kas ar to saistīts,
- priekšmets, kurš sākotnēji ir galvenais cilvēka personības attīstībā; ja šī attīstība tiek traucēta, tad tikai informācijas uzņemšana, lai gūtu plašāku redzesloku,
- pilnveido mani garīgi un dvēseliski,
- lai varētu izjust rakstniekus, sevi un citus,
- paplašina manas garīgās pasaules robežas, māca mīlēt, saprast un just,
- attīsta manu nacionālo pašapziņu,
- es atklāju dažādus pasaules uztveres veidus un izvēlos no tiem sev pieņemamāko,
- izkopj mani garīgi un liek domāt arī mazliet neikdienišķi,

- pieradinu sevi pie domāšanas,
- attīstu savas rakstura īpašības ar literatūras palīdzību.

Iepretim - audzēkņu atbildes nosacīti kontrolgrupās, kur īstenoti izteikti izziņas mērķi atbilstoši ISEC t.s. standartu (vadlīniju) prasībām.

2. C kurss:

- liela loma gan izglītībā, gan dzīvē,
- sniedz pamatzināšanas par latviešu literatūru, kas katram ir jāzina,
- iepazīt slavenākos latviešu rakstniekus,
- svarīgs utt.

Ir gan viena atbilde - intelekts, sevis pilnveidošana, bet to audzēknis rakstījis par visiem mācību priekšmetiem...

2.D kurss:

- jāzina noteikti,
- ir jāzina savas tautas literatūra, bez tā nevar attīstīties,
- izzināt tautas rakstniekus,
- pilnveido manu priekšstatu par literatūru,
- mācība par kaut ko tuvu dvēselei,
- šis priekšmets noder, jo cilvēkam minimums ir jāzina utt.

(skat. pielikumu Nr.VI, 18)

Ir pat divas atbildes, kuras formulējuma nav. Tā kā aptauja RKS 2.kursos noritēja pēc brīvas izvēles, tad daudzi t.s. kontrolgrupu skolēni izlēma tajā nepiedalīties. Nosacīto kontrolgrupu atbildēs ir svērts derīgums/nederīgums (kritēriji nav zināmi), svarīgums/nesvarīgums, informācijas daudzums, turklāt interesanti pasniegts(!), dots(!). Akcentēts tāds mācību process, kurā skolēns ir patērētājs, nevis aktīvs līdzdalībnieks.

Pētot mācību personiskās jēgas izpratni, salīdzināju, cik lielā mērā atsevišķos priekšmetos rosinātie jēgas meklējumi ietekmē skolēna darbību citu priekšmetu stundās. Secinu, ka, 1.kursā skolēni, skolotāja nerosināti, vēl nesliecas meklēt sevi un savas dzīves saturu. Viņi to izsaka tuvākos uzdevumos, piemēram, sagatavoties, lai iestātos augstskolā, dabūtu labu darbu utt. Aptaujā 1.kursu skolēni domāja par 16

mācību priekšmetiem, no kuriem piecus mācīja skolotāji eksperimentētāji - psiholoģijā, sabiedrībā un ekonomikā, bioloģijā, fiziskajā kultūrā, latviešu literatūrā. Citos priekšmetos tikai atsevišķās atbildēs iezīmējas personiskās jēgas meklējumi. Taču gandrīz tik pat daudz to ir 1.kursu kontrolgrupās. Piemēram:

Mācību priekšm.	1. B eksperim.gr.	1.A kontrolgr.	1.C kontrolgr.
ANĢĻU, VĀCU V. (skat. pielikumu Nr.VI, 7)	lai es ārpus Latvi- jas nejustos kā mu- cā	mācēšu runāt ar cittautiešiem	jo vairāk valodu es zinu, jo labāk
	liek man justies drošākam par sa- vām spējām	varēšu iziet pasau- lē, zināšu citu valo- du īpatnības	lai es dabūtu darbu
	izglītības atslēga man	palīdz man veik- smīgai saskarei ar cilvēkiem	
	kopj un attīsta manu valodas izjūtu	palīdz man laba darba atrašanā	
	bez valodas nekur netikšu		
BIZNESA KRIEVU VALODA (skat. pielikumu Nr. VI, 8)	mācāmies veidot kontaktus ar cilvē- kiem, domāšanu	saziņai un laba darba atrašanai	jo vairāk valodu, jo labāk
ĢEOGRĀFIJA (skat. pielikumu Nr. VI, 9)	es dzīvoju uz ze- mes, un man jāpa- zīst tā	-----	-----
	tvert zemi kopumā		
	pasaule, kurā es dzīvoju		
	rosina manas orientēšanās spējas plašajā pa- saulē		
VĒSTURE (skat. pielikumu Nr. VI, 10)	lai es izprastu gan tagadni, gan nākotni (3 atbildes vienādas)	-----	-----
MŪZIKA (skat. pielikumu Nr. VI, 11)	veido mani sabied- riskāku	pratišu dziedāt (2 vienādas atbil- des)	-----
	attīstītu savas muzi- kālas dotības	manas dzīves sa- stāvdaļa	

	kaut kas dvēselei		
	domām brīvība		
MATEMĀTIKA (skat. pielikumu Nr. VI, 12)	man patīk izprast	-----	lai varētu strādāt, lai mani neap- šmauktu un varētu pierādīt sevi
FIZIKA (skat. pielikumu Nr. VI, 13)	esmu dabas sa- stāvdaļa, man jāiz- prot tās likumi	pratišu rīkoties sa- vā dzīvē tehniskajā jomā	-----
	palīdz izprast ap sevi notiekošo	varēšu izskaidrot dabā notiekošās parādības	
ĶĪMIJA (skat. pielikumu Nr. VI, 14)	bez šī priekšmeta dzīvs es būtu vie- nalga	māku uztaisīt sprādzieniņu	-----
	dod spēju koncen- trēties		
LIETIŠKĀ INFORMĀTIKA (skat. pielikumu Nr. VI, 15)	atvieglo darbu, pa- ātrina cilvēka iespēju ātrumu	protu strādāt ar datoru (12 atbildes)	-----
	palīdz kļūt loģis- kākam	iespējams, dabūšu labu darbu	
	iemāca strādāt ar datoru (3 atbildes)		
MĀRKETINGS (skat. pielikumu Nr. VI, 16)	palīdzēs man no- darboties ar to, kas man patīk	palīdzēs nodibināt savu uzņēmumu	
	lai lielajā biznesā es nebūtu zaļ- knābis	zināšu, kā reklamēt savu firmu un kā- dās vietās	
	saistās ar maniem dzīves plāņiem - interesē	ja dibināšu savu uzņēmumu, zināšu, kas jādara (3 atbil- des)	
	man jāuzzina, no kā tirgojoties rodas nauda		
VESELĪBAS MĀCĪBA (skat. pielikumu Nr. VI, 17)	pazīt sevi, lai varē- tu palīdzēt	labāk pratišu rūpē- ties par savu vese- lību	lai pārzinātu savu ķermeni, domā- šanu un rūpētos par to
	lai es rūpētos un sargātu savu un citu veselību	palīdzēšu izveidot ģimeni bez nesa- skaņām, neradīsies nepārvaramas problēmas	lai rūpētos par savu un citu veselību
	labā veselība, labs	zināšu, kā pasargāt	kā sev palīdzēt, ja

	garastāvoklis ir sā- kums darbam	savu veselību	esi slims
	palīdz apgūt savu veselību un uzlabot to	varēšu saprast ci- tus cilvēkus un pie- ņemt viņu rīcību	palīdz man uzturēt sakarus ar citiem
	un vēl 6 līdzīgas atbildes	izzināšu savu orga- nismu	ļauj izprast sevi un citus
		lika iedziļināties sevi, pateicoties tam, vieglāk iz- skaidrot rīcību un izjūtas	apskaidro man dzīvi
		un vēl 5 līdzīgas atbildes	un vēl 2 līdzīgas atbildes

Rezultāti citos priekšmetos ir simptomātiski - ja skolēns pedagoģiski netiek virzīts personiskās jēgas meklēšanā, tad mācīšanās iegūst vairāk kognitīvu orientāciju, nomācot personībai svarīgo - pasaules un sevis atklāšanu ar paša izvēlēto dzīves vērtību starpniecību. Vienīgi veselības mācībā, kur skolotāja allaž akcentē skolēnu darbības personisko nozīmīgumu, visās trijās grupās ir līdzīgi secinājumi.

Piecu 2.kursu atbildēs jēgizpratne un īstenošana izpaužas ļoti pastarpināti. Pārsvārā ir lietots apgalvojumi - jāzina, iegūstu noderīgu informāciju (kādam mērķim - nav minēts), sniedz zināšanas, svarīgs/nesvarīgs priekšmets u.tml. Ja mācības skolā ierobežo galvenokārt ar informācijas "kura derīga dzīvei" - (skat. pielikumu Nr. VI,18) uzkrāšanu un reproducēšanu, brīvas un atbildīgas personības attīstības veicināšanas iespējas ir apšaubāmas. Ja kādam skolēnam ir cits viedoklis, tad priekšmets "ļauj apzināties savu nenozīmīgumu" (skat. pielikumu Nr. VI,19),vai, sevi aizsargājot, paust, ka priekšmets "jāzina obligāti", "vajadzīgs", "ļoti svarīgs priekšmets", "milzīga nozīme, tas ir vienkārši jāzina, piem., politiskā karte" u.tml. (skat. pielikumu Nr. VI,18.,19). Par priekšmetiem izveidojušies trafareti spriedumi, piemēram, tikai algebrā tiek attīstīta loģiskā domāšana, arī nedaudz atmiņa - šādi spriež lielākā skolēnu daļa (skat. pielikumu Nr. VI,20). Protams, šis priekšmets ir augstskolu iestājeksāmenos, tāpēc kļūst par noteikti apgūstamu - "liela loma nākotnes studijām, ne dzīvei" (skat. pielikumu Nr. VI,20). Ja mācību priekšmets tieši neietilpst skolēna studiju un profesionālajos plānos, tad skolēni novērtē to kā nevajadzīgu. Zīmīgi, ka RKS priekšmetus izteikti sāk dalīt vajadzīgajos un nevajadzīgajos 2. un turpina

3.kursā. Hipotētiski varu pieņemt, ka, nerazdami personiski nozīmīgu jēgu, skolēni izvēlas paši savus eksistenciāli tuvredzīgus kritērijus, kāpēc mācīties to vai citu priekšmetu. Daudzveidīgās mācību formas, kuras skolotāji pielieto, tomēr ir virzītas, lai skolēns zinātu, prastu, bet viņa dzīves jēgas un mērķa izpratne ir skolēna paša un ģimenes rūpe. Manuprāt, īpaša uzmanība būtu pievēršama tiem audzēkņiem, kuri par priekšmetu nozīmi raksta - nezinu, neesmu domājis, nevaru pateikt vai vispār neraksta neko. 2.kursa beigās pēc divu gadu darba kopā ar skolotāju skolēnam tomēr būtu jāapzinās savas darbības jēga. Jāpiezīmē, ka skolēnu viedokļu nenoteiktību un neskaidrību rada arī pārāk biežā pedagogu maiņa. Tāpēc arī šajā darbā nav apkopoti secinājumi par dažiem priekšmetiem - svešvalodām, ķīmiju.

Tomēr atkal jāsecina, ka skolotāja mērķtiecīga pedagoģiskā darbība, lai sekmētu skolēna personības jēgpilnību, ietekmē skolēna secinājumus par attiecīgo priekšmetu, piemēram, "redzēt pasauli, kurā es dzīvoju, - sirdsprieks", "palīdz izprast dzīvo dabu un pašam sevi", "rada interesi par sevi kā bioloģisku būtni" bioloģijā (skat. pielikumu Nr.VI, 21). Gluži tāpat skolēni iedziļinās psiholoģijā, kurā "esmu iemācījusies vairāk iepazīt sevi", kas "māca man pašam atbildēt uz jautājumiem - kā, kāpēc", "palīdzēs veidot labāku personīgo dzīvi", kaut "nedaudz māca izprast savu un citu vērtību", kas ir "palīgs" (skat. pielikumu Nr. VI, 22) Taču vairākiem skolēniem sāk šķist, ka mācību laiks šajā priekšmetā tiek tērēts veltīgi - novērojot šos audzēkņus mācību stundās, jāsecina, ka ieklausīšanās sevī, savas rīcības analīze viņiem traucē, jo nesniedz tūlītēju gaidītu efektu saskarsmē, tāpat, ja nav tiešu paraugu, priekšmets ir lieks - "maz vajadzīgs" (skat. pielikumu Nr. VI, 22) Komerccpriekšmetos personiskā jēga ir saistīta ar profesionālajām interesēm, apgūstot galvenokārt grāmatvedības (skat. pielikumu Nr. VI, 23) un mārketinga (skat. pielikumu Nr. VI, 24) prasmes.

1. un 2.kursu aptaujas pierāda, ka personiskās jēgas meklējumi mācību stundās gada laikā pietiekami noteikti iezīmējas skolēnu viedokļos par mācību priekšmeta nozīmīgumu viņu izglītībā. Skolotāji, kuri piedalījās eksperimentā, izteica pieņēmumu, ka, sākot strādāt eksperimentālajā 1.B grupā un izjūtot, ka skolēnu un skolotāja sadarbība ir produktīva, nevilšus atsevišķus darba paņēmienus ir izmantojuši arī citos 1. un 2.kursos.

Es apkopāju aptaujas rezultātus skolā un katrā priekšmetā. Pedagogiem bija iespējams, ja viņi to vēlējās, pārdomāt savu darbu, izveidot citus darbības mērķus un

paņēmienu. Savukārt atsevišķu grupu audzēkņi izmantoja pašu rakstīto savas darbības analīzei, 1997./98.mācību gadu sākot. Šajā analizē palīdzēja grupu kuratori (audzinātāji).

Aptauja uzrādīja RKS pagaidām praksē dominējošo tendenci - panākt, lai katram audzēknim būtu labas zināšanas priekšmetos, bet brīvas un atbildīgas personības (RKS konceptuālais mērķis) attīstība tiek veicināta drīzāk intuitīvi nekā apzināti.

Noslēguma apspriedē skolotāji, kuri iesaistījās eksperimentā, analizēja tā mērķa realizāciju, secināja, kuri atrastie un pārbaudītie pedagoģiskie līdzekļi brīvas un atbildīgas personības veidošanās sekmēšanai ir iesakāmi praktiskam darbam.

Pedagoģiskā darbība norisinājās galvenokārt mācību stundā. Mācību gada sākumā (vēlams audzinātāja stundā) nepieciešamas skolēnu aptaujas par viņu dzīves jēgas un vērtību izpratni, atbildības konstatācija, lai ierosinātu audzēkņus pārdomāt un analizēt sevi un radītu skolotājam priekšstatu par skolēniem, ar kuriem kopā viņš strādās. Pirms aptaujām skolēniem noteikti jāpaskaidro, kādam nolūkam šādas aptaujas un kā to rezultāti izmantojami. Arī skolotājs atklāj audzēkņiem savu dzīves jēgas izpratni. Tādējādi jau mācību stundai ir sagatavots pamats, lai spriestu par mācību audzināšanas mērķu kopēju personisku jēgu. Mācību gada laikā piemērotās stundas situācijās šie mērķi un to izpilde ir aktualizējami. Būtiski, ka katrs skolēns veido savu vērtībuzpratni patstāvīgi un skolotājs ir taktisks un netiešs (ar mācību saturu, piemēram) padomdevējs, kur lēmējtiesības vienmēr ir tikai pašam vidusskolēnam. Skolēna izvirzītos mērķus nevajadzētu vērtēt vai apšaubīt. Ja iespējas atļauj, var piedāvāt skolēnam pašam to jēdzīgumu pārbaudīt.

Mērķu aktualizācijā ir ļoti nozīmīga skolotāja un skolēna savstarpēji atbildīga saskarsme. Katrā kopējā darbā paužama cieņas pilna attieksme pret skolēnu un ieinteresētība darbā.

Gada noslēgumā ieteicams ar netiešu jautājumu palīdzību (līdzīgi kā šajā darbā) pārliecināties, kā jauniešs uztver un novērtē savu padarī stundās visos kursa priekšmetos.

Lai veicinātu brīvas un atbildīgas personības veidošanos, vēlams, lai skolotāji vienā skolā uzskatītu, ka šāda personība ir vērtība un audzināma. Tad brīvas un atbildīgas personības veidošanās notiek līdztiesīguma, līdzatbildīguma un

cilvēciskās līdzvērtības vidē. Skolotāja personība un viņa profesionālā meistarība šādu vidi nodrošina.

4.3. Brīvas personības veidošanās sekmēšanas pedagoģiski psiholoģiskie līdzekļi

Eksperimentā atrasto pedagoģisko līdzekļu kopums uzskatāms tikai par mēģinājumu noteikt, kādas pedagoģiskas iespējas brīvas personības audzināšanā piedāvā RKS aizsāktais.

Eksperimenta norise pārliecināja piecus pedagogus eksperimentētājus, ka mūsdienu skolotājam ir nepieciešamas pamatīgas daudzpusīgas zināšanas dažādās dzīves jomās un izpratne par tām. Lai skolotājs būtu gatavs mainīt savas pedagoģiskās darbības jēgu, virzību, saturu, paņēmienus, darba kritērijus, darba rezultāta izpratni utt., vispirms jāgūst personiskā pārliecība, ka tas, kas tiek darīts, ir patiesi nepieciešams tieši tagad un sagatavo mūžizglītībai. Skolotājam pašam ir jāpieņem mūžizglītības iespēja, turklāt tieši personības pilnveides aspektā. Daudzas sociāla un personiska rakstura noskaņas un izjūtas traucē skolotājam būt. Skolēni, kā to pierādīja arī aptaujas, ir vairāk gatavi kaut kam jaunam nekā skolotāji paši. Sākot (precīzāk, turpinot) brīvas personības audzināšanu vidusskolā, svarīgi apzināt un izprast skolēna izglītības mērķizpratni.

Protams, ka skolēns netiek orientēts uz sekmīga, pēc iespējas augstāka, vērtējuma iegūvi vai nodrošinātu iestāšanos izvēlētajā augstskolā. Šis bieži ir dažu vecāku mērķis. Taču, kad sarunās ar vecākiem izrādās, ka skolēns pats izvēlēties šo skolu, var turpināt domu apmaiņu, kādu personisku apsvērumu dēļ tā noticis, vai skolai nepieciešama arī kāda cilvēka dzīvei kopumā nozīmīga loma, tad gan vecāku un skolotāju, gan vecāku un jauniešu sarunas un pārrunas iegūst jēgveidojošu raksturu.

Vecākiem pirmajā vecāku sapulcē ļoti ieteicama skolotāja veidota aptauja par tematu, kāpēc vajadzīga izglītība. Tālredzīgi, ja vecāki sapulcē iepazīstas ar jauniešu viedokli (kas jau uzzināts iepriekš) un salīdzina tos.

Pēc kursa kuratora ieskatiem sapulces beigās katrai ģimenei var piedāvāt tieši viņu dēla vai meitas viedokli. Nākošo vecāku sapulci, kas notiek pēc pāris mēnešiem, var aizsākt ar iepriekšējā izteiktajiem secinājumiem par izglītības jēgu, mērķiem, to saistību ar cilvēka dzīvi. Interesanta sadarbība kļūst, ja vecāki piekrit skolotāja ierosinājumam pārmaiņus rakstīt vecāku viedokļu dienasgrāmatu. Trīs vai vairāk vecāku apņemas uzrakstīt, par ko diskutēja un vienojās, arī nolēma šajā vecāku sapulcē. Nākamo sapulci iesāk ar vecāku rakstītās dienasgrāmatas lappuses nolasīšanu. Saruna turpinās... Parasti vecāki labprāt tā rīkojas, jo viņiem ir interesanti piedalīties, kaut netieši, mācību procesā. Kad vidusskolas gadi pagājuši, beidzamajā vecāku sapulcē var rezumēt trijos gados pārspriesto.

Taču galvenais, lai izglītības, mācību audzināšanas mērķa personiskā jēga būtu izprotama un būtiski pieņemta pašā skolēnā.

Sākot mācības, skolotājs var iepazīstināt ar kopējās darbības mērķiem un piedāvāt audzēkņiem tos pārdomāt un atrast savus. Nākamajās stundās mērķus pārrunā, apspriež, vienojas, strādājot grupās vai individuāli, un skolēni pieraksta tos savās piezīmēs vai pierakstos tā, lai katrā mācību stundā vajadzības gadījumā tajos var ieskatīties. Bieži mācību stundas saturs un struktūra pēkšņi netieši aktualizē izvirzītos mērķus, tad ir derīgi, ja skolēns var tajos ko papildināt vai par ko pārliecināties. Noteikti kāda temata vai mācību posma noslēgumā vēlams ierosināt, lai skolēni pārbauda savu mērķu īstenojumu, kā arī saista to ar savu izvēlēto dzīves jēgas izpratni. Manuprāt, skolēnu izteiktie un skolotāja apkopotie viedokļi par dzīves vērtību saturu kļuva vairākiem skolēniem par pašu veidotu dzīves ētikas mācību grāmatu, kurā ieskatīties un papildināt ar pierakstiem. Priekšmeta skolotājs, zinot, kuras vērtības grupā ir svarīgas, stundā netieši var piedāvāt skolēniem vai nu izteikties, pierādīt tās, vai atgādināt par to esamību un daudzveidīgajām izpausmēm cilvēka dzīvē. Lai stunda saglabātu audzinošu raksturu, atgādnēm par dzīves jēgu jābūt maksimāli netiešām, ja iespējams, individuālām (uzrunājot tikai vienu skolēnu, piemēram, grupu darba laikā). Skolēnam ir jāizjūt, ka kopējā darbā viņa personība skolotājam ir nozīmīga, bet savukārt skolotāja "augšana" interesē skolēnu. Tātad pedagogam uzmanīgi jārealizē saskarsmes māksla.

Mērķu aktualizācijā lieliski palīdz dažādi skolēnam veicami, vislabāk skolotājam un skolēnam kopā risināmi uzdevumi un apjomā lieli darbi, piemēram,

projektu darbi. Nozīmīgs tieši personības tapšanā ir Latvijas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūta pētījums par Latvijas cilvēku dzīvesstāstiem - *Latvijas mutvārdu vēsture*. Katrs cilvēks ar savu nodzīvoto mūžu ir unikāla vērtība tautas un pasaules vēsturē, jo viņš cilvēciski uztvēris un pārdzīvojis dzīves piedāvātos notikumus. Kopā ar skolēniem pētījām viņu dzimtu vēsturi, un katrs audzēknis uzklusēja savu vecvecāku dzīves un pārdzīvojumu stāstījumus. Tie tika ierakstīti kasetēs, atšifrēti un raksturoti pēc pašu izveidotajiem kritērijiem, tad iesniegti Latvijas mutvārdu vēstures pētniecēm M.Zirnītei un B.Belai (novērtējums - atzinīgs).Taču pats labākais novērtējums ir skolēnu pašu darbā gūtajām atziņām par katra cilvēka mūža vērtību, dzīves jēgas meklējumiem un secinājumiem par to. Tieši atbildība ir tā spēja, ko tik daudzi manu skolēnu tuvinieki savās atmiņās uzsvēra. Jau šajā gadā vēl dažkārt atskan citāti no atmiņu pierakstiem, lai apstiprinātu vai noliegtu stundā skarto kultūrvēstures notikumu. Uzskatu, ka šāda veida uzdevumi iespējami arī skolas mērogā, piemēram, beidzot 3.kursu, esam iecerējuši uzrakstīt savu skolotāju likteņvēsturi.

Apjomā neliela uzdevuma piemērs - latviešu valodas stundā, mācoties izprast un lietot terminus un profesionālistus, mājas darbā ir apzināti termini un profesionālisti, kas nepieciešami 1.B kursa dzīvei. Darbu apkopojumu veido skolotājs, vienlaicīgi vērtējot darbus, pēc tam katrs skolēns saņem šo kopējo "vārdnīcu". Ar to var dažādi strādāt tālāk.

TERMINI UN PROFESIONĀLISMI, KURI NEPIECIEŠAMI 1. B KURSA DZĪVEI

Termini vai profesionāļi	Nozīme	Kāpēc nepieciešami
stundu saraksts	mācību dienas stundu kārtība	lai zinātu, kam jāgatavojas
atzīme	vērtējums par darbu	lai zinātu, cik un kā mēs zinām
kurators	atbildīgais par notiekošo grupā grupas darba pārraudzītājs klases audzinātājs draugs, palīgs	lai būtu, kas mūs pārvalda aizbildniecībai pār grupu pie kā griezties saikne starp skolas administrāciju un kursu (audzināt nevajag, to lai dara vecāki)
žurnāls	visu atzīmju kopsavilkums	lai nopelnītās atzīmes nepazustu
kolektīvs	vienota grupa	lai būtu, uz ko balstīties
kombinatorika	varbūtība	dzīves daudzveidībai
ieskaite	liels kontroldarbs par ceturkšņa darbu	mūsu zināšanu novērtējumam
vērtība	satur mūs kopā	grupas kopīgumam
sacerējums	domu un iztēles darbs	domājspējas pārbaudei
fonda nauda	kopēji līdzekļi visai grupai	pasākumiem
leksika	vārdu krājums	savstarpējai saziņai
meitene	sieviešu dzimuma bērns vai pusaudzis	lai zēniem nebūtu garlaicīgi
problēma	sarežģīts jautājums vai uzdevums, kas jārisina	lai būtu, par ko strīdēties
motivācija	sevis vai cita paudināšana uz kādu darbību, lai sasniegtu mērķi	kāda darba veikšanai
vajadzība	sajūta, ka kaut kā pietrūkst	sapratnei par vajadzīgo
kolokvijs	saruna par tematu	mācai mutiski izpaust savas domas
laime	sajūta, kurai būtu jābūt katram cilvēkam	lai cilvēks justos brīnišķīgi
optimisms	ticība visam labvēlīgajam	lai notiek kas notikdams, bet vienmēr labs garastāvoklis
klases vecākais	atbildīgais par kursa darbiem un nedarbiem	jābūt cilvēkam, no kura prasīt atbildību, lai būtu, kam uzgrūst vainu

mērķtiecība	īpašība	lai visu varētu veikt, balstoties uz saviem izvirzītajiem mērķiem
nospiešana	neatļauta norakstīšana	drošībai par palikšanu skolā labākākām atzīmēm
bite	telpas dekors	skaistumam
sabeks *	sabiedrības un ekonomikas priekšmets	lai ātri varētu pateikt
ezis	stulbenis	lai kādu apvainotu
audzinātāja stunda	mācību stunda, kuru vada kursa kuratore	kursa problēmu un notikumu pārrunāšanai
risaluto con amore con sentimento	nopietni, apņēmīgi mīļi, sirsnīgi ar izjūtu	vajadzīgi grupas ikdienā
sadarbība	kopējs darbs	darbam
spuldze	gaismu radoša ierīce	lai tumšā laikā varētu mierīgi mācīties
slota	tīrāmais instruments	lai mūsu telpa vienmēr būtu tīra
skābeklis		nepieciešams elpošanai, lai mēs visi varētu palikt dzīvi

* skolēnu žargonvārds - sabiedrības un ekonomikas mācību priekšmeta nosaukums

Mācību stunda paver daudz iespēju, kā mērķtiecīgi veicināt skolēnu prasmi un spēju jēgpilni izvēlēties savu darbību ne tikai stundā, bet projicēt to visā dzīves darbībā. Mazliet neiespējami raksturot pedagoģisko darbību veselumā, jo tā brīžiem tiešām ir intuitīva mērķa virzienā - gluži kā māksla.

RKS pieci pedagogi, eksperimenta dalībnieki, bija vienisprātis, ka ir nepietiekami, ja apzināties un atbildīgi piepildīt savas dzīves jēgu māca tikai daži pedagogi skolā. Lai radītu brīvai personībai veidošanās vidi, būtiski vajadzētu, lai personība kā mērķis ir ne tikai vārdiski zināms, bet arī pārlicībā pieņemts. Skolotāja darbība kļuva produktīvāka tad, ja līdzīgi veiktajam eksperimentā strādātu skolas pedagoģiskais kolektīvs.

Nākamais pētījums RKS meklēs nosacījumus, kāpēc RKS nepieciešama un kā var sākties skolotāju kā pedagoģiska kolektīva darbība.

Šādu eksperimenta lokālu turpinājumu noteica arī aptaujas par brīvas personības situāciju jau pēc veiksmīgā eksperimenta - 1997.gada septembrī, novembrī. Eksperimentālajā kursā sāka strādāt citi skolotāji, no eksperimenta

dalībniekiem palika četri, bet pārējie dažādu iemeslu dēļ vairākus mēnešus ar šo grupu nestrādāja. 2.B kurss oktobri un novembri pavadīja bez audzinātāja, arī citi eksperimenta dalībnieki tieši šajā laikā nebija skolā. Mācību gada sākums bija cerīgs - grupas telpa pašu izremontēta un iekārtota, interesanti pētījumi par savu dzimto vietu izstrādāti - ir, ko pavēstīt, vecāku sapulcē ir izteikts pārliecināts secinājums, ka jaunieši kļuvuši atbildīgāki, nopietnāki, izprot vecākus.

Vairākas situācijas grupā apliecina, ka atbildīgums par sevi un arī apkārtējiem ir jaušams. Piemēram, grupas vecākais (katru mēnesi cits) pilnīgi patstāvīgi vada grupas dzīvi, pārstāv to skolas sanāksmēs, kopā ar grupu objektīvi novērtē katra skolēna veikumu, izliekot ceturkšņa atzīmes (grupas kuratores nav skolā). Kad skolotāja apskata vērtējumus, ir tikai divi, kurus ir jāapšaubā. Grupas vecākais paskaidro, ka atzīmju izlikšanai viņi izvēlējušies tādu "taktiku" - katrs novērtē savas zināšanas, prasmes un attieksmes un uzraksta vērtējumu. Jāpiebilst, ka vērtējumus par atsevišķiem darbiem skolotāja jau bija ierakstījusi, atliek izveidot galīgo atzīmi.

Paši ar savu padarīto skolēni bija apmierināti, uz vaicājumu, kāpēc, atbildēja, ka daudz bijis par sevi jādomā, citi - pašam grūtāk sev ielikt nopelnīto, toties godīgi; labāk būtu, ja skolotājs arī izteiktu, kāpēc tāds vērtējums.

Ja kolēģiem skolā nebija īpašu iebildumu pret grupu kuratora funkciju izpildē, tad tādi bija par mācību stundu norisi. Nesaprašanās ar atnākušajiem skolotājiem par sadarbību (skolēni sāk izprast tās jēgu), stundas produktivitāti, skolēnu neprasme risināt saskarsmes problēmas, izteikt un aizstāvēt savu viedokli bija galvenās pretenzijas, ko nācās analizēt novembra beigās.

Visi trīs tagad jau 2. kursi atkārtoti izpildīja subjektīvās kontroles testu. Īpaši interesēja rezultāti mācību jomā.

INTERNALITĀTE MĀCĪBU JOMĀ (I m)

skol. p.k.	1.B	2.B
1.	5	6
2.	5	4
3.	7	5
4.	4	4
5.	4	izst.

6.	4	5
7.	6	6
8.	5	4
9.	4	citur
10.	5	7
11.	6	6
12.	4	4
13.	4	4
14.	6	5
15.	5	5
16.	4	6
17.	5	7
18.	4	7
19.	6	5
20.	6	7
21.	4	4
22.	5	4
23.	6	5
24.	6	6
25.	5	5
26.	4	6

Piezīme. 5. - izstājās no skolas; 9. - vienu gadu mācās Vācijā

Taču bija jāņem vērā, ka citādāk ar skolēniem strādāja tikai 5 priekšmetos. Salīdzinājuma tabulā redzami izpaužas katra skolēna uzskats par dalīto atbildību mācību procesā. Atsevišķu skolotāju veikums vēl nerada vidusskolēnā pārliecību, ka personība, vēl jo vairāk tieši brīva un atbildīga personība ir skolotāja pedagoģiskās darbības apzināts mērķis. Ja skolotājs par to nav pārliecināts, tad gausi un stihiski, reizēm postoši top kaut kāda personība. (Protams, ģimenes iespaids var būt ļoti un rosinošs, un personība veidojas brīva un atbildīga. Kāpēc tad nepieciešama skola?)

Lielākoties skolēnu uzskati ir palikuši iepriekšējie, bet daži mainījušies, zaudējot pārliecību par mācību jēgu vai aptverot to. Sastatījumam izmantošu kāda latvieša valodas stundā rakstīta darba atziņas. Skolēni piekrita diskutēt par atbildību ētiskā izpratnē, analizēt dažādas situācijas - tā mācāmies veidot argumentētu viedokli.

Tekstā pasvītrotas atbildes, ko rakstījuši skolēni, kuru viedoklis krasi mainījies.

ATBILDĪBA MANĀ IZPRATNĒ UN RĪCĪBĀ

1. Es varu būt un esmu, un jūtos atbildīga ne tikai pati par sevi, par savu rīcību, par savu attieksmi gan pret sevi, gan pret citiem, bet arī jūtu atbildību par man tuvajiem. /../ Es cenšos pildīt to, ko esmu apņēmusies, tādējādi nesu savu spēju būt atbildīgai.

2. Lai radītu labu iespaidu par sevi, es uzņēmos atbildību par darbiem, kurus nespēju paveikt labi, un pēc tam pinos pa saviem meliem, lai glābtu savu ādu. Arī tagad gadās uzņemties darbus, kurus nespēju vai nespēju pabeigt, tomēr cenšos būt godīgs pret sevi un citiem, lai no savām kļūdām ciestu un mācītos es pats. Mācīties - tā arī ir atbildība.

3. Tas notika ļoti sen, bet es to joprojām atceros. Man bija 8 gadi, kad vecāki atstāja mani mājās, lai es pieskatītu savu viengadīgo brāli. Vēlāk pie manis atnāca draugi un teica, ka esot atvests milzīgs kalns ar smiltīm. Padevos vilinājumam un aizgāju, bet tikai, lai apskatītos. Tā nu sanāca, ka paliku tur ilgāk - visu dienu, par brāli aizmirsu, jo smilšu kalns tiešām bija iespaidīgs... Atnākot mājās, mani sagaidīja vecāki, kuri nesmaidīja. Izrādās, ka brālis visu dienu bija raudājis, līdz kaimiņi nākuši skatīties, kas noticis. Atbildību mācās pakāpeniski, jo tas ir ilgs process.

4. Lai gan cenšos atbildēt par savu rīcību konkrētā brīdī un arī visā dzīvē kopumā, tomēr dažkārt rodas situācijas, kad šī atbildības nasta šķiet pārāk smaga un liekas, ka tā ir jānoveļ no saviem pleciem, tādējādi atbrīvojot sevi no smaguma. Taču tajā pašā laikā es iegūstu sev citu, daudz smagāku apgrūtinājumu, kuru pat nevar izskaidrot un saprast. Varbūt tie ir savdabīgi sirdsapziņas pārmetumi?

6. Atbildība manā izpratnē ir : a) prast izskaidrot notikušo, savu rīcību un to aizstāvēt, b) neaizbildināties ar citiem iemesliem, c) analizēt kļūdu un atzīt, ka ir (vai nav) vainīgs.

7. Man nav nācies uzņemties lielu atbildību, bet domāju, jo es mazāk izvairīšos uzņemties atbildību par sīkām lietām, jo būšu gatavāks uzņemties lielāku atbildību nākotnē.

8. Atklāti pateikt, ka tas bija no manas puses nepareizi, es to labošu, arī nozīmē būt atbildīgam. Īstenībā es nespēju sameklēt savā dzīvē rīcību, kuru es sauktu par pilnīgi bezatbildīgu.

10. Katram pašam ir tiesības izvēlēties, cik mācību stundas apmeklēt, cik daudz mājās mācīties. Katru dienu es kaut ko izvēlos darīt vai nedarīt, bet pēc tam man par to ir jāatbild. Manuprāt, vislielāko atbildību es nesu pati savā priekšā. Dzīves gaitā var izmainīties visa apkārtējā vide, bet no sevis nevar aizbēgt.

11. Ja izsakām kādu frāzi, kura aizvaino citu cilvēku, mēs paši esam par to atbildīgi, jo neviens mums to nelika teikt.

12. Es, cilvēks, kurš pakļauts slinkumam, atbildību dažreiz uztveru slimīgi un cenšos aizbēgt no tās. Ļoti bieži tieši atbildības izjūta manī ir "iekustināšanas mašīna", kas ievirza mani darbībā, un es, aizmirstot visu citu, aizraujos ar darbu. Tā beigās gūstu gandarījumu.

13. Es daru to, kas man iešaujas prātā vai konkrētā brīdī ir izdevīgāk, nepadomājot, kā tas vēlāk atsauksies uz mani vai citiem. Man bieži pārmet bezatbildīgu rīcību.

14. Nedrīkst iet un citiem jautāt, vai esmu atbildīgs. Katrs cilvēks par mani saka kaut ko citu, kuru lai pieņem? Iespējams, ka esmu dažādi rīkojusies saskarsmē ar šiem cilvēkiem. /../ Ja esmu sākusi ziemā regulāri barot putnus, tad man tas ir jādara, jo esmu atbildīga par to, lai viņi saņemtu barību, ko meklēs.

15. Daudzi pierod, to skaitā arī es, pie vieglas un bezrūpīgas dzīves, rezultātā ir ļoti grūti no tās atradināties.

16. Es jūtos atbildīga par to, ko paveicu šajā skolā. Taču tas ir vairāk nevis savā, bet vecāku priekšā. Zinu, ka tas nav pareizi, bet tā nu ir. Nespēju būt atbildīga par to, kas man šķiet nesvarīgs. /../ Neteikšu, ka skola man šķiet nesvarīga, taču bieži man šķiet, ka laiku šeit es pavadu pilnīgi bezjēdzīgi. Ir tikai dažas stundas, uz kurām tiešām ir vērts iet.

17. Visnozīmīgākās atbildības man ir par to, ko es saku vai noklusēju, atbildība par to, ko es rakstu (ieskaitot radošos darbus), par saviem līdzcilvēkiem un savas identitātes saglabāšanu (tas ir, rīkoties ar skaidru sirdi, tā, kā tas atbilst manai būtībai.)

18. Mana atbildība izpaužas situācijās, kad man liekas, ka kaut kas ir no manis atkarīgs, ka es varu ko mainīt. Atbildība izpaužas vai neizpaužas, kad cilvēkam kaut kas ir uzticēts.

19. Bieži vien atbildība vienkārši ir spēja uzņemties vainu. Cilvēks, kas noliedz to vai mēģina vainot citu, vispirms jau citu acīs zaudē uzticību, kā arī zūd viņa pašpārliecība.

20. Atbildības izjūtai ir jābūt ne vien par saviem darbiem, bet arī par citu padarīto, jo mēs dzīvojam vienā pasaulē, ietekmējot viens otru. Ja cilvēkam ir atbildības izjūta, viņš spēj rīkoties atbilstoši, saskaņoti ar savu iekšējo pasauli, sirdsapziņu, nenodarot launu arī apkārtējai pasaulei.

21. Tad es padomāju, kādēļ tieši es esmu tas, kas sniedza palīdzību cietušajiem. Mana rīcība bija nākusi no pašiem zemapziņas dziļumiem.

22. Atbildība ir diezgan svarīgs un vīrišķīgs stāvoklis. Bieži izdevīgāk ir atbildību neuzņemties, taču to var uzskatīt par glēvumu. /../ Pats es parasti cenšos izvairīties no atbildības, ja ir kāds, uz kuru var to novelt. Ja tādas izdevības nav, tad nekas cits neatliek. Bieži rodas sirdsapziņas pārmetumi, bet tāda ir dzīve.

23. Es kritiskās situācijās rīkojos pēc savas atbildības pakāpes

24. Mans uzskats ir tāds, ka cilvēks kļūst pieaudzis tad, kad viņš sāk izjust atbildību par savu rīcību, un katram šis vecums var būt savādāks. /../ Būt atbildīgam nozīmē dzīvot.

25. Ir gadījumi, kad rīkojos bezatbildīgi, nepadomāju par sekām. Tas tādēļ, ka vēl neizprotu un nezinu tik daudz par cilvēku savstarpējām attiecībām - es tikai tagad tās sāku iepazīt. Atbildību par visas cilvēces nākotni neizjūtu. Es it kā zinu, ka esmu atbildīga, bet neesmu apzinājusī, kādai jābūt manai rīcībai. Galvenais, lai tā nebūtu postoša; ceru, ka es vēlāk sapratīšu, kas jādara, lai mana rīcība būtu uzlabojoša, pozitīva.

26. Atbildības aizdīgļis manā apziņā ir spēja atzīt savas kļūdas, spēja atzīt savu vainu.

/rakstīts 1997.gada novembrī/

Manuprāt, skolēnu atbildes raksturo atbildības briešanu (skolēnu vārdiem - ilgu procesu), tā sākas ar spēju un arī prasmī atzīt savas kļūdas, analizēt pašam sevi, saprast, ka mācības ir iespēja gūt pašam sevi un savu dzīvi. Svarīgi, ka aizsākusies doma par personīgās atbildības mērogiem - mācību stundā šādai personības atskārtai pamazām būtu jāizaug par noturīgu spēju (paradumu?). Jāpievēršas 16. atbildes saturam, ko rakstījusi vidusskolniece, kurā jau iezīmējas

individualitāte. Iespējams, ka tapusi mērķa apjēga, bet skola (atkal) nepiedāvā produktīvu mācību stundu. Kaut gan pedagoģiskā darbība tik skaidra - atbildīgi un jēgpilni dzīvot.

Kopējā jeb vispārējā atbildības izpratne eksperimentālajā grupā pieaugusi - 1. kursā 8, 2.kursā 11, diemžēl kontrolgrupās vispārējā internalitāte samazinājusies - 1.A kursā 8, 2.A - 6, arī 1.C - 9, 2.C - 7. Līdzīgas sakarības vērojamas arī pārējās internalitātes pozīcijās: panākumu, neveiksmju, ģimenes, savstarpējo attiecību un veselības jomā.

INTERNALITĀTE / eksperimenta laikā un pēc tā /

internal.	1.A	2.A	1.B	2.B	1. C	2.C
l v	8	6	8	11	9	7
l p	12	10	11	14	11	8
l n	8	7	8	8	10	6
l ģ	16	11	14	15	18	16
l m	-	-	-	-	-	-
l a	8	9	9	12	12	12
l s	8	6	9	11	9	7

Protams, skaitliskie liecinājumi atkal tikai uzrāda tendenci, kura tomēr ļauj uzskatīt, ka eksperimentālās grupas skolēnu uzskatos un rīcībā palielinās atbildības nozīme. To stiprina skolotāja apzināti mērķtiecīgā mijdarbība kopā ar skolēnu mācību stundā.

Apkopojot eksperimentā izmantotos pedagoģiskos līdzekļus, konstatējams, ka tos raksturo izteikts dabiskums - stunda un saskarsme tajā noris it kā pati no sevis.

Gan psiholoģiskā noskaņošanās stundai (mums, skolotājam un skolēnam, ir vērts sadarboties), gan kopīga darba paņēmieni izvēle, gan pati darbība un stundā (arī ilgākā laika posmā) paveiktā novērtējums apzināti virzīts tā, lai radītu maksimāli daudz iespēju personībai veidoties par brīvu un atbildīgu.

Iesākums šim procesam ir skolotāja personība un īpaši skolotāja paša dzīves jēgas izpratne, pārlicība, ka viņš skolēnus nevis māca, bet kopā ar viņiem mācās un dzīvo. Šāda pieeja nodrošina savstarpēju cieņu un prieku vienam par otru.

“Būt cilvēkam nozīmē būt pavērstam pret jēgu un vērtībām” [94.,285].

Pēc eksperimenta par nozīmīgiem nosacījumiem *pedagoģiskajā mijiedarbībā mācību stundā* atzīstami:

- cilvēciskas jēgas mērķu meklējumu taktisks (netiešs) rosinājums izziņas procesā;
- cieņa un uzticēšanās visiem skolēniem;
- skolotāja prasību pamatojums; diferenciacija;
- patiens prieks par kopēja (skolotāja un skolēna) darba iespēju, gaitu un rezultātu;
- izvairīšanās no "pareizajām" atbildēm;
- skolotāja un skolēnu darbu, ne personības vērtēšana;
- mērķtiecīga oriģinalitāte pedagoģiskajā darbībā (nerakstīts likums - ar vienu un to pašu metodi vienmēr strādāt citādi).

Pedagoģisko iespēju apraksts sniedz priekšstatu par brīvas un atbildīgas personības praktisku sekmēšanu apmēram divu mācību gadu laikā, skarot un kompleksi aptverot visus pedagoģiskā procesa komponentus. Īpaši pedagoģiskā darbība tiecas "cilvēciskot" mācību audzināšanas mērķu saturu, izsakot to jaunieša personībai nepieciešamās (paša skolēna apzināti un pamatoti izvēlētās) dzīves vērtībās. Vērtību noteikšanai un izvēlei var izmantot šajā darbā izklāstīto paņēmienu - skolēna dzīves jēgas atklāsme rakstu darbā, visbiežāk minēto vērtību iekļaušana anketā; izvēles ietekmju un atbildības spējas (interalitātes) izpēte. Paužot cieņu pret vērtībās izteikto skolēna izpratni par dzīves jēgu, iespējams to padziļināt, ierosinot uzrakstīt (tieši uzrakstīt) vērtību satura skaidrojumu. Skolēns netieši iesaistās arī mācību un audzinātāja stundu veidošanā (līdzatbildība - nosacījums brīvas personības sekmēšanai).

Ja **mācību audzināšanas mērķos** rasta un turpmāk aktualizēta **personiska jēga**, tad nozīmīgāka un **savstarpēji atbildīgāka** veidojas skolotāja un skolēna **saskarsme**, kurā dominē cieņa, uzticēšanās un vēlēšanās saprast vienam otru.

Šādos pedagoģiskās mijiedarbības nosacījumos pakāpeniski, bet mērķtiecīgi tiek sekmēta brīva un atbildīga personība.

SECINĀJUMI

Demokrātiskā sabiedrībā brīva un atbildīga personība ir atzīta vērtība. Latvijas izglītības koncepcijā un likumprojektā noteiktais izglītības mērķis paredz brīvas un atbildīgas personības sekmēšanu, kas mūsdienā skolā kļuvusi par stratēģiski svarīgu uzdevumu.

Filosofiskajā un pedagoģiskajā aspektā brīvu personību raksturo apzināta spēja izvēlēties un atbildīgi īstenot jēgpilnu dzīvesdarbību. Pētījumā pierādīti brīvu personību raksturojoši kritēriji - dzīves jēgas izteiksme vērtībās un to apzinātā izvēlē, kura determinēta ar atbildību. Praktiskie rezultāti liecina, ka vidusskolā brīva personība vēl nav skolēnu un arī skolotāju apzināts mērķis mijiedarbībā.

Dzīves jēgu veido tādas svarīgas vērtības kā dzīvība, mīlestība, ģimene, arī izglītība un pašapliecinājums, darbs, laime. Taču vērtības nozīmi nav ieguvusi dzīves pozitīva pārveidotāja pozīcija, bez kuras brīvas personības jēgpilna dzīvesdarbība ir nepilnīga. Atbildības izpratne un spēja vēl nav atbilstoša brīvas personības izpaušmei.

Pētījumā iegūtais un analizētais terētiskais pieņēmums par mācību audzināšanas mērķu personiskās jēgas nozīmi un atbilstošu skolotāja un skolēna sadarbību mācību stundā ir praktiski apstiprināts pedagoģiskajā eksperimentā.

Mācību stunda ir saistāma ar skolēnu un arī skolotāja personībām nozīmīgu saturu. Kopīgu un individuālu mācību audzināšanas mērķu izvēle un īstenošana padara stundu par personiski nepieciešamu gan pedagogam, gan skolēnam. Mērķu aktualizācija mācību gaitā netieši, ārēji nemanāmi rosina pārdomām, analīzei, pašrefleksijai. Pedagoģiskā sadarbība neuzkrītoši izraisa un ieaudzina skolēnu līdzatbildību.

Mērķtiecīgi virzītais stundas saturs iespaido skolotāja un skolēna savstarpējās attiecības, vērojot tās līdzvērtīgākas, abpusēji audzinošākas. Brīva personība šādās attiecībās sevi apliecina, jo izpauž savas dzīves jēgu (vērtību mijsakarībās).

Brīva un atbildīga personība vidusskolā veidojas, ja pedagoģiskajā mijiedarbībā realizējās personības dzīves jēgai atbilstoši mācību audzināšanas mērķi, izpaužas līdzatbildība un līdzvērtība.

TĒZES AIZSTĀVĒŠANAI

1. Brīvas un atbildīgas personības veidošanās vidusskolā ir sekmējama, ja pedagoģiskajā procesā veidojas skolotāju un skolēnu, vecāku pārliecība, ka brīva un atbildīga personība ir cilvēkam būtiska vērtība - gan individuāli, gan sociāli.

2. Brīvu personību raksturo :

- a) dzīves jēgas un mērķa apzināšanās,
- b) savas dzīves jēgai un mērķim atbilstošu vērtību patstāvīga un brīva izvēle,
- c) dzīves mērķa jēgpilns un atbildīgs īstenojums dzīvesdarbībā.

3. Brīvas un atbildīgas personības pašapliecināšanos veicina un nodrošina mācību audzināšanas mērķu personiskās jēgas aktualizācija un līdzatbildīga un līdzvērtīga skolotāja un skolēna saskarsme.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Albrehta Dz. Pētīšanas metodes pedagoģijā. - R.: LVU, 1989.-67 lpp.
2. Azarovs J. Māksla audzināt. - R.: Zvaigzne, 1980.-227 lpp.
3. Balsons M. Kā izprast klases uzvedību. - Lielvārde: Lielvārds, 1996.-207 lpp.
4. Bērnu tiesību konvencija.- Grām.: Palīgs pedagogam.-R.: RaKa, 1997.-228.-235 lpp.
5. Beļickis I. Izglītības humānā paradigma Latvijas izglītības reformā.- R.: Pedagogu izglītības atbalsta centrs, 1995. -82 lpp.
6. Bēringers H. Kas ir filosofija? - Lielvārde: Lielvārds, 1995.-127 lpp.
7. Briede M., Laķis P. Brīvība - cilvēka intīma izjūta // Kentaurš.-1995.-Nr.8
59.- 65.lpp.
8. Cirsis P. Dziļāk domāta doma: Mūsdienu filozofijas galvenie virzieni un svarīgākās problēmas. - Stokholma, autora izd., 1974.
9. Dauge A. Audzināšanas ideāls un īstenība.-R.: B.i., 1928.-125 lpp.
10. Dauge A. Audzināšanas zinātne un audzināšanas māksla // Audzinātājs.- 1925.-
Nr.1,2.
11. Dauge A. Audzinātāja jēdziens un audzinātāja būtība // Audzinātājs.- 1927.-Nr.2
12. Dauge A. Par lietišķu un romantisku pieeju // Audzinātājs.- 1927.-Nr.9
13. Daži pamatvirzieni mācībām (fragmentu tulkojums no "Education for twenty - first century".- New York, Berlin, London, Paris, Sidney, 1994.) // Skolotājs.- 1997.-
Nr.2.
14. Dāle P. Imanuels Kants dzīvē un darbā. - R.: A.Rasiņa apg., 1930.-234 lpp.
15. Dēķens K. Rokasgrāmata pedagoģijā. - R.: 119 lpp.
16. Domas.- R.: Pedagogu izglītības atbalsta centrs, 1996.-Nr.2
17. Ebels G. Niče un mūsdienas. - R.: Pētergailis, 1996.-161 lpp.
18. Fromms Ē. Brīvība un spontānums // Kentaurš.-1995.-Nr.8.-87.-101.lpp.
19. Fuko M. Patiesība, vara, patība.- R.: Spektrs, 1995-140 lpp.
20. Gailītis H., Mihailovs I. Kurš teiks... // Kentaurš.-1995.-Nr.8.-73.-79.lpp.
21. Gorders J. Sofijas pasaule. - R.: Zvaigzne ABC, 1996.-511 lpp.
22. Ideju vēsture Latvijā. Antoloģija. - R.: Zvaigzne ABC, 1995.-607 lpp.

23. Ievadījums audzināšanas mācībā. (programma konspekts pašmācībai) Sastādījis J.A.Students.- R.:1928.-23 lpp.
24. Jaspers K. Mērķis - brīvība // Kultūras Fonda 8. Avīze.-1991.-marts.-15. lpp.
25. Jungs K.G. Dvēseles pasaule. - R.: Spektrs, 1994.-216 lpp.
26. Jungs K.G. Tagadnes izaicinājums. - R.: Intelekts, 1996.-399 lpp.
27. Kants. I. Praktiskā prāta kritika. -R.: Zvaigzne, 1988.-186 lpp.
28. Karpova Ā. Personība un individuālais stils.-R.: LU,1994.-291 lpp
29. Keršenšteiners G. Audzinātāja dvēsele un skolotāju izglītības jautājums. -R.: IM izd., 1925.-124 lpp.
30. Klīve V. Gudrības ceļos. -R.: Zinātne, 1996.-224 lpp.
31. Koķe T. Mūsdienu audzināšanas filozofiskie aspekti // Skolotāja Pieredze.1996. - Nr.10.-13.-17. lpp.
32. Kolominskis J. Cilvēks : psiholoģija. -R.: Zvaigzne, 1990.-220 lpp.
33. Komenskis J.A. Lielā didaktika. - R.: Zvaigzne, 1992.-232 lpp.
34. Kopeloviča A., Žukovs L. Jautājumā par skolotāju mūsdienu izpratnē (Pētījuma materiālu analīze). - R.: LU, 1993.-24 lpp.
35. Krieviņš V. Izglītības socioloģija. - R.: RaKa, 1997.- 68 lpp.
36. Krotovs V. Audzinātājmācīšana. - R.: Zvaigzne, 1985.-169 lpp.
37. Kūle M., Kūlis R. Filosofija. - R.: Burtnieks, 1996.- 652 lpp.
38. Lasmane S., Milts A.,Rubenis A. Ētika. -R.: Zvaigzne, 1993.- 239 lpp.
39. Latvijas izglītības koncepcija. Projekts // Izglītība un Kultūra.-1996.gada 1.februāris.
40. Latvijas Republikas Izglītības likums (Projekts) // Izglītība un Kultūra.-1996.gada 4. janvāris.-13.-19.lpp.
41. Mamardašvili M. Domātprieks.- R.: Spektrs, 1994.-201 lpp.
42. Maritēns Ž. Mākslinieka atbildība.- R.: Minerva, 1994.- 142 lpp.
43. Muzis I. Vispārējās izglītības mērķis un saturs // Personības veidošanās pedagoģiskās un sociālās problēmas: Doktorantu pedagoģiskie lasījumi.- LU, 1994.-19.-21.lpp.
44. Pedagoģiskās vērtības studiju procesā augstskolā. 1995.gada 21. septembra zinātniskās konferences materiāli.- R.: LU, 1995.-41 lpp.

45. Pestalocci, viņa dzīve un pedagoģiskā darbība.- R.: Rīgas Latviešu biedrība, 1896.-85 lpp.
46. Pestalocijs J.H. (darbu izlase).- R.: LU, 1996.-140 lpp.
47. Pommers I. Studentu zinātniskā darba pamati.- R.: Zvaigzne, 1989.-295 lpp.
48. Rubene M. No Tagadnes un tagadni. Mūsdienu filozofija ētiskā taisnīguma meklējumos.- R.: Minerva, 1995.- 317 lpp.
49. Rubenis A. Latvijas skola laikmetu griežos. 1917-1941.- Valmiera, 1992.- 423 lpp.
50. Rudītis A. Brīvības doma audzināšanā.- Fišbaha: 1948.- 146 lpp.
51. Sartrs Ž.P. Brīvība un atbildība // Kentaurš.- 1995.-Nr.8. - 83.-86.lpp.
52. Servuta A., Špona A. Studenta pašvērtējums. - R.: Leptium Media, 1995.- 43 lpp.
53. Sīle V. Mīlestība joprojām ir Vērtība jeb Cilvēks un dzīve frommiskā skatījumā // Kentaurš.- 1997.- Nr.13.- 82.-94.lpp.
54. Students J.A. Vispārīgā pedagoģija: Zinātne un māksla sevis un citu audzināšanā.- R.: Fr.Baumaņa apg., 1933.- 652 lpp.
55. Svenne O. Modernie audzināšanas jautājumi.- R.: Ausekļa izd., 1930.- 196 lpp
56. Ščurkova N. Kad stunda audzina / Tikumiskais aspekts /.- R.: Zvaigzne, 1988.- 107 lpp.
57. Ušinskis K. Pedagoģisko rakstu izlase. - R.: Zvaigzne, 1980.- 229 lpp.
58. Ūsiņš V. Audzināšanas problēmas latviešu pedagogu skatījumā // IAI Mēnešraksts.- 1994.- Nr.1.- 3.-9.lpp.
59. Vitgenšteins L. Loģiski filosofiskais traktāts // Kentaurš.- 1994.- Nr.6.- 110.- 126.lpp.
60. Vorobjovs A. Psiholoģija / sešas burtnīcas / .- R.: Izglītības, kultūras un zinātnes ministrija, 1994.
61. Zelmenis V. Īss pedagoģijas kurss.- R.: Zvaigzne, 1991.- 94 lpp.
62. Zimmels G. Saskarsmes spēle // Kentaurš.- 1994.- Nr.7.- 84.-95.lpp.
63. Žogla I. Skolēna izziņas attieksme un tās veidošanās.- R.: LU, 1994.- 227 lpp.
64. Žukovs L. Ievads pedagoģijā / pamatkurss /.- R.: RaKa, 1997.- 234 lpp.
65. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни.- М: Мысль, 1991.- 299 стр.
66. Алт Р. Прогрессивный характер педагогики Коменского.- 1959.- 103 стр.
67. Амонашвили Ш.А. Здравствуйте, дети(М.: Просвещение, 1983.- 207 стр.

68. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. - Минск: Университетское, 1990.- 559 стр.
69. Анастаси А. Психологическое тестирование. Книга 1.- М.: Педагогика, 1982.- 316 стр.
70. Анастаси А. Психологическое тестирование. Книга 2.- М.: Педагогика, 1982.- 293 стр.
71. Бажин Е.Ф.б Голынкина Е.А.б Зткинд А.М. Метод исследования уровня субъективного контроля // Психологический журнал.- 1984.- Нр. 3.- с.152.- 162.
72. Битинас Б. Структура процесса воспитания / методологический аспект./- Каунас: Швиеса, 1984.- 190 стр.
73. Бондаревская Е.В. Ценностные основания личностно ориентированного воспитания // Педагогика.- 1995.- Нр.4.- с.29.-36.
74. Босенко В.А. Воспитать воспитателя. - Киев: Лыбидь, 1990.- 321 стр.
75. Возрастная и педагогическая психология / под ред. А.В.Петровского / .- М.: Просвещение, 1973.- 288 стр.
76. Винникотт Д.В. Разговор с родителями.- М.: Независимая фирма *Класс*, 1994.- 112 стр.
77. Володарская И.А.б Митина А.М. Проблема целей обучения в современной педагогике.- М.: Московский Университет, 1989.- 72 стр.
78. Долгов К.М. От Киркегора до Камю.- М.: Искусство, 1990.- 397 стр.
79. Зриксон З.Г. Молодой Лютер.- М.: Медиум, 1996.- 506 стр.
80. Иконникова С.Н. Становление и развитие личности молодого человека / социологический аспект /₁- М.: 1972.- 40 стр.
81. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика.- М.: Педагогика, 1991.- 240 стр.
82. Лисовский В.Т. Поколение обманутых надежд // Советская педагогика.- 1991.- Нр.6.- с.44.- 50.
83. Личность школьника как объект педагогических исследований / сб. научных трудов.- М.: Б.и., 1980.- 78 стр.
84. Маслоу А. Самоактуализация // Психология личности. Тексты.- М.: Изд. Московского Университета, 1982.
85. Милль Дж.С. О свободе.- Петербург, Б.и., 1982.- 126 стр.
86. Муздыбаев К. Психология ответственности / Под ред. В.Е.Семенова.- Л.: Наука, 1983.- 240 стр.

87. Савицкая З. Закономерности формирования *модели культурного человека* // Вопросы философии.- 1990.- Нр.5.- 61.-74.стр.
88. Снегирева Т.В. Личностное самоопределение в старшем школьном возрасте // Вопросы психологии.- 1989.- Нр.2.- с.27.-35.
89. Тезаурус ЮНЕСКО. МБП по образованию.- ЮНЕСКО, 1983.- 355 стр.
90. Уильям Дж. Беседы с учителями о психологии.- Петроград, Б.и., 1919.- 120 стр.
91. Файнберг У. Демократия и реформа системы образования в США // Педагогика.- 1995.- Нр.4.- с. 135.-139.
92. Философия и педагогика: проблемы взаимодействия / Сб. научных трудов.- Свердловск: Свердловский педагогический институт, 1998.-109 стр.
93. Философия образования / круглый стол / // Педагогика.- 1995.- Нр.4.- с. 4.- 28.
94. Франкл В. Человек в поисках смысла / Общая редакция кандидатов психологических наук А.Я.Гозмана и Д.А.Леоньева.- М.: Прогресс, 1990.- 368 стр.
95. Фромм Э. Бегство от свободы.- М.: Прогресс, 1989.- 272 стр.
96. Фромм Э. Человек для себя.- Минск: Коллегиум, 1992.- 253 стр.
97. Ядов В.Я. Социологическое исследование: методология, программа, методы.- М.:Наука, 1987.- 245 стр.
98. Altermann K. Vabadus Hariduses/ Bildung in Freiheit.- Tallin, 1994.-S.82.
99. Europäische Enzyklopädie zu Philosophie und Wissenschaften/ Herausgegeben von Hans Jorg Sandkühner Band 2.- Hamburg, Felix Meiner Verlag, 1990.-S.157.
100. Kahl Th.N. Erziehungsprobleme in der Schule// Westermanns Pädagogische Beiträge.-1979.-N.10.-S.385.-389.
101. Klafki W. Neue Studien zur Bildungstheorie und Didaktik. 3. Auflage.- Weinheim/ Basel: 1993.
102. Roth L. Pädagogik. Handbuch für Studium und Praxis.-Eberwirth, 1991.-S.165.
103. Scholz F.-R. Neue Weltsituation - Neue Werte // Westermanns Pädagogische Beiträge.-1979.-N.1.-S. 16.-26.
104. Uppendahl H. Leistungsprinzip und humane Schule //Westermanns Pädagogische Beiträge.-1977.-N.9.-S.-355.-360.

PIELIKUMI

- NR. I, 1 ANKETA PAR PERSONĪBAS DZĪVES VĒRTĪBĀM UN TO IZVĒLI
- NR. I, 2 SUBJEKTĪVĀS KONTROLES TESTS
- NR. II,1 APTAUJAS ANKETA SKOLĒNIEM *ES PAR SEVI*
- NR. II,2 ANKETAS *ES PAR SEVI* REZULTĀTU APKOPOJUMS 1.B KURSĀ
- NR. II,3 ANKETAS *ES PAR SEVI* REZULTĀTU APKOPOJUMS 1.A KURSĀ
- NR. II,4 ANKETAS *ES PAR SEVI* REZULTĀTU APKOPOJUMS 1.C KURSĀ
- NR. III,1-30 VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS 1.A, 1.B, 1.C KURSĀ
- NR. IV,1 PRAKTISKAIS DARBS PSIHOLOĢIJĀ *PRIEKŠMETS CITAM* 1.B KURSĀ
- NR. IV,2 PRAKTISKAIS DARBS PSIHOLOĢIJĀ *PRIEKŠMETS CITAM* 1.C KURSĀ
- NR. V, 1 PAŠIZJŪTAS RAKSTUROJUMS IEVAS MELGALVES DOMRAKSTĀ
- NR. VI,1- 24 APTAUJAS REZULTĀTI PAR MĀCĪBU PRIEKŠMETU LOMU
PERSONĪBAS ATTĪSTĪBĀ

**ANKETA PAR PERSONĪBAS DZĪVES VĒRTĪBĀM UN TO IZVĒLI
1996./97.M.G.**

*Agri vai vēlu pienāk brīdis, kad nākas izvēlēties starp
vērojumu un darbību. tas tad arī saucas: tapt par cilvēku.
Albērs Kami.*

Sakārto vērtības svarīguma secībā (1.- 10.)!

1. Ģimene
2. Izglītība
3. Dievs
4. Laime
5. Dzīvība
6. Pārtikusi dzīve
7. Mīlestība
8. Interesants darbs
9. Sevis apliecināšana
10. Tautas dzīves uzlabošana

Kas ietekmēja dzīves mērķu, vērtību izvēli? Atbildi pasvītro!

Mācību stunda

Skolotājs

    sarunās

    ar personības piemēru

Ģimene

Sabiedrībā populāras personības (kuras) .....

Skolas biedri

Draugi

Skolas kopējais garīgais noskaņojums

Idejas

    grāmatās

    sabiedrībā

Reliģija

Ekonomiskā, politiskā situācija

Ja nepieciešams, papildini!

.....
.....
.....
.....

Paldies par atbildēm!

SUBJEKTĪVĀS KONTROLES TESTS

Atbildi, izvēloties vērtējumu **PIEKRĪTU +3 +2 +1**
NEPIEKRĪTU -3 -2 -1

1. Sasniegumi karjerā vairāk būs atkarīgi no apstākļu sakritības nekā manām pūlēm.....
2. Lielākoties cilvēku draudzība izjūk tālab, ka cilvēki negrib pieskaņoties viens otram.....
3. Slimība ir nejaušība, ja lemts saslimt- neko nepadarīsi.....
4. Cilvēki kļūst vientuļi tāpēc, ka paši neizrāda interesi un sirsnību pret pārējiem.....
5. Manu vēlēšanos piepildījums bieži atkarīgs no gadījuma.....
6. Ir vēltīgi pūlēties, lai iegūtu apkārtējo cilvēku simpātijas.....
7. Ārējie apstākļi (piem., vecāku attieksme) tikpat daudz ietekmē saskaņu mīlestībā, cik paši mīlētāji.....
8. Es bieži jūtu, ka maz iespaidoju to, kas notiek ar mani.....
9. Nepārprotami, ka skolotājs strādā produktīvāk, ja pilnībā kontrolē audzēkņu darbu.....
10. Manas atzīmes skolā bieži atkarīgas no gadījuma apstākļiem, nevis no manām pūlēm.....
11. Kad es veidoju savas darbības plānus, visumā ticu,ka varēšu tos īstenot.....
12. Tas, ka daudzi cilvēki uzskata par veiksmi, īstenībā ir ilgstoša, mērķtiecīga darba rezultāts.....
13. Pareizs dzīves veids veselībai dod vairāk nekā ārsti un zāļu lietošana.....
14. Ja cilvēki viens otram nav piemēroti, tad viņi, lai kā arī vēlētos, nevar palikt kopā.....
15. Labais, ko es paveicu, parasti tiek novērtēts.....
16. Bērni izaug tādi, kādus vecāki tos izaudzina.....
17. Gadījumam vai liktenim ir liela nozīme manā dzīvē.....
18. Cenšos neplānot tālu uz priekšu, jo daudz kas atkarīgs no apstākļiem.....
19. Manas atzīmes skolā vairāk ietekmē mans ieguldītais darbs un izpratne.....
20. Savstarpējos konfliktos vairāk esmu vainīgs es.....
21. Vairumam cilvēku dzīve atkarīga no apstākļu sagadīšanās, sakritības.....
22. Man pieņemamāks skolotājs, kurš ļauj patstāvīgi noteikt, kas darāms mērķa sasniegšanai.....
23. Mans dzīves veids nekādā mērā nav manu slimību cēlonis.....
24. Nepārprotami, ka cilvēkiem traucē sasniegt panākumus neveiksmīga apstākļu sakritība.....
25. Galu galā par neproduktīvu skolotāja darbu ir atbildīgi skolēni, kas pie viņa mācās.....
26. Bieži jūtu, ka neko nevaru mainīt attiecībās ar tuviem cilvēkiem.....
27. Ja ļoti gribēšu, spēšu jebkuru labvēlīgi noskaņot pret sevi.....
28. Jauno paaudzi iespaido tik daudzi apstākļi, ka vecāku pūles tās audzināšanā ir bezjēdzīgas.....
29. Tas, kas ar mani notiek, ir manas dzīvesdarbības rezultāts.....
30. Mēdz būt grūti saprast, kāpēc skolotājs rīkojas tā, nevis citādi.....
31. Ja cilvēks nav sasniedzis darbā panākumus, visbiežāk viņš nav pietiekami pūlējies.....
32. Parasti spēju no saviem tuvajiem cilvēkiem panākt, ko vēlos.....
33. Manās nepatīkšanās un neveiksmēs visbiežāk vainīgi citi, ne es.....
34. Bērnu vienmēr var pasargāt nosaukstēšanās, ja par viņu rūpējas.....
35. Sarežģītos apstākļos labprātāk nogaidu, kamēr problēmas pašas atrisināsies.....
36. Sasniegumi ir saspringta darba rezultāts un maz atkarīgi no gadījuma.....
37. Jūtu, ka tieši no manis atkarīga saskaņa mīlestībā.....
38. Man vienmēr grūti saprast, kāpēc vieniem cilvēkiem es patīku, bet citiem - nē.....
39. Labprātāk izlemju un rīkojos patstāvīgi, nevis ceru uz citiem vai likteni.....
40. Par nožēlu, cilvēka nopelni bieži paliek nenovērtēti.....
41. Tuvu cilvēku attiecībās ir situācijas, kuras ir neiespējami atrisināt, lai kā to vēlētos.....
42. Spējīgi cilvēki, kas nav savas spējas realizējuši, var vainot tikai sevi.....
43. Daudzi mani panākumi bijuši iespējami citu palīdzības dēļ.....
44. Lielākā daļa manu neveiksmju ir nezināšanas, neprasmes vai slinkuma dēļ.....

APTAUJAS ANKETA SKOLĒNIEM ES PAR SEVI

Es - .....

.....

Esmu (kāds?) .....

.....

Mani interesē .....

.....

Mani garlaiko .....

.....

Man patik .....

.....

Es lepojos .....

.....

Man labi padodas .....

.....

Man vēl nepadodas .....

.....

Es vēlētos, lai man labāk padodas .....

.....

Es gribētu būt vairāk (kāds?) .....

.....

Es gribētu būt ne tik (kāds?) .....

.....

Mani vecāki ir priecīgi, ka esmu (kāds?) .....

.....

Draugiem mani patik .....

.....

Mans vaļasprieks ir .....

.....

Par sevi man vēl noteikti jāuzraksta .....

.....

Paldies!

Varbūt gribi ko jautāt man? .....

.....

.....

ANKETAS ES PAR SEVI REZULTĀTU APKOPOJUMS 1.B KURSĀ

IESKATS 1. KURSU AUDZĒKŅU ANKETĀS ES PAR SEVI /21.08. 1996./
(pašraksturojumos akcentētais 1. b kursā)

1. Līna - mērķtiecīga, sabiedriska, mazliet nervoza, kuru garlaiko tukšas un nepiepildītas dienas
2. Jānis - sabiedriska, komunikabls, dažreiz neuzmanīgs un paviršs, grib būt uzmanīgāks.
3. Kaspars - liela pienākuma apziņa, mērķtiecīgs, bet viegli aizvainojams, interesē daudzveidība mācībās.
4. Aivars - saprātīgs savās domās un darbos, kurš vēlas būt drošāks attiecībās ar vienaudžiem, bet kuram labi padodas mācīšanās.
5. Lauris - iejūtīgs, nedaudz ass, atklāts, grib būt sabiedriskāks un gudrāks, garlaiko bezdarbs.
6. Zigmunds - ļoti aktīvs un sabiedriska, viegli aizkaitināms, visai ietiepīgs, pēc paša domām, raksturs ir labs, grib būt labsirdīgāks, drosmīgāks un atklātāks.
7. Ivars - sabiedriska un mērķtiecīgs (labprāt kļūtu par biznesmeni vai politiķi, lepojas ar sevi kā personību, grib būt uzmanīgāks,
8. Ieva Č. - inteligenta, mērķtiecīga, patīk būt cilvēkos un iegūt jaunus paziņas, grib būt vairāk piezēmēta, jo lidot jau apnicis, ne tik egoistiska.
9. Inese Čavare - aptaujā nepiedalījās, jo nevarēja izvēlēties, vai mācīties RKS
10. Ingrīda - draudzīga, izpalīdzīga, patīk spēlēt volejbolu, zīmēt, dekorēt telpas un pārdomāt daudzas lietas, grib būt pārliecinātāka par sevi un savām spējām.
11. Indra - labsirdīga, saprotoša, godīga, mērķtiecīga, uz kuras pleca vienmēr var izraudāties, cilvēkam var uzticēties tad, ja pierāda, ka ir uzticams.
12. Diāna - stundās klusa, interesē viss jaunais šajā pasaulē- draugi, nepazīstamas vietas, slavenu cilvēku dzīve, grāmatas, zināšanas, bieži baidās no kāda liela darba, tāpēc nespēj sevi organizēt, patīk, ja kāds cilvēks (skolotājs) virza viņas darba spējas, uzliekot attiecīgi lielu, bet vienmērīgu slodzi.
13. Edgars B. - jautrs, asprātīgs, nedaudz kautrīgs, labsirdīgs, izpalīdzīgs, diezgan slinks, garlaiko māksla, literatūra, ir ļoti godkārīgs, mērķtiecīgs.
14. Inese Česnauska - isti nezina, ko pati grib, garlaiko gāras runas, grib būt ne tik neuzmanīga un īsa.
15. Baiba - nedaudz kautrīga, brīžam nedaudz nekaunīga, labsirdīga, nepatīk garas skolotāju vai direktoru runas, patīk mīkstās rotallietas un laba mūzika, bieži pasaka to, ko nevajag.
16. Santa - kaķis, lapsa, saule, mazs akmentiņš starp daudziem citiem akmentiņiem, gribētu būt vairāk sabiedriska un ātrāk sadraudzēties ar cilvēkiem, nedaudz čaklāka un arī izlēmīgāka.
17. Ieva M. - atklāta, patiesa, rupja, nekaunīga, jautra, draudzīga, optimiste, iedomīga, inteligenta, savaldīga, ironiska, interesē labas grāmatas, daoisms un citas reliģijas, filozofijas, grieķu mitoloģija, psiholoģija, lepojas ar savu "vieglo" galvu, literāro talantu, draugu labajām īpašībām, savu smaidu, saviem matiem un ķermeni.
18. Līga - uzticama, mērķtiecīga, iejēpīga, nav avantūriste, biežāk, kaut ko izsakot, to apdomā, pret visu un visiem izturas ar sapratni.
19. Edgars S. - sabiedriska, nedaudz slinks un kautrīgs, bet, kopumā ņemot, centīgs, patīk mācīties un ir zinātkārs.
20. Juris - vienkāršs čalis, kuram nepatīk īpaši izcelties, mazliet kautrīgs un dažreiz slinks, patīk pastaigāties vēlās vakara stundās un pārdomāt visu, kas noticis šajā dienā, vaļasprieks-vērot dabu un neparasto, kas notiek mums apkārt.
21. Deniss - ļoti vienkāršs, patīk pajokot, pasmieties par citu jokiem, kā arī vienkārši ar kādu parunāt, sliktu saprotas ar cilvēkiem, kuri nepatīk rakstura vai izskata dēļ.
22. Dzintars - interesē viss, kas saistīts ar biznesu, kino un meitenēm, garlaiko dzeja un obligātā literatūra, nopietni un muļķīgi cilvēki, grib būt vairāk izskatīgs, populārs, fiziski stiprs.
23. Lāsma - cenšas sasniegt augstus mērķus, lepojas ar visu, ko jau ir sasniegusi, grib būt gudra un saprotoša, nebūt tik asa.
24. Dace - apzinīga, mērķtiecīga, mazliet slinka un kautrīga, uzticama, bet neuzticīga attiecībā pret citiem, tomēr saprotoša, ietiepīga, lepojas ar saviem vecākiem, ar pašas labi padarītu darbu.
25. Ilze - maza meitene lielā pasaulē, kura grib ko sasniegt un grib būt pilnīgi patstāvīga, lepojas ar visu, ko ir sasniegusi pati, gribētu būt ne tik godīga.
26. Anete - nepielīdzina sevi nevienam, lepojas ar sevi, lai gan ne vienmēr, ir pavirša, slinka, mīl brīvību un neatkarību.

ANKETAS ES PAR SEVI REZULTĀTU APKOPOJUMS 1.A KURSĀ

IESKATS 1. A KURSA APTAUJAS ANKETĀS ES PAR SEVI

1. - esmu, dzīvoju(cenšos dzīvot), īstenībā eksistēju, citiem nesaprotama, nedroša, gribētu būt populāra, varbūt autoritāte citiem, patiesībā es vēl nezinu, kas esmu.
2. - maza meitenīte, gribētu būt vairāk uzcītīga.
3. - jautra, brīžiem skumja, bet ļoti reti saprotoša, sabiedriska, interesē viss, kas nav vienmuļš, viss, kurā ir risks, vēl nepadodas savaldīties, kad gribas kliegt.
4. - sabiedriska, atbēgīga, ātri piedodu, gribu būt patstāvīgāka savos uzskatos, mērķtiecīgāka.
5. - iejūtīga, viegli aizvainojama, bet ātri piedod, neprot ilgi dusmoties, čakla, patīk rokdarbi un matemātika, interesē viss, kas saistīts ar mākslu, matemātiku un sabiedrību, patīk dzīvnieki un visvairāk gribētos baltu žurciņu.
6. - ne pārāk sabiedriska, egoistiska, vēlas atšķirties, jūtīga, grib būt ne tik paštaisna un slinka, patīk būt ar draugiem, ilgi staigāt un vērot dabu, staigāt pa Vecrīgu un izjust tās auru.
7. - atklāta, ietiepīga, zinātkāra lietās, kas interesē, patīk interesanti cilvēki lepojas ar savu ģimeni, skolu, grib būt patstāvīga un optimiste.
8. - samērā gudrs, 1,80 m garš, optimists, garlaiko neinteresantas lietas, patīk spēlēt tenisu, kārtis, šahu, uzzināt ko jaunu, grib būt drošsirdīgāks, vecāki priecājas par dēla gudrību.
9. - pilns optimisma, patīk skaistas meitenes, vaļasprieks-uzjautrināt bēdīgos, patīk jautras kompānijas, vecāki priecājas, ka dēls prom no mājām.
10. - interesē grāmatas, garlaiko vientulība, grib būt patstāvīgs, patīk skaistas un gudras meitenes.
11. - draudzīga, godīga, saprotoša, gribētu būt vairāk optimiste.
12. - nav sevišķi sabiedrisks un pašpārliecināts cilvēks, interesē viss, kas saistīts ar pasaules vispārēju attīstību un cilvēku savstarpējām attiecībām, gribētu būt saprotošāks, uzņēmīgāks un mērķtiecīgāks.
13. - ne īpaši garš, vispār labsirdīgs, arī pašam patīk tādi cilvēki, grib būt ne tik, paviršs un skaļš.
14. - mērķtiecīga, komunikabla, patīk jautri pasākumi, izklaidēties, darīt kaut ko tādu, no kā labums gan pašai, gan visiem apkārtējiem, patīk puīši, lepojas, ka studē RKS un var būt brīvā svešu cilvēku klātbūtnē.
15. - pacietīgs, saprotošs, izpalīdzīgs, nepatīk meitenes, kuras bieži saka "nezinu", gribētu būt vairāk paškritisks, ātri piedodu pāri nodarījumiem.
16. - interesē sports, garlaiko politika, labi padodas matemātika, gribētu būt gudrāks, ne tik plāpīgs.
17. - normāla, padodas matemātika, gribētu būt sabiedriskāka, ne tik kautrīga.
18. - labsirdīga, izpalīdzīga, sabiedriska, dažreiz spītīga, gribētu būt vairāk pašpārliecināta par sevi, nedaudz uztraucas par to, kā veiksies mācībās.
19. - ne īpaši garš, grib būt saprotošāks, gudrāks, patīk klausīties radio SWH, skatīties sporta pārraides.
20. - jautra-klusā, enerģiska-slinka, optimiste-pesimisma pārņemta, var teikt, ļoti, ļoti dažāda, patīk lasīt grāmatas, sarunāties ar cilvēkiem, konfliktēt gan ar sevi, gan ar citiem, meklēt atbildes.
21. - uzcītīga, uzņēmīga, jautra un saprotoša, izpalīdzīga un kašķīga, necieš pielidējus un glaimotājus, lepojas, ka mācās RKS.
22. - sabiedriska, diezgan draudzīga, dažreiz arī klusa un mierīga, samērā uzcītīga, optimistiska un mērķtiecīga, vēlas pēc RKS beigšanas iestāties LU Juridiskajā fakultātē.
23. - mērķtiecīgs un godīgs, un drosmīgs, grib būt vairāk bagāts un veselīgs.
24. - dzīvespriecīgs, sabiedrisks, interesē viss, kas saistīts ar datoriem, ķīmiju, dabu, cilvēku garīgo pasauli u.c.
25. - jautra, sabiedriska, enerģiska, aktīva, neiecietīga, mērķtiecīga, patīk cilvēki ar augstu intelekta līmeni, labi izklaidēties, redzēt rezultātu pēc grūta, paveikta darba, mācību nedēļas.
26. - ne vienmēr izprotama, dažreiz ļoti jautra, vienmēr pieejama draugiem, vēlas, lai labāk padodas dzīvi uztvert tādu, kāda tā ir.

ANKETAS ES PAR SEVI REZULTĀTU APKOPOJUMS 1.A KURSĀ

IESKATS 1. C KURSA APTAUJAS ANKETĀS ES PAR SEVI

1. - esmu maza auguma, mani interesē Bībele, esmu Dieva bērns, es gribētu būt labāka un ne tik neapdomīga, mans vaļasprieks ir skatīties televizoru. Es mīlu Jēzu.
2. - esmu dzīvespriecīga, saprotoša, mazliet slinka, mani interesē sports, garlaiko sporta raidījumi, es lepojos ar mūsu satīcīgo ģimeni, gribētu būt vairāk sabiedriska, ne tik aizdomīga. Mani vecāki ir priecīgi, ka esmu tāda, kāda esmu.
3. - dzīvespriecīga, laimīga, draudzīga, uzticīga, interesē arī cilvēku iekšējais un ārējais skaistums, garlaiko vientulība, klusums vai pārlietu liela runāšana par politiku. Vecāki ir priecīgi, ka esmu gudra un paklausīga. Es gribētu sev labu, uzticīgu draugu, kuram var stāstīt visus noslēpumus.
4. - labsirdīga, izpalīdzīga, interesē interesantas lietas, garlaiko apnicīgas sarunas, stundas, patīk darīt kaut ko interesantu, aizraujošu, palīdzēt citiem, man ļoti padodas drukāšana (salīdzinājumā ar citiem pašlaik), es gribētu būt noteiktāka, uzmanīgāka, centīgāka, kārtīgāka, es gribētu būt ne tik jūtīga, kautrīga, nepastāvīga, bet par sevi man jāuzraksta, ka es spēju saprast tos, kas pārdzīvo kāda tuva cilvēka zaudējumu.
5. - jautra, dzīvespriecīga, labsirdīga, mērķtiecīga, dažreiz kašķīga, kautrīga, mani garlaiko ķīmija, fizika, ģeometrija, garlaicīgi cilvēki, es gribētu būt droša, sabiedriska, atraisītāka, izturīgāka, draugiem mani patīk pamīļot, mans vaļasprieks peldēšana, sauļošanās, lasīšana.
6. - es esmu tāda, kāda esmu, bet noteikti neesmu līdzīga nevienam, mani interesē mūzika, sports, filmas, dejas, es gribētu būt tāda pati, kā esmu un neko (tikpat kā) sevi negribētu mainīt. Man patīk lauki, pilsēta, ekskursijas, vienu dienu var patīkt kaut ko darīt, bet nākamā dienā to pašu - nē.
7. - esmu ar diezgan mainīgu garastāvokli, mani interesē brīvo laiku ļoti pavadīt, iegūt labu izglītību, mani garlaiko garlaicīgas runas un mācību priekšmeti, lepojos ar saviem vecākiem un sava darba labiem rezultātiem, vēlos, lai man labāk padodas saprašanās ar dažādiem cilvēkiem, gribētu būt uzmanīgāka un ne tik pavirša, par sevi man jāuzraksta, ka man ļoti kut.
8. - cenšos vienmēr būt laimīga, interesē psiholoģija, lepojos ar to, ka dzīvoju, gribētu būt interesantāka, man patīk dzīvot.
9. - esmu normāls cilvēks, interesē viss interesantais, garlaiko viss neinteresantais, man patīk spēlēt ar datoru, gribētu būt vairāk apmierināts ar sevi, ne tik rupjš, man nepatīk atbildēt uz šādiem jautājumiem.
10. - esmu uzmanīgs, labsirdīgs, atbildīgs, gudrs, patīk joki, garlaiko nenopietnas runas, lepojos ar sevi, gribētu būt vairāk gudrs, ne tik labsirdīgs, esmu 15 gadu vecs.
11. - labs, mazliet lecīgs, lepojos ar sevi, gribētu būt piekāpīgāks, ne tik stulbs, mani garlaiko vecmodīgi skolotāji.
12. - savaldīga optimiste, lepojas ar savu tēvu, māti, māsu, draugiem, gribētu būt sabiedriskāka, ne tik kautrīga.
13. - esmu-----, mani interesē datori, elektronikas jaunākie sasniegumi, mašīnas, motocikli, bet garlaiko vēsture, runas par problēmām utt., man patīk braukt ar auto, moci, rīkoties ar datoriem, ļoti ģērbties, es lepojos ar savu spēju rīkoties ar datoriem, man mācības nepadodas, vēlos, lai man padodas viss, gribu būt asprātīgāks, ne tik garš, par sevi man vēl noteikti jāuzraksta nekas.
14. - labsirdīgs, uzmanīgs, tusiņi, mācības, mūzika u.c. interesantas lietas, garlaiko nopietnas runas, patīk joki un meitenes, lepojos ar sevi, gribētu būt nosvērtāks, vecāki ir priecīgi, ka esmu mājās pa naktīm, esmu 15 gadu vecs vīrietis.
15. - esmu parasts cilvēks no planētas Zeme, kurš grib būt labs un ļoti attiekties pret citiem, patīk mācīties (nosaukti daudzi priekšmeti), ar draugiem būt sabiedrībā, lepojos, ka mācos šajā skolā, ka msnī vecāki ir skolotāji, tētis ir ļoti gudrs, man ir daudz draugu un bieži māku saprast citus, ļoti padodas (nosaukti mācību priekšmeti), runāšana, sabiedriskums, gribētu būt jautrāka, nopietnāka, asprātīgāka, saprotošāka, stingrāka pret sevi un vispār esmu tīri nekas, gribētu būt ne tik skaļa un runīga, esmu samērā slinka, īpaši mājās, dažreiz aizmāršīga, bet vispār es sev patīku.
16. - jauka, prasmīga, ātra, interesē iegūt labu izglītību, mūzika, garlaiko cilvēki, kuriem galvenais ir iedzert, uzpipēt, kas domā tikai par sevi, man vēl nepadodas savaldīt sevi, raksturot, kāpēc tā

uzvedos, vēlētos, lai man labāk padodas mācības, lai es būtu apķērigāka, ne tik ātra un aizskarama, man jāuzraksta noteikti, ka man ir blondi mati un brūnas acis.

17. - pastāvīga (pasv.- B.G.) ar mazu slinkumu, impulsīva un ļoti mīlu savu ģimeni, cienas, ko pavadu sabiedrībā, ir atkarīgas no garastāvokļa, interesē viss jaunais un interesantais, un atklātais, garlaiko angļu valoda, latviešu valoda, galīgi neizprotu dzeju, lepojos ar savu ģimeni, ja kaut ko labu paveicu priekš sevis, kad man ir par sevi prieks, gribētu būt gudrāka, laimīgāka un arī tievāka, vairāk varētu savaldīties un neizgāzt ātri dusmas uz citiem, man ir ļoti liela interese par apkārt notiekošo, esmu arī mazliet noslēgta, man ir savi uzskati, kurus nemīlu mainīt, jo neciešu, ka nav tomēr taisnība.

18. - 14 gadīnus jauns skorpions, jocīgs un citiem bieži vien neizprotams radījums, bieži jautrs, smaidīgs, palīdzīgs, bet citreiz saīdzis, drūms, paškritisks un bieži neizlēmīgs, interesē cilvēku psiholoģija salīdzinājumā ar mazu kaķuku domāšanu- tombori, garlaiko mācības, kas ir lekcijveidā, bieži arī jaunie klasesbiedri, lepojos ar sevi, to, ka varu publiski aizstāvēt savu viedokli, kaut arī pārējie man nepiekrīt, nepadodas zubrišanās priekšmetos un lietās, kas mani galīgi nesaista, gribētu būt vairāk iejūtīga pret saviem tuviniekiem, būt vairāk mīlēta un saprasta, varbūt mazliet laimīgāka, ne tik paškritiska un pašnoniecināta, apdomāt, ko saku un daru, pirms nav par vēlu, draugiem manī patīk mana bērnišķība, bet tai pašā laikā stabilitāte un nopietnība.

19. - sabiedriska, nepacietīga, ne pārāk kautrīga, mērķtiecīga, enerģiska, garlaiko garlaicīgas stundas, neinteresanti un dumji cilvēki, patīk cilvēki ar humora izjūtu, ķīmija, mārketing, lepojos ar savām zināšanām ķīmijā, dejās un muzikā, gribētu būt pacietīgāka un līdzjūtīgāka, ne tik strauja, es gribētu būt mazāk kautrīga un vairāk uzņēmīga.

20. - jautra, diezgan manīga, patīk sabiedrība, interesē grāmatas un visa veida mūzika, neinteresē garlaicīgas stundas, cilvēki ar šauru interešu loku, lepojos ar saviem sasniegumiem, gribētu būt vairāk zinoša, ne tik plāpīga, draugiem manī patīk izpalīdzība, runīgums, labsirdība, es gribētu izaugt garāka.

21. - labsirdīgs, godkārīgs, interesē business, garlaiko literatūra, krievu valoda, lepojos ar savu ģimeni, labi padodas algebra, gribu būt stiprāks, lai mani visi nevar pielabināt, ne tik labsirdīgs un izpalīdzīgs, draugiem manī patīk-nezinu neviens nav teicis, gribu līdzināties savam tētim.

22. - labsirdīgs un godkārīgs, interesē sports un naudas pelnīšana, garlaiko tēlotāja māksla, proza utt., patīk jautrība, lepojos ar panākumiem, labi padodas pārliecināt cilvēkus, gribētu būt vairāk labsirdīgs, iecietīgs, ne tik atriebīgs, man patīk iet uz skolu.

23. - jautrs, mērķtiecīgs, uzmanīgs pret tuviem cilvēkiem, interesē sports un riskanti pasākumi, grāmatas un datori, garlaiko latviešu literatūra, ilgstoša nodarbošanās, patīk daudz kustēties, uzzināt dažādas jaunas lietas, lepojos ar savu ģimeni, gribētu būt vairāk nopietns, ne tik agresīvs un straujš savos lēmumos, mans vaļasprieks ir basketbols un handbols.

24. - esmu -----, interesē futbols, grāmats, mūzika, filmas, garlaiko mūzika, ķīmija, patīk spēlēt sporta spēles, lasīt grāmatas, lepojos ar savu skolu, man labi padodas matemātika, nepadodas valodas, gribētu, lai man labāk padodas valodas, gribu būt ne tik pavis.

25. - dzīvespriecīgs, labsirdīgs, pateicīgs, interesē sports, meitenes, politika, patīk dejot, mīlēt, lasīt kaut ko interesantu, man labi padodas viss, ņet es esmu slinks, vēl nepadodas -----, veļos, lai man labāk padodas matemātika, ķīmija, fizika, gribētu būt pieklājīgāks, mierīgāks, klusāks, ne tik skaļš un traks, draugiem mnaī patīk viss, kas man ir, par sevi man vēl noteikti jāuzraksta, ka esmu labi atriebīgs.

**VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS 1996./97.M.G.
1.A., 1.B., 1.C KURSĀ**

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

DZĪVĪBA

1. Kaut kas, ko izbauda vienu reizi, un tāpēc tā jāglabā.
2. Salīdzinot ar visām dzīvajām radībām kopumā, mana dzīvība ir nevērtīga, bet man pašam tā ir ļoti nozīmīga, jo beigts jau neko nevar pateikt.
3. Man pašai tas nav svarīgi, es nebaidos no nāves, bet man ļoti nozīmē tuvinieku, dzīvnieku dzīvība, es nevaru noraksturot, kas tās, bet tā ir visbrīnumainākā lieta pasaulē.
4. Lielākā vērtība, bet mēs to neapzināties.
5. Dzīvība ir pats dārgākais, kas cilvēkam ir, un tā ir jāsargā.
6. Dzīvība ir vērtīga tikai tad, ja cilvēkam ir labi, jo, ja viņam ir slikti, tad dzīvība vairs nav tik vērtīga.
7. Ja nav dzīvības, nav vajadzīgs nekas cits
8. Man tā nozīmē daudz, jo mums taču dota tikai viena dzīve.
9. Ļoti svarīga, bet dažreiz mēs to neapzināties.
10. Dārgākais, kas cilvēkam ir.
11. Viena no svarīgākajām vērtībām. Ja nebūs dzīvības, tad pārējām vērtībām nebūs nozīmes. Katra dzīvība ir trausla un neaizsargāta - tā ir jāaizsargā. Nevienam nav tiesības atņemt otram dzīvību. Dzīvība - pārējo vērtību pamats.
12. Es uzskatu, ka dzīvība ir pati augstākā vērtība, jo bez tās nekā nebūtu - ne cilvēku, ne dzīvnieku, ne augu.
13. Ir jācieņa. To nedrīkst citam atņemt.
14. Bez dzīvības cilvēks nav cilvēks.
15. Lieta, kas max jāsaudzē.
16. ....
17. Vissvarīgākā lieta cilvēka dzīvē, par ko ir jā rūpējas vairāk par visu, jo, ja pats sevi sargā, tad Dievs tevi sargā. Paša dzīvība ir tikai paša rokās.
18. Dzīvība ir jā sargā ne tikai sev, bet arī citiem.
19. Dzīvība ir pats svarīgākais, jo bez dzīvības nekas nepastāv.
20. Tā ir sajūta, ka Tu esi, ka Tu spēj kaut ko izdarīt.
21. Dzīvība priekš manis ir pati galvenā vērtība.
22. Ir svarīga, bet kāda gan jēga ir dzīvībai, ja tu esi neārstējami slim, tu neesi aprūpēts, tevi neviens nemīl utt. Bet vispār dzīvība ir ļoti svarīga.

1. Lielākā vērtība, kas man bijusi, ir un būs. Tā ieslēdz sevī manu visu pasauli. Tā dod man iespēju dzīvot, just, ciest, domāt, spriest, sniedz zināšanas. Tā ir tik aizraujoša un sevī bagāta. Kaut arī dažreiz noved līdz izmisumam.
2. Augstākā vērtība, kurai pakārtotas visas pārējās, jo miris cilvēks ir tikai miesa, gara un domu viņā nav.
3. Ļoti būtiska vērtība, bet šajā gadījumā es nedomāju pati savu dzīvību, mazāk citu un tieši nozīmē- neizdarīt pašnāvību, lai cik slikti arī nebūtu, pat, ja liekas, ka tas ir vienīgais ceļš.
4. Iespēja, kura tiek dota katram, lai spētu sasniegt citas vērtības un veidot savu dzīvi pēc saviem vērtību kritērijiem.
5. Pamatvērtība, kuras esamības dēļ ir iespējams dzīvot un izjust gan mīlestību, gan laimi, gan iegūt izglītību, darbu utt.
6. Tas ir visas pasaules pirmsākums. Dzīvība ir svarīga, lai cilvēks, dzīvnieki, putni... pastāvētu.
7. Visa pamats. Viena no laimītēm, bet citam varbūt ir lielākā laime, kāda var būt. Tomēr ir arī tādi, kas uzskata dzīvību par nelaimi. Manā pasaulē dzīvība ir laime.
8. Ļoti svarīga, jo bez dzīvības jau nav dzīves.
9. Visa pastāvošā pamatā. Lai gan ir tīri bioloģiskā un filozofiskā dzīve (cilvēks apzinās, ka dzīvo, zina dzīvības jēgu).
10. To dāvāja man mamma. Dzīvība ir vajadzīga, lai es vispār būtu un būtu mana dzīve. Lai es varētu izbaudīt to, ko liktenis man lēmis.
11. Galvenais cilvēka eksistences pamats.
12. Bez tās mēs neviens nevaram pastāvēt, tādēļ jau to daudzi vērtē visaugstāk.
13. Tas, bez kā nekā nav iespējams. Manuprāt, pati augstākā vērtība, kuru jāsargā vairāk nekā citas vērtības. Pretējā gadījumā visam būs gals.
14. Bez dzīvības nav nekā. Esmu laimīgs, ka esmu šajā pasaulē, jo savādāk nevarētu atbildēt uz šo jautājumu.
15. Visa sākums, jo bez dzīvības nekā nav.
16. Visas cilvēces pamatvērtība, jo bez dzīvības nebūtu nekā, un pārējās vērtības ir šai it kā pakārtotas, ja tu nedzīvosi, tad citas vērtības tev neko nenožīmēs.
17. Vērtība, kas cilvēkam dod iespēju poerādīt sevi un atļauj rīkoties pēc paša uzskatiem.
18. Dzīve - līdzeklis, lai dzīvotu. Ja nav dzīvības, nav dzīves, nav problēmu, nav nekā.
19. Kad cilvēks piedzimst, tad viņš ir dzīva un tā nav nekāda vērtība, jo cilvēki, kuriem šī ir vērtība, ir dzīvi. Šeit nevar būt nekāda runa par vērtību.
20. Ja nebūtu dzīvības, nebūtu arī manis. Bez dzīvības nebūtu nekā.
21. Kaut kas ļoti trausls un saudzējams. Tas, kas var izzust vienā mirklī un nekad neatgriezties.
22. Pastāvēšana un eksistēšana, tomēr, manuprāt, nepietiek ar piedzimšanu vien. Kad dzirdu šo vārdu, rodas asociācijas ar kaut ko spraigu, aktīvu un emocionālu.
23. Es, es nebūtu bez dzīvības.
24. Bez dzīvības nevar pastāvēt, tas ir pats pirmsākums.
25. Lai manī dzīvība būtu tik ilgi, kamēr es visu savu iecerēto nebūšu paveicis.
26. Pastāvēšana, bet ne tikai fiziskā, bet arī garīgā. Dzīvība ir cilvēka ķermeņa un dvēseles funkcionēšana.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

DZĪVĪBA 1. C

1. Iespēja dzīvot un aktīvi visā un visur ņemt dalību. Spēja spriest, smieties, runāt, mīlēt un darīt daudz citas jaukas lietas.
2. Visa pasaule, kas mums daudz dod, bet mums jāprot tā lietderīgi izmantot.
3. Tā mums dota, lai dzīvotu.
4. Dāvana, kas jāizmanto pēc iespējas lietderīgāk.
5. Dieva dāvana.
6. Tas, ko mums devis Dievs. Katram sava dzīvība ir jāsargā, jo tas būtu idiotisms atņemt sev to, ko Dievs ir devis.
7. Bez dzīvības pasaule nevarētu būt.
8. Es domāju, ka dzīvība ir svēta un cilvēka dzīvībai jābūt visdārgākajai viņa dzīvē.
9. Vissvarīgākais, kas cilvēkam ir dots. Bez tās cilvēks nebūtu dzīvs, nevarētu mīlēt, draudzēties. Bez tās nebūtu pasaules, jo visa dzīvā radība pastāv, tikai pateicoties dzīvībai.
10. Kaut kas tāds, kas mums katram dots tikai vienu reizi, lieta, kuru nevar nopirkt. Kaut kas vienreizējs un trausls.
11. Esam mēs paši - cilvēki. Dzīvība ir arī visur mums apkārt, koki, dzīvnieki, zivis, putni utt. Dzīvība ir dārgākais, kas viņam ir.
12. Ja cilvēkam vairs nekā nav, tad viņš sevi var mierināt - viņam ir nenovērtējams dārgums - dzīvība.
13. Kaut kas neaizvietojs un neatkarīgs. Mīt katrā lietā, visapkārt.
14. Pats galvenais, kas cilvēkam ir un kas ir jāsargā. Bet dažreiz, ja dzīve ir neizdevusies, dzīvībai nav jēgas.
15. Katram cilvēkam ir dota tikai viena dzīvība, un šī dzīvība ir jāizmanto vislabākajā veidā.
16. Tā, kas mums ir tikai viena, tai pateicoties, mēs dzīvojam, to nevar nopirkt. Tā izsīkst pati no sevis.
17. Bioloģiska parādība. Dzīvībai manā dzīvē nav lielas nozīmes.
18. Brīnums, cilvēks nedrīkst atņemt dzīvību otram, lai vai kā viņš būtu noziedzies.

!

Pētījumu veica B. Garjāne.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

LAIME

1. Bez laimes nav dzīve. Cik grūti ir, ja tev nekad neveicas, ja tevi nemīl, ja tu jūties vientuļš ut. - to visu var apzīmēt ar vienu vārdu - nelaime. Tas vien liek secināt, cik nozīmīga mūsu dzīvē ir laime.
2. Laime ir viena no cilvēka nozīmīgākajām lietām. Dēļ laimes cilvēki karo, jo apspiestāstautas nevar būt laimīgas.
3. Tā ir vienreizēja cilvēka izjūta, kura ir naatkārtojama, vienreizēja.
4. Laime ir tad, kad tev ir saskaņa ģimenē, laba izglītība, interesants darbs un tevi mīl.
5. Laime dzīvē ir svarīga. Ja cilvēks ir ļoti nelaimīgs, tad drīz viņš būs tik pat ļoti laimīgs. Pat visniecīgākie laimes brīži ir ļoti patīkami.
6. Viena no vissvarīgākajām cilvēka vērtībām, lai cilvēks būtu laimīgs un varētu dzīvot.
7. Ir svarīga, bet, lai tā būtu, ir vajadzīgas visas šīs lietas, kas ir uz šīs lapas (domāta visa aptauja par vērtību saturu - B.G.).
8. Jebkuram cilvēkam ir jābūt laimīgam un jābalstās uz laimi. Laime ir cilvēka "nesējs".
9. Bez laimes cilvēkam ir ļoti grūta dzīve, jo tā taču dzīvē palīdz grūtos brīžos.
10. Ir svarīga.
11. Visu mūžu cilvēks gaida kādu lielu laimi, bet tādu bieži vien nesagaida, jo dzīvē parasti ir mazas laimes drusciņas, kuras padara mūs laimīgus, priecīgus tikai tajā brīdī.
12. Sajūta, ka tev ir viss diezgan. Tā var būt nauda, veiksmīgas attiecības, abpusēja mīlestība.
13. Visa labā apvienojums.
14. Ja cilvēks ir laimīgs, tad visas problēmas neliekas nepārvaramas. Dzīve ir "krāsaina," veiksmīga.
15. Tas ir kaut kas tāds, pēc kā sniedzas visu mūžu, taču retais var teikt, ka ir to sasniegjis.
16. Šķiet, ka laime ir, pēc kaut kā tiekties un saniegt to, lai atkal tiektos pēc kaut kā jauna un atkal to sasniegtu.
17. Tā ir pati svarīgākā, jo, lai tā būtu laime, cilvēkam jābūt visam tam, kas viņu dara laimīgu.
18. Katrs cilvēks, kas ir laimīgs, ir pilnīgs. Cilvēki, kas ir nelaimīgi, padara dzīvi drausmīgāku.
- Ja visi būtu laimīgi, tad pasaule nebūtu ļauna.
19. Tas ir galvenais dzīvē. Ja nekad neesi bijis laimīgs, tad dzīve nav bijusi pilnvērtīga.
20. Tādas īstas, patiesas laimes nav. Bet es jūtos laimīga, lai gan man trūkst ļoti daudz kā. nav cilvēka, kuram būtu viss, bet cilvēks nevar teikt, ka viņš ir nelaimīgs. Ja nu vienīgi ļoti smagas slimības dēļ.
21. Laimi veidojam mēs paši, un tās mums ir tik daudz, cik daudz mums ir gribasspēka.
22. Sajūta, ka nekā netrūkst, bet tā ir reta parādība. Biežāk sastopamā, manuprāt, ir tiekšanās pēc apsoltās Laimes, kad cilvēks jau jūtas laimīgs.

1. Vērtība, kuru es nekad negribētu izskaidrot, arī nevarētu, jo tas ir kaut kas ļoti labs. Laime man saistās ar vārdiem - dzīvot ļoti skaisti.
2. Nr.1 manā vērtību skalā, es vēlos, lai es savu dzīvi varētu pabeigt, būdams laimīgs.
3. Par laimi es uzskatu visas minētās vērtības kopā, īslaicīgo laimi es uzskatu par prieku.
4. Tas, ka man ir darbs, kurš man patīk. Man ir draugi, man ir īsts draugs. Tagad, kad man darba nav, tas varētu būt arī mācības, kuras man patīk. Lai es varētu mīlēt un mani mīlētu.
5. Sajūta un izjūta, ka viss ir kārtība, ka viss ir jauki. Liela tā ir ļoti reti, bet biežāk laimes izjūta ir īsa, bet arī tā ir laime.
6. Sajūta, ka tu esi apmierināts ar visu un pirmām kārtām ar sevi.
7. Jēdziens, par kuru ir grūti uzrakstīt. Dzīvē tas nozīmē daudz- vai tu esi laimīgs. Taču laimi var iegūt dažādi. Tu vari būt laimīgs arī par to, ka citi ir laimīgi. Tā vienkārši ir gandarījuma izjūta.
8. Tā cilvēka dzīvē ir ļoti būtiska. Ja cilvēks ir nelaimīgs, viņam nekas neizdodas vai arī, ja cilvēks ir nelaimīgs, viņš dara visu, lai pierādītu sevi.
9. Pilnība. Viss, ko vēlies, tev ir, tev nekā vairāk nevajag.
10. Piešķirs kādu priecīgu noskaņu nedēļas visdrūmākajai dienai.
11. Tas, kas katram cilvēkam vajadzīgs, lai kaut kas izdotos, jo, darbu darot, vajag ne tikai tavu prātu, spēku vai māku, bet arī nedaudz laimes.
12. Sajūta, ka nekas vairs nav vajadzīgs, ka viss, kas ir nepieciešams, lai dzīvotu, jau ir.
13. Brīnišķīga lieta. Būdams laimīgs, tu vari sakarīgi pavadīt savu jau tā neilgo mūžu.
14. Sajūta, kurai būtu jābūt katram cilvēkam, taču tā nav viegli sasniedzama, jo īsta laimes izjūta ir jānopelna, grūti strādājot visas dzīves laikā.
15. Laime manā dzīvē varētu būt saistīta ar manu mīlestību, varbūt ar panākumiem, bet katru brīdi laime man nozīmē kaut ko citu, tas nav nekas konkrēts.
16. Sajūta, ka viss ir kārtībā un mīļie cilvēki ir blakus.
17. Es vēlos būt laimīga, lai negadītos nekādas lielās nelaimes. Es nevaru sev pavēlēt būt laimīgai, bet es varu mēģināt tāda būt. Laime ir tad, ja mani mīl, un, ja mīl, tad no sirds.
18. Līdzīgs saturs vārdam veiksme, sajūta, ka viss ir pilnīgā kārtībā, nekas netrūkst, nebaida nākotne, tagadne, pagātne.
19. Vērtība, kura īsti nevar būt pilnīga. Tu vari būt uz kādu laiku laimīgs, bet ne mūžīgi.
20. Varbūt tādas lielas laimes nemaz nav, ir tikai daudz mazu laimīšu un arī nedaudz mazu nelaimīšu. Lai cik laimīgs cilvēks būtu, vienmēr būs kāda maza nelaimīte, bet tas nav galvenais. Galvenais ir tas, kā cilvēks jūtas.
21. Dvēseliska pacēluma stadija, kad cilvēks jūtas par visu apmierināts. Cilvēks arī pelēkā pasaulē var būt laimīgs, jo uzskatu, ka laimi sev var radīt arī pats.
22. Tā ir visa (manu) vērtību summa.
23. Laba sajūta, tev ir tas, ko tu vēlies un nekas netrūkst (vismaz lielākā daļa, kas spēj novērst nelaimi.).
24. Dīvaini, bet es bieži upurēju to kā cita labā. lai arī saucu to par ko būtisku. Es domāju, ka tā ir laba vērtība dzīves nostabilizēšanai un sava ceļa izvēlei (it kā es zinātu, uz kurienu eju, ha!).
25. Relatīvs jēdziens. Citam laime robežojas ar kaut ko necilu, bet citam, lai būtu laimīgs, vajag daudz ko vairāk.
26. Es neticu vārdam laime, uzskatu, ka var izjust tikai apmierinājumu, jo pat foršākās sajūtas ātri apnīk, tās notrulina laiks, ar vārdu laime var izteikt kādu laika periodu, kurš bija labāks, vieglāks par tagadējo.

1. Laba sajūta, kad jūties neikdienišķi pacilāts. Sajūta ir fantastiska, un garastāvoklis ir ļoti labs.
2. Prieks, kas atkarīgs gan no mums, gan no apkārtējiem.
3. Sajūta, ka viss pasaulē notiek pareizi un problēmas vairs nav problēmas.
4. Brīnišķīga sajūta. Laime ir tad, kad esmu sasniegusi savu mērķi, kad zinu, ka kāds mani mīl.
5. Kad tu esi laimīgs, kaut vai par sīkām lietām.
6. Ne visi atrod savu laimi. Laime ir tad, kad viss ir pietiekami - gan mīlestības, gan veselības, gan naudas, gan draudzības, saprašanās, uzticības.
7. Katru brīdi laime ir kaut kas cits. Tā ir laba sajūta.
8. Kad es jūtos labi un man nav neatrisināmu problēmu.
9. Garīgais stāvoklis, kuru ar ietekmēt pats cilvēks. Ar savu izturēšanos, attieksmi katrs veido savu likteni un laimi.
10. Man ir sajūta, ka tieši šobrīd ir tā, ka vairs neko nevajag.
11. Tad, kad ir prieks, kad visu, ko dara, tas izdodas. Laime ir tad, kad ir labs darbs, ģimene, draugi, kad nav strīdi un nelaimes.
12. Man tāda jēdziena nav. Ir tikai veiksmē. Es tā īsti nevaru pateikt, kas tā ir, bet zinu - katrs pats savas laimes kalējs.
13. Kaut kas tāds, kas katram nemaz nav. Laime ir veselība, dzīvība utt. Katra lieta var radīt laimi.
14. Kad cilvēks pārsvarā ir laimīgs nekā nelaimīgs, jo nevar visu laiku būt laimīgs. Ja tev patīk dzīve, un tu gribi dzīvot.
15. Bez laimes cilvēks nespēj ilgi nodzīvot.
16. Sajūta, ka cilvēkam neko nevajag, viņš laimīgs ar to, kas viņam ir.
17. Cilvēka veiksmes augstākā pakāpe.
18. Ir daudz faktoru, kas sastāda laimi (veselība, mīlestība, apkārtējā vide), taču jāprot priecāties par mazām laimītēm, kas gadās katru dienu.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

MĪLESTĪBA

1. Bez mīlestības cilvēkam nav spēka dzīvot.
2. Mīlestība ir laba tikmēr, kamēr tu mīli. Var gadīties, ka tā izzūd.
3. Visnozīmīgākā lieta manā dzīvē, ja nebūtu mīlestības (pret ģimeni, draugiem, cilvēku, t.i., draugu, dzīvniekiem, pasauli), tad es nevarētu dzīvot, tā būtu tikai izdzīvošana. Es gribu dot un saņemt mīlestību. Man tas ir ļoti svarīgi.
4. Nevaru par to daudz spriest, bet mīlestība galvenokārt ir laimes iemesli.
5. Katrs cilvēks kaut ko mīl, kaut vai pats sevi. Es arī mīlu savus vecākus, tuviniekus, draugus.
6. Cilvēkam ir ļoti nepieciešama, jo, ja viņu kāds mīl, tad viņam ir labi.
7. Visu lietu, precīzāk, labklājības pamats. Pilnīga laime nav iedomājama bez mīlestības.
8. Tas ir tas, kas cilvēku pavada visu dzīvi un ir kā uzmundrinājums savai rīcībai.
9. Ļoti svarīgi ir tas, lai cilvēks mīlētu un tiktu mīlēts, jo mīlestība padara cilvēku laimīgu.
10. Kaut kas neapprakstāms.
11. Vērtīga, ja tā ir atbildēta mīlestība(abpusēja). Mīlestība var būt ne tikai pret otru cilvēku, bet arī pret darbu, lietām u.c.
12. Ja tā ir abpusēja, tad tā ir laime abām pusītēm, bet, ja nav, tad tā var kļūt par apgrūtinājumu un pat par nelaimi.
13. Palīdz dzīvot, sasniegt mērķus. Ir patīkami būt mīlētam un mīlēt citus.
14. Mīlēt vajag...
15. Ir kā puķe, kas nenovīst, kā lietus, kas nesaslapina. Mīlēt vajag un ...
16. Liela nozīme.
17. Svarīga lieta cilvēka dzīvē, bez kuras ir ļoti grūti dzīvot. Dzīve liekas neinteresanta.
18. Bez mīlestības nekas nav iespējams. Vajag mīlēt citus, un citi mīlēs jūs. Vajag arī mīlēt sevi.
19. Mīlestība ir nepieciešama, jo tā ir viena no dzīves jēgām.
20. Tas ir skaistums, tik skaists kā puķe pavasarī.
21. Mīlestība ir galvenais laimes cēlonis.
22. Tai ir ļoti liela vērtība manā dzīvē. Manuprāt, bez mīlestības nedzīvot. Cik jauki ir, ja tevi mīl vecķi, radi, draugi, paziņas, klases biedri, skolotāji utt.! Bet ir taču jauki darīt arī citus laimīgus, t.i., mīlēt. Ja mīlēsi citus, citi mīlēs arī tevi.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

MĪLESTĪBA

1.B

1. Lieliska sajūta attiecībā uz vecākiem, vecvecākiem, māsu, draugiem, kaut gan tā nosaka dažus aprobežojumus, uzliek pienākumus, atbildību. Tomēr es neticu mīlestībai starp sievieti un vīrieti, jo nevaru to izjust attiecībā uz kādu puisi, tas mani nomāc.
2. Abpusēja vērtība. Jāmīl ir diviem, ja mīl tikai viens, tā vairs nav mīlestība, tātad mīli tu un lai tevi mīl.
3. Kas, ellē, tas tāds? Ja mīlestība, ar ko es mīlu visu pasauli un vienmēr, tad neizsakāmi būtiska - pat pirms laimes, bet, ja kaut kas cits, tad to es nepazīstu.
4. Ir cilvēki, kuri tevi mīl, ir cilvēki, kurus es mīlu. Nejūtos vientuļi, atstumti, jo tieku mīlēta tāda, kāda esmu.
5. Kaut kas liels un skaists starp diviem cilvēkiem.
6. Mīlestība ir dažāda. Pret mākslu, starp diviem cilvēkiem, pret dzimteni. Ja cilvēks kādu mīl, tad viņā mājō siltums.
7. To nevar definēt.
8. Savstarpēja simpātija, sapratne, tā ir tad, kad tu jūties laimīgs, esot kopā ar kādu.
9. Situācija, kad otra dēļ ir gatavs uz visu, taču šis otrs var būt arī vairāki cilvēki (tauta, ģimene).
10. Vērtība, no kuras, ja izjūt abas puses, var rasties pēcnācēji, tie, kas mīlestību nesīs tālāk. Jūtas, kuras grūti aprakstīt. Tā ir tāda kā pacilātība, laime.
11. Tuvu cilvēku atbalsts, palīdzība visas labās jūtas pret apkārtējiem. Bez mīlestības ir gandrīz neiespējami dzīvot.
12. Kaut kas nenosakāms, bet tomēr es domāju, ka dzīve bez mīlestības nav nopietna.
13. Vērtība, bez kuras nav iespējama ģimene. Tā ir kā ļoti laba lieta, ar kuru cilvēks jūtas bagātāks un laimīgāks. Kaut arī gadās dažādas neveiksmes, mīlestībai vienmēr ir jāuzvar, tāpēc tai ir jābūt stiprai un noturīgai.
14. Mīlēt kādu - tas ir labi. Cilvēks ir radīts, lai pats tiktu mīlēts un citus mīlētu. Ja visur vienīgi mīlestība (tas, kā zināms, ir muļķīgi), tad par to varētu vienīgi priecāties.
15. Jūtas pret kādu cilvēku, kuras neļauj sev nodarīt kaut ko sliktu citam cilvēkam, bet kuras liek darīt labu priekš viņa, negaidot neko pretī.
16. Mīlestībai ir jābūt, jo darbu var padarīt pa īstam tikai tad, ja tev pret to ir mīlestība. Protams, bez darba ir jāmīl arī citi cilvēki, jo tas uzlādē ne tikai tos cilvēkus, bet arī tevi.
17. Cilvēka mīlestības otras puses meklēšana.
18. Jūtas, kuras izraisa īslaicīgu laimes sajūtu.
19. Tā katram cilvēkam nāk agri vai vēlu, bet tas ir atkarīgs no paša cilvēka. Ja cilvēks gribēs tikt mīlēts un mīlēs citus, tad viņu mīlēs.
20. Neatņemama dzīves sastāvdaļa. Kāds ir teicis: "Cilvēks, kas nemīl, nedzīvo, viņš tikai eksistē." Tā tas ir. Un, ja kāds nemīl tevi, tad tas ir ļoti sāpīgi.¹ Gribas mirt, zaudēt savu dzīvību. Taču bez dzīvības nebūtu nekas.
21. Jūtas, kas ļauj cilvēkam būt laimīgam un justies piepildītam, dzīve iegūst jēgu.
22. Attiecības starp cilvēkiem, kuras ir visretākās, bet vispamatīgākās.
23. Daļa no laimes. Laime bez mīlestības nepastāv.
24. Vērtība, kura gandrīz vienmēr sagādā prieku un atvieglojumu, vienīgi slikti ir, kad mīlestībā rodas kāda šķemba.
25. Lai man būtu laimīga mīlestība, nevis mīlestība vispār. Laimīga - ka personai, pret kuru man ir jūtas, es neesmu vienaldzīgs.
26. Vērtība, kas apzīmē jūtas. Jūtas, kas ir pozitīvi vērstas pret citu, vismaz no vērsēja skatu punkta. Parasti pret cilvēkiem, ar kuriem ir bijis ilgu laiku garīgā kontaktā.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS MĪLESTĪBA 1. C

1. Dziļas un patiesas jūtas. Tas, ko mīli, tev ļoti patīk.
2. Skaistākā mīlestība ir starp vīrieti un sievieti. Un vērtīgākā ir ģimenes mīlestība.
3. Jūtas, kuras izjūt jebkurš cilvēks. Jūts, kas pievelk pie tā, ko tu mīli, kā dēļ tu vari pilnībā upurēties. Mīlēt var visu : māti, tēvu, draugus, dzīvniekus, varbūt priekšmetus.
4. Laimes, reizēm arī nelaiimes cēlonis. Sajūta, bez kuras cilvēks nevar izdzīvot, kas pārņem negaidīti un nelaiž sirdi vaļā.
5. Dieva dāvana, jo Dievs ir mīlestība un bez viņa nav mīlestības.
6. Ļoti nepieciešama visiem. Bez tā nevar dzīvot. Ļoti svarīgi ir kādu mīlēt un sajūst, ka tevi kāds mīl.
7. Laimīgas dzīves viens no pamatnosacījumiem. Ja mani mīl un es mīlu, tad es jūtos laimīga.
8. Kaut kas ļoti jauks, bet dažreiz mīlestības dēļ nākas daudz ciest.
9. Bez tās nav vērts dzīvot. Ja tās nebūtu, nebūtu arī pasaule. Tā ir pilnvērtības sajūta, kad jūti, ka esi vajadzīgs un ka citi tevi mīl.
10. Es nemāku to paskaidrot, es tikai zinu, ja cilvēks mīl - viņš ir laimīgs, dara laimīgus citus un cilvēkam, kuru mīl, spēj piedot visu.
11. Kad tu mīli un tevi kāds mīl. Kad ir mīlestība, tad ir arī laime un prieks.
12. Tai ir liela nozīme. Es nevarētu teikt, ka tā cilvēku iespaido tikai pozitīvi, jo bieži tās dēļ nākas ciest.
13. Kaut kas tāds, ko mēs varam dot citam. Jūtas, kas padara cilvēkus neprātīgus un laimīgus, dažreiz arī nelaimīgus.
14. Kad tu mīli kādu un tas mīl tevi, ar kuru kopā ir labi.
15. Katram ir jāmīl kāds, tad arī citi mīlēs tevi.
16. Jūtas, kad tu kādu mīli, vari viņa dēļ darīt visu, kad otrs mīl arī tevi.
17. Laimes augstākā pakāpe.
18. Pats svarīgākais dzīvē (pret mīloto cilvēku, ģimeni, draugiem u.c.). Mīlestība palīdz pārvarēt grūtības, tā stiprina cilvēku, nemīlēts cilvēks jūtas nelaimīgs.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS ĢIMENE 1.A

1. Es pat nespēju iedomāties, kā es dzīvotu, ko darītu, ja man nebūtu savas ģimenes - gan morālā, gan materiālā pabalsta, es neiztiktu bez vecāku un brāļa mīlestības. Ko gan es mīlētu, ja man nebūtu mana ģimene?
2. Ģimene ir visu cilvēku pamatmērķis.
3. Cilvēka augstākā vērtība, jo bez ģimenes cilvēks ir kā bez maizes.
4. Svarīga, jo ģimene ir cilvēki, kuri palīdzēs tev, sapratīs, dos padomu. Kaut gan bez ģimenes var iztikt.
5. Cilvēkam pats svarīgākais. Tai nedrīkst pāri stāvēt ne darbs, ne karjera, ne nauda. Tie ir cilvēki, kuri mīl un kurus mīlat jūs. Cilvēki, uz kuriem vienmēr var paļauties.
6. Viens no subjektīvajiem faktoriem, kas var ietekmēt laimi.
7. Ir vajadzīga laimei un satiecībai.
8. Man liekas, ka cilvēki bez ģimenes vienmēr ir lielākie zaudētāji, jo viņiem nav pieredze mīlestībā pret bērniem (sievu) - katram cilvēkam jābūt savai ģimenei, kas uzklausa tā problēmas.
9. Ģimenei manā dzīvē ir liela nozīme. Tā mani atbalsta, palīdz. Es saprotu, ka bez ģimenes būtu grūti.
10. Ģimenei man ir liela nozīme.
11. Cilvēkam ir jābūt savai ģimenei, lai būtu kāds, kas atbalsta, dod prieku. Ja cilvēkam šķiet, ka viss ir zudis, tad vienmēr var griezties pie savas ģimenes vai vecākiem.
12. Katra cilvēka rakstura pārbaude. Ja cilvēks ir labs visās jomās, tad arī ģimene ir veiksmīga un laimīga.
13. Viena no nozīmīgākajām lietām manā dzīvē.
14. Man nozīmē ļoti daudz, jo ir, pie kā griezties grūtā brīdī, kam prasīt padomu, atbalstu.
15. Mans dzīves mērķis - iegūt labu ģimeni, kur var gūt mieru, labsajūtu un sapratni.
16. Tai jābūt kā enerģijas avotam, jo citādāk neviens netieksies uz to.
17. Laba ģimene grūtā brīdī vienmēr atbalstīs un nekad nepametīs vienu.
18. Es ģimeni vērtēju ļoti augstu, jo mani vecāki ir pats dārgākais, kas man ir. Mnai vecāki vienmēr mani atbalsta un palīdz man.
19. Man nozīmē daudz, bet tagad esmu pieradusi to satikt tikai nedēļas beigās.
20. Pati vērtīgākā lieta - mīlestības pilna ģimene, gan tagadējā, gan nākamā.
21. Viens no subjektīvajiem faktoriem, kas ietekmē laimi.
22. Pamats turpmākajai dzīvei.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS 1.B

GIMENE

1. Mēs visi esam kopā, un viens bez otra neesam pilnīgi.
2. Dzīvojam kopā, un viens otram palīdzam.
3. Māte, tēvs, brāļi un māšas, kuri man vienmēr ir pieejami.
4. Cilvēki, kuri ir daļa no manis, un es esmu daļa no viņiem Mēs esam saistīti ar attiecībām, kura pamatā ir mīlestība.
5. Vieta, kur es varu paslēpties un pasargāt sevi no ļauna.
6. Māte un tēvs, kuri man vienmēr (kaut gan ne gluži vienmēr) būs blakus, atbalstīs mani un mīlēs mani. Cilvēki, uz kuriem es varu paļauties jebkurā brīdī. Vieta, kur es varu paslēpties no sāpēm un nepatīkšanām. Liela daļa no manis pašas.
7. Ģimenē jābūt ļoti labām savstarpējām attiecībām. Jāvaida satiecībai. Sievai jābūt mīl un jāpaklausa, ja vīram nav taisnība un otrādi. Bērniem un vecākiem ir jābūt vienlīdzīgiem.
8. Tuvu cilvēki, kuri pieņem tevi tādu, kāds esi. - nav jāizliekas..
9. Cilvēka balsts, kurš tevi tur un palīdz visos brīžos.
10. Cilvēki, uz kuriem var paļauties grūtos brīžos un kuri var paļauties uz tevi.
11. Cilvēku, kurus es mīlu un kuri mīl mani.
12. Ir ģimene un nav vientulības. Kā zināms, vecpuišiem ir daudz garlaicīgāk nekā precētiem cilvēkiem ar sievu un bērniem.
13. Ģimenē visi mīl viens otru un rūpējas par katru. Ja šādu attiecību nav, tad radniecīgos cilvēkus nevar saukt par ģimeni.
14. Ja ir ģimene, tad tu zini, ka kaut kur ir tev ļoti tuvi cilvēki, kurus tu visvairāk mīli. Ģimenes ir manas dzīves sākums.
15. Tuvu cilvēku mīlestība, sava vietīņa. kur var paslēpties no ār pasaules vajadzīgā brīdī. Atbalsts, pretimnākšana.
16. Bez ģ. es būtu pamesta un varbūt nevienam arī īsti nevajadzīga. Ģ. ir mans atbalsts jebkurā situācijā.
17. Par ģ. var uzskatīt arī tuvos draugus.
18. Vieta, kur es vienmēr esmu gaidīta un kur man pašai patīk uzturēties, kur valda mīlestība, labestība, sapratne.
19. Drošība, siltums, mīlestība, atbildība. Izmisuma brīžos palīdz saprast, kā dēļ viņš dzīvo, strādā, mācās. Bieži vien glābiņš, bet tas nenozīmē, ka ģ. pati nav glābjama, saudzējama. Ir jāpalīdz arī tai.
20. Patvēruma ligzda. Mīļi cilvēki, uz kuriem vienmēr var paļauties un uzticēties. Vienmēr no ģ. tu sagaidīsi atbalstu un pleca sajūtu.
21. Cilvēki, ar kuriem dzīvo kopā un kurus mīl, kas tevi nekad neatraidīs - tā ir drošība.
22. Tuvu cilvēki, uz kuriem var paļauties un dalīties savos priekos un bēdās, kuri tevi uzklausa un brīdina. Sajūta, ka neesi viens uz šīs pasaules.
23. Radnieki(tuvākie), kuri ir īpaši tuvi un mīļi, kurus mīl tikai tāpēc, ka tie ir radnieki. Man tas ir būtiski, bet tikai starp citu, un brīžiem man vislabāk atpūsties no ģimenes tuvu draugu vidū.
24. Cilvēki, no kuriem šķirties grūti, bet ar kuriem satikties patīkami, kuri pārdzīvo par tevi un par kuriem pārdzīvo tu.
25. Vērtība, kas saistīta ar mīlestību pret vecākiem un cilvēkiem, ar kuriem es dzīvoju kopā ilgāku laiku.
26. _____

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS ĢIMENE 1. C

1. Cilvēki, kuri tev būs un ir blakus, kad notiek gan labas, gan ļaunas lietas. Cilvēku, kuri tevi mīlēs, vienalga, kas notiktu.
2. Patvērums, drošība, atbalsts grūtā brīdī, atbildība.
3. Divi vai vairāki cilvēki. Divi cilvēki- vīrietis un sieviete - apvienojušies laulībā, lai būtu kopā visu savu dzīvi. Viņiem ir bērni, kurus viņi ļoti mīl.
4. Tā ir tā vide, kurā es uzaugu. Tā ir tā vide, kur katrs cilvēks uzaug, viņu ģimene vienmēr sapratīs.
5. Ģimene ir atbalsts. Tie ir tie cilvēki, starp kuriem vajadzētu justies vislabāk, ar kuriem ir labi būt kopā vienmēr.
6. Cilvēki, kurus es mīlu un starp kuriem es jūtos labi, cenšos viņiem palīdzēt un atbalstīt.
7. Viena no vissvarīgākajām lietām pasaulē un cilvēka dzīvē. Bez tā cilvēks nevar būt laimīgs, jo tā ietver sevī gan mīlestību, gan sapratni.
8. Tētis, mamma, bērni un māja, kurā tie visi dzīvo kopā.
9. Tēvs un māte, kas tevi mīl, brāļi vai māsas, vecvecāki un citi.
10. Manu vistuvāko cilvēku kopa, kas vienmēr palīdzēs viens otram pašreizējā un neatlaidīgi.
11. Savstarpēja mīlestība, iecietība vienam pret otru. Liela, mīļa ligzdiņa, kurā palaikam ir jāiegriežas, lai tevi samīļotu.
12. Kad ir, ar ko paļauties, un, ja esi projām, vari tur atgriezties, tā ir drošība.
13. Cilvēks, kuram nav ģimenes, ir nelaimīgs. Kopā ar ģimeni cilvēks var izjust īstu, labu dzīvi.
14. Tēva, mātes un bērnu laimīga dzīve, arī mātes un bērnu, tēva un bērnu dzīve. (cilvēki, kuri dzīvo kopā kā viens vienots.
15. Tuvi cilvēki, kas palīdz man, uztur mani, kuri mani ir audzinājuši.
16. Katram ir vistuvākie un vismīļākie cilvēki, kas tev vienmēr palīdzēs, atbalstīs tevi un mīlēs.
- Tā ir vide, kurā cilvēks var justies labi un mīlēts.
17. Tā, kas katram cilvēkam ir visdārgākā, mūsu piederīgie, tā veido mūs, mūsu dzīvi. Ģimene dod mums mīlestību.
18. Man nozīmē ļoti daudz. Cilvēki, kuri mani vienmēr atbalstīs, palīdzēs arī grūtā brīdī, cilvēks vienmēr var paļauties uz savu ģimeni, un ģimenē jābūt satiecībai un mīlestībai.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS IZGLĪTĪBA 1. A

1. Ar izglītību nodrošina savu turpmāko dzīvi.
2. Nosaka tālākās dzīves iespējas. Piemēram, progress darba izpildē. Rada iespēju karjeras izveidošanai.
3. Nozīmē daudz. Es gribu zināt gandrīz visu, es gribu zināt, kāpēc es esmu un kur es vispār esmu.
4. Tā nodrošinās manu nākotni.
5. Arī izglītība man ir ļoti svarīga. No tās ir atkarīga mana turpmākā dzīve. Es vēlos pabeigt vidusskolu un iestāties augstskolā, ceru, ka ārzemēs. Vēlos sasniegt dzīvē ļoti daudz, un izglītība ir tā pamatā.
6. Ja ir izglītība, tad dzīvē var kaut ko sasniegt.
7. No vienas puses, izglītība palīdz apzināties galvenās dzīves vērtības, bet no otras - tikai izglītoti cilvēki redz nepārvaramo ļaunumu mums visapkārt.
8. Bez tās neviens nevar iztikt. Izglītība ir sākums labai, pārtikušai dzīvei.
9. Nepieciešama, jo tā noteiks manu turpmāko dzīvi.
10. Bez tās cilvēks nevar iztikt.
11. Vērtība, kuru nevar izteikt materiāli. Izglītība ir pamats veiksmīgai materiālajai un garīgajai dzīvei.
12. Vajadzīga katram cilvēkam, lai cilvēkam būtu pašapziņa, pašcieņa, lai nebūtu kompleksi par to, ka viņš neko nezina vai zin mazāk kā citi. Ja nav izglītības, tad arī labu darbu ir grūtāk dabūt.
13. Vajadzīga, tai ir liela nozīme laba darba atrašanai.
14. Bez tās es nevaru. Uzskatu, ka katram no mums vajadzētu daudz vairāk zināt. Izglītība mums dod iespējas iegūt labāku darbu, līdz ar to izmainot dzīvi.
15. To ir maksimāli jāsasniedz katram, lai ir vispārīgs u.c., lai var diskutēt ar cilvēkiem, lai vieglāk dabūt darbu.
16. Ļoti liela nozīme katra cilvēka nākotnei.
17. Rada iespējas katra cilvēka tālākai attīstībai.
18. Izglītība ir vajadzīga ikvienam. Dažreiz pieaugušie žēlojas, ka nav agrāk mācījušies tur vai tur. Bet tad jau ir par vēlu. Nevajag atkārtot viņu kļūdas.
19. Arī ir svarīga. Jo labāk cilvēks ir izglītots, jo vairāk viņam ir iespēju atrast labi apmaksātu darbu.
20. Viena no cilvēka augstākajām vērtībām, bez kuras cilvēkam ir grūti izdzīvot šajā drūmajā pasaulē.
21. Bez izglītības cilvēks mūsdienās nav nekas, viņš pat nevar pastāvēt (ja nu vienīgi, rokoties pa miskasti).
22. Manuprāt, izglītībai ir ļoti liela vērtība cilvēka dzīvē. Man un maniem vecākiem tā ir ļoti svarīga. Es noteikti centīšos sasniegt pēc iespējas augstāku izglītību, lai arī saprotu, ka tai šobrīd nav īpašas materiālas vērtības. Es tomēr ticu, ka tā reiz būs. Tikai ar labu izglītību es spēšu atrast sev mīļu, tuvu un piemērotu darbu.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

1.B

IZGLĪTĪBA

1. Starptautiski atzītu zināšanu un iemaņu iegūšana manis izvēlētajā jomā.
2. Vajadzīga augstākā izglītība, lai cilvēks būtu gudrs.
3. Zināšanu papildināšana, pamats tam, ka es kaut ko sasniedzu. Paver lielāku iespēju savu nākotnes plānu īstenošanai.
4. Dzīvei nepieciešamās zināšanas, kuras ir pamats panākumiem, pamats, no kura atsperties, lai sāktu patstāvīgu un neatkarīgu dzīvi.
5. Vērtība, kas dod iespēju sevi apliecināt, virzīties uz augšu, sasniegt savas vēlmes un rast piepildījumu.
6. No tās atkarīga mana nākotne, mana nākamā darbavieta, mans stāvoklis sabiedrībā.
7. Tā ir jāiegūst, tas nav viegli, bet ir vērts pūlēties, cilvēkam dzīvē visu laiku ir jāmacās gan skolas gudrības, gan dzīves gudrības.
8. Sevis pilnveidošana, zināšanu iegūšana, intelekta attīstīšana.
9. Pašreizējā cilvēka visvairāk vēlamā vērtība.
10. To cilvēks iegūst savas dzīves laikā, tā ir pieredze, ko iegūst dzīves situācijās.
11. Gudrība un zināšanas, ko iegūst skolās un dzīves laikā.
12. Ar izglītību var visām nelaimēm pielikt punktu, jo, gudrs būdams, varēsi izlīst no visām likstām, varēsi apmānīt pat visrūditāko blēdi, jo būsi skolots.
13. Mācība visai dzīvei, bez kuras cilvēkam liegta pārtikusī dzīve, nepaveras ceļš uz laimi. Interesants darbs.
14. Jo cilvēks izglītotāks, jo plašākas viņa iespējas nākotnē.
15. Savu prāta spēju attīstīšana, jaunu zināšanu ieguve, sevis izglītošana.
16. Pēc tās es tiecos, lai nodrošinātu savu dzīvi nākotnē. Lai pierādītu, ka es vispār dzīvoju.
17. Sev patīkamas profesijas apguve, kur var dabūt pienācīgu atalgojumu.
18. Pabeigta augstākā skola, un iegūts labs darbs, kurš man patīk un ir labi atmaksāts.
19. Sevis pilnveidošana. Cilvēkam piedzimstot, daudz ir dots, bet tas nenozīmē, ka nav jāgūst nekas vairāk.
20. Tagad tiek kalta visu sekojošo gadu dzīve un labklājība- gan ģimenē, gan profesijā.
21. Ceļš uz labu un interesantu darbu.
22. Labas zināšanas, augsts intelekts, lai sabiedrībā nejustos kā pēdējais, lai varētu labi iekārtot savu dzīvi, justies droši un pārliecināti par sevi.
23. Zināšanas- gan dzīvei, gan dvēselei nepieciešamās kā arī prasmes tās izmantot. Man būtiska ir visa izglītība, bet ne kā mērķis, bet kā līdzeklis mērķa sasniegšanai.
24. Dzīves sākuma ieguldīts darbs, kurš palīdz cilvēkam labi dzīvot tālākajā dzīvē.
25. Vērtība, ko var tikai vairot. /.../ Tās dēļ cilvēkam ir interesanti dzīvot.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

IZGLĪTĪBA 1. C

1. Tas, kas tik ļoti nepieciešams dzīvē, lai dabūtu labu darbu, lai varētu pabarot sevi un savu ģimeni.
2. Iespēja tikt dzīvē uz augšu, papildināt savas zināšanas, dabūt labu darbu.
3. Ļoti svarīga lieta, tā palīdz daudzas lietas saprast vieglāk.
4. Ļoti nepieciešama mūsdienās. Ja tās nav, tad darbu dabūt praktiski ir neiespējami. Izglītība ir tās zināšanas, kas būs noderīgas turpmākajā dzīvē.
5. Tai ir liela nozīme cilvēka dzīvē, es uzskatu, ka izglītots cilvēks ir tāds, kurš var saprasties ar gandrīz jebkuru cilvēku.
6. Manas zināšanas, kuras citi prot novērtēt un es varu pielietot savā darbā.
7. Cilvēka zināšanas, kas veido cilvēka likteni. Ar tās palīdzību cilvēks var sasniegt, ko vēlas, un būt laimīgs.
8. Cilvēks ir pabeidzis vidusskolu, kādu augstskolu, dara kaut ko arī ārpuskolas, ārpusdarba un lasa grāmatas.
9. Izglītība ir zināšanas, prasme rakstīt, lasīt. Zināšanas, kuras iegūst, lai pēc tam varētu strādāt tālāk, darīt kādu darbu.
10. To katrs pats sev izvēlas, citam tā ir vajadzīga, citi uzskata, ka nē. Manuprāt, izglītība nosaka daudzko katra nākotnē.
11. Cēls mērķis, kas ir jāsasniedz par katru cenu.
12. Ar kuras palīdzību spēj atrast labi apmaksātu darbu.
13. Katram cilvēkam ir jābūt izglītībai, lai varētu dzīvot pilnvērtīgu dzīvi. Tas ir vajadzīgs arī tāpēc, lai cilvēku starpā būtu kaut kāda vienlīdzība.
14. Ir skolā iegūtās mācības, zinības, kā arī universitātē un citā mācību iestādē.
15. Lieta, ko es iegūstu jaunībā, lai vēlāk es varētu tās izmantot.
16. Zināšanas, kurš cilvēks var iegūt gan dažādās iestādēs, gan arī pats dzīves gaitā, satiekoties ar dažādiem cilvēkiem, kā arī dzīves pieredzē.
17. Ir tā, kas mums sniedz zināšanas, kas ceļ mūsu garīgo attīstību. Izglītība ir ceļš uz nākotni.
18. Nepieciešama katram cilvēkam, lai viņš spētu iegūt savu vietu dzīvē, t.i., labi apmaksātu un patīkamu darbu, ģimeni un spētu palīdzēt citiem.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

INTERESANTS DARBS

1. Interesantā darbā cilvēks izsaka savas domas par daudzām tēmām.
2. Darbs, kuru strādājot, Tu jūti patiesu gandarījumu par paveikto.
3. Ja darbs nav interesants, tad tu nevari to darīt labi.
4. Interesants darbs ir vajadzīgs tāpēc, lai neienīstu sevi tāpēc, ka strādāju neinteresantu darbu.
5. Ir svarīgi, ja strādā tādā darbā, kas pašam patīk, jo tā reizē ir aizraušanās un hobijs.
6. Ir vajadzīgs, lai būtu cilvēks laimīgs un apmierināts.
7. Darbs, kur cilvēks iet kā optimists, ar interesi.
8. Laimīgas dzīves svarīgs priekšnosacījums. Es tiešām gribētu iegūt labu darbu
9. Padara tevi laimīgu, bet neinteresants darbs noved pie nervu sabrukuma.
10. Padara cilvēku laimīgu un apmierinātu ar sevi.
11. Laimes sajūta. Ja darbu pilda piespiedu kārtā, tad darba darītājs ir nelaimīgs un neapmierināts. Interesants darbs ceļ cilvēka pašapziņu.
12. Tas ir ļoti nozīmīgi, jo, ja ir garlaicīgs darbs, cilvēks zaudē arī interesi par dzīvi.
13. Ja darbs ir interesants, tad var vairāk paveikt, sasniegt un tu pats nejuties tik noguris.
14. Tas man būtu ļoti svarīgi, jo tad arī visa dzīve būs interesanta.
15. Tas palīdz aizmirsties un ieņemt citā vidē. Ja ir interesants darbs, tad tas pat var izvirzīties par vienu no svarīgākajām lietām dzīvē.
16. Ja ir interesants un patīkams darbs, tad ir prieks to darīt, un, pārnākot no darba, cilvēks nav sadrūmis un kašķīgs.
17. Interesants darbs un arī tāds, kas pašam patīk, ir ļoti svarīgi. Lai to atrastu, ir jāpapūlas, bet tas ir tā vērts.
18. Es daru to, ko mīlu darīt. Nenogurdinu sevi ar piespiešanu, tādējādi nezūd pašapziņa.
19. Nozīmē daudz, tādēļ arī atnācu uz šo skolu, lai es varētu arī mācības pavadīt lietderīgi, tas ir, lai es būtu ieinteresēta it visā, ko es daru, citādi es neatbildu par kvalitāti.
20. Interesantam darbam ir jābūt labi apmaksātam, jo ne tikai darbā mēs pavadām savu dzīvi.
21. Ja ir interesants darbs, tad cilvēkam ir laba pašsajūta, cilvēks ir apmierināts ar sevi, tātad nav arī īgns uz citiem.
22. Tā ir ļoti svarīga vērtība. Cik apnicīgi būtu ik dienu iet uz darbu, zinot, ka tas tev nepatīk. Tu vari būt laimīgs, ja tev ir interesants darbs.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

INTERESANTS DARBS 1.B

1. Darbs, kas man patīk un neliek man justies garlaikotai. Darbs, kuram es varētu veltīt ļoti daudz uzmanības un ideju.
2. Lai es varētu strādāt manis izvēlētajā jomā.
3. Tās ir divas apvienotas labas lietas. Darbs - tas nes peļņu, un interesants - darbu var darīt ar prieku.
4. Darbs, kurš man patīk un sagādā prieku. Kad es eju uz darbu, es domāju, cik labi, un, kas es eju mājās, es arī neļūtos nogurusi un esmu priecīga.
5. Darbs, kurš aizrauj darītāju, kurš patiesi patīk un atbilst šī cilvēka interesēm. Tas ir darbs, uz kuru doties ir prieks, nevis skumjas vai nogurums.
6. Darbs, kas cilvēku aizrauj un ļauj aizmirsties.
7. Vieta, kur cilvēks pavada lielu daļu sava laika. Un, ja cilvēks nodarbojas ar to, kas viņam nepatīk, tad viņš vienkārši nav laimīgs. Viņam nav gandarījuma izjūtas.
8. Tā nav nekāda vērtība. Jo kas tā par vērtību, ja cilvēkam ir interesants darbs, katram cilvēkam ir savs interesants darbs, un katrs to var atrast, ja grib.
9. Interesanta dzīve, sevis apliecināšana. Nosacījums, lai cilvēks varētu kļūt laimīgs. Ja darbs šķiet interesants un aizrauj, var izveidot labu karjeru, var gūt panākumus.
10. Lai būtu interesanti dzīvot un tev būtu pēc iespējas mazāk pelēkās dienas.
11. Lai būtu interesants darbs, tam līdz ar to ir jābūt arī tavam vaļaspriekam, un kas var būt ideālāks kā darbs, apvienots ar vaļasprieku.
12. Darbs, kas pašam patīk un ko pats vēlas darīt.
13. Strādāt interesantu darbu, manuprāt, ir tas pats, kas puse no laimes, it sevišķi, ja darbs ir tiešam labi atalgots. Interesantā darbā var justies brīvi un nepiespiesti, jo tas tev patīk. Interesanti - tātad labi.
14. Darbs, kas dod cilvēkam pārliecību par saviem spēkiem, kas neļauj domāt par to, kam viņš vispār ir vajadzīgs.
15. Viena no mūsu vēlmēm, kas ne vienmēr piepildās. Nevar taču katram izdabāt.
16. Tāds darbs, kuru ir ļoti interesanti, patīkami strādāt, tas aizrauj arī savu esamību, liek ieguldīt sevi visu.
17. Darbā es varu izlikt visu sevi. Varu parādīt sevi no labās puses. Interesantu darbu veicot, man uzlabojas garastāvoklis.
18. Darbs, kurš cilvēkam nekļūst par rutīnu, kur rodas jaunas idejas katru rītu gribas ātrāk nokļūt savā darba vietā.
19. Lai nebūtu garlaicīga un neinteresanta dzīve, ir vajadzīgs darbs, kurš patiktu, jo lielu daļu no dzīves mēs pavadām darbā.
20. Tā ir piedeva dzīvei, kas padara to vēl jaukāku, nekā tā ir (vai varbūt nav).
21. Lai cilvēks varētu priecāties par katru nākamā dienu un gaidīt to ar interesi, ir vajadzīgs interesants un sev patīkams darbs.
22. Darbs (kas ir labi apmaksāts), kuru tu gribi strādāt, kas tev patīk, kas neapnīk.
23. Darbs, kas patīk un neliek justies nomāktam, kas ļauj sevi apliecināt, kurā tu nestrādā tikai dēļ naudas.
24. Jā, rakstniece vai psiholoģe, tas būtu jauki, lai arī es varētu aprakt sevi kaut kādā grāmatvedībā.
25. Ideāls variants, ja darbs sakrīt ar jūsu hobiju, bet, ja ne, tad vismaz rītos jums ir jābūt patīkami ierasties uz darbu.
26. Kurā var parādīt sevi, ielikt enerģiju, izjust gandarījumu. Tas ir lieliski! Tomēr, man liekas, ka ar laiku tas pats 'interesants' pazūd, pie tā pierod.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS   INTERESANTS DARBS 1.C

1. Tas katram ir individuāli. Cits darbs, kad ļoti patīk un saista un kuru dara ar prieku.
2. Kas sagādā baudu, prieku.
3. Darbs, kas tevi interesē, kuru tu nelabprāt pamestu un strādā ne tikai naudas dēļ.
4. Cilvēks kļūst dzīvespriecīgāks, laimīgāks, pilnveido sevi, sasniedz savus mērķus.
5. Darbs, kas tev patīk un kuru tu dari ar prieku un nodošanos.
6. Darbs, kas aizrauj, uz kuru no rīta iet ar prieku, nevis ar nepatiku. Ir ļoti grūti strādāt darbu, kas tev nepatīk.
7. Kurš sagādā prieku.
8. Darbs, kurš man liekas interesants, kuru var strādāt ar prieku un atdevi.
9. Darbs, lai cilvēks būtu laimīgs. Pateicoties tam, cilvēks būs apmierināts, tātad arī laimīgs, draudzīgs, veidosies labas attiecības ar citiem,
10. Darbs, kurš sagādā prieku, uz kuru iet ar prieku, kurš nav vienveidīgs, kur jātiekas ar cilvēkiem un kaut kur jābrauc.
11. Izraisa darītājā interesi par to, kas nes prieku un patiku.
12. Tas ir jauki, bet man pašlaik svarīgāka ir alga.
13. Nedarbo, ar prieku veic darāmo. Tu nenogursti aiz bezdarbības.
14. Tas, kurš patīk. Uz kuru, no rīta pieceļoties, gribas iet, kurš ir kā hobijs vai arī kurā maksā lielu naudu.
15. Kurš tev pašam patīk, nevis tu ej uz darbu ar riebumu. Tas ir kā hobijs.
16. Katru dienu ej uz darbu ar interesi, prieku. Katrā reizē tu atklāj darbā ko interesantu, nezināmu.
17. Darbs, kuru es mīlu.
18. Darbam noteikti jābūt interesantam, savādāk cilvēks nevēlēsies to strādāt, jutīsies nelaimīgs.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

SEVIS APLIECINĀŠANA

1. Ir svarīgi apliecināt sevi, jo tikai tā tevi atzīs citi. Tu citiem vari patikt tikai tad, ja parādi, kāds patiesībā esi.
2. Sava darba rezultāts, tā apjaušana.
3. Tas nav pats svarīgākais. Tā pat ir slimība. Sevi apliecinot, mēs bieži vien aizskaram citus. Tādēļ tas ne tikai rada(dara ?- B.G.) laimīgu, bet arī apbēdina, jo var zaudēt draugus.
4. Es gribu sevi apliecināt visiem, kuru domas man ir svarīgas, es nevēlos būt nenozīmīgs puteklis ne sev, ne citiem .
5. Šo jēdzienu es saprotu tā, ka tu esi citiem pierādījis, ka uz tevi var paļauties, uzticēties un mīlēt.
6. Sevis apliecināšana nav mana stiprākā puse, bet es cenšos parādīt tāda, kāda esmu.
7. Ja citi cilvēki tevi uzskata par spējīgu un labu cilvēku, tad tu jūties labāk un nejūties viens.
8. Ja cilvēks neapliecina sevi, viņš nespēj apzināties savu reālo vērtību, viņš nevar sevi novietot īstajā vietā, domāju, dzīvē.
9. Tas ir diezgan svarīgi, lai citi mani nevērtētu zemāk, kā patiesībā esmu.
10. Tas ir gan labi, gan slikti. Cilvēks, apliecinot sevi, var kaut ko sasniegt, bet var ciest kādā nelaiemes gadījumā.
11. Cilvēkam ir nepieciešams sevi apliecināt, lai dzīvē sasniegtu daudz ko vairāk.
12. Ir laba, bet nav obligāta. Vēlams sevi apliecināt labos darbos, bet nevis otrādi.
13. Ja cilvēks spēj sevi apliecināt, tad viņš ir apmierināts ar sevi.
- 14..Padara tevi pašpārliecinātāku, drošāku.
15. Vajag sevi apliecināt, taču ne bieži, jo citādi pārējie sāks neieredzēt.
16. Lieta, kur nevajag darīt bieži, parāda cilvēka intereses, spējas.
17. Nedrīkst būt.
18. Sevi cenšos apliecināt tikai ar labām lietām.
19. Sevi vajag apliecināt ne tikai citu acīs, bet arī savās.
20. Tas nav ļoti svarīgi, vismaz man!
21. Tā ir sajūta, ka Tu arī kaut ko spēj.
22. Apliecinot sevi, cilvēks parāda gan savas labās īpašības, gan sliktās īpašības.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

SEVIS APLIECINĀŠANA 1.B

1. Man saistās ar pašapziņu, sevis un citu cilvēku vērtēšanu. Man ir svarīgi, un es nepieļauju, lai par mani ņirgājas, kaut arī sev to dažreiz atļauju, jo nevaru paciest tizlus(man)cilvēkus. Dzīvē cilvēkam nav sevi jāapliecina, tas ir tāds, kāds kāds ir. Man vairāk patīk tie zemākie, parastākie, bet interesantie cilvēki. Neciešu pirmos prezidentus un lielās galvas. Es tāda negribētu būt.
2. Vēl viens relatīvs jēdziens. Citam sevis apliecināšana ir kādu piekaut vai kā citādi - ne visai pozitīvi izrādīt savu pārākumu, bet citam tas ir kāds labs darbs.
3. Zināmā mērā būtiski, man vajag, lai brīdi pa brīdim mani ievēro, bet es varu dzīvot bez tā un priecāties par dzīvi bez tā. Bet sevis apliecināšana sev - tas jau ir svarīgāk.
4. Justies pārliecināti, neuzskatīt sevi par sliktāku nekā citi. Tā ir laba sajūta, ko iegūst, kaut kādā veidā sevi apliecinot.
5. Pierādīt, ka tu vari, spēj, pierādīt, kas tu esi.
6. Man ir nepieciešama sevis apliecināšana. Galvenokārt tādēļ, lai justos droša kādā noteiktā jomā. Svarīga ir arī sevis apliecināšana citiem. Sev vienmēr tad pasaka: "Nu, tagad esmu viņiem pierādījusi, ko īstenībā varu spēt!"
7. Pašapziņas celšana, kas noteikti ir svarīga.
8. Vajadzīga, lai tu varētu pierādīt gan sev, gan apkārtesošiem. ka tu esi kaut kur derīgs un tu neesi tukša vieta.
9. Situācija, kad cilvēks spēj nodemonstrēt kaut ko tādu, ko citi nespēj, vai parāda pozitīvu atšķirību no vairākuma.
10. Es sevi apliecinu darbā. Pierādot jeb parādot to, ko varu - nevis to, ko gribētu darīt. Es domāju, ka šeit varētu būt tai 3 vārdi, kuri vajadzīgi mums - gribu, varu, spēju.
11. Sevis parādīšana, pierādīšana, ka es arī kaut ko varu un spēju izdarīt.
12. Katram taču kādreiz ir sevi jāapliecina, bet, kā to izdarīt un kā tas izsakās, man nav pilnīga skaidrība.
13. Vērtība, kas visvairāk nepieciešama ikdienā un sadzīvē. Šī vērtība parāda gan sev, gan citiem par savām labajām īpašībām.
14. Ja kādreiz dzīvē tu varēsi sevi apliecināt, tad dari to nekavējoties, jo tad citi tevi arī ievēros ar pozitīvu skatieni un (varbūt) pat kļūs par turpmākajiem (darba) partneriem. Katram vajag sevi apliecināt no pozitīvās puses.
15. Kāds darbs, ar ko cilvēks apliecina savu personību citu cilvēku priekšā.
16. Sevi vajag apliecināt citu cilvēku priekšā, jo tas dod tev impulsu sasniegt vēl ko jaunu un nebijušu, bet nevajag palikties lielīgam.
17. Sevis pierādīšana apkārtējiem, sevis virzīšana tuvāk savam dzīves mērķim.
18. Sava nozīmīguma pierādīšana. Cilvēks pierāda sev, ka ir svarīgs. Līdz ar to gūstot apmierinājumu.
19. Tā nav vērtība, tā ir rakstura pazīme.
20. Tā ir lieta, kura ļoti nepieciešama dzīvē. Ir jābūt pārliecinātam par sevi, par to, ka tu vari kaut ko izdarīt, kaut ko paveikt. Ja nebūs šīs apziņas, tad būs bail, bail pat pamēģināt. Tāpēc ir jāapliecina sevi, lai būtu pārliecība, ka tu kaut kas esi un kaut ko vari.
21. Sevis pierādīšana, lai es zinātu, cik daudz es spēju un varu izdarīt. Jo tu vairāk domā par svi, jo vairāk tu zini, cik tu spēj.
22. Nepaspēju izdomāt.
23. Tas, ka tu paziņo pasaulei un pierādi, ka tu eksistē. Tu pierādi pats sev, ka tava dzīve nav veltīga.
24. Es to uzskatu par būšanu uzmanības centrā, jūsmošanu par tevi un laba iespaida atstāšanu par sevi.
25. Manī ir svarīgi sevi apliecināt, lai es vienmēr justu, ka citi uz mani paļaujas.
26. Vērtība, kas izsaka sevis pierādīšanu, sev, citiem - pasaulei. Vērtība, kas norāda uz cieņu, atzinību nākotnē.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS SEVIS APLIECINĀŠANA 1.C

1. Tā var būt jebkura darbība, jebkurš darbs vai vārds, ar kuru tu apliecini savu esamību.
2. Kad es sev pierādu, ka varu izdarīt to, ko esmu iecerējusi.
3. Sevis apliecināšana citiem, ka tu vari sasniegt to, ko gribi.
4. Laimes apziņa, sevis apliecināšana caur darbu, tuviem cilvēkiem, mācībām utt.
5. Kad sevi apliecinu, parādu citu cilvēku prieksā.
6. Pierādīšana sev un citiem : tā, es to varu, protu. Ik pa brīdim vajag sevi apliecināt
7. Es pierādu, ka es varu izdarīt to, ko es gribu.
8. Kad es sev un citiem pierādu savu taisnību un sasniedzu dzīvē mērķi.
9. Sevis pierādīšana, ka esi labāks nekā citi. Tā ceļ pašapziņu.
10. Pierādīšana, ka es kaut ko varu. Savu mērķu sasniegšana.
11. -----
12. Ļoti svarīga daudziem, bet man ne. Man pilnīgi pietiek ar to, ka es pati pazīstu sevi.
13. Pierādīt savu esamību un patstāvību. Pēc iespējas vairāk zināt par pasauli. Tas ir man svarīgi.
14. Spēja sev pierādīt, ka to varu izdarīt, un varu to pierādīt citiem, ka esmu uz to spējīgs.
15. Ļoti liela nozīme katram, jo tas, manuprāt, ir katra cilvēka mērķis - apliecināt pašam sevi.
16. Kad tu apliecini kādam cilvēkam un pats sev, kas tu esi. Tā ir sajūta, ka tu esi sev pierādījis sevi.
17. Es pats sev pierādu dažādas labas lietas.
18. Mēs apliecinām sevi katru dienu (atbildot stundā utt.), tā ir vienreizēja sajūta, kad cilvēks spēj sevi apliecināt, būt apmierināts ar sevi.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

PĀRTIKUSI DZĪVE

1. Tai ir samērā liela vērtība. Cik grūti ir būt bezpajumtniekam vai vienkārši nepārtikušiem cilvēkiem! Ik dienu ir problēmas - ko lai ēd., ko dzer, kā ģērbjas. Tā ir gandrīz visu nepārtikušo cilvēku dzīve. Bet kāda gan tādai dzīvei jēga?
2. Nav cilvēka galvenais mērķis, ja nebūs pārticis, tad cilvēks arī nebūs laimīgs.
3. Tev nekas netrūkst, tev ir viss.
4. Tā ir viena no laimes sastāvdaļām, jo, ja tev nav jāuztraucas par naudu, tad tu vari pievērst vairāk uzmanības savai garīgajai dzīvei.
5. Man svarīga ir pārtikusi dzīve, bet ne pārāk. Jo cilvēks, kļūstot bagātāks, kļūst riebīgāks.
6. Ir svarīgi, ja cilvēks ir pārticis. Šeit es nerunāju par pārbagātību, bet tikai par pārticību.
7. Lai būtu laimīgs.
8. Dzīve, kurā nav nekādas intereses - tā nav interesanta, "izmetama" viņa ir.
9. Pārtikusi dzīve nav galvenais, lai cilvēks būtu laimīgs. Tas ir tikai viens no priekšnosacījumiem.
10. Liela nozīme, bet ne galvenā.
11. Bez tās cilvēks ir nelaimīgs, jo nauda ir vajadzīga katram.
12. -----
13. Tāda dzīve cilvēkam ir nepieciešama, lai varētu domāt par citiem.
14. Tas nav pats galvenākais, bet daudz ko nosaka. Nosaka gan to, kā tu dzīvosi, gan kāda nākotne sagaida bērnus.
15. Liela nozīme manā turpmākajā dzīvē, jo tā atrisina daudzas problēmas.
16. Tas ir viens no pilnības priekšnoteikumiem. Ja cilvēks nav fanātiķis un nav pārticis, tad savā dzīvē neko lielu radīt viņš nevarēs.
17. Tas ir ļoti svarīgi, bet, ja cilvēkam ir ļoti pārtikusi dzīve, tad cilvēks ļoti izmainās.
18. Kaut gan pārtikusi dzīve nav pats galvenais, es nebūtu preti tā dzīvot, bet dažkārt tāda dzīve samaitā cilvēkus.
19. Reizēm domāju, ka tad es būtu laimīga. Bet pārtikusi dzīve ir tas faktors, ar kura palīdzību laime kļūst lielāka.
20. Protams, es vēlos, lai man tāda būtu, bet vispār neko lielu tā man nenozīmē, es to liktu pašā pēdējā vietā.
21. Pārtikusi dzīve pieder pie laimes. Cik liels un labi apmaksāts darbs tev būs, tik labi pārticis tu būsi.
22. Sava vai tuvu cilvēku darba rezultāts.

1. Vērtība, kas apzīmē dzīvi bez materiālām problēmām, bet tikai tik tālu, kamēr tas vēl interesanti (nesēžu mājās katru dienu, ēdot šokolādi un skatoties sniegbaltajos griestos).
2. Lai man katru dienu nebūtu jāuztraucas, ko ēst, ko vilkt mugurā, kā izdzīvot utt.
3. Tā, protams, ir patīkama lieta, tas atvieglo dzīvi, bet tajā pašā laikā pārtikusi dzīve var radīt nedrošības izjūtu.
4. Tad, ja nav jādomā un jārēķina, cik un ko var atļauties nopirkt.
5. Dzīve, kurā nav dienas bez ēdiena, kurā var atļauties kaut vai minimālas vajadzības vai vēlmes. Dienas, kur nav jādomā nepārtraukti par to, kur ņemt naudu un iztiku.
6. Tev nav jādomā, ko tu šodien ēdīsi vai vilksi mugurā, tavas domas neaprobežojas ar to, kā lai dabū iztiku.
7. Dzīve, kad tev it kā viss ir - nauda ir, viss, ko tu kāro no materiālajām vērtībām, arī ir Taču, vai tu esi laimīgs? Ja jā, tad tas ir burvīgi. Taču, ja nē, tad no tās naudas nav nekāda labuma.
8. Ja cilvēks cenšas mācīties, strādāt un būt laimīgs, tad viņam pārtikusi dzīve jau ir. Un ja cilvēks ir laimīgs ar tādu dzīvi, kāda viņam ir.
9. Laime, bet ne pilnīga. Viens no nosacījumiem, lai sasniegtu laimi.
10. Ir iespēja pilnvērtīgi dzīvot un iespējas mācīties, kā arī vēlāk strādāt.
11. Ir vajadzīga, lai tu eksistētu un pastāvētu. Protams, ir dažādi uzskati, kas tā ir. Es uzskatu, ka pārtikusi dzīve ir tad, ja tu vari dienā 3 reizes paēst, tev ir sava pastāvīga dzīves vieta un ir arī kādas ērtības (TV, radio utt.)
12. Var atļauties nopirkt visu, ko grib, dzīve bez materiālām problēmām.
13. Kad tev nekas netrūkst, ir vienkārši brīnišķīgi. Tas ir fantastiski, ka nav katru dienu jādomā ko vilkt nākamo dienu, vēl pie dzīvības būdams.
14. Vērtība, kas būtu nepieciešama, bet ne virenmēr ir. Tā ir iegūstama, tikai apvienojot citas vērtības, piem., izglītība u.c. Pārtikusi dzīve dod cilvēkam spēkus visiem turpmākajiem darbiem un pārbaudēm.
15. Katrs mēs vēlamies būt pārtikuši, bet lai šī pārticība būtu, jādara taču kaut kas.
16. Var izpildīt visas savas materiālās vajadzības un prasības.
17. Es to saprotu kā izbaudītu dzīvi. Pārticību es redzu nevis naudā un pilnajā vēderā, bet gan piedzīvotajos nelaiimes un laimes gadījumos.
18. Dzīve, kad var domāt un uztraukties par kaut ko tādu, bez kā var iztikt.
19. Kad tev ir labi atmaksāts darbs un tu vari daudz nedomāt, kā izdzīvot naudas ziņā.
20. Padara dzīvi vieglāku.
21. Uzskatu, ka pārtikusi dzīve ir spēja dot cilvēkam dzīvot pilnvērtīgi: ja cilvēkam ir jādomā, ko vilkt mugurā, ko ēst utt., tad tā ir tikai eksistēšana, lai pastāvētu. Mums ir jābūt iespējai arī lasīt dārggad grāmatas, iet uz teātri, ceļot.
22. Labi atmaksāts darbs, vieta sabiedrībā.
23. Ir viss nepieciešamais, lai varētu justies labi sabiedrībā. Labi jūties, ja esi apgērbies nav nekad jāpazemojas un jāaizņem nauda utt. Ir sajūta, ka tu neesi zemāks par citiem.
24. Ir viss, ko vēlas, un, ja iegribas kādu lietu, sākot no rozīnēm un beidzot ar pili, to var iegūt. Ne pārāk būtiski, man pietiek ar mazliet mūzikas, papīra, pildspalvas un pārtikas.
25. Cilvēks, kurš mācējies dzīvē iekārtoties, prātis sev iztiku nodrošināt. Vajag dzīvot tā, lai ir darbs, bet ir arī atpūta, to es uzskatu par pārtikušu dzīvi.
26. Man tas ir diezgan svarīgs moments. Gūt baudu no ēdieniem, dod iespēju izjust jaunas smaržas, garšas, redzēt jaunas vietas. Tas uztur manu pašapziņu, drošības izjūtu, daudzu vēlmju piepildījumu.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS PĀRTIKUSI DZĪVE 1. C

1. Iespēja dzīvot pilnvērtīgu dzīvi bez jebkādam materiālajām problēmām.
2. Dzīve, kas visa kā ir gana, bet tā līdzī nes ļoti daudz problēmu.
3. Dzīve, kad tev nekas netrūkst, ka vari paēst, kad to gribas. Dzīve, kad nebribas sūdzēties par to, ka kaut kā tik ļoti pietrūkst, ka nevar dzīvot.
4. Daudz un dažādas iespējas. Saticība ģimenē. Arī laimes cēlonis.
5. Es to neuzskatu ne par ko labu, jo vairāk naudas, jo vairāk problēmu.
6. Dzīve, kad naudas pietiek ģimenes uzturēšanai un mazliet paliek pāri kaut kam, lai uzlabotu dzīves apstākļus (veļasmašīna, piemēram).
7. Kad ir viss - nauda, labi draugi, laba ģimene.
8. Kad cilvēks jūts labi gan materiāli, gan laimes ziņā. Mīloši cilvēki ir daudz laimīgāki un dara laimīgus arī citus.
9. Dzīve, kurā cilvēks var justies laimīgs tikai tad, ja to pavada draudzība, mīlestība un sapratne pret citiem.
10. Kad ir māja, mašīna, kāds mājdzīvnieks, labs darbs, labi draugi, naudas pietiek visam, kas ir vajadzīgs, un vēl paliek pāri.
11. Kad ir pietiekoši naudas vai arī darbs. Cilvēkiem nekas netrūkst.
12. Tas, protams, ir ļoti svarīgi. Cilvēks, ja pats necentīsies to sasniegt, tad nemūžam nedabūs.
13. Kad tev nav jārūpējas par naudu, bet tai pašā laikā lietderīgi to neizšķiest. Inteliģence.
14. Kad var atļauties visu, ko vajag, un tas viss ir virs vidējā līmeņa, un vēl paliek nauda, ko apceļot pasauli - sava māja, mašīna, nauda.
15. Kad cilvēks ir laimīgs, un viņam vairāk nekas nav nepieciešams.
16. Kad viss nepieciešamais ir, mājās, darbā, izklaidēs ir komforts.
17. Daudz naudas un vienmēr paēdis.
18. Ir svarīga, jo cilvēks nevar justies laimīgs, ja viņam pusdienās nav, ko ēst, taču, ja kļūst ļoti bagāts, tad var sabojāt savu raksturu - kļūt iedomīgs utt.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

TAUTAS DZĪVES UZLABOŠANA 1. A

1. Īsti nezinu, cik man tas nozīmīgi. Vienīgais, ja visapkārt valdīs saticība un laime, tad mēs būsīm laimīgi.
2. Tautas dzīvi uzlabo katrs, kas mācās un strādā.
3. Ir celt tā patriotisma garu .
4. Katrs, uzlabojot savu dzīvi, uzlabo arī tautas dzīvi, jo katrs ir tauta.
5. -----
6. Es domāju, ka es cenšos tautas dzīvi uzlabot jau šodien - mācoties.
7. Svarīga, bet ne man.
8. Domāju, ka katram cilvēkam ir jāuzlabo savas tautas dzīve - nezogot u. c.
9. Jāuzlabo tautas dzīve, jo tādējādi visā valstī būs augstāks līmenis, nodrošinot labu dzīvi arī saviem bērniem, mazbērniem...
10. Vienam cilvēkam nav iespējams uzlabot tautas dzīvi, kaut arī to gribētu.
11. -----
12. Nepieciešama, lai uzlabotu gan sev tuvo cilvēku dzīves uzlabošanu, gan svešo. Tas ir ļoti grūti izdarāms.
13. Ja uzlabojas tautas dzīve, tad arī man tā uzlabojas. Šajos apstākļos tas ir nepieciešams, jo mēs dzīvojam samērā slikti.
14. Svarīgi, lai dzīves līmenis uzlabotos. To veicina arī labā izglītība.
15. -----
16. Ir gandarījums, ja redzi sava darba augļus, pie tam, ja tie skar visu tautu un ir tai palīdzējuši.
17. Katram ir jāuzlabo sava dzīve un pēc tam arī visiem pārējiem jācenšas palīdzēt.
18. Kaut gan tas nav no manis pārāk daudz atkarīgs, es cenšos iesaistīties tajā. Es darbojos jauniešu organizācijā, un man tas patīk.
19. Par to es tagad daudz nedomāju, bet man ir nosprausts mērķis, ka nākotnē darīšu kaut ko, kas uzlabotu trūcīgo dzīvi.
20. Tā ir viena no lietām, ko es gribu darīt nākotnē. Ne tikai Latvijai, bet arī pasaulei.
21. Tas ir ļoti svarīgi, jo labāk tava tauta dzīvos, jo labāka būs apkārtējā vide, kur tu dzīvosi.
22. Savu spēju, spēka ieguldīšana citu cilvēku labā.

Vērtību satura raksturojums
UZLABOŠANA 1.B

TAUTAS DZĪVES

1. Katrs pats savas laimes kalējs.
2. Stulbs termins, tas mani atbaida. Vienīgais veids, kā es vēlos uzlabot tautas dzīvi, ir - rakstīt tā, ka cilvēki no tā kaut ko gūst.
3. Pievēršanās tam, ka neizzūd tautas valoda, lai neaizmirstos tautas tradīcijas. Sajūta, ka tu dari ko tautas labā.
4. Darbs, ko tu veic, lai visa tauta gūtu no tā kādu labumu.
5. Ejot pa ielām, atrodoties Centrālās stacijas laukumā vai skatoties TV, es redzu daudz dzīves nezhēlības, ubagojošus cilvēkus, bērnus, bāreņus, cilvēkus bez dzīves vietas. To redzot, es vēlos viņiem palīdzēt, un tad rodas vēlšanās to sākt darīt, iegūstot izglītību un varbūt pēc tam strādājot attiecīgajā jomā.
6. Mēs esam Latvijas nākotne, bet diemžēl lielākā daļa dzīvo tikai tagadnē. Arī es...pagaidām.
7. Kad tu nedomā tikai par sevi, bet arī par apkārtējiem. Ja tu uzlabosi tautas dzīvi, tu uzlabosi arī pats savu.
8. Nereāla situācija, kad viens cilvēks ietekmē visas tautas dzīvi pozitīvā veidā.
9. Mums par dabu jārūpējas gandrīz kā par sevi. Ja aizies bojā mūsu daba, es domāju, ka aiziesim bojā arī mēs. Mums dabā ir jāieliek sava mīlestība, darbs utt.
10. Palīdzēt dzīvot labāk visiem apkārtējiem cilvēkiem, visai tautai. Atvieglot pārējo dzīvi.
11. Man personīgi tas pagaidām liekas kas neizprotams. Kā es viens pats varu kaut kā uzlabot šīs lielās tautas dzīvi.
12. Katram būtu jācenšas uzlabot tautas dzīvi, līdz ar to uzlabojot arī savu dzīvi.
13. Uzlabojot tautas dzīvi, uzlabosi arī pats savējo. Šajos laikos tas ir it īpaši novērojams.
14. Kāda darbība no savas puses, kas uzlabo tautas dzīvi un kuras mērķis nav tikai labums sev, bet gan labums tautai.
15. Arī tu esi tautas daļa. Palīdzēt savai tautai, tā ir ne tikai tava vēlme vai nevēlme, bet gan mūsu pienākums.
16. Visi apvienosimies un uzlabosim tautas dzīvi.
17. Dzīvošana ne dēļ sevis, ne sava prieka pēc, bet par prieku citiem. Uzstādot par mērķi nevis sasniegt savu laimi, bet darīt laimīgus citus.
18. Es kaut ko varu darīt tautas dzīves labā, bet nezinu, ko.
19. Vajag padomāt arī par citiem. Ne jau tu vienīgais esi uz šīs pasaules. Ap tevi apkārt arī ir cilvēki, vide, apkārtnē. Arī par to ir jārūpējas.

20. Nedomāšana tikai par sevi un tuvākajiem cilvēkiem, bet arī par tiem, kas dzīvo tev apkārt, vienā vidē, vienā valstī.

21. ----- vēl neizdomāju.

22. Es iesaistos tautas dzīvē, daru visādus sabiedriskus darbus. Eju uz vēlēšanām un ievēlu tādu valdību, kura, man liekas, uzlabos tautas dzīvi vai pati uztaisu savu partiju un kandidēju vēlēšanās.

23. Tautā, kurā dzīve ir labāka, arī pašiem patīkami uzturēties, ir gandarījums, ka tieši tu esi uzlabojis tautas dzīvi, var ar sevi lepoties.

24. Man brīžiem paliek baigi skumji, kad es padomāju, kā dzīvo mana tauta (it sevišķi pensionāri), tāpēc man gribas, lai tautai ietu labāk. Bet es aptveru, ka pašlaik es gandrīz neko nevaru izdarīt.

25. Vērtība, kas norāda uz darbu, ko es esmu izdarījusi, lai veicinātu sociālos un ekonomiskos procesus valstī, un to, cik daudz es esmu darījusi, lai zemi, kādu es to ieraudzīju, redzētu arī citi.

26. Man ir sāpīgi skatīties uz dzīves nomocītiem cilvēkiem. Gribu, lai visi būtu jautri, skaisti, sabiedriski, īpaši pensionāri. Lai viņi dzīvo jaunu dzīvi!

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS TAUTAS DZĪVES UZLABOŠANA 1. C

1. Darīt visu iespējamo, lai būtu pašam labi, kā arī apkārtējiem. Dzīvot tā, lai citiem nebūtu par traucēkli.
  2. Ja mēs uzlabosim savu dzīvi un sava tuvākā dzīvi, tad ar laiku arī valsts dzīve būs labāka.
  3. Cilvēki jūtas laimīgāki, ja ir materiāli nodrošināti.
  4. Atkarīgs ne tikai no valdības, bet arī no pašiem cilvēkiem. Jāuzlabojas materiālajam stāvoklim.
  5. Es laikam ar šo saprotu materiālā veidā, bet domāju, ka tas nav pats svarīgākais.
  6. Tas, par ko it kā cīnās parlamentā.
  7. Materiālā stāvokļa uzlabošana. Un ne tikai.
  8. Uzlabo tautas dzīves apstākļus, nodrošina cilvēkiem iztiku, drošību.
  9. Būtu labi, ja dzīve būtu labāka, tātad arī vecumdienas būs labākas. Tikai man negribas neko darīt tā labā.
  10. Labs ekonomiskais stāvoklis valstī, lielākā iedzīvotāju daļa - nodrošināta.
  11. Tad, kad tiek darīts viss, lai to uzlabotu.
  12. Katrs pats savas laimes kalējs, un , ja ir nonācis grūtā situācijā, tad slinkuma, nevīžības dēļ.
- Es varu censties to cilvēku labā, bet viņi to, vienalga, nespēs novērtēt. Tauta gaida. lai viņu vietā visu darītu citi, censties ir bezcerīgi.
13. Tautas dzīvi ar uzlabot tikai visa tauta kopā, vairāk mācoties un kopjot savu kultūru un inteliģenci.
  14. Pensionāriem pietiek naudas, lai dotos ceļojumos, invalīdiem ir optimistisks dzīves skatījums - viss ir, ko vajag; darba spējīgi cilvēki spēj nodrošināt sev pārtikušu dzīvi.
  15. Ja palīdzēsi tautai, tad tas nozīmē, ka tu palīdzi arī pats sev un saviem tuviniekiem. Es domāju, ka tā ir nopietna lieta un tai ir jāpievērš lielāka uzmanība tieši pašiem cilvēkiem.
  16. Vairākums ir nodrošināts ar dzīvei pašu nepieciešamo: darbs, mājas, pensija vecumdienās.
  17. Visiem iedot daudz naudas.
  18. To var panākt tikai ar pašu darbu, nevis cerēt vienīgi uz valdību vai Dievu, ja mēs paši neko nedarīsim, tad arī nekas nemainīsies.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

DIEVS

1. Ir cilvēki, kuriem, lai dzīvotu, ir kaut kam jātic, pēc kaut kā jātiecas.
2. Neticu dievam.
3. Es ticu Dievam.
4. Es tam ticu, bet nepaļaujos tikai uz Dievu
5. Kaut gan daudzi cilvēki netic Dievam, viņš manā dzīvē ir kas sevišķs. Man patīk aiziet uz baznīcu vai svētdienas skolu. paklausīties dieva vārdu. Tas mani dara laimīgu.
6. Cilvēks nejūtas tik vientuļš, apzinoties, ka vienmēr ar viņu ir Dievs.
7. Ir labi, ka ir, kam ticēt, uz ko paļauties grūtos brīžos. Tas var būt vienīgi ideāls. Ideāls var būt tikai Dievs.
8. Man tas nav nozīmīgi, jo par to esmu domājusi tikai dažreiz, bet pārliecību neesmu guvusi, ka Dievs ir.
9. Es ticu, ka Dievs ir, bet, ja man neveicas, es nevainoju Dievu. Uzskati, ka pati varu veidot savu dzīvi.
10. Kaut kas augsts un nesasniedzams.
11. Dieva nozīme katram ir savādāka. Dievs man ir vidēji pieņemams.
12. Man tas nenozīmē gandrīz neko, jo es īpaši neticu Dievam, uz baznīcu neeju. Man šķiet., ka cilvēks Dievam sāk ticēt tad, kad viņam ir grūti un liekas, ka problēmām atrisinājuma nav.
13. Man nozīmē tikpat kā neko.
14. Es saprotu, ka daudzi pielūdz Dievu. Es viņu nepielūdzu, taču ticu, ka viņš pastāv.
15. Dievs priekš manim ir kaut kas reāls.
16. Man maz ko nozīmē.
17. Nepievēršos, taču arī nenoraidu to.
18. Dievs ir kaut kas pārāks par mums, uz kuru var paļauties vienmēr.
19. Es neticu dievam.
20. Dievs ir kā saules stariņš gara, tumša tuneļa galā, kurš tev rāda ceļu uz izeju gaismā.
21. Ir radījis visus mūs, bez viņa mēs vienkārši nebūtu.
22. Lai cik daudziem tas liktos dīvaini, es ticu Dievam. Esmu pārliecināta, ka viņš ir, ka viņš ir visu mūsu Tēvs. Es mīlu Dievu un lūdzu to ik dienu. Viņš ir ar mums it vienmēr un it visur.

1. Vērtība, kas uztur daudzu cerības par labākiem laikiem. Dievs - nākotnes taisītājs.
2. Dievs vienmēr spriež taisnīgu tiesu.
3. Dievs dažreiz atvieglo dzīvi, tu viņa priekšā jūties vainīgs, bet viņam var arī visu izstāstīt, lai paliek vieglāk ap sirdi.
4. Mana cerība, ka nenotiks kas ļauns, ka viss būs labi.
5. Varena un pat visvarenākā būtne, man tikai pa daļai izprotama, tomēr ieņem manā dzīvē noteiktu vietu. Tā ir ticība.
6. Deva mums dzīvību. Lūdzot Dievu, izjūt svētumu, saskaņu, mierinājumu.
7. Būtne (ja to tā var saukt), par kuru es atceros tikai smagos brīžos, lai arī cik stubūtas nebūtu, taču es zinu, ka Dievs var man palīdzēt. Viņš vienkārši to spēj izdarīt.
8. Tāds vispār ir un koriģē mūs no augšas, jo senie cilvēki vienkārši nevarēja izdomāt, ka tāds Dievs jāuztaisa, un tad tas valdīs pār mūsu dvēselēm.
9. Kāda augstāka vara, pie kuras var griezties grūtā mirklī, arī tad, ja neuzticies sev.
10. Palīdz grūtos brīžos un liek uzticēties tam, jo tad viņš mūs pasargās no daudzām nelaimēm.
11. Kaut kas augstāks un varenāks par mums. Viņš ir mūsu dzīves ceļa ievirzītājs.
12. Par cilvēkiem augstāks tēls, kuru cilvēki uzskata par visa radītāju.
13. Esmu kristīts, taču īpaši tam neticu, jo, manuprāt, ja Viņš eksistētu, tad uz zemez pastāvētu vienīgi miers un laime.
14. Kāds nedabisks spēks, kas it kā valda pār cilvēku un viņa dvēseli, taču tajā pašā laikā ietekmē to pozitīvi, neatstājot nevienu novārtā.
15. Man nenozīmē neko īpašu, zinu tikai to, ka ir cilvēki, kas tic tam, bet es tāds neesmu, un tādēļ man tā ir pilnīgi tukša vieta.
16. Kāds, kam ticēt, uz ko paļauties.
17. Šī vērtība neizzudīs no manis nekad. Kādreiz es gāju uz baznīcu un pielūdzu viņu. Tagad es to daru klusām pie sevis, ja man paliek nedzūdz nelāgi. Es bieži sev saku: *Dievs, palīdzi!* Tas man dod nedzūdz uzmundrinājumu un pārliecību par savām spējām.
18. Nozīmīgs faktors, KĀDS, kas mūs novēro, "pieraksta" ļaunos un labos darbus, ar kuru var sarunāties grūtos laikos un gūt pārliecību.
19. Augstāk stāvoša būtne, kura daudz vai maz ietekmē mūsu dzīvi.
20. Tas, kas visu lemj, bet, lai viņa lēmums būtu labvēlīgs, mums ir jācenšas pašiem. Dievs ir arī tas, kas palīdz. Ja nav neviena cilvēka, kas uzklausa un dod padomu, Dievs ir gatavs uz klausīt vienmēr.
21. Būtne, kurai cilvēki tic. Tic tādēļ, jo cer, ka tā padarīs viņu dzīvi vieglāku. Cilvēki Dievam izstāsta savus grēkus, jo cer, ka tādā veidā tiks attaisnoti.
22. Būtne, kam daudzi tic, un viņu ticība tiem arī palīdz. Nezināms spēks.
23. Augstāks spēks, kuram tu tici, kas ir spējīgs ietekmēt cilvēku dzīvi, bet nav cilvēks, ir tēls, kas mīt augstāk debesīs.
24. Būtne, kas tiek stādīta augstāk par cilvēku un kurai parasti ir vara pār to. Man ir Dievs, bet es nevaru viņu noformulēt (un negribu), tāpat negribu klāstīt, kāpēc tas ir būtiski.
25. Kaut kas tāds, kas stāv pāri visiem, kaut kas tāds, kam ticēt, pateikties par labo un žēloties par slikto, vislabākais klausītājs.
- 26.

VĒRTĪBU SATURA RAKSTUROJUMS

DIEVS 1. C

1. Tāds, kam cilvēki tic, vienkārši tic, kaut arī nevar pierādīt, ka tas pastāv. Cilvēki tam upurējas.
2. Likteņa noteicējs, kāds, kam lūgt palīdzību, izsūdzēt grēkus, pateikties par kaut ko.
3. Zemes radītājs, Mīlošs tēvs, Glābējs, Miers, Dzīvība, Patiesība, Mīlestība, Viss.
4. Zemes, cilvēku, dabas radītājs. Viņš mūs vada, kaut arī mēs visi to nemaz neapzināmies. Ja ir grūti, tad tikai viņš varēs mūs uzklausīt.
5. Uz Dievu parasti cilvēki (arī es) paļaujas tad, kad ir grūti, kad nezinu, ko darīt. Es domāju, ka visai pasaulei ir viens Dievs.
6. Kaut kas, ko mēs neredzam, bet kuram cilvēki tic un tic tad, kad ir grūti.
7. Cilvēku apziņā izveidots tēls, kurš it kā valda pār cilvēka likteni. Manuprāt, cilvēki tam tic, jo netic sev, saviem spēkiem. Katram cilvēkam ir nepieciešams kāds, kuram uzticēties.
8. Manā uztverē tas ir katram cilvēkam kā neredzams draugs, kuram var visu uzticēt un no kura var lūgt piedošanu.
9. Dievs ir kaut kas liels, gaišs, labs. Kas nosaka katra cilvēka likteni, kura priekšā neviens nemelo.
10. Dievs ir liela, pat milzīga vērtība tiem, kas viņam tic, bet tiem, kas netic, tas neko nenozīmē.
11. Kāds augstāks spēks, bet ne tas, kas ir baznīcā, viņš ir kaut kur apkārt, katrā vietā, ko pielūdz un mīl.
12. Pārāks par visiem, kuru pielūdzot var izlūgt piedošanu un kurš var tevi arī pasargāt.
13. Manuprāt, nav nekas cits kā cilvēku fantāzijas veidols, ar kura palīdzību daudzi cilvēki rod sev patvērumu.
14. Kāda augstāka būtne, kas stāv pār visu, kuru kāds pielūdz un ir savi ticīgie.
15. Radītājs un pielūgsmes objekts.
16. Priekš manis ir tas, kas dzīvo debesīs un starp mums. Viņš lemj par mūsu likteni. Viņš palīdz mums un arī soda mūs par grēkiem, ko esam darījuši, bet neesam nožēlojuši.
17. Es ticu, ka pastāv tāds garīgs spēks, kurš ir pārāks par cilvēku, pie tam ietver sevī milzīgu enerģiju un mīlestību. Tas ir Dievs.
18. Kāda esamība, kas ir augstāka un stiprāka gan savā gribā, gan prātā, gan spējās. tas ir pirmais, ko cilvēks mēdz atcerēties, kad nokļūst nāves briesmās.

PRAKTISKAIS DARBS PSIHOLOĢIJĀ PRIEKŠ CITAM 1.B KURSĀ

PRIEKŠ CITAM

PRAKTISKAIS DARBS PSIHOLOĢIJĀ 1. B KURSĀ

1996.GADA NOVEMBRIĒ

KURSA VADĪTĀJA- S. KISELOVA

Uzdevums : sagādāt prieku kādam cilvēkam, analizēt sevi šajā darbībā.

Piedalās 26 audzēkņi, viņi vēlas sagādāt prieku māmiņām (18), vecmāmiņām (2), māsām vai brāļiem (6).

Audzēkņu *secinājumi* :

Pirmo reizi sastapos ar tādu izjūtu kā lielu gandarījumu par sevi, par savu padarīto, jo līdz šim nebiju mēģinājis gūt sev prieku, radot prieku šajūtu kādam citam cilvēkam. Es domāju, ka tāda prieka izjūta, kad cits cilvēks tev izsaka pateicību ne tikai ar vārdiem, bet arī ar savām emocijām, dzīvē negadās bieži.

Ar šī darba palīdzību es vairāk sāku izprast cilvēku izjūtas un līdz ar to cilvēku pašu. Es sapratu, cik reizēm maz cilvēkam vajadzīgs, lai viņš justos patiesi laimīgs, nedomājot par vientulību.

AIVARS.

Man padarītais palīdzēja skatīties uz vecmāmiņu kā uz būtņi, kam nepieciešama mana mīlestība, nevis kā uz cilvēku, kam nepatīk mana frizūra.

Palīdzība otram ļauj vairāk saprast sevi. DIĀNA.

Man liekas, ka es vairāk priecājos par sevi, par to, cik es esmu laba un cik labi darījusi, nevis par to, cik mamma bija priecīga. Tas ir tāpēc, ka katrs cilvēks, kaut arī nedaudz, tomēr ir egoists. Arī es. Šajā gadījumā mamma bija vienkārši palīgs, lai es radītu sev prieku, jo es tiešām nezinu, kad man pēdējo reizi bija tik labi, cik tajā brīdī, kad dāvināju mammai dāvanu.

Manuprāt, šis drīzāk bija eksperiments ar mani, nevis ar maniem tuviniekiem. Tas man palīdzēja uzzināt par sevi kaut ko jaunu, kas nebija nemaz tik iepriecinošs (mans egoisms). Bet es zinu, ka būs vēl kāda reize, kad kādam kaut ko dāvināšu. LĪGA.

Man no sākuma bija kauns mammai puķes pasniegt, bet no kā gan tur kaunēties - nav taču nekas sliktas. Kad es pasniedzu šīs puķes, manī iekšā viss bija ļoti sasilis, un es jutos kā pats mīļākais un godīgākais dēls pasaulē. Man likās, ka kādam ir jubileja. Es vēl jutos tā, it kā būtu ko nogrēkojies un tagad pielavos mammai, lai izpirktu to, ko esmu nodarījis. Jutos ļoti braši, jo spēju mammai pasniegt ziedus nevis tāpēc, ka tāds ir uzdevums, bet gan lai parādītu savu cieņu un mīlestību.

JURIS D.

Es domāju, ka šādi pārsteigumi no kāda ģimenes locekļa puses satuvina ģimeni. Es jutos pārspējis savus spēkus. Ar savām acīm redzēju kaut ko tādu, ko nekad nebūtu iedomājies - ka šādi sīkumi var satuvināt ģimeni.

IVARS.

Kamēr mamma bija priecīga par pašcepto torti, es arī biju, bet, ka viņa ieraudzīja neuzkopto un piemētāto istabu, man sanāca lielas dusmas uz sevi, ka es istabu nesakārtoju un traukus nenomazgāju.

EDGARS.

No sākuma iedomājos, ka mamma prasīs - par ko tas, ko tu atkal gribi no manis. Bet viņa stāvēja un stulbi lielām acīm skatījās un teica, ka jau sen esot gaidījusi, kad es viņai uzdāvināšot kādu puķi. Es arī jutos stulbi, jo nezināju, ko teikšu mammai, ja viņa man uzprasa tos jautājumus, ko es paredzēju. Bet viņa neprasīja. Tā pārsteigums beidzās. LAURIS.

PRAKTISKAIS DARBS PSIHOLĢIJĀ PRIEKŠ CITAM 1.A KURSĀ

PRAKTISKAIS DARBS PSIHOLĢIJĀ   *PRIEKŠ CITAM*   1.A

Darba vadītāja - S. KISELOVA.

Piedalās - 26; izvēlas sagādāt prieku māmiņai - 17, abiem vecākiem - 2, brāļiem vai māsām - 2,

vecmāmiņai - 2, draudzenēm - 2, bijušajai skolotājai - 1

VĒROJUMI

1. Mamma bija priecīga un izbrīnījusies. Garīgais viņai uzlabojās, bet vienu reizi mēs saplēsāmies./../Mēs par rozi nerunājām, bet viņa bieži gāja to pasmaržot. Es centos uzvesties labi./../Mammas reakcija bija normāla, bez samākslojuma, es domāju, ka iespaidu, kādu rozi atstājusi uz viņu, varēs redzēt vēlāk. Pēc 2 dienām- mamma lielījās, ka es esmu viņai uzdāvinājusi rozi, mēs aizbraucām uz pikniku, mamma apsoliya man uzšūt jaunu mēteli. Es domāju, ka vajag biežāk sagādāt cilvēkiem šādus un līdzīgus pārsteigumus. Paldies par padomu.

KRISTĪNE BEĶERE

2. Ja nebūtu šis uzdevums speciāli jāveic, es to pats no sevis diezīn vai būtu veicis. Saprātu, ka darīt prieku citam arī ir laime. Es arī jutos laimīgs.

JĀNIS KRŪKLIS

3. Dāvājot mātei ziedus, es izjutu prieku. Mans garastāvoklis strauji mainījās uz labo pusi. Saprātu, ka tieši šādi man vajag rīkoties biežāk.

GUNTIS ZVĪGULIS

4. Domāju, ka citam vajag sagādāt prieku bez jebkāda nolūka vai uzdevuma, jo tikai tad tas sniedz patiesu laimi un labsajūtu gan devājam, gan ņēmējam. Pretējā gadījumā, ja tas nenāk no tīras sirds, tā ir pati lielākā cilvēka izmantošana, tikai citā gaismā. Bet tas jau ir riebīgi.

MAGDA PAPĒDE

5. Man patīk darīt labu citiem, tas man sniedz gandarījuma sajūtu.

ILONA MUCENIECE

6. Secinājums ir tāds, ka, palīdzot vai dodot prieku citiem, mēs galvenokārt palīdzam pašī sev.

SANTA ČUDARE

7. Var secināt, cik maz cilvēkam vajadzīgs, lai viņš būtu laimīgs.

ARTŪRS ZVIDRIŅŠ

8. Ja es spēju sagādāt kādam prieku, tad palieku laimīgs gan es, gan arī citi, kam es šo prieku cenšos sagādāt.

AGRIS EZERIŅŠ

9. Domāju, ka pārsteigums atmaksāsies./../Ja tu kādam dosi kaut ko labu, tad tu dosi tāpēc, viņš tev kaut ko labu ir izdarījis vai arī tāpēc, ka tu no viņa gaidi kādu labu darbu.

ANDRIS TĪFENTĀLS

10. Uzdāvināju vienu biļeti...(lai dodas uz gribēto operu viena- B.G.)

ANDREJS REČICKI

11. Es jutos apmierināta, jo man izdevās sagādāt vecmāmiņai prieku un arī tāpēc, ka ieguvu 2 Ls.

EVĪJA EISIMONTE

12. Saprātu, ka cilvēkus vajadzētu daudz vairāk iepriecināt nekā mēs to darām līdz šim, tas atmaksājas - ticiet man.

KRISTAPS ŠTRAUSS

13. Es domāju, ka es tik labi jutos tāpēc, ka arī citi man apkārt jūtas labi.

LIENE JANEKA

14. Brīžiem varbūt jutos ļoti skumji tikai tādēļ, ka līdz šim vēl nebiju nevienu tā īsti mīļi pārsteigusi.

Vietumis - sagādāju prieku, papūlējos - kas man par to būs.

- mans izmēģinājuma trusītis...mamma

PAŠIZJŪTAS RAKSTUROJUMS IEVAS M. DOMRAKSTĀ

KLASES LOGA (TĀ, PIE TĀFELES) REDZĒTAIS 1.B KURSĀ
NO SEPTEMBRA LĪDZ APRĪLIM

Iepazīsimies: es esmu logs. Es esmu egocentrisks logs blakus sienai, pulkstenim, tāfelei, debesīm. Nesakiet man, kas esat jūs, jo šobrīd mani tas neinteresē.

Es esmu robeža. Es dzīvoju un esmu Robeža starp Iekšpusi un Ārpusi. Es esmu arī Ceļš, Patiesība un Dzīvība. Jo es esmu es. Un es esmu vaļā.

Mana pasaule esmu es. Gan Iekšpuse, gan Ārpuse plūst man cauri un atspulgo mani. Jebšu, no otras puses - tas ir, no manis paša - skatoties, gan Iekšpuse, gan Ārpuse ir manas personības atspoguļojums, izvērsums. Un mana personība ir Iekšpusē un Ārpusē. Divās nesavienojamās daļās, kas reizēm tiecas savienoties un reizēm baidās. Un . . . Divaini, bet man ir rāmīši.

Šobrīd es esmu vaļā. Es esmu atvērts, pavisam un līdz galam.

Kad es esmu vaļā, tad ir nakts. Jo viss nāk tik neizprotami iekšā - ārā, ārā - iekšā, un es nevaru to notvert, tāpēc tā ir nakts, pa kuru pārvietojas samtaini melna dzīvība. Kad es esmu vaļā, es cenšos saplūdināt Iekšpusi ar Ārpusi tā, kā to spēj tikai nakts. Un pats palieku malā ar plaši atvērtām acīm. Un reizēm, jūtot ko izteiktu, kamolam līdzīgu veļamies, gribas kliegt. Un gribas runāt un rasktīt, rakstīt, rakstīt.

Es vēlos rakstīt par Iekšpusi.

Iekšpuse ir neapvaldīta, mutuļojoša dzīvība, kas ne mirkli neļauj aizmirst par sevi. Tā ir pilna dzīvesprieka, skumju, darba, domu, vēlēšanās izrauties, bet palikt kopā. Iekšpuse nekad nav vienaldzīga. Tā kliež un sarunājas ar sevi kā vāprātīgs vientuļnieks. Tā alkaini tver iespaidus no ārienes un tikpat alkaini liedzas tos pieņemt. Tā mainās, cenšoties palikt nemainīga.

Reizēm man liekas, ka šis kopums it nemaz nav kopā, ka tas ir dzīvību bars - pāri par divdesmit dzīvēm, kas, sagrūtas pārāk šaurā telpā, cenšas iegrozīties ērtāk un atrast savu vietu, vienlaicīgi spītīgi, asarām acīs spārdoties pretī mākslīgi izveidotam komfortam. Man liekas - viņi neapzinās, cik izmisīgi dzīvo, Dzīvo ar lielo "D" - Drosmīgi, Diletantiski, Daudzkrāsaini dzīvo. Vai Iekšpusei ir sava sistēma? Jā, viņi atbalsta Brauna kustību vai, pareizāk, realizē to dzīvē. Vai Iekšpusei ir jēga? Jā, tā ir Dzīvība. Viņi ir Dzīvība, un dzīvība ir vienīgais iespējamais izaugsmes sākums. Un, kad šis pāri plūstošais spēks iegūš vienu virzienu, tas būs milzīgs, un, tā kā tas būs vienots, tas būs arī mierīgs un uz sevi vērsts, jo patiesi liels spēks, kas apzinās sevi, nesteidzas pārveidot apkārtni bez sevis un savas pasaules izprašanas un pieņemšanas.

Iespējams (un arī vairāk ticamš), ka katra no šīm dzīvībām vai arī daļa no tām atdalīsies, iepriekš izaugusi apkārtējo dzīvību atbalstā, barotnē, jo atšķirīgas individualitātes mācās un strādā sabiedrībā, bet, kad ir nobriedušas, atdalās no tās, lai pilnveidotu savu personību atbilstoši savai būtībai.

Iekšpusei ir arī pretstats. Tā ir Ārpuse.

Ārpuse arī ir dzīvība. Bet šī dzīvība neārdās, nemutuļo un nedomā. Ārpuse ir statiska, tā stāv uz vietas un mainās ļoti lēni - pārāk lēni. Vienīgais, kas ienes pēkšņas un asas izmaiņas, ir debesu zīmējums, nejauši ieklidušas svešas dzīvības un nokrišņi - sniegs, lietus vai krusa.

Ja pietiekoši labi pazīst Ārpusi, tad var noteikt, kāda būs tās reakcija uz notikumiem - tas ir, sīkajiem notikumiem, jo kaut kas liels Ārpusē notiek reti. Ar to Ārpuse atšķiras no Iekšpuses, kas ir tik iespaidiem un domām pārblīveta pasaule, ka kļūst neprognozējama.

Otra lielā atšķirība starp Iekšpusi un Ārpusi ir, ka Ārpuses skaistums ir daudz vieglāk saskatāms un pārliecinošāks par Iekšpuses skaistumu. Tas tādēļ, ka Iekšpuse ir tik dzīvīga, ka bieži kļūst neglīta savā pašsakropļojošajā nesaudzībā pret pasauli un sevi, savā graužošajā un smilšu pilis būvējošajā nesaskaņotībā. Iekšpuse pārāk bieži ir zobgalīga, nirdzīga ironiska, kaitinoša, varaskāra, naidīga.

Ārpuse savā pelēcībā ir skaistāka par Iekšpusi. Tur ir daudz mazāk izmisuma un ļaunuma. Ārpuses saule ir silta un koškrāsaina, debesis - maigs pasteltonis, bet krūmu zaros ir kaut kas no Ķīnas smalkajiem akvareļiem, zibenī, negaisā Ārpusi valda mežonīgs daiļums, lietus ir sievietes pelēkā kleitā, lietus ir kāds, kas

"lieto ielas un juntus lai radītu varbūtēju un skaistu skaņu"

(E.E.Kamings)

Krusa ir ūdensrožu balta harpija, sniegs ir debesu manna, zāle ir iemiesota mērķtiecība un sikstums, pelēkš mājas ir ...

Jā, pelēkās mājas, noputējis betons, žogi un sētas. Ārpuse izskatās pēc porcelānskaistas sievietes, kas nav spējusi pārdzīvot depresiju un palikusi mūžam nepieskarama, rokunesniedzoša. Porcelāns ir noputējis, nopelēkojis, nedzīvs.

Jā, es vairāk milu lekšpusi. (lekšpuse, Ārpuse... Kas esmu es?)

Es esmu robeža. Es esmu ceļš. Es esmu patiesība. Es esmu dzīvība.

Es esmu robeža starp lekšpusi un Ārpusi. Lekšpuse savā alaktīgajā vienpatībā tiecas norobežoties, noslēgties no Ārpuses. Lekšpuse vēlas neredzēt, nedzirdēt, nesajust neko, izņemot sevi. Tikai brīvākajos brīžos robežu atver, izlaižot ārā smagu, grūtu gaisu, kā izlaiž strutas no pārbrieduša augoņa. Un Ārpuse pieņem.

Īpaši citīgi robežu aizver lietus, sniga un krusas laikā. Es to labi saprotu. Šis maskuballes ūdens - nokrišņi ir dzīva būtne, kas viltīgi cenšas ieņemt jaunas platības, sēt sevi, pievērst sev uzmanību. Ārpusei tas mēdz būt svētīgi, bet lekšpuse nav tā pasaule, kurai vajadzētu nomaskētu ūdeni.

Bet negaisā, zibenī lekšpuse kliedz, un šajā balsī mijas izbailes ar sajūsmu par šo varenību, no šīs varenības. Un mani aizcērt, robežu aizver, neielaižot negaidīto Ārpuses agresivitāti.

Es esmu arī ceļš, pa kuru Ārpuse tiecas iekšup un lekšpuse tiecas ārpus. Ir divaina šī lekšpuses cīņa ar sevi, lai izkļūtu ārā no sevis - reizēm tā Ārpusi mil bezgalīgi un maigi, izliecoties pa logu, cik tālu iespējams, alkst pēc tās svaiguma, siltuma, sniega, bet pietiek ar vienu neuzmanīgu kustību, kas slēptu sevi iespēju nokļūt Ārpusē, un lekšpuse izbailes kliedz un izmisīgi cenšas atgūt drošību. Bet tad atkal jau tā tiecas - ārā, ārā, Ārā!

lekšpuses un Ārpuses mijiedarbība ir paradoksa svētnīca. Un starp šīm divām patiesībām - mežonīgo, nesavaldīto spēku un rāmo, noputējušo mieru emu es - dzīvība. Es esmu dzīvs un man jābūt šeit, starp diviem spēkiem, kas cīnās kā ļaunā murgā, pat nemēģinot formulēt ne cīņas mērķus, ne būtību. Viņi pat neapzinās, ka cīnās, un tas dara šo cīņu mēmu un spītīgu. Katra no šīm pasaulēm cenšas pakļaut otru, padarīt līdzīgu sev, un šajā kaujā kaut kas var iet bojā - varbūt es. Visbaisākā šī kauja ir manā naktī, kad nav iespējams auksti izskaidrot manas un viņu sajūtas, kad nekontrolējami tēli veļas no vienas pasaules otrā, nekur nerazdami atbildi, un arī man gribas kliegt, atrauties vai aizcirsties (vai vienkārši aizmirsties), ielaist vēju un izvandīt lekšpusi, aizcirst ieeju Ārpuses deguna priekšā, cīnīties, cīnīties, kliegt...

Paldies Dievam, man ir rāmis, kas notur mani un liek nesašķīst šajā ārprātā. Mans rāmis gan reizēm ierobežo mani, bet es zinu, ka bez viņa mana dzīve būtu neiespējama.

Sava rāmja robežās es esmu.

Sava rāmja robežās es esmu Patiesība. Es esmu sava vienīgā un istā patiesība, kuru man jāsavāc, kuru man jāsavāc, lai spētu dzīvot šajā divainajā pasaulē, kas apzināti vai neapzināti alkst iekarot un pakļaut.

Ar sevi - ar savu patiesību - es esmu stiprs. Ar sevi kopā esot, es spēju laist sev cauri svešu patiesību. Svešu dzīvību. Svešu būtību.

Ar savu patiesību es esmu caurspīdīgs, bet tomēr parliedzoši īsts.

Un, pazīstot savu esmi, es esmu spēcīgs gana, lai ietekmētu lekšpusi un Ārpusi, kas varbūt ir tikai manas personības divas daļas.

Nevienu no tām es nevēlos iznīcināt vai pakļaut. Es vēlos cauri savai rūtij, savai sirdij izlaist zelta putnu, kas svētītu abas puses.

Es izlaidīšu cauri savai sirdij no lekšpuses uz ārpusi mazliet dzīvesprieka, spara un vēlēšanās mainīt un mainīties - lai notrauc putekļus no betona un dzelzs! Es izlaidīšu no lekšpuses uz ārpusi mazliet brutalitātes, zobgalības un smieklu (varbūt nemaz ne ļaunu), lai tie padara Ārpausuli brašāku, krāsaināku un pašpārliecinātāku, ne tik rāmu un noslēgtu. Varbūt vajadzētu brutalitāti un zobgalību iznīcināt vispār, bet, manuprāt, to nevar iznīcināt, var tikai vai nu paslēpt, vai pārveidot. un tādēļ es ļaušu tam, kā ir par daudz lekšpusē, izkļūt Ārpusē, lai ļautu tai apliecināt sevi.

No Ārpuses lekšpusē es ielaidīšu mazliet pārdabiska, dievišķīga skaistuma no debesīm, sniega un lietus, lai lekšpusei būtu vērtīgs materiāls, ko pārveidot atbilstoši savai sejai. Es ielaidīšu meditativo mieru no krūmu zariem ziemā, lai lekšpuse spētu kaut brīdi apstāties un izprast sevi savā naktī.

Un es?

Es esmu lekšpuseĀrpuse. Es neesmu vienkārši cezūra starp šiem vārdiem. Es esmu savienojums, kas ir pavisam kas cits, pavisam atšķirīgs no lekšpuses un Ārpuses. lai arī pieņemu un laižu tās cauri abas.

Kas es esmu? Trešā dzīvība.

Kas es esmu? Es esmu es.

Kas es esmu?

Eš nezinu.

Kas es esmu? Es varētu dot bezgala daudz atbilžu, bet isto varbūt atradišu tikai tajā brīdī, kad patiesi, īsti un nepiespiesti saplūdis lekšpuse, Ārpuse un es, kas saplūdis visas dzīvības un es būšu viss, es būšu brīvs.

Tad es zināšu, kas es esmu. Un neviens cits neprasis man atbildēt.

**APTAUJAS REZULTĀTI PAR MĀCĪBU PRIEKŠMETU LOMU
PERSONĪBAS ATTĪSTĪBĀ**

APTAUJAS ANKETA

APTAUJA

Mācību priekšmets	Kā es izprotu un izjūtu šī priekšmeta lomā manā izglītībā
Algebra	
Ģeometrija	
Angļu valoda	
Vācu valoda	
Biznesa krievu valoda	
Latviešu valoda	
Latviešu literatūra	
Pasaules literatūra	
Vēsture	
Sabiedrība un ekon.	
Reliģijas vēsture	
Fizika	
Ķīmija	
Bioloģija	
Ģeogrāfija	
Psiholoģija	
Grāmatvedība	
Mārketingš	
Likumdošana	
Lietvedība	
Lietišķā informātika	
Veselības mācība	
Mūzika	
Fiziskā kultūra	
Dejas	

PSIHOLOĢIJA

1.A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
Tas palīdz man labāk saprasties un izprast cilvēkus (arī pašai sevi)	Dod psiholoģisko atbalstu	Intelektu un personības īpašību attīstīšana
palīdz izprast sevi un apkārtējos	Mācēšu izprast cilvēkus	Lai zinātu, kā kontaktēties
attīstītu savi sociālo intelektu, pratišu labāk sastrādāties ar darba biedriem	Labāk sapratišos ar citiem	Protu labāk izteikties
	Palīdz izprast labāk otru cilvēku	Uzskatu, ka psiholoģija lieliski sagatavo turpmākajai dzīvei
	Palīdzēs darbā ar cilvēkiem	attīsta loģisko domāšanu
	Varēšu izprast cilvēkus, ar tiem saprasties	
	Varēšu izskaidrot cilvēku attiecības	
	lemācišos novērtēt pareizi cilvēkus	
	Varēšu labi saprasties ar citiem	
	Izprotu cilvēku rīcību konkrētā notikumā	
	Palīdz izprast klasesbiedrus un draugus	
	Varēšu atšifrēt cilvēkus	
	Pratišu izprast citus cilvēkus un sadarboties	

1. C KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
Mācos izprast sevi un citus	Lai rastu saskaņu ar cilvēkiem	Dzīvē vajadzīgs priekšmets
Lai izprastu savu un citu uzvedību	Lai vieglāk būtu kontaktēties ar citiem cilvēkiem un izprast tos	Lai iemācītos pareizi kontaktēties ar cilvēkiem
Lai izprastu vismaz savas domas, kā arī lai labāk saprastos ar cilvēkiem	palīdz izprast cilvēkus un viņu uzvešanos	Vajadzīga un ļoti interesanta
lai izprastu sevi un citus	Man radās priekšstats, kā pareizi vērtēt cilvēkus un kontaktēties ar tiem	Interesanta cilvēka garīgā uzbūve
	Lai vieglāk varētu izprast cilvēku rīcību un attiecības	lemāca kontaktēties ar cilvēkiem
		Vajadzīgs priekšmets
		Tā man ļauj labāk koncentrēties
		Šis ir vajadzīgs priekšmets

PSIHOLOĢIJA (TURPINĀJUMS)

1. B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
Palīdz izprast sevi un citus cilvēkus	Par otru tas, ko viņš saka, pastāsta tikai 7%, man jāprot uzzināt pārējais	Nemaz nezinu, ko teikt
Jāizprot gan sevi, gan citus cilvēkus, lai veidotos labas attiecības	Māca izprast cilvēku rīcību, uzvedību, kas ļauj objektīvi novērtēt noteiktu situāciju	Cilvēkam ir jābūt risināt iekšējās problēmas
Lai es spētu izprast un palīdzēt saviem tuviniekiem (garīgi)	Lai varētu izprast cilvēka rīcību	jāprot rast kontaktu ar vienaudžiem
Sevis iekšējā izpratne, kā arī līdzeklis pareizai dzīvei	Ļauj uzzināt citu cilvēku nolūkus, domas, paredzēt tā rīcību	
Palīdz izprast pašam sevi un citus	Jebkuram cilvēkam situācijas jāprot analizēt	
Palīdz izprast pašam sevi un dod iespēju valdīt pār savām emocijām	Lai izprastu citus cilvēkus, komunikācijai	
Es varēšu labāk saprasties ar cilvēkiem	Māksla kontaktēties ar cilvēkiem, izprast viņu jūtas un darbību	
Māca mums izprast sevi un apkārtējos, lai mums nākotnē būtu vieglāk kontaktēties ar cilvēkiem		
Sevis un citu labāka iepazīšana un rīcības analizēšana		
Izprast cilvēka (arī savas) rīcības iemeslus, pieņemt sevi un citus		
Lai uzzinātu visu par savu psihi un mācētu to kontrolēt		
Palīdz izzināt un izprast sevi un apkārti		
Palīdz izprast sevi un citus, dod iespējas sevi pilnveidot, pārveidot		
Palīdz izprast citus un sevi, veidot attiecības		
Sevis un citu saprašanai		

SABIEDRĪBA UN EKONOMIKA

1.B KURSS

personiskās jēgas izpaušums mēs atrodamies sabiedrībā	konkrētu zināšanu nepieciešamība politikas, varas izpratne	formāli vai izvairīgi secinājumi ja nu kādreiz nokļūstu kaut kur valdībā, jāzina taču
izprast sabiedrības vadības mehānismu, manu (individuā) lomu politikā	izskaidro sabiedrības un varas funkcijas	
ne visai piekřītu sabiedrības un tās dzīves izpratnei. bet sabiedrības attīstību palīdz saprast	dod iespēju saprast un iedziļināties valsts politiskajā dzīvē (2atb.)	
es esmu daļa no valsts, tautas, man ir jāizprot valsti notiekošais	sniedz ievirzi valsts funkciju izprašanā	
ja es gribēšu darboties ekonomikā, ma ir jāzina tas (2 atb.)	iegūstu citu skatījumu uz dzīvi, politiku	
lai, izejot plašākā sabiedrībā, es nedarītu muļķības	parāda sabiedrības stāvokli un tās attīstību	
lai es veiksmīgi veidotu attiecības ar valsti un sabiedrību	sabiedriskās domas un rīcības analīze	
	autoritāte, ideoloģija, sabiedrība	
	sabiedrisko un politisko procesu vienota izpratne	
	politika, intelekts, nojausma par mūsdienu sabiedrību	
	valsts būtības apgūšana, ļoti attīsta domāšanu	

1.A KURSS

personiskās jēgas izpaušums es varu izprast sabiedrības likumības	konkrētu zināšanu nepieciešamība saprātīšu daudz par politiku un sabiedrību	formāli vai izvairīgi secinājumi palielina erudīciju
man nozīmīgi, lai izprastu, kas notiek sabiedrībā, politiskajā dzīvē	jāzina, lai varētu izprast citus	paplašina zināšanas
	ļauj izprast mūsdienu politiskās situācijas	nepieciešamā informācija kā pilsonim
	izprast sabiedrībā notiekošos procesus (5 atb.)	paplašina redzesloku
	iegūšu pamatzinības politikas un sabiedrības dzīvē	
	nedaudz orientējos politikā	
	būšu izglītota politikā	
	zinu valsts formas, demokrātiskas valstis	
	grūti saprast, par ko runā politikā, ja pats neko nesaproti	
	palīdzēs rīkoties politiski	

SABIEDRĪBA UN EKONOMIKA (TURPINĀJUMS)

1.C KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
lai būtu skaidras manas tiesības un es netiktu krāpta	palīdz izprast valsts un sabiedrības struktūru	lai izprastu visu, kas ap mums notiek
	kārtīgāk var izprast politiku un ekonomiku valstī	šis priekšmets ir svarīgs
	ļoti interesanti viedokļi, var uzzināt daudz ko jaunu	daļēji vajadzīgs priekšmets
	labāk varam saprast pastāvošo situāciju valstī	lai paplašinātu zināšanu loku
	lai izprastu politikas pamatus	dzīvē noderēs
	lai varētu izprast politiku un ekonomiku valstī	ir vajadzīgs zināt par savas valsts valdību
		vajadzīgs
		vajadzīgs un ļoti noder jau tagd
		esmu uzzinājis daudz ko jaunu
		aktuāls priekšmets mūsdienās un arī nākotnē

FIZISKĀ AUDZINĀŠANA

1. A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
Attīstītu savu organismu	Nodrošina fizisko sagatavotību (3 atb.)	Veicina veselīgu dzīvesveidu nākotnē
	Uzlabo fizisko formu (3)	Svarīgi veselībai (3)
	Attīsta fizisko spēku	
	Veselības pamatā ir fiz. darbs ar ķermeni	

1. B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
Sevis attīstīšana fiziski	Nostiprina veselību (3)	Patīk, ja cilvēks ir arī fiziski spēcīgs
Spēsīm ar fizisku spēku aizstāvēt sevi un citus	Palielina darba spējas	Pietiekoši daudz jau tizleņu pa pasauli staigā
Izkopt, uzlabot sava ķermeņa iespējas	Attīsta fizisko formu	Visam jābūt harmonijā
Iespēja pierādīt sevi		

1. C KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
	Uzturēt ķermeni formā	Mazsvarīgs
	Nostiprina ne vien fizisko, bet arī garīgo veselību	Ķermenim vajadzīga fiziskā slodze
	Lai būtu laba ķermeņa uzbūve, slaidums	Diezgan nozīmīgs
	Lai izkustinātu muskuļus	patīk
		Ķermenim vajadzīga fiziskā slodze
		Lieliski attīsta fiziski
		Vārguļi nevienam nepatīk

BIOLOĢIJA

1. A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
ir interesanti zināt, kā tava attieksme ietekmē dabu	izzinu dabas parādības	paplašina redzesloku
zināšanas par savu uzbūvi, pirmo medicīnisko palīdzību	izzināšu dzīvajā dabā notiekošās parādības	izglītība noder vienmēr
	iepazīt vidi, dabu, iemācīties sargāt to	augu valsts, aizsargājami dzīvnieki
	zinu cilvēka izcelšanos	daba ir jāizprot
	rada priekšstatu par dzīvajām radībām un tajās notiekošo	palīdz domāt
		palielina erudīciju (2atb.)
		vairāk uzzinu par nezināmām lietām
		nezinu
		galvenais zināt pašus pamatus- dzīvē nebūs noderīgi

1. B KURSĀ

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
Lai es zinātu dzīvās dabas noslēpumus	Palīdz izzināt dabu un cilvēku	Ap mums jau ir arī tāri un citi kukaiņi
Varbūt zināšu ko vairāk par sevi	Palīdz izprast dabu; uztvert to reālāk	Interesants, bet neieņem pārāk lielu lomu manā izglītībā
Dod iespēju izprast savu ķermeni	Papildina fiziku un ķīmiju - māca par visu dzīvo apkārt	Vienīgā nozīmīgā daļa ir anatomija
Es kļūstu saudzīgāks	Lai apgūtu cilvēka eksistenci (3 atb.)	nezinu
Visa dzīvā attīstības izzināšana, jo es pats esmu dzīvs organisms	izzināt pasaules bioloģisko uzbūvi, pasaules pētišanas metodes	
Rodamas tik daudz atbildes par sevi un dzīvo visapkārt. Tas ir būtiski	lai zinātu dabas likumus un skarības tajā un arī pats sevi	
	Zināšanas par savu organismu, par labo un kaitīgo tam	
	Ir jāzina, kā veidots dzīvais un tu pats (2 atb.)	
	Dabas un sevis kā bioloģiskas būtnes izzināšana	

1. C KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
jāzina ne tikai par savu ķermeni, bet arī par apkārtējo vidi	Lai uzzinātu, kas un kā notiek mūsu organismā	Nepieciešamas, kaut minimālas zināšanas bioloģijā
lai zinātu par sevi un citām būtnēm apkārt	Palīdz uzzināt par visa dzīvā struktūru	Vispusīga, noderīga informācija
lai izprastu savu organismu un visu dzīvo dabu	Interesanti uzzināt kaut ko par augu dzīvi	Šis ir vajadzīgs priekšmets
	Lai izprastu organisma darbību	Mazsvarīgs priekšmets
		Ir vajadzīgs, bet ne ļoti
		Nav tik nepieciešams
		varētu būt kā izvēles priekšmets
		Dzīvnieki ir jāpazīst
		Uzzinu daudz par visu dzīvo
		nezinu
		vajadzīgs
		interesants un vajadzīgs

LATVIEŠU LITERATŪRA

1.B KURSS

personiskās jēgas izpaukums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvairīgi spriedumi
"zināšanas "dvēselei	latviešu kultūrvērtības	cilvēku uzskati dažādos laikos
ar literatūru iepazīstu Latvijas vēsturi(caur cilvēku izjūtām)	attīsta problēmu izpratni un risināšanu	zināšanas lit. -viens no cilvēka kultūras rādītājiem
rada nacionālas jūtas	spēja uztvert un analizēt lasīto	skaistākā latviešu kultūras daļa
izprast latviešu literatūrs garu, pamatidejas, lasīt, uzzināt, mīlēt	saskarsmei ar cilvēkiem	katram latvietim ir jāzina savas tautas literatūra
strauji uzlabojusi manu domāšanu un savādāku domāšanu		jāmāk brīvi izteikties
zināt lit. attīstību, veidus, cilvēkus - liels solis uz nosaukumu kultūras cilvēks		neprotu noformulēt vienā teikumā
izveidot savu stilu un pieeju visam		vismaz tik daudz par latviešiem uzzināšu
latviešu nacionālā gara veidošanās		palīdz izprast rakstniekus
nacionalitātes novērtēšanai		paaugstina manu intelektu

1.A KURSS

personiskās jēgas izpaukums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
palīdz man vairāk izprast cilvēku pasauli	attīsta un paplašina vārdu krājumu	katram cilvēkam ir nepieciešams zināt savu valodu, literatūru
varēšu pilnībā pārvaldīt savu valsti	lai uzzinātu par citu tautību rakstniekiem	daudz informācijas, ko var izmantot dzīvē
svarīgi, lai cilvēks nepaliktu garīgi iztukšots	zināšu latviešu dzejniekus un tautas kultūru	liek labāk iepazīt un saprast Latvijas pagātņi, tagadņi, nākotņi
	iepazīšu savas tautas kultūru un literatūru	tas priekšmets paplašina manu erudīciju
	uzzināšu savas tautas kultūru	vairāk uzzinu par pasaules autoriem
	uzzināšu par saviem slavenākajiem tautiešiem	
	attīsta tēlaino domāšanu	
	uzlabo literāro domāšanu, palīdz izteikties	
	pazīšu tautas dzejniekus un viņu darbus	

A 1. C KURSS

personiskās jēgas izpaukums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
nebūsi par īstu latvieti, ja nezināsi savas tautas literatūru un mākslu	bagātina manu valodu, iepazīstina ar izcilām personībām	daudz var iegūt, lasot seno un tagadējo lit.
	tā kā es dzīvoju Latvijā, latviešu tautas literatūru man vajadzētu zināt	ne tikai svarīgs, bet arī interesants priekšmets
	ir jāzina sava latviešu klasika	jāzina par saviem senčiem
	lietišķi noderēs, uzturoties sabiedrībā, kur ir izglītoti cilvēki	man ir vajadzīgs
		vajadzīgs
		vajadzīgs priekšmets
		jāzina kaut vai minimālais, ko pasniedz stundā
		liela nozīme zināšanām par kultūru kopumā
		liela nozīme, jo. lai mācītos citu tautu lit., vispirms jāapgūst savējā

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
palīdzēs man laba darba atrašanā	mācēšu runāt ar cittautiešiem (4x)	paplašina manas iespējas ārzemēs
varēšu iziet pasaulē, zināšu citu valodu ipatnības		tagad, lai varētu kaut ko sasniegt, vajadzīgas valodas
palīdz man veiksmīgai saskarei ar cilvēkiem		tieši uz valodām galvenokārt jābalstās manai izglītībai
palīdz man saprast cilvēkus, kas nerunā latviski		varēs kontaktēties ar ārzemniekiem viņu valodā
		vajadzīgas, sazinoties ārzemēs

1. KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
liek man justies drošākam par savām spējām	bez valodas nekur netikšu	noteikti jāzina
lai es ārpus Latvijas nejostos kā mucā	nepieciešama sadzīvē, studijām, darbā (3 atb.)	paver daudzas lieliskas iespējas
kopj un attīsta manu valodas izjūtu, izzināt tās iespējas, mīlēt to	izglītības turpināšanai	palielina man zināko valodu skaitu
bez tā būs grūti man vēlāk atrast darbu	nepieciešamas saskarsmē (4 atb.)	mūsdienās nepieciešams sazināšanās līdzeklis
dod stabilitātes izjūtu attiecībās ar cilvēkiem	iespējas sarunāties ar cittautiešiem, mācīties ārzemju universitātēs	
	lai varētu ceļot	
	izglītības atslēga	
	starptautiskas un vienojošas valodas	

1.D KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
lai es dabūtu labu darbu	šajās valodās var sarunāties gandrīz visur pasaulē	
jo vairāk valodu es zinu, jo labāk	ja tu zini angļu valodu, tad vari nemācīties vācu valodu, un nekad nebūsi dzīvē lieks	svešvalodas ir jāzina
	nepieciešams manai izglītībai	valodas ir jāzina, lai dibinātu kontaktus
		šis priekšmets man ir vajadzīgs
		valodas ir ļoti svarīgas

BIZNESA KRIEVU VALODA

1.A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvairīgi secinājumi
saziņai un laba darba atrašanai	mācēšu runāt ar cittautiešiem	pateicoties valodām, atveram sev pasauli
	lai sarunātos ar krieviski runājošiem cilvēkiem (3atb.)	kontaktiem ar cilvēkiem
	saprast cilvēkus, kuri nerunā latviski	jo vairāk zina valodas, jo labāk
	mācos pareizi runāt, rakstīt	valodas zināt ir nepieciešams
	Krievija ir mūsu kaimiņi, un ir svarīgi ar viņiem sadarboties	vajadzīgs

1.B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvairīgi spriedumi
mācos veidot kontaktus ar cilvēkiem, domāšanu	Krievija ir liela valsts, biznesā krievu valodai ir liela nozīme(3atb.)	nepieciešama jebkur
	saziņai, savu kaimiņu kultūras un vēstures zināšanai (2atb.)	
	mūsu tuvāko kaimiņu un partneru valoda, kas biznesā ir nepieciešama	
	mācāmies par Krieviju un tās vēsturi, apgūstam valodu	
	papildvaloda mums un mūsu izglītībai	
	dod izpratni par krievu kultūru un attiecībām starp cilvēkiem	

1.D KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvairīgi spriedumi
	kontaktēties ar cilvēkiem, kuri nerunā latviski	vajadzīga katru dienu (aut. rakst.)
	tiek interesanti pasniegta, vēlāk būs liela nozīme	valodas ir ļoti svarīgas
	uztvert krievu valodu kā biznesa apgūšanu	ļoti svarīgs priekšmets (3atb.)
	krievu valoda aktuāla šodien Latvijā, tāpēc vajadzīga	jo vairāk valodu, jo labāk
	ar Krieviju ir vissarežģītākais bizness, lai nekļūdotos	valoda ir jāzina katram
		sniedz informāciju par kaimiņvalsti

BIZNESĀ KRIEVU VALODA

1.A KURSS

personiskās jēgas izpaušana saziņai un laba darba atrašanai	konkrētu zināšanu nepieciešamība mācēšu runāt ar ciltautiešiem	formāli un izvērtīgi secinājumi pateicoties valodām, atveram sev pasauli
	lai sarunātos ar krieviski runājošiem cilvēkiem (3atb.)	kontakti ar cilvēkiem
	saprast cilvēkus, kuri nerunā latviski	jo vairāk zina valodas, jo labāk
	mācos pareizi runāt, rakstīt	valodas zināt ir nepieciešams
	Krievija ir mūsu kaimiņi, un ir svarīgi ar viņiem sadarboties	vajadzīgs

1.B KURSS

personiskās jēgas izpaušana mācos veidot kontaktus ar cilvēkiem, domāšanu	konkrētu zināšanu nepieciešamība Krievija ir liela valsts, biznesā krievu valodai ir liela nozīme(3atb.)	formāli un izvērtīgi spriedumi nepieciešama jebkur
	saziņai, savu kaimiņu kultūras un vēstures zināšanai (2atb.)	
	mūsu tuvāko kaimiņu un partneru valoda, kas biznesā ir nepieciešama	
	mācāmies par Krieviju un tās vēsturi, apgūstam valodu	
	papildvaloda mums un mūsu izglītībai	
	dod izpratni par krievu kultūru un attiecībām starp cilvēkiem	

1.D KURSS

personiskās jēgas izpaušana	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvērtīgi spriedumi
	kontaktēties ar cilvēkiem, kuri nerunā latviski	vajadzīga katru dienu (aut. rakst.)
	tieka interesanti pasniegta, vēlāk būs liela nozīme	valodas ir ļoti svarīgas
	uztvert krievu valodu kā biznesa apgūšanu	ļoti svarīgs priekšmets (3atb.)
	krievu valoda aktuāla šodien Latvijā, tāpēc vajadzīga	jo vairāk valodu, jo labāk
	ar Krieviju ir vissarežģītākais bizness, lai nekļūdotos	valoda ir jāzina katram
		sniedz informāciju par kaimiņvalsti

ĢEOGRĀFIJA

1. A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvirīgi secinājumi
	Ceļojot, lasot, sarunājoties zināšu, kur kas atrodas un notiek	zināšu vairāk par pasaules valstīm
	Ja vēlēšos, varēšu dibināt kontaktus ar dažādām valstīm	Ir derīgi zināt, kas notiek apkārt pasaulē
	Tagad pārzinu politisko karti (3 atb.), arī valstu tipoloģiju	Pilnīgi iepazīstina ar pasauli
	Pārzināšu pasaules valstis, iedzīvotāju skaitu u.c.	izglītība noder vienmēr
	Pārzināšu pasauli, tās valstis un iedzīvotājus	uzzināt kaut ko vairāk par citām valstīm
	Ir svarīgi, lai zinātu, kur atrodas katra valsts, kaut vai nosaukt	paplašina redzesloku
	Jāzina citas tautas, īpatnības, ekonomika, lai sekmētu sadarbību nākotnē	pasaules uzbūve
	Zinu, kur atrodas kura valsts un tās niansas	
	Pārzinu pasaules karti un atsevišķu tautu īpatnības	
	Pārzināt karti	
	Ir svarīgi zināt, kur atrodas kāda valsts un kas tur notiek	
	Ir svarīgi zināt, kur atrodas kāda valsts un kas tur notiek	
	Apceļojot pasauli, zināšu svarīgākos ģeogr. objektus	

1. B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvirīgi secinājumi
es dzīvoju uz zemes, un man ir jāpazīst tā	Uzzina par pasauli un tās īpatnībām	Pasaules kopība un arī sadalītība
vert zemi kopumā, uzzināt par citām zemēm	Spēja orientēties ne tikai savas pilsētas plānā, bet arī visas pasaules	Dod nepieciešamās zināšanas pasaules ģeogr.jomā
pasaule, kurā es dzīvoju	Palīdz uzzināt par citu tautu dzīves telpu un atvieglo saskarsmi ar tām	Paplašina redzesloku
rosina mans orientēšanās spējas plašajā pasaulē	Ja kādreiz aizbraukšu no Latvijas, zināšu, kā tikt atpakaļ	Nepieciešama jebkuras turpmākās izglītības ieguvē, kaut vai lai zinātu, kur atrodas katra valsts
	Lai zinātu, kas, kur un kad, un kā notiek uz šīs zemes	Latvieši grib, lai par viņiem zina pasaule. Kāpēc tad lai citi to negribētu?
	Palīdz uzzināt par apkārtējo pasauli	Ar to ir saistīta vēsture, literatūra, reliģijas vēsture - universāls priekšmets
		Grūti atbildēt - tā lomu izjūtu maz
		Jāzina, lai varētu sadarboties
		Mācība par apkārtējo pasauli no ģeogrāfijas viedokļa
		Pasaules zinības, vajadzīgas nākotnē
		uzziņa par visu pasauli
		cik tomēr tā pasaule ir sarežģīta!
		uz pasaules nav tikai Latvija un latvieši

ĢEOGRĀFIJA (TURPINĀJUMS)

1. C KURSĀ

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
	Lai pārzinātu dabas, iedzīvotāju un rūpniecības īpatnības	Informācija par valstīm un cilvēkiem
	Lai zinātu, kas un kur pasaulē notiek	Vajadzīgs un interesants priekšmets
	Lai zinātu, kur atrodas kādas citas valstis	Vajadzīgs, bet ne tik stingri kā šajā skolā
	jāzina, ar kuru valstui kontaktējas un kur tā atrodas	Vajadzīgs (7 atb.)
	Lai saprastu mūsu valsts problēmas attiecībā uz iedzīvotājiem	Droši vien palīdz izprast ekonomiku
	Lai pārzinātu pasaules ģeogr. apstākļus	Svarīgs, lai veidotu starptautiskos sakarus
		Samērā svarīgs

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
lai prastu saistīt manu senču un manu dzīvi	uzzinu par pasaules vēsturi	rada iespaidīgu priekšstatu par pagātņi
	jāzina tādas lietas, lai varētu izprast citus cilvēkus	paplašina manas zināšanas
	zināšu Latvijas un citu valstu vēsturi	palielina erudīciju
	uzzinu par savas un citu tautu pagātņi	paplašina redzesloku
	palīdz izzināt mūsu un citu tautu attīstību	vienmēr ir jāzina
	maniem nākamajiem iestājeksāmeniem	svarīgi zināt, bet lielu lomu tai nepiešķiru
	zināt savas valsts vēsturi un savas ģimenes izcelšanos	daudz informācijas, ko var izmantot dzīvē
	iepazīšu pasaules vēstures notikumus, to cēloņus	
	izzināšu vēstures kļūdas, no kurām mums mācīties	
	uzzināšu gan par savas, gan citu tautu pagātņi	

1. B KURSĀ

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvairīgi secinājumi
lai es izprastu gan tagadni, gan nākotņi (3 atb.)	ir jāzina ne tikai par tagadni, bet arī par nākotņi - vēsture ļauj izzināt to	nemāku pateikt
	varu lepoties, ka Latvijā dzīvojuši vikingi	ceļ intelektu, stāsta par vēsturi
	palīdz izprast tautu tradīcijas un atvieglo saskarsmi ar cittautiešiem (2 atb.)	visa bijušā izpratne, lai naatkārtotos pagātnes kļūdas
	palīdz izprast, kāpēc mūsdienu cilvēks ir tāds, kā tagad	zināšanas par pagātņi, attīsta domāšanu
	daudz piemēru no mūsdienām- ar secinājumu palīdzību var pieņemt pareizo lēmumu	nākotne nevar būt bez pagātnes
	priekšmets, ar ko es saistu savu izglītību	
	izprast dažādas iespējas, kā var dzīvot	
	interesanti uzzināt, kā bijis senāk un saistīt to ar tagadni	
	palīdz apzināt savu un citu izcelsmi	
	ir jāzina savas dzimtas un pasaules vēsture	
	daudzas lietas var izskaidrot-nāciju naidu	

VĒSTURE (TURPINĀJUMS)

1.D KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvairīgi secinājumi
lai es saprastu pasaules attīstību	ir jāzina, no kā esam cēlušies	uzzinu daudz ko
lai es saprastu, kā attīstījusies sabiedrība	manā izglītībā svarīgs	var iedziļināties pagātnē
man patīk, jo interesants	uzzinu par seniem laikiem	ar mazu nozīmi, bet vispārējā izglītībā noder
	uzzinu par pagātņi	vajadzīgs (2atb.)
	zinot pagātņi, vieglāk izprast nākotņi	labi zināt vēsturi ļoti noder
		vēsture ir jāzina
		vēsture ir jāzina jebkuram cilvēkam
		šis priekšmets dzīvē noderēs

MŪZIKA

1. A KURSS

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvairīgi secinājumi
Negribu būt analfabēts mūzikā	Mācēšu spēlēt klavieres	Diezgan maza nozīme
Pratišu dziedāt	Attista manu balsi, dzirdi	Palielinās manu redzesloku
Manas dzīves sastāvdaļa	Prasme mūzikā ir tas pats, ka mācēt lasīt	Nākotnē noder zināšanas mākslas nozarē
	Ja es došos uz kādu koncertu, zināšu par mūzikas autoru	Paplašina manus apvāršņus
	Izjust ritmu un pazīt notis	Bez komentāriem
	Varēšu nodziedāt Latvijas himnu	Palielina erudīciju
	Spēšu sadarboties, rēķināties ar citiem (koris)	Pratišu interesantu dziesmu vārdus, bet liela loma nebūs
	Zināšu mūzikas vēsturi, varēšu dziedāt	

1. C KURSS

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
	iemācījos atšķirt klavieru taustiņus	lai pārzinātu mūziku un būtu attīstīta šajā jomā
		relaksācija
		nozīmīga loma
		nezinu, kur to var izmantot

1. B KURSS

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvairīgi secinājumi
Veido mani sabiedriskāku	Izklaide un zināšanu ieguve vienlaicīgi - ļauj relaksēties	Palīdz atpūsties
Iespēja attīstīt savas muzikālās dotības	Kā var izveidot jaukas skaņas	Grūti atbildēt (2 atb.)
Mūzika dod domām brīvību	Uzzinu par daudziem komponistiem	Zināšanas par mūziku vienmēr noder
kaut kas dvēselei		Kultūras pamatā ir tautas dziesma
		Labāk būtu latviešu mūzikas vēsture
		Relaksācija (3 atb.)
		Jāmāk kulturāli relaksēties
		Mani neinteresē, vēlāk droši vien pārdomāšu
		Nepazaudēt spēju dziedāt
		Paplašina redzesloku

ALGEBRA

I.A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
attīsta loģisko domāšanu, prātu (9 atb.)	varēšu labi rēķināt (3 atb.) viens no svarīgākajiem priekšmetiem	attīsta smadzenes (2 atb.)
	praktiski visās augstskolās prasa labas zināšanas matemātikā	
	attīsta manu analītisko domāšanu, spriešanas spēju reaģēt grūtās situācijās	
	prast aprēķināt tirgus cenas, procentus	
	palīdzēs iestāties augstskolā.(3. atb.)	

1. B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
man patīk izprast	attīsta loģisko domāšanu un spēju risināt problēmas (12 atb.) attīsta cilvēka spēju ātri domāt, kas ir ļoti nepieciešami mūsdienās	attīsta smadzenes (3 atb.)
	es gribu stāties ekonomikas augstskolā	
	viss dzīves pamats, jo dzīve sastāv no skaitļiem	
	svarīgs priekšmets, lai iestātos augstskolā	
	praktiskajā dzīvē nav vajadzīgs, bet vajadzīgs, lai attīstītu spriešanas spējas	
	dzīvē bieži nākas saskarties ar naudu	
	neinteresants, bet pašlaik vajadzīgs priekšmets	
	attīsta cilvēka spēju ātri domāt, kas ir ļoti nepieciešami mūsdienās	

1. C KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
		trenē domāšanu (2 atb.)
		vēlāk noteikti vajadzēs
		nozīmīgs daudzās profesijās
		spēlē samērā lielu lomu manā izglītībā
		ļoti liela loma
		nozīmīgākais un visvajadzīgākais priekšmets, bet ne visu laiku
		šis priekšmets ir vajadzīgs
		ļoti svarīgs priekšmets
		pamats daudziem priekšmetiem
		vajadzīgs
		ar to nākas saskarties ikdienā
		šis priekšmets man ir vajadzīgs (3 atb.)
		vajag ne tikai rēķināt, bet arī domāt
		lai varētu strādāt, lai mani neapšmauktu un varētu pierādīt sevi

FIZIKA 1. A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
pratišu rīkoties savā dzīvē tehniskajā jomā	vairāk uzzināt par dabas likumiem, izprast to cēloņus	attīsta smadzenes
varēšu izskaidrot dabā notiekošās parādības	zināšanu dažus fizikas likumus	zināšanu, kāpēc viss notiek tieši tā
	uzzinu fizikas likumus, dažādu norišu cēloņus	nezinu, vai kādreiz noderēs, bet viss var gadīties
	zinu jaunus terminus	sekmē loģisko domāšanu
	izskaidro dabā notiekošos procesus	varbūt attīsta loģisko domāšanu, bet pārāk liela nozīme manā dzīvē nav
	zinu, kas ir vektors, priekš kam vajadzīgs, nezinu	nezinu
	zināšanu lietu patieso būtību- bez mistikas	informācija, lai aprēķinātu interesantas lietas
		palielina erudīciju (2atb.)
		vairāk uzzinu par nezināmām lietām
		galvenais - zināt pašus pamatus, šis prieksmets dzīvē nebūs vajadzīgs

1.B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
esmu dabas sastāvdaļa, man jāizprot tās likumi	izprast daudzas dabas parādības	attīsta loģisko domāšanu
palīdz izprast ap sevi notiekošo	dabā notiekošo procesu izpratne	nezinu
	priekšmetiskās pasaules būtības izpratne	izpratne par to, kas notiek dabā
	izskaidro gandrīz visas dabas parādības, līdz ar to mums daudzas lietas top skaidras	nezinu atbil'det
	palīdz atrast izeju sadzīviskās situācijās	neprotu atbildēt
	palīgs mājsaimniecībā	nav pārāk liela loma
	izzināt pasaules fizikālo uzbūvi, attīstīt telpisko un laika domāšanu	lai varētu izskaidrot dabā notiekošo
	palīdz kritiskās situācijās	lai būtu lielāka daudzveidība priekšmetos
	īkdienā problēmas, kas saistītas ar šo priekšmetu	domāju, ka neizmantošu šīs zināšanas savā turpmākajā dzīvē
		attīsta manas smadzenes
		attīsta domāšanu
		uz fizikas likumiem balstīts viss, kas notiek

FIZIKA (TURPINĀJUMS)

1. C KURSS

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli un izvairīgi secinājumi par priekšmetiem
	palīdz izprast sakarības dabā	nav pārāk svarīgs
	es cienu šo priekšmetu	attista loģisko domāšanu, bet dzīvē tas ne vienmēr noder
	izskaidro dabas īpatnības	redzu vairāk jēgu nekā ķīmijā
		varētu būt izvēles priekšmets (2 atb.)
		mazsvarīgs
		vajadzīgs
		ir vajadzīgs, bet ne tik daudz
		nezinu
		ne īpaši svarīgs, bet interesants
		fizikas pamatus noteikti vajadzētu zināt
		veicina loģisko domāšanu
		trenē loģisko domāšanu

ĶĪMIJA

1. A KURSS

personiskās jēgas izpaukums māku uztaisīt sprādzieniņu	konkrētu zināšanu nepieciešamība dod iespēju iepazīties ar vielu sastāvu	formāli vai izvairīgi secinājumi nezinu
	zinu visus halogēnus un cementa formulu	galvenais zināt pašus pamatus - dzīvē nebūs noderīgi
	zināšu ikdienā sastopamo vielu sastāvu un īpašības	vairāk uzzinu par nezināmām lietām
		palielina erudīciju
		palielina erudīto zināšanu līmeni
		palīdz domāt
		attīsta loģisko domāšanu
		izzināšu organisko un neorganisko ķīmiju
		tagad ir universitātes, kur nepieciešams, lai vidusskolā būtu ķīmija
		nezinu, vai kādreiz noderēs, bet viss var gadīties
		izglītība noder vienmēr
		organiskā ķīmija dos daudz jauna
		paplašina redzesloku

1. B KURSĀ

personiskās jēgas izpaukums bez šī priekšmeta dzīvs es būtu vienalga	konkrētu zināšanu nepieciešamība praktiskas zināšanas dzīvei	formāli vai izvairīgi secinājumi nezinu (2 atb.)
dod spēju koncentrēties	izzināt pasaules ķīmisko uzbūvi	ķīmija ir visur- sadzīves priekšmetos, medicīnā, kosmētikā
samazina iespēju ciest no nemākulīgas apiešanās ar kodīgām vielām	zināšanas dzīvei - skābes, sāļi	ja nebūsi dakters, ķīmiju pastiprināti apgūt nav vērts
laimācētu apieties ar vielām	dabā esošo procesu smalka iztīrāšana	jāzina, bet ne visos sīkumos
	izpratne par to, kāpēc un kādas ķīmiskās reakcijas notiek, vielām mijiedarbojoties	man jābūt daudzpusīgai
		tas pats, kas fizika
		mani sevišķi neinteresē
		savi nākotni nedomāju ar to saistīt
		liela nozīme nebūs (varbūt tikai par indēm)
		ja nu vienīgi loģisko domāšanu attīsta
		gan jau kādreiz noderēs savtīgu nolūku realizēšanai
		manā izglītībā mazsvarīgi

ĶĪMIJA (TURPINĀJUMS)

1. C KURSĀ

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
		man īpaši nesimpatizē
		vajadzīga tikai tad, ja turpmāk darbs saistīts ar to
		man nepatīk
		lai sarežģītās situācijās zinātu, ko darīt
		nezinu (2 atb.)
		man galīgi nav vajadzīgs
		zināšanas ir noderīgas
		lielas vajadzības nav
		man nav vajadzīgs, ja nu vienīgi, ja es tālāk gribētu mācīties medicīnu
		man nav īpašas intereses
		ir vajadzīga
		mazsvarīgs priekšmets
		es nevaru iedomāties, kur man vajadzētu ķīmiskas reakcijas
		es neuzskatu, ka ķīmija būtu svarīgāka priekšmets RKS
		es neredzu nekādu jēgu šajā priekšmetā
		vienīgais veids, kā iemācīties, ir iekalt visu no galvas

DATORI

1.A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
protu strādāt ar datoru (12 atb.)	Vienmēr būs jāstrādāt ar datoru	nezinu
iespējams, dabūšu labu darbu	Lai uzrakstīt dokumentus nesagādā problēmas	Visa dzīve iet uz augšu un pilna ar datoriem
	Guvu iemaņas darbam ar datoru	datorus izmanto visur

1. B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
Atvieglo darbu, paātrina cilvēka iespēju ātrumu	Varēs vieglāk atrast darbu un konkurēt	Man patīk, nozīmīgs
Palīdz kļūt loģiskākam	Nepieciešams referātu drukāšanā, darbā	darbs ar datoru būs vajadzīgs
Iemāca strādāt ar datoru (3 atb.)	Izzināt datora iespējas, īpaši prasmi to pētīt tālāk	Datoru ietekme nāk pēc svešvalodām, jo tas ir svešvalodu krājums
	Mūsdienu dzīves sasniegumu pielietošanas iespējas	Firmās ir vajadzīgi cilvēki ar datorzinībām
		Visur jāizmanto
		palīgs profesijās

MĀRKETINGŠ

1. A KURSŠ

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
ceru, ka palīdzēs nodibināt savu uzņēmumu	Zināšanas ekonomikā (2)	Uzzinu daudz jauna par tirgu
zināšu, kā reklamēt savu firmu	Izzinu tirgus pamatus, lai vieglāk būtu veikt savu izvēli	Man ļoti noderēs turpmāk
ja dibināšu savu uzņēmumu, zināšu, kas jādara (3 atb.)	Pārzinu tirgus, reklāmas utt. īpatnības, mana firma būs veiksmīga	
	Mācēt strādāt ar tirgu un veikt darījumus	
	Palīdzēs veidot sekmīgu uzņēmējdarbību	
	Izzināt tirgus attiecības pamatus	
	Iegūstu zināšanas par ekonomiku	
	Zinības biznesa jomā var labi izmantot	
	Ieved ekonomikas pamata- tirgus vides orientācijā	
	Izprast tirgus pamatus	
	zinu, kas ir tirgus	
	uzzināju, kā pētīt tirgu	

1. B KURSĀ

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
Šis zināšanas palīdzēs man nodarboties ar to, kas man patīk	Palīdz iejusties ekonomisku attiecību vidē	Pamati tirgzinībā
Lai lielajā biznesā es nebūtu zaļknābis	Ļauj orientēties valsts ekonomiskajā dzīvē	nezinu
Man jāuzzina, no kā tirgojoties rodas nauda	Vajadzīgs, ja grib godīgi pelnīt labu naudu	noderēs dzīvē ekonomikas sfērā
	Palīdz iejusties ekonomisku attiecību vidē	mani interesē
	Ļauj iekļauties mūsdienu valstī, kas balstās uz tirgus ekonomiku	pamati uzņēmējdarbībai
	Saistās ar maniem dzīves plāniem - interesē	nebūs mana profesija
	Sākums mani augstskolas izglītībai	Jebkurā turpmākās izglītības jomā ar to būs saskare
	Izprast tirgzinību mehānismu, iegūt pašapziņu, zināšanas biznesam	ievirze uzņēmējdarbībā
	Lai veiksmīgi uzsāktu vai turpinātu biznesu	ievads tirgus pasaulē
		svarīgs nākotnē

VESELĪBAS MĀCĪBA

1. B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli vai izvairīgi secinājumi
Pazīt sevi, lai varētu palīdzēt	Ir jāizprot savs organisms un tā reakcija uz dažādiem notikumiem	Ir jāizprot savs organisms un tā reakcija uz dažādiem notikumiem
lai es rūpētos un sargātu savu un citu veselību	Cilvēku attiecību izpratne, zināšanas par veselību	Mums jāpazīst sevi ne tikai ārēji, bet arī iekšēji (fiziski)
Palīdz apgūt savu veselību un uzlabot to	veselīga vide un cilvēks	Līdzeklis pareizam dzīves veidam
Palīdz izprast, cik ļoti ir jā rūpējas par savu veselību	Veselības saglabāšanas tendences, kas rosina cilvēku padomāt par savu veselību	Priekšmets, kurš māca par slimībām. Tām zināšanām ir jābūt mūžīgām
Mācība par sevi un savu veselību	Iemācīties rūpēties par savu ķermeni, izprast miesas un gara attiecības	Priekšmets, lai varētu atpūsties
Sevis izprašana	Svarīgi uzzināt, kas notiek tevī un kāpēc	jāzina pašam par sevi
labā veselība, labs garastāvoklis ir labs sākums darbam		Pastāsta par aktuālākajām veselības problēmām un to risināšanu
Palīdz izzināt sevi		Mazlietiņ jāzina par pirmo palīdzību, bet turpmākajā izglītībā nebūs nepieciešams
		Nav tik svarīgs, jo šīs zināšanas es iegūstu no bioloģijas un psiholoģijas stundām kopumā
		nezinu īsti
		nepieciešams ikvienam personīgi

LATVIEŠU LITERATŪRA

2.A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
manas identitātes meklējumi	noskaidrot, prast novērtēt kultūras vērtības	mācos negribīgi, jo liekas, ka visu jau zinu
šogad es sev atklāju dzeju	iemācīties savas tautas domāšanas veidu, atziņas	interesants priekšmets
savas nācijas garīgo vērtību atbalstīšana un sevis izprašana caur šīm vērtībām	domāšanas un izjūtas attīstība, pasaules skatījuma veidošanās	neatņemama intelekta sastāvdaļa
priekšmets, kurš visvairāk dod manai dvēselītei	iepazīt un izjust latviešu literatūru	literatūra atspoguļo dzīvi, tādēļ es no tās varētu mācīties
sevis meklēšana caur daudzu autoru darbiem un dzīvi		jāzina latviešu literatūras attīstība un tās pārstāvji
paralēli visiem komercpriekšmetiem attīstītu arī sevi (autora pasv.)		liekas svarīgi, bet man ir pakārtoti pārējiem un diezgan garlaicīgi man
		ļoti paplašina redzesloku, palīdz izprast dzeju un prozu

2.B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
vislielākā loma, laiku un personību savādāks skatījums	iepazīstu vispārēju kultūras attīstību	liek domāt par iekšējo pasauli, sniedz vielu pārdomām
iespēja sameklēt sevi	izkopt valodu, lai runājot valoda nebūtu sausa	liek domāt
lai izprastu tautu, pie kuras piederī; neatkarīgi uzskati par dzīvi	katram jāzina savas valsts literatūra, attīstīta tēlaino domāšanu	attīstīta inteligentu, noderēs
palīdz attīstīt mani cilvēciskas īpašības, tiekties pēc zināšanām		ir jāorientējas savas tautas literatūrā
iekšējās pasaules, savas personības attīstība, savu jūtu izteiktspēja		viens no pamatiem izglītībā
ļauj pilnveidot garīgumu un jūtas		
attīstīta manu iztēli, palīdz saprast sevi un pilnveidoties		
nepastarpināta iespēja iepazīt pašam sevi		
izprotu un izjūtu pasauli un sevi		
priekšmets, kurš deva un dos ieguldījumu manā iekšējā bagātībā, arī kultūras zināšanas		
es veidoju savu personīgo dzīvi un ES		
garīgi pilnveidot sevi, piepildīt sevi, savu dvēseli		
veicina manu garīgo izaugsmi, domāšanu		

savas personības veidošana, intelekts		
attīstītu savu garīgo izaugsmi		
saprast (arī atrast) sevi un savu vietu		

LATVIEŠU LITERATŪRA 2.E KURSS

personiskās jēgas izpaušanās	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
mēģinājums saprast citu cilvēku, sevis analīze	uzzinu par savas tautas kultūru, tas ir vajadzīgs man	izplešas garīguma redzesloks
pilnveido tieši savus pašus uzskatus par dzīvi un visu, kas ar to saistīts	lai spētu izprast, analizēt un baudīt literāros darbus	šis priekšmets ir vajadzīgs tieši man
priekšmets, kas sākotnēji ir galvenais cilvēka personības attīstībā; ja šī attīstība tiek traucēta, tad tikai informācijas uzņemšanai, lai iegūtu plašāku redzesloku	latviešu kultūras izziņošana	nevaru formulēt
pilnveido garīgi un dvēseliski	latviešu kultūras izpratne	nedrīkst nepazīt savas valsts literātus
lai varētu izjust rakstniekus, sevi un citus	ieskats par latviešu rakstniekiem	veicina mana prāta attīstību
paplašina manas garīgās pasaules robežas; māca mīlēt, saprast un just	attīsta zināšanas latviešu kultūrā, literatūrā; nederīgs dzīvē, man patīk	
attīsta manu nacionālo pašapziņu	pieradina sevi pie domāšanas	
atklāj man dažādus pasaules uztveres veidus, un es no tiem izvēlos sev pieņemamāko	apgūstu latviešu literatūru un neizprotu	
izkopj mani garīgi un liek domāt arī mazliet neikdienišķi		
attīstītu savu rakstura īpašības		

2.C KURSS

personiskās jēgas izpaušanās	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	iepazīt slavenākos latviešu rakstniekus	liela loma gan izglītībā, gan dzīvē
	man literatūra patīk, un es uzskatu, ka izglītotam cilvēkam rakstnieki ir jāzina	mākslinieku vēsture palīdz izprast senos laikus
	sniedz pamatzināšanas par latv.lit., kas katram jāzina	interesants un vajadzīgs priekšmets
		intelekts, sevis pilnveidošana (tā par visiem mācību priekš.)

LATVIEŠU LITERATŪRA

2.D KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
mācība par kaut ko tuvu dvēselei	izzināt tautas rakstniekus	ir jāzina savas tautas literatūra, bez tās nevar attīstīties
mana viedokļa izpaušanas iespēja	pilnveido manu priekšstatu par literatūru	sevis attīstīšanai un pilnveidošanai ir vajadzīga
	sniedz ziņas par slavenībām	noder, jo cilvēkam minimums ir jāzina
	mācība priekš tā, lai varētu izteikt savas domas	nav atbildes / 3 anketās/
		maz vajadzīga
		jāzina noteikti
		palīdz izzināt rakstniecības vēsturi, idejas

ĢEOGRĀFIJA

2.A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
ļauj apzināties savu nenozīmīgumu	jāzina pasaules karte un pasaulē notiekošais	nav atbildes
priekš., kas mani ir ieaudzinājis disciplīnu un precizitāti	milzīga nozīme, tas ir vienkārši jāzina, piem., pasaules karte	ietver sevi daudz zinātņu
	manu ģeogrāfa prieku nogalina praktiskie darbi	nepieciešams katram
	veido izpratni par pasaules lielumu, zināšanas	nevaru patlaban formulēt
	ļoti nozīmīga, jo mūsdienās ir svarīga sadarbība starp valstīm	liela, jo nevar dzīvot tikai savā čaulā
	mācos par pasaules uzbūvi, valstīm	daudz dod manai erudīcijai
	pasaules fiziskās telpas apzināšana	
	aizrauj un palielina manas erudīta spējas	
	būt informētai par citām valstīm, par dabu citur-tas paplašina pasauli	

2.D KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	priekšmets, kas atver man pasauli	orientācija
	ir jāzina, kas ap tevi notiek un kādā sabiedrībā es dzīvoju	pilnveido zināšanas, attīsta intelektu
	izskaidro pasaules telpu uztveri	vajadzīgs
		ļoti svarīgs priekšmets
		lai zinātu visu par citām valstīm
		jāzina obligāti
		ziņas par pasauli
		noder, ietekmē (tā norādīts par visiem priekšmetiem - B.G.)

2.C KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	Iemācīties citu valstu un pasaules ģeogrāfiju	Interesants un vajadzīgs
	Palīdz orientēties pasaules ģeogrāfijas kartē	Paplašina redzesloku, gūstu zinības par pasaulē notiekošo
		Svarīgs priekšmets izglītotam cilvēkam
		Interesants un nepieciešams priekšmets
		Sevis pilnveidošana un zināšanas (tā par visiem priekšmetiem - B.G.)
		mazāk svarīgs

ĢEOGRĀFIJA

2. E KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Grūti un bail	man ir jāzina viss par pasauli, kurā dzīvoju	informācija
iegūstu jaunu informāciju un izkopju dažas rakstura īpašības	Uzzinu, kādas iespējas man ir, kur lai dodos, ja nevaru vairs palikt te	Informācija, kura noderīga dzīvei
uzzināt par pasauli, justies kā daļai no pasaules	Pasaules izziņāšana	Orientācija pasaulē
	Apgūstu zināšanas par pasaules uzbūvi, par valstīm, uzskatu, ka šādām zināšanām ir jābūt	Nepieciešama, lai turpmāk varētu vieglāk dzīvot
	Pasaules saimniecība, derīgie izraksteņi u.tml.	Nezinu (tā vajag)
	Iepazīstu zemeslodes uzbūvi, citu tautu dzīvi - skatos un mācos	Sniedz zināšanas par pasauli, paplašina redzesloku
	Ziņas par citām tautām, plašāku redzesloku	nezinu
	Palīdz saprast pasaules, zemeslodes iekārtojumu un cilvēku likteņus atkarībā	Par pasauli, arī par vēsturi
	Tad, kad es ceļoju, man ir jau priekšzināšanas par šo valsti	Man ļoti noder
	Informācija par ----- (nav uzrakstīts)	Interesanti , nepieciešami

2. B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	Iespēja uzzināt kaut ko jaunu par pasauli, iesaistīt dažādus faktorus	leskats valstu dzīvē
	Pasaules apmērus un tās dziļu saturu	Ir jāzina, jo var noderēt
	Nostiprina zināšanas par pasauli, tajā pastāvošo, attīsta redzes atmiņu	Ir jāzina, kas tev atrodas apkārt
	Dod priekšstatu par pasauli un katru valsti	Apkopo faktus un uzskatus par pasauli. Orientēties
	Dod ieskatu par pasaules valstīm, to stāvokli	Jācenšas iepazīt visu pasauli
	Zināt vidi, kurā mēs dzīvojam, no ģeogrāfiskā viedokļa	Veicina atmiņu, nepieciešams
	Mācos dažādu zemju attīstību	Iepazīst tuvāk pasauli, vienmēr noderēs
	Iepazīt politisko karti, pasaules demogr. un ekonom. rādītājus, to cēloņus	Ir jāzina, uz kā mēs dzīvojam un ko darām
	Zināt par pasaules valstīm, kur katra atrodas un ar ko slavena	Orientēšanās pasaulē
	Palīdz apgūt resursu sadalījumu	
	Palīdz noskaidrot pasaules tautu un valstu stāvokļus	

ALGEBRA

2.B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Es mācos domāt un analizēt, nodarbināt prātu	Attīsta prātu, lai dažādās situācijās mācētu rast risinājumu	Neesmu par to domājusi
	Attīsta prātu un domāšanu, veicina ātru domāšanu	Priekšmets, kurš ir jāzina. Aprēķins vienmēr būs vajadzīgs
	Trenē, asina prātu, atmiņu (formulas), uzlabo reakcijas ātrumu	Attīsta loģisko domāšanu
	Palīdz izjust pastāvošās likumsakarības	Liela loma, jo sniedz zināšanas, kuras būs nākotnē nepieciešamas
	Tas, ko pašlaik mācos, neliekas tik svarīgs, pamati jau ir	Nepieciešams, lai izturētu iestājekšāmenus
	Palīdz attīstīt prātu, spēju rēķināt	Vajadzīgs nākotnē
	Attīstīt loģisko domāšanu, iemācīties veikli skaitļot	Liela loma nākotnes studijām, bet ne dzīvei
	Nepieciešams, lai es noliktu eksāmenus	Palīdzēs dzīvē- gan tīri matemātiski, gan arī reizēm darbā
	Vajadzīgs iestājekšāmenos	Loģiskās domāšanas veidošana
	Attīsta un vingrina smadzenes, lai nākotnē varētu vieglāk analizēt un domāt	Attīsta prāta spējas, vajadzīgs dzīvei
		Svarīgs manai turpmākai izglītībai un arī nākotnei
		Nepieciešams, lai attīstītu ne tikai gara pasauli
		Noderīga tālākai dzīvei un izglītībai
		neesmu domājis

2. E KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	Apgūstu algebras zināšanas	Izkopju loģisko domāšanu
	Saprāta robežu apzināšana, varbūt arī attīstīšana	Attīsta domāšanu, vajadzīgs manai turpmākai dzīvei, pamats
	Loģiskā prāta izaugsmes līdzeklis, vairāk izplešas loks, kurā es varēšu strādāt	Pamats sapratnei
		Attīsta loģisko domāšanu (9)
		Attīsta domāšanu un atmiņu
		Lai iestātos universitātē, iegūtu izglītību (6)

ALGEBRA**2. A KURSS**

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	Saskatīt sakarības starp šķietami dažādām lietām	Attīsta loģisko domāšanu (dažās atbildēs - arī atmiņu) (9)
	Šis priekšmets ļauj radīt no nekā kaut ko	Vajadzīga iestājekšāmenos (4)
		Nepieciešama visur
		Manas izglītības 1/100 daļa
	Pārāk daudz nezināmo	

2.C KURSS

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
		Attīsta un trenē loģisko domāšanu (4)
		Vajadzīgs, lai iestātos augstskolā
		Intelektu celšana
		Daudz palīdzēs turpmākā dzīvē
		Ļoti vajadzīgs

2.D KURSS

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	Nozīme ikdienas dzīvē - aprēķinos	Attīsta loģisko domāšanu (3)
	Bieži sastopos ar praktisku izmantošanu	Var būt noderīgs
	Manis attīstīšanai un zināšanu iegūšanai ir vajadzīgs	Augsti vērtēju šī priekšmeta nozīmi
	Vajadzīgs priekš katra, lai spētu norēķināties	Grūts, bet vajadzīgs priekšmets, bieži garlaicīgs
		Vajadzīgs (3)
		Lai iestātos augstskolā

BIOLOĢIJA 2.D KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	l labi zināt pamatus, bet turpmākai dzīvei nebūs vajadzīga	Paliek pārāk sarežģīta
		Izvēles priekšm.
		Maz vajadzīga
		Noderēs, ietekmē (tā par visiem priekšm.)
		Nav svarīgs
		Man nav noderīga
		Svarīgs priekšm., jo ļoti saistīts ar ikdienas dzīvi
		Jāzina apkārtējā vide
		Vispārīgai zināšanai Jābūt informētam Nepieciešama

2. E KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Par sevi taču jāzina viss (gandrīz)	r labākas zināšanas gūtas vecajā skolā	informācija
Izskaidro dabas likumsakarības, palīdz fiziski izprast sevi	Uzzinu savu uzbūvi	Jāpadomā
Dabas izziņa, arī sevis, nozīme nav liela	Apkārtējās vides izziņāšanas palīgīdzeklis	Cilvēka bioloģiskās likumsakarības
Izzinu sevi un apkārtējo pasauli	Palīdz saprast cilvēka uzbūvi, domu rašanos, rada vielu pārdomām	Plašāks redzesloks
Izprast sevi, dabu. Uzzināt par apkārtējo vidi, pievērst tai lielāku uzmanību	Laika gaitā ir izpētītas visas dzīvā un nedzīvā savstarpējās iedarbības	Cilvēka utt. izpratne
		Nezinu
Es esmu egoiste, tieši tāpēc vēlos par sevi uzzināt vairāk, lai varētu sevi glābt		Diezgan interesants priekšmets
		Mani šis priekšm. nesaista
		Noderīgas zināšanas

2. C KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	Iemācīties to, no kā dzīvas būtnes sastāv	Sevis pilnveidošana (Tā par vēl 6 priekšm.)
	Gūstu pamatzināšanas, no kā daba un cilvēki sastāv	Mazāk vajadzīgs (2)
		Diezgan vajadzīgs, bet ne lielā mērā
		Vispārīzglītojošs priekšm., kas ir vajadzīgs
		Palīdz uzzināt daudz par sevi

BIOLOĢIJA**2. B KURSS**

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Skatīt sevi kā bioloģisku būtni	Iespēja uzzināt kaut ko jaunu par dzīvo dabu un tās norisēm	Interesants, izskaidrojošs priekšmets, bet...
Palīdz izprast sevi, atrast savu vietu	Dzīvās dabas norises	Attīstījis manu domāšanu
Tā ļauj izzināt pašai sevi un citas dzīvas radības	Atklāj cilvēka fizisko būtību, īpatnības, veido priekšstatu par dabu	Vidēji liela nozīme
Redzēt pasauli, kurā dzīvoju. Sirdsprieks	Dod ieskatu dzīvās pasaules uzbūvē un darbībā	Veicina loģisko domāšanu, interesants
Palīdz izprast dzīvo dabu, arī pašam sevi	Svarīgs priekšmets, ja grib tālāk studēt medicīnu	Pārāk garlaicīga, var tomēr noderēt
Zināt, kas bioloģiski notiek ap tevi un tevī	Palīdz izprast cilvēku rīcību situācijās	
Iepazīt sevi, savu ķermeni, ar to saistītos procesus	Atklāj par cilvēku un tā organismu daudz ko neparastu. Arī manai nākotnes prof.	
Izzināt sevi iekšēji, kā arī orientēties apkārtējā pasaulē	Man ir jāzina par dzīvo dabu	
Interese par sevi kā bioloģisku būtni, ekoloģija	sapratne par visu dzīvo	

2.A KURSS

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Vispirms iepazīsti savu iekšieni, pēc tam citu. Loma ir ļoti liela		Laikam jau nepieciešami, bet vai man?
Dod izpratni par sevi un to, kas ir apkārt		pilnīgi nevajadzīgs priekšmets manai izglītībai
		Ir noderīgas vispusīgas zināšanas

PSIHOLOĢIJA

2. A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Izprast un analizēt savu un citu rīcību un attieksmi	Palīdz jau pašā mācību procesā, kā arī vispār dzīvē	Vispārzināmu faktu (aksiomu) izpaušme vārdos
Esmu iemācījusies vairāk iepazīt sevi	Liela, jo ir jābūt kontaktēties un izprast cilvēkus	Nepieciešams priekšm., bet pagaidām to neesmu pilnīgi iepazīs
Saistās ar personīgo dzīvi, palīdzēs to veidot labāku	Ļoti liela nozīme, lai es varētu veiksmīgi sadarboties ar cilvēkiem	Nevaru noformulēt
Māca man pašam atbildēt uz jautājumiem, kā kāpēc, kā	Saskarsmes mācība un cilvēka iekšējo norišu pētīšana	Nezinu
Saprast sevi un citus, un nenosodīt mācos	Apzināties dažas cilvēku kopējās iezīmes	Pilnīgs sviests (vismaz šajā skolā)
	Interesanti un vajadzīgi, palīdz kontaktēšanai	Priekšmeta nosaukums ir kardināli pretējs reāli notiekošajam skolā
		Ļoti noderīgi, bet šeit - galīgi garām

2. B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Nedaudz māca izprast savu un citu vērtību	Ļoti nepieciešams. palīdz saprasties un izprast cilvēkus	Tālākai dzīvei viens no noderīgākajiem mācību priekšmetiem
Māca izprast savu un citu rīcību	Palīdz izprast cilvēka psiholoģiskās norises, saskarsmi ar citiem	Ļoti liela
Izprast citu un savas darbības iemeslus	Zinātniski izskaidro notiekošo, palīdz saskarsmē	Svarīgs, interesants, veicina loģisko domāšanu, nepieciešams (tāpat vēl par 5 pr.)
Palīdz izprast sevi un citus, atklāti domāt par dažādiem motīviem	Palīdz izprast cilvēku rīcību	
Iespēja tuvāk iepazīt sevi, kontrolēt un attīstīt savas darba spējas	Palīdzēs saskarsmē	
Rosina vienmēr pārdomāt savu rīcību	Attiecību svarīguma apziņa	
Izzināt sevi un apkārtējos procesus	Palīdz kontaktēties, saprast cilvēkus (2)	
Izprast savu un citu cilvēku es, mācīties efektīvu saskarsmi	Māca saprast otru cilvēku un rīkoties saprātīgi un pareizi	

2.C KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Paškontrolē un citu cilvēku izprašana	Tieši man ļoti vajadzīgs, interesants	Vajadzīgs priekšmets
saprast savu un apkārtējo cilvēku rīcību	Palīdz izprast cilvēku rīcību	Interesants un nepieciešams priekšmets
		Mazāk svarīgs

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Mācība, kas palīdz saprast sevi, pamats visām pārējām	Apgūstu psiholoģijas teoriju	Nenozīmīgi
Pašanalīzei un citu analīzei, sevis un citu novērtēšanai	Palīglīdzeklis, lai uzzinātu, kā vieglāk un labāk uzturēt kontaktus	Nezinu
Izprast sevi un citus	Ar šī priekšmeta zināšanām ir vieglāk izskaidrot cilvēku un tā rīcību	Izzināt cilvēka psih., vieglāk saprasties (saglabāta autora rakstība)
Palīdz manas pašas personības veicināšanā un problēmu risināšanā	Uzzinu, kas jādara, lai saprastos ar cilvēkiem, tas nemudina saprast pašai sevi	Visiem noderīgs priekšmets, derētu mācīt arī dažiem skolotājiem
	Interesanti, turklāt palīdz saskarsmē, palīdz saprast, novērtēt	Neizprotu
	Izskaidro mani, taču diez vai ar definīcijām var pateikt manas jūtas un izskaidrot rīcību	
	Cilvēka iekšējās pasaules izzināšana, nepieciešama, lai pareizi spētu kontaktēties ar citiem	
	Uzzinu, kāpēc cilvēki rīkojas tā vai citādi	
	Bioloģijas nozare, vajadzīga, lai iespaidotu cilvēkus, noteiktu, ko tie domā. Maģija	
	Izprast cita cilvēka domāšanas veidu	
	Nepieciešams, jo saistu savu dzīvi ar komerciālu un juridisku darbību	

GRĀMATVEDĪBA

2. D KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	Vajag priekš manas turpmākās firmas (2)	To darīs sekretāre
	Sniedz pamatzināšanas uzņ. grāmatv.	Nav nepieciešama
	Tikai tiem, kas domā nodarboties ar šo lietu (2)	var ļoti noderēt turpmāk
	Nepieciešams uzņēmējdarbībā	vajag zināt pašus pamatus
		Jāzina, lai varētu paplašināt darba lauku

2.A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Reālās dzīves uzspiesta nepieciešamība	Saprast gr. pamatprincipus, saistot tos ar uzņēmējdarb.	Precizitāte, punktualitāte un nekādas izdomas
Mani neaizrauj, jo man nepatīk darīt vienmuļu darbu	Nākotnē būs noderīgi. Tagad man prieks, ka saprotu, ko avīzēs raksta	Ļoti nepieciešama daļa manai izglītībai
	rast jēgu, kā tad tas īsti notiek	Nozīmīga, bet ne galvenā sastāvdaļa manā izglītībā
		Ļoti sarežģīts priekšm., bet tas jau ir atkarīgs, kā māca
		Nevaru pateikt
		Komerčiālā izglītība
		Profesionāli nepieciešams
		Man patīk, var noderēt dzīvē
		Nezinu

2.E KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	Mācos pielietot gr. teoriju	Nenozīmīgi
Mani nesaista, bet patīk apzināties, ka es to māku		ļoti liela nozīme, lai papildītu nākotnes nodomus
	palīgīdzeklis biznesam	Nezinu, vēl domāju
Palīdzēs man sasniegt manā biznesā manas ieceres un mērķus	Informācija, kas nepieciešama turpmākajai, pieauguša strādājoša cilvēka dzīvei, lai varētu strādāt un pelnīt	Varbūt, ka noderēs (3)
	Materiālo vērtību kustības atspoguļošanas apgūšana	Varētu arī iztikt bez
	Trenē uzmanību- nedrīkst pieļaut kļūdas- viss ir saistīts	Nekāda
	Zināšanas, kā vadīt uzņēmumu, sakārtot skaitļus	Lai būtu priekšstats par šo nozari
		Nepieciešams daudzpusīgai izglītībai
		Lēti, ļoti lēti .

GRĀMATVEDĪBA**2.C KURSS**

personiskās jēgas izpaušums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
	Apgūt gr. pamatus	Intelekts. Priekšrocības. (tāpat vēl par 5 priekšm.)
	Sniedz pamatzināšanas biznesā	komercskolā ļoti vajadzīgs
	Palīdz attīstīt domāšanu par biznesa veidošanu	Dzīvē ļoti vajadzīga
		Svarīgs

MĀRKETINGS

2. A KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Reālās dzīves uzspiesta nepieciešamība	Ļoti nozīmīga un pat pamatsastāvdaļa manai izglītībai	Priekšmets, kur sistemātiski sakārtots tas, kas jau sen zināms
	Palīdz izprast cilvēku dabu un kā darboties veiksmīgi	Nekāda loma, jo to katrs domājošs cilvēks var izdomāt
	Profesionāli nepieciešams	Tagad nevar noformulēt
	Priekšmets, kurš mani saista, jo ir iespējas analizēt tirgus situāciju, reklāmu utt.	Nevaru pateikt
	Absolūti nepieciešama domāšana mūsdienu sabiedrībā	Nezinu
	Pircēju un pārdevēju rīcības analīze	Diezgan bezjēdzīgs priekšmets, visu var pats izdomāt (loģiski
	Orientācija mūsdienu tirgū	

2.B KURSS

personiskās jēgas izpaudums	konkrētu zināšanu nepieciešamība	formāli/izvairīgi secinājumi
Deva ieskatu, kā notiek firmu darbība	Izprast tirgus attiecības	
	Jāsaprot, kādēļ visur grūž to reklāmu	
	Iespējams, palīdzēs nākotnē atrast darbu	
	Dod zināšanas un prasmi analizēt tirgū notiekošo	
	Spēja analizēt, atrast kompromisu, reakcijas ātrums	
	Nedaudz saskan ar manām nākotnes interesēm	
	Attīsta izpratni tirgzinību jomā, māca darboties komandā	
	Neaizstājams priekšmets uzņēmējdarbības veikšanai	
	Spēt domāt no komerciālā viedokļa	
	Ļoti liela, jo māca komunikabilitāti	
	Ietekmēt pircēju, analizēt viņa rīcību, apmierināt viņa vajadzības Orientēties ekonomikā, palīdzēs darbā Palīdz izprast biznesa pasauli, noderēs No tā stratēģijas ir atkarīgas visas uzņēmuma veiksmes un neveiksmes Nepieciešamība orientēties, reklāmas nozīmīgums Teorētiskas zināšanas par veiksmīgu biznesu Ļoti saistās ar psiholoģiju, nozare, kas visādā ziņā spēj ietekmēt cilvēkus	